

**Opuscula quaedam domini Sanct. Aldegondi partim vetera,
partim nova, nec unquam ante edita, videlicet theses aliquot
theologicae de Ecclesiae atque ecclesiasticarum traditionum
kritçriôi seu certa norma, et de verborum Christi in
Eucharistiae sacramento vera & genuina interpretatione**

<https://hdl.handle.net/1874/22746>

Ed. 1844

Opuscula quædam

DOMINI SANCTI AIDEGONDII,
partim Vetera, partim Nova, nec unquam
antè edita, videlicet,

THESES

ALIQUOT THEOLOGICAE

DE Ecclesiæ atque Ecclesiasticarum traditio-
num *κρίτηρίω* seu certa norma,
ET

De Verborum CHRISTI in Eucharistiæ Sacra-
mento verâ & genuinâ interpretatione.

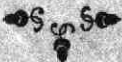
A

PHILIPPO MARNIXIO SANCTALD. *proposita Mi-
chaeli Baio, Theol. professori; & Lovaniensis academia
Cæcellario, ac literis utringq; datis discussa aliquoties atq;
inter eos agitata. Vnâ cum earum exemplis optima fide à
Ph. Marnixio ad ipsa autographa revocatis ac descriptis.*

Quibus et quæstiones & præsertim negotium Sacramentari-
um modestè, dilucidè & sine ambagibus explicatur.

*His jam demum accessit postrema Responsio ejusdem, ad Mich.
Baï Apologia defensionem ultimam.*

VERITATIS CRIBRVM DISSERTATIO

FRANEKERÆ.

Excudebat Ægidius Radæus Ordinum Frisia
Typographus, in Academia Franekerana.

elo. 1739. MDCXXXIX.

*Ecclesiis Belgico Germanicis tum
per Hollandiam & Zelādiam ac reliquam inferiore
Germaniam, tum per universam Europam dispersis salu-
tem & pacem à Deo & Patre Domini nostri Iesu Chri-
sti cum spiritus Sancti participatione, Philippus Marni-
xius Sancto Aldegondius ex animo precatur.*

Vod est hodie conceptum ad-
versus nos ac reliquos omneis
Christi servos acerbissimum o-
dium, fratres in Christo dile-
ctissimi, etsi fluit illud omne ex
primario illo fonte inimicitiarum, quæ inter
serpentem & mulieris semen ab initio positæ
sunt, quo iam ab orbe cōdito flagrās satā Iesu
Christi regnū oīb. modis conatur labefactare,
videtur tamen hoc quidē tempore ad duo ma-
ximē capita ab aduersariis nostris solere referri.

Alterum nimirum, quòd Pontificis Ro-
mani, adeoq; totius Ecclesiæ, cuius se ille vi-
carium, caput ac Sponsum esse venditat, au-
thoritatem omnem Scripturarū oraculis esse
subiiciēdam censemus: Alterum verò quod de
Sacramēto Eucharistię prolata Domini verba,
non ex eiusdem illius Rom. Pontificis volun-
tate, ad transubstantiationis dogma per vim
& contra manifestam verborum significatio-

nem, torqueri, sed ad usitatam Sacramentorū
rationem, & ipsius institutionis finem atque
usum, exemplo Apostolorum, totiusq; Eccle-
siæ primitivæ, exigi debere contendimus. Illo
enim, Romanorum Pontificum omnis po-
testas quam sibi illi tum in legibus atque arti-
culis fidei sancendis promulgandisq;, tum in
Ecclesia pro sua libidine administranda sum-
mam arrogarunt, penitus corruat necesse est.
Hoc verò, omnes propemodum ritus, quæ iam
pridem proclivi hominum superstitione ab
Apostolorum institutis paulatim deflexi, ad
foedissimas tandem idolomanias in præcep-
tâ lapsi sunt, profus conuelluntur.

Quorum quidem utrunq; illi peræquæ ne-
fas esse statuunt, non modò paucorum homi-
num morte, sed quàm florentissimorū etiam
populorum atq; imperiorum tristi excidio ac
ruinâ expiandum.

Quare cùm hoc nomine Christianum or-
bem variis discordiis ac bellis in testinis gra-
vissimè concussam videamus agitari, omninò
debet fideles Christi servos adversus hosce sa-
tanæ impetus imperterritis animis atq; invictâ
cōstantiâ esse armatos. Quod ut cōsequamur,
necesse est duo illa doctrinæ capita ante omnia
probe cognita & diligenter perspecta habea-
mus:

mus: ut ingruente quâvis tentationū procellâ, sacrosanctam Euangelii veritatem inconcussa fide, sartam tectam possimus retinere.

Ad eam rem quum omnibus pios summo studio par sit contendere, existimavi mei esse muneris nonnullam talenti à Domino concessi partem eò conferre.

Itaq; cum ante aliquot annos instituta nobis fuisset cum Michaële Baio Louaniensis academia Cancellario, & inter eos qui trāssubstantiationis pōtificiæ dogma tuentur theologos facile principe, disputatio, quæ quidē propositis ei nonnullis thesibus, tum de Ecclesia eiusq; constitutionum certâ normâ, seu *κρίτηριον*, tum de verborū Cœnæ dominicæ verâ ac genuinâ interpretatione, agitari cœpta, multo post tempore iustis de causis fuit intermissa. Putavi eam hoc tempore iterum esse repetendam, & datâ in lucem ad postremum eius libellum postremâ nostrâ responsione, etiam rel. quas omnes utrinq; editas epistolas in unum esse coniiciendas volumen, ut ex earum inter se factâ collatione, liqueat quàm iniqui sint in nos Iudices, qui vel in materiâ Sacramentariâ à propriâ & genuinâ verborum Christi significatione vel tantillum nos recedere contendunt, vel in reliquis fidei ac Religionis

capitibus, quod immortalis Dei verbum hominum decretis nequaquam subjiciamus, ita indignè ferunt, ut hoc solo nomine nos hæreseos, schismatis & perturbatæ reip. christianæ reos agant.

Hac meâ qualicunque opellâ, quando alio grauiori studio atque instituto remp. hoc tempore iuuare non possum, non poenitendum ad Christi Ecclesiam fructum redire posse spero, propterea quod qui in hac disputationis palæstrâ minus sunt exercitati, ex argumentorum aduersariorum cum nostris accuratâ collatione abundè haurient, quo fidem suam in veritatis doctrina (quæ quidem eiusmodi dissertationibus mirum est quantopere elucescat) roboratam stabiliant.

Hunc autem meum omnem laborem vobis Charissimi fratres meritò putavi esse conferendum, ut si, quod opto ac spero, aliquis ex eo fructus ad vos redeat, Deo immortalis mecum gratias agatis. Sin autem nullum aliud erit operæpretium, at certè meum erga vos studium ac voluntatem hoc tanquam pignore testatam habeatis. Valete.

PHI.

PHILIPPVS MARNIXIVS
SANTALDEGONDIVS

candido Lectori S.

BIENNIVM jam, candide Lector, exactum est, quo tum ab amicis rogatus, tum invitatus ab ijs quorum mihi pro imperio essent preces, dedi ad Lovaniensis Academiae Cancellarium Mich. Baium (nam & is ipse significarat fore gratum si quicquam vellem cum eo de religionis capitibus disserere) theses aliquot excutiendas, quibus ea cōprehenduntur quæ in saeva hac de religione dissidiorum procella non levissimum pōdus videntur obtinere. De ecclesiæ nimirum certa norma & sacramento cœnæ dominicæ: poscens eius vel iudicium vel responsionem. Non multo post intervallo, respondit: ego rescripsi: nec ille meam responsionem tacitus præterit. Interea cessit Lovanium in potestatem hostium. quo quidem ego disputationis nostræ curriculum abruptum arbitra-

tus, tantisper me continui, donec superiori-
bus nundinis Francofurtē sibi audio in lucem
à Baio editam nostram disputationem. Mi-
ratus, leniter tamen tuli, donec in libello ad
calcem percursō, præter meam priorem re-
sponsionē, cui iam pridem sibi reddita etiam
responderat, astūne an metu omissam, etiam
posteriorem (quam temporum iniuria & lu-
ctuosa Louanij fortuna hæctenus apud me
presserat) viderem desiderari. Itaque ratus
indignum, si mutila de tanta re disputatio
prodiret, volui bona fide simul omnia in u-
num volumen conijcere: ut de omni contro-
uersia Lector sis iudex: nam de fide & equi-
tate qualis utrinque in edendo præstita fue-
rit, res ipsa satis testabitur: veritatem certè
suam Dominus exercituum asseret. Vale.

THESES ALIQVOT THEOLOGICÆ.

AN Ecclesia, eiusq; constitutiones seu traditiones nullum habeant κριτήριον aliud, nisi consuetudinem eorum qui se profitentur Romanam sectari religionem, quam vocant Catholicam?

An hoc κριτήριον, si quod aliud est, constet pagina sacræ Scripturæ sola?

An patrum explanationibus & cōmētariis?

An Conciliorum decretis?

An pontificum Romanorum placitis?

An Scholasticorum pronunciatis?

Quorum
Qua, & cuius auctoritate confirmatorū seu approbatorū?

An passim sequatur, ut ait Satyricus, corvos testaque lutoque?

An Ecclesia tribuat authoritatē verbo Dei, an potius verbum Dei Ecclesiæ authoritatem atque axioma conferat?

De verbis Sacramenti Cœnæ Dominicæ.

1. An hæc verba *Hoc est corpus meum* contineant propositionem idèticam atq; idem significantem, quod: corpus meum est corpus meum, An verò attributum corporis, attribuatur subjecto significato per pronomen, hoc, tanquam diverso à suo attributo?

2. Et si attribuitur tanquam diverso, an attribuatur substantivè, ita ut hæc verba (*hoc est corpus meum*) idem significant atq; hoc est substantialiter, ut ita dicam, corpus meum? An potiùs attribuatur sacramentaliter, ita ut ea verba nihil aliud significant, nisi, hoc est sacramentaliter corpus meum, seu, corpus meum dicitur de hoc quod vobis do, planè ut sacramenta dicuntur de rebus quas significant & sua institutione demonstrant, quemadmodum Augustinus in libello *De doctrina Christiana* docet, Sacramentum fidei fidem esse, & sacramentum corporis corpus, & sacramentum foederis foedus, & sacramētum verbi Dei ipsissimū verbum Dei: non quidē substantia, sed usu, institutione, repræsentatione, ac significantissima exhibitione ante oculos fidei?

3. Quo argumento doceatur vocem **EST** hac circumstantia significare substantialitatem? liceat

liceat enim ita loqui. An hoc ipso argumēto tanquam μέσσω non possit formari certa atque indubitata ratiocinatio per propositionē generalem, quo argumenti vis possit & rectiū intelligi & certiū judicari?

Exempli gratia.

Vbicunque vocula EST conjungit prædicatum cum subiecto in hac vel ejusmodi circumstantia, toties accipitur substantivè.

In hac propositione vocula EST conjungit prædicatum corporis cum subiecto pronominis demonstrativi, *Hoc* &c.

Ergo. &c.

4. An explicatio horum verborum debeat aut possit aliunde sumi, ἢ ex ipsius Christi aut Evangelistarum verbis?

5. An illa propositio de calice: Hoc poculū est novum Testamentum seu foedus (*διαθήκη* enim utrunque hīc significat, ut Hebræis *Oth-Berith*) in meo sanguine: & illa, Hic est sanguis novi Testamenti, non idem significant, & sese mutuò significanter explicent? Ac proinde, an non penitus sit eadem ratio in pane; ita ut hæ propositiones, Hic panis est novum testamentū seu foedus in meo corpore, & Hoc est corpus meum: & item, Hic panis quem
fran

frangimus est *κοινωνία* corporis Christi, & Hic panis quem frangimus est corpus Christi, idē significēt, & sese mutuo significāter explicēt?

6. Item an pronomen *Hoc* aliud significet quàm idipsum quod uno ore omnes Euangelistæ testantur, Christum accepisse, fregisse, dedisse discipulis, ac iussisse ut acciperent & comederent?

7. An Paulus 1. Cor. 10. quum hunc panem nominat, & panem quem frangimus disertè explicat, aliud Sacramenti subiectum statuatur atq; Christus, vel ipse Paulus (1. Cor. 11.) pronomine *Hoc* velit significari quod omnes Euangelistæ testantur fuisse panē quem Christus fregit & dedit, & de quo deniq; loquutus est?

8. An in propositione de calice non eadem sit subiecti ratio, atq; in ea quæ est de pane, ac proinde quum subiectum in propositione & oratione de calice non solùm demonstratur pronomine *Hoc*, sed planè & disertè nominetur *τὸ τοῦ ποτήριον*, vel fructus ac genimē vitis, an non eadē sit ratio in pronomine *Hoc*, quod usurpatur in propositione de pane: ita ut *Hoc* idem significet, quod, hic panis, vel hic fructus tritici de multis coadunatus granis.

9. Si subiectum positum in hac propositione

ne

ne *Hoc est corpus meum* mutatur vel mutatum fuit à subiecto panis, quod Euangelistę testantur Christum accepisse, fregisse, & dedisse &c. quando mutatum fuit, qua vi, quo Domini mandato, quo divini verbi argumento?

10. Quæ sit analogia unionis corporis Christi cum Ecclesia declarate 1. Cor. 10. si nulla est panis vel vini reliqua substantia?

11. Quomodo veteres docuerunt eandem aut similem esse transformationem panis & vini in corpus & sanguinē Christi, qualis erat aquæ admistæ vino in populum Christi eius corpori per fidem conglutinatum?

GENEROSO, NOBILI, ERV-
DITISSIMÓ QVE VIRO DOMI-
no Philippo Marnixio Sanctaldegondo.

DOMINVS de wignacourt mihi hactenus &
de nomine & de facie ignotus, sed tue genero-
sitati, ut intelligo, affinitate coniunctus, Gene-
rosissime atque eruditissime Sanctaldegonde,
multas mihi quaestiones obtulit, quas aiebat tractandas at-
que solvendas ad me per te transmitti. Facile fuisset, eta-
tem, quotidianam praelectionem, & negotiorum turbam
quibus quotidie in Universitate, in ecclesia S. Petri, & in
collegio nostro interpellor atque distrahor, excusare: sed in
re tam pia tamque patriae utili (si fortè dignaretur Deus
in te operari, quod magnopere exopto, quòdque quotidia-
nis precibus instanter ab eo postulo,) nolui dilationem que-
rere, confidens quòd is qui tibi hunc querendi affectum in-
didit, etiam mihi suggeret, meque docebit quid & quomo-
do respondere debeam, ut tibi in bonum cooperetur mea re-
sponso. Vtrumque enim Dei donum est, & veritatem sin-
cere, hoc est non contendendi sed sciendi studio atque in-
tentione invenire, inuentamque sic proponere, ut honori-
ficè suscepta debitam suo auctori gratiarum referat actio-
nem. Ne autem mora & responsionis prolixitas tibi for-
tè molesta sit, si illam distulero mittere donec universas qua-
estiones absolvero, decrevi primùm ijs tantùm respondere
quae de Ecclesia proponuntur, & responsionem hanc mittere,
ut cognito quomodo eruditioni tuae satisfecerit, alacrius
reli quarum tractationem aggrediar & prosequar: id quo
non carptim ac seorsim de singulis quaestionibus differendo
faciam, sed uno quodam sermonis tenore, quia quaestiones
ita inter se ordine convenienti contexta sunt & coaduna-

ta, ut ipsa earum dispositio id omninò postulare videatur. Quod si forte non per omnia tua intentioni satisfecero, non propter ea debes de assequenda veritate desperare. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo: sed quod hodie nobis clauditur, potest nobis cras petentibus & ad aures divinae misericordiae pulsantibus aperiri, aut per eloquia sanctarum Scripturarum aut per sermocinationes fratrum, aut per internam divinae inspirationis gratiam, ubi sine sono verborum, sine elementis literarum veritas ipsa tanto dulcius quanto secretius loquitur.

Quæris igitur:

1. An Ecclesia eiusq; constitutiones seu traditiones nullum habeant κριτήριον aliud, hoc est, ut interpretor, iudicium seu ex quo iudicentur, nisi consuetudinem eorum qui se profitentur Romanam sectari religionem, quam vocant Catholicam?
2. An hoc κριτήριον, si quod est, constet pagina sacræ Scripturæ sola?
3. An Patrum explanationibus & commentarijs?
4. An Conciliorum decretis?
5. An Pontificum Romanorum placitis?
6. An Scholasticorum pronunciatis?
7. An passim sequatur (ut ait Satyricus) corvos testaque lutoq;.

An Ecclesia tribuat autoritatem verbo Dei, an potius verbum Dei, Ecclesiæ autoritatem atque ἀξίωμα conferat.

Ad primam & secundam questionem clarissime responder' D. Augustinus cap 2. lib. De unitate Ecclesiæ, qui habetur in 7. tomo operum eius, his verbis: Inter nos & Donatistas quaestio est, ubi sit Ecclesiæ; quid ergo facturi sumus?

in verbis nostris eam quasituri, an in verbis capitis sui domini nostri Iesu Christi? Puto quod in verbis illius eam querere debeamus, qui veritas est & optime novit corpus suum, novit enim Dominus qui sint eius. Et cap. 3. eiusdem libr. Non audiamus, Hec dico, hac dicis: sed audiamus, Hec dicit Dominus. Sunt libri Dominici quibus utrique nostrum confectimus, utrique credimus, utrique servimus, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram. Et infra: Nolo humanis documentis, sed divinis oraculis S. Ecclesiam demonstrari; Id quod in reliqua parte libri elegantissime exequitur. Primum quidem varias regni Dei figuras insinuans, sed tamen volens iis que ab ingeniosis hominibus huc atque illuc converti possent, suam disputationem committere, statim transit ad scripturas veteris Testamenti, que maiori evidentia prænuntiant, futurum Christi regnum non uno aliquo angulo constituendum, sed toto terrarum orbe diffundendum, quam prænuntiant mundi Salvatorem aliquando venturum. Deinde transit ad Scripturas novi Testamenti, quibus ostendit id toto orbe terrarum post Christi resurrectionem impletum, quod varijs figuris & manifestis Prophetijs de Ecclesia Christi toto terrarum orbe diffundenda fuerat ante prædictum. Longum esset ipsas utriusque Testamenti scripturas sacras prosequi, & quantum mihi apparet, superfluum, quia in iam dicto D. Augustini libello De unitate ecclesie, tam convenienti ordine disponuntur, tanta eruditione & perspicuitate differuntur, ut per me aut alium quempiam similem aliquid velle adiicere, potius sit eas obscurare quam illustrare. Itaque, ut compendio utar, ego tuam eruditionem ad iam dictum libellum remitto, ex quo etiam non tantum perspicies iudicium de Christi Ecclesia

ex Scripturis sacris esse petendum, sed etiam quod ex sola Scriptura peti debeat. Quanquam, sicut eruditissima prudentia tua non dedignatur mee tenuitatis obsequio velle uti, ut in Scripturis sanctis verum de Christi Ecclesia iudicium cernat; sic etiam mirari non debet, si veri fideles, ut ex Scripturis sanctis de eadem Ecclesia verum iudicium accipiat, eorum se studio, diligentia & testimonio iuvare conentur, qui prae ceteris vera sapientia a Deo ditati fuisse creduntur: Ejusmodi fuit D. Augustinus, de quo scribit Prosper in carmine contra ingratos: quod

Cum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in sancto regnat sapientia templo.

Fuerunt & alij multi toto orbe notissimi, quorum studio & auctoritate ad hanc rem iuvari possumus. Ad eundem usum referenda existimo Conciliorum decreta, placita Romanorum Pontificum & pronuntiata Scholasticorum, quibus tamen Scholasticis (ut verum fatear) subinde plus tribuerem, si magis Scripturis incumbentes, ex Philosophorum gentilium tenebris non tam multa emblemata suis disputationibus intexerent.

Quaestio autem qua queritur: An Ecclesia verbo Dei, an potius verbum Dei Ecclesia auctoritatem & dignitatem tribuat, similis est ei quaestioni, qua queritur: An Christus auctoritatem Ioanni Baptista tribuerit, dicens: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: an vero Ioannes Christo, cum ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: hic enim venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. & discipuli Ioannis: Qui erat trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti (inquiunt) hic baptizat. Nam in quantum per testimonium Ioannis, qui fuit vita admirabilis, inducti

Bi.

sunt

sunt homines ut in Christū crederēt: negare non possumus, quin Ioannes apud homines aliquam Christo auctoritatem & dignitatem tribuerit! licet Christus illo testimonio non indignuerit, sicut apud Ioannem prosequitur, cū ait: Vos misistis ad Ioannem & testimonium perhibuit veritati, ego autem non ab homine testimonium accipio. Et infra: Ego habeo testimonium maius Ioanne; opera enim quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. Sed quia Ioannes lucerna tantum fuit luce lucens aliena, quæ vero lumine destituta, statim ad suas tenebras recidisset: ideo longè convenientius dicitur, quod Christus qui est lux vera quæ tenebrescere non potest, & lumē & auctoritatem & dignitatem Ioanni tribuerit, quam contra. Simili modo etiam, quia testimonio Patrum & totius Ecclesie inducimur ut scripturas Canonicas pro sacris & divinis habeamus, rectissime dicitur, quod Patres & Ecclesia Dei vivi, quæ est columna & firmamentum veritatis, non quidem lumen & veritatem sed apud fideles & multos infideles quæ eius testimonio commoventur, auctoritatem & dignitatem tribuat. Sed quia Scriptura sacra, quæ nec falli potest nec fallere, ipsam veritatem in se continet; Ecclesia verò non nisi veritate in sacris literis descripta illuminatur; & sibi derelicta facile posset in suas tenebras relabi: ideo convenientius dicitur, quod Scriptura sacra Ecclesia Christi auctoritatem & dignitatem tribuat, quam contra.

De constitutionibus Ecclesie hoc solum dico, quod ubi regnum agnoscitur, ibi non possunt negari constitutiones: cum omne regnum pro suo regimine habeat constitutiones. Porro Ecclesiam Christi regnum esse, agnoscit non tantum Daniel in Prophetia sua, dicens: quod suscitabit Deus celi regnum

regnum quod in aeternum non dissipabitur: sed etiam Ioannes Baptista & Christus ipse, cum aiunt: Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum calorum. Facile possent hæc longè diffusius & copiosius ex Scripturis sanctis differi, sed puto id acuminis ingenij tui minus cõgruere, quod Deus in ijs quæstionibus illustrare dignetur in quibus caligare aut salutem herere videtur. Bene vale generosissime atque eruditissime domine. Lovaniy 22. Octobris, 1577.

Mich. de Bay.

PAMPLISS. VIRO D. MICHAELI
BAIO ACADEMIAE LOVANIENS.
Cancellario & Theologiae professori, Philippus Marnixius
Sanctaldegondius S.

ITERAE tuæ, eruditionis ne an benevolentia atque humanitatis pleniore, Reuerende D. Doctor, ita mihi fuere gratæ ut quod omnium est gratissimum. Fuit enim iucundum à tali ac tanto viro, & quem sciebam negotiorum ac laborum ingenti mole propemodum obrui, eam tamen mihi præstari operam quæ posset & ad Dei gloriam promovendam, & ad fidem corroborandam esse vehementer utilis. Sed multo etiã fuit iucundius in gravissima quæstione, quam ego hæctenus omnium nostrarum controversiarum tantum non cardinẽ ac fundamentum præcipuum esse semper sũ arbitratus, propè ad amissim nos con-

sentire. Itaque ago, mi Domine, gratias tibi pro hoc beneficio, meumque studiū atque operam si qua in re cōmodare aut prodesse pōtero, tibi tuisque polliceor; & humanitate ista tua fretus, pergo in prioribus quæstionibus, reliquos si qui restent scrupulos enodare, & simul responsionem ad posteriores deponere. Quantum itaque ex tua seu potius Augustini responsione possum conjicere, omnino ita sentis, unicum Ecclesiasticarū traditionum *κρίτηριον* unicum lapidem Lydium atque indicem esse verba Domini nostri Iesu Christi tradita sacrae scripturae disertis paginis, nec audiendum esse: Hoc dicit Augustinus, hoc dicunt Donatistæ, sed Hæc dicit Dominus, & in libris Dominicis quibus utrique credimus, utrique assentimur quærendam esse Ecclesiam, causamque omnem nostram & controversiam discutendam. Denique iudicium de Christi Ecclesia eiusque doctrina & sacramētis, (hoc n. ex priori necessariò efficitur) ex sola scriptura peti debere. In hoc certè ego tibi per omnia planissimè assentior, ac verè etiam ita statuo, si hoc ipsum impetremus, facilè reliquas omnes controversias ac nullo negotio iri composiū. Ut enim post Paulum ait Athanasius, sufficiūt sanctæ ac diuinitus inspiratæ scripturae ad omnem instructionem veritatis. Quamobrem etsi libens confiteor quod ais, veros fideles, ut ex scripturis sacris de Christi Ecclesia verum iudicium accipiant, eorum se studio, diligentia & testimonio iuvare qui præ cæteris vera sapientia à Deo ditati fuisse credūtur, inter quos ego vel imprimis Augustinum non gravatè reposerim; tamen illud cum Chrysofomo liceat contēdere,

dere, multos quidem Spiritum Sanctum jactare, sed qui propria loquuntur falso illum prætere; ut enim Christus non à seipso loqui se testatur, quia ex lege loquebatur & prophetis: ita si quid præter Euāgelium sub titulo Spiritus obtruditur, ne credamus, quia sicuti Christus legis & Prophetarum impletio est, ita spiritus Euangelii. Deinde & hoc addo, quod Augustinus eiusque similes vera à Deo sapientia præ cæteris ditati fuisse credantur, id nō aliundè fuisse adeptos, nisi quod scripturis quæ solæ hanc sapiētiam uberrimo latice profundunt, & solæ hominem reddunt ad salutem eruditum, per fidem in Christo Iesu, consentanea & senserint & scripserint. Quo enim quisque propiùs ab hoc fonte suos irrigat doctrinarū tubos, eo puriori certè limpha lectorem quisque reficit: quo verò remotiùs, eo inquinatiore, ita ut qui se longissimo intervallo ab eodem continent, iū iam non inter pios & sinceros Ecclesiæ doctores, sed inter hæreticos, & scripturarum depravatores connumerentur, cuius cum eadem penitus sit in Concilij, Pontificum decretis & Scholasticorū placitis statuenda ratio, non est quod verear cum Augustino pronuntiare: Nec ego Nicenam synodū tibi, nec tu mihi Ariminensem debes, tãquam præjudicaturus, objicere, nec ego hujus autoritate, nec tu illius detineris, scripturarum autoritatibus, non quorumcumque propriis, sed quæ utrisque sunt cōmunes, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione certet &c. In summa hoc inter nos conveniat, doctrinæ Apostolicæ & Propheticæ, cui soli innixa est Ecclesia, iudicium omne ad scripturam sacram esse revocandum,

dum, omniaque omnium vel patrum dogmata, vel conciliorum decreta, vel pontificū placita, vel Scholasticorum axiomata non aliter esse recipienda, nisi quatenus huic scripturæ sunt consentanea.

Quod ad alteram quæstionem attinet: An Ecclesia verbo Dei, an potius verbum Dei Ecclesiæ auctoritatem tribuat? ita mihi per omnia satisfecisti, ut non potuerim istum tuum candorem non vehementer exosculari. Næ tu etenim perquam eruditè ac piè responsionem tuam comparatione Ioannis Baptistæ cum Christi doctrina confirmasti, ita ut in hoc capite nulla restet inter nos controversia.

Postremum tantum Epistolæ tuæ caput, de constitutionibus Ecclesiæ, vellè paulò dilucidius explicasses. Ais enim, ubi regnum agnoscitur, non posse negari constitutiones: quod certè libenter damus, sed simul addimus, ab ipso rege in quovis quidem regno constitutiones debere proficisci; sed maximè certè in Ecclesia, in qua Christus ita regem agit, ut simul sit & corporis caput, & sponsæ maritus, & ovium pastor, ita ut unius ejus vocem audiant oves, imperium accipiat sponsa, spiritu vegetentur ac moveantur membra, cōstitutionibus denique obtemperet populus: Ipse enim unus est de quo dictum est: Hunc audite, ac proinde semper atque indefessa seculorum continuatione resonavit ac resonat in auribus Ecclesiæ ista
 33 regis unius vox ac mandatum: Quod præcipio
 33 tibi, hoc observabis ut facias, non addes quicquam nec detrahes. & illa: Non addes ad verbum
 33 Domini, nec minues ex eo, ne te fortè arguat in-
 33 veniarisque mendax. item: Audiendo audite vocem
 meam,

meam, & ero vobis Deus, & eritis mihi populus, & „
 ambulabitis in omni via quam mandauero vobis. „
 Item : Nunquid vult Dominus holocausta & victi- „
 mas, & non potius ut obediatur voci suæ? melior est „
 enim obedientia quàm victimæ, & auscultare magis „
 quàm offerre adipem arietum, quoniam quasi pec- „
 catum ariolandi non auscultare, & quasi idololatrię „
 iniquitas nõ acquiescere. & item: In constitutionibus „
 patrum vestrorum ne ambuletis : & iudicia eorum „
 seu decreta ne observetis, & in pollutionibus eorum „
 ne conspurcemini, ego enim sum Ichova Deus ves- „
 ter, in constitutionibus meis ambulate, & decreta „
 mea seu iudicia observate, & facite ea: aliæque sexcē- „
 tæ, quibus inducti patres infinitis locis affirmarunt,
 quicquid non esset manifesto Dei verbo fundatum,
 habendū esse pro sacrilegio; nec enim in ullo feren-
 dum est regno, rege vivo ac regnante, ac iussa sua ex
 sacrarum tabularum præscripto dictante, à quodam
 alio legem constitutionemque sanciri. In quo si te
 habebo, quod certè tuæ mentis ac iudicii perspicui-
 tate, & simul eruditionis ubertate fretus fore confi-
 do adstipulatorem, nihil plane restat amplius in pri-
 oride Ecclesia quæstione quod habeat scrupu-
 lum : ac proinde rogo ut ad posteriores
 de sacramento interrogationes tuam
 primo quoque tempore audiam
 sententiam. Vale.

24 GENEROSO, NOBILI ERU-
DITISSIMÓQUE VIRO DOMI-
no Philippo Marnixio Sanctaldegondo.

CVM nondum acceptis tuis literis, ex quibus cogno-
scerem quo modo priores responsiones accepisses inci-
perem, de tractandis reliquis questionibus cogitare, erudi-
tiss. D. Sanct. Aldegonde (metuebam enim ne actionibus
publicis plus satis occupato non vacasset tam cito respon-
siones meas legere & dijudicare) decimanona huius oportu-
nè supervenerunt mihi bina tua litera, qua multis de causis,
quas longum esset prosequi, mihi jucundissima fuerunt: nam
licet videam non deesse in quibus adhuc conferre debeat-
mus, & Deo iuvante conferemus, attamen confidens in eo
qui habitare facit unanimes in domo & sollicitos reddit ser-
vare unitatem spiritus in vinculo pacis, spero nos de omnibus
collaturos absque omni amaritudine & animi contentione:
Servum enim Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse
ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem
eos qui resistunt veritati. & Modestia vestra nota sit om-
nibus hominibus, inquit Apostolus. In primis autem me ex-
hilaravit, quod senserim tibi ostensum à Domino, questio-
nem de Ecclesia versari circa unum ex precipuis cardinibus
seu fundamentis nostrae religionis. Nam in duorum hominum
causa proprie fides Christiana consistit: unius, in quo lapsi,
caeci & mali facti sumus: alterius, in quo reparamur. Por-
ro in eo in quo reparamur, non tantum agnoscendum est ca-
put, de quo scriptum est: Omnis quicumque invocaverit
nomen eius salvus erit; & Non est in aliquo alio salus, nec
enim est aliud nomen datum hominibus in quo oporteat
nos salvos fieri, sed etiam corpus extra quod salus esse non
potest, diceto Christo: Nemo ascendit in caelum nisi qui de-
scendit

Ascendit de caelo, filius hominis qui est in caelo: caput videlicet cum corpore: nam si solum caput ascēderet in caelum, omnes nos in terra remaneremus. Porro sicut caput quod nascendo positum est in ruinam & in signum cui contradicetur, non tantum a filiis suis semper agnitum fuit & creditum, sed etiam suo tempore in terris visum, & a reliquis omnibus certa fide discretum, dicēdo ei: Tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti; sic etiam corpus Christi, seu manifestū eius regnum a Patriarchis & Prophetis semper creditum fuit, & ab ijs qui post Christi ascensionem, missō Spiritu sancto, Christi Evangelium toto orbe terrarum disseminaverunt aut disseminari viderunt, usque in hunc diem semper visum fuit, & ab omnibus schismatis certa fide discretum, dicendo: Hæc est domus Domini firmiter ædificata super firmam petram. De quare ne longum faciam sermonem, oro ut digneris legere sermonem quartum & sexagesimum primum in fine D. Augustini; inter sermones Lovaniy impressos, quorum exemplar tibi transmittō, ne forte non sit apud vos in promptu.

Nunc superest ut responsiones brevissimas, ingenio & occupationibus tuis ac meis accommodas, quantum Dominus largiri dignabitur, reliquis questionibus adhibere conemur, quarum primæ sic habent:

1. An hæc Christi verba *Hoc est corpus meum*, contineant propositionem identicam atque idem significantem, quod: corpus meum est corpus meum? An verò attributum corporis, attribuatür subjecto significato per pronomen *hoc*, tanquam diverso à suo attributo?

2. Et si attribuitur tanquam diverso, an attribuatür substantivè, ita ut hæc verba (*hoc est corpus meum*)

idem significant atque hoc est substantialiter, ut ita dicam: corpus meum? An potius attribuatur sacramentaliter, ita ut ea verba nihil aliud significant nisi, hoc est sacramentaliter corpus meum, seu, Corpus meum dicitur de hoc quod vobis do, planè ut sacramenta dicuntur de rebus quas significant & sua institutione demonstrant, quemadmodum Augustinus in libello De doctrina Christiana docet, Sacramentum fidei fidem esse, & sacramentum corporis corpus, & sacramentum fœderis fœdus, & sacramentum verbi Dei ipsissimum verbum Dei; non quidem substantia, sed usu, institutione, repræsentatione, ac significantissima exhibitione ante oculos fidei?

3. Quo argumento doceatur, vocem EST in hac circumstantia significare substantialitatem? liceat enim ita loqui, An hoc ipso argumento tanquam *ratio* non possit formari certa atque indubitata ratiocinatio per propositionem generalem, quo argumenti vis possit & rectius intelligi & certius judicari? Exempli gratia.

Vbicunque vocula EST conjungit prædicatum cum subjecto in hac vel ejusmodi circumstantia, toties accipitur substantivè.

In hac propositione vocula EST conjungit prædicatum corporis cum subjecto pronominis demonstrativi Hoc &c.

Ergo. &c.

RESPONSIO.

Propositionem identicam vocamus, non quando attributum & subjectum pro eadem re particulari accipiuntur, pro qua verificatur assertio: nam alioquin enunciatio ge-

neris de specie speciei de individuo, & accidentis de subje-
cto, essent propositiones identicæ: ut, lapis est substantia, Pe-
trus est homo, & Cicero est Orator: sed vocamus proposi-
tionem identicam, quando res eadem sub eodem nomine aut
saltem sub synonymo de seipsa enunciatur: ut, corpus meum
est corpus, gladius est ensis. Quamobrem dicendum non
est quod hac Christi assertio: hoc est corpus meum, sit i-
dentica propositio, etiam si vera esse nequeat nisi attributum
& subjectum pro aliqua eadem re particulari accipiantur,
pro qua sit verificatio: sed dicendum est quod sit enunciatio
communis attributi de singulari subjecto. Nam licet Chri-
stus unicum corpus habuerit, attamen etiam si viginti cor-
pora habuisset, de quolibet dicere potuisset hoc est corpus
meum. Ex quo intelligimus vocem, meum corpus, sicut meus
digitus, communem esse non singularem. Porro enunciations
simplices, in quibus alterum de altero mediante verbo substā-
tivo est enunciatur, sunt in duplici genere: alia enim profe-
runtur intentione asserendi id quod est, quando ejusmodi
propositio incipit enunciari, ut lapis est corpus, Petrus sedet:
Alia verò proferuntur non intentione asserendi id quod est,
quando enunciatio incipit proferri: sed intentione facien-
di id quod ejusmodi enunciatione significatur, & quod tunc
primum erit, quando ipsa enunciatio prolata fuerit: Ut si
quis demonstrato agro proprio cuiquam alteri diceret, hic est
ager tuus, non intentione asserendi quod non est, sed inten-
tionem facienti, ut id sit quod dicit. hoc est, ut ager qui ei pro-
prius est, alterius efficiatur, ejusmodi enim sermonibus a-
puđ Jurisconsultos aliquando intelligitur fieri dominiorum
& possessionum translatio. Talis sermo videtur esse apud
Lucam, cum ait Christus: Homo, remittuntur tibi pecca-
ta tua. & rursus: Remittuntur ei peccata multa, quoniam
dilexit

*dilexit multum. & apud Iohannem: Filius tuus vivit, Non enim (sicut intellexerunt illi quibus loquebatur) volebat Christus asserere quod esset, sed id facere quod dicebat. Caterum quia nos nostris sermonibus substantias mutare non possumus, ideo exempla enuntiationum posterioris generis, quibus substantia in substantiam transmutatur, non in nostris, sed in Christi sermonibus sunt petenda. Verbi gratia: Si Christus in nuptys volens ex aqua sex hydris contenta vinum facere, his verbis usus fuisset, hoc est vinum: similiter si voluisset diabolo acquiescere perenti, ut diceret lapidi huic, ut panis fiat, atque id his verbis effecisset, hic est panis, non intendisset his duabus enunciationibus, videlicet, hoc est vinum: &, hic est panis, asserere, quod aqua hydris contenta, & hic lapis (que tunc exstabant cum has enunciationes proferre cœpisset) fuissent vinum & panis, quia id manifeste falsum fuisset, sed tantum intendisset facere, ut id esset quod dicebat: & hoc dicendo significare, ea que ex aqua hydris contenta, & ex hoc lapide demonstrato fecisset esse vinum & panem: quasi dicat, hoc quod ex aqua hydris contenta facio, vinum est: & hoc quod ex hoc lapide facio, panis est. Simili modo quando ait Christus, hoc est corpus meum. &, hic est sanguis meus; non intendit asserere quod panis & vinum qua tunc presentia habebat cum hac incipiebat dicere, essent corpus & sanguis eius, quia id falsum est: sed ne falsum diceret, omnino credendus est intendisse ex pane & vino corpus & sanguinem suum efficere, & illis duabus enunciationibus, hoc est corpus meum. &, hic est sanguis meus significare, quod ea que suis verbis ex pane & vino faciebat, essent corpus & sanguis ipse, ex quibus facile intelligitur, quod in dictis duabus enunciationibus: hoc est corpus meum, &
hic est*

hic est sanguis meus, pronomina hoc & hic non referuntur ad panem & vinum, qua ante prolationem harum duarum enunciationum præuerunt, (sicut intelligerentur referri si tantum intentione asserendi proferrentur, quod (Christus facere non potuit, quia non potuit falsum dicere,) sed referuntur ad hoc corpus & ad hunc sanguinem, qua jam dictis verbis Christo hoc intendente efficiuntur, quasi dicat: hoc quod ex hoc pane facere intendo & facio, est corpus meum: & hoc quod ex hoc vino facio, est sanguis. His diligenter consideratis, facile est propositis questionibus respondere, quod hæc verba: hoc est corpus meum, non contineant propositionem identicam, atque idem significatem quæ, corpus meum est corpus meum: sed id significante quod diximus: quodque attributum corpus tribuatur subiecto significato per pronomen hoc, non tanquam diverso a suo attributo, sed tanquam rem eandem singularem significanti, nempe, hoc Christi corpus ex pane confectum virtute verborum Christi. Vnde nec dicere oportet quod hujus enunciationis, hoc est corpus meum, sensus sit, quod hic panis substantialiter vel sacramentaliter sive significativè sit corpus meum: sed sensus est, quod id quod ex pane facere intendo & facio, est corpus meum, ut diximus. Caterum quia negari non potest, quin Christus ex aqua vinum, ex lapide panem, ex pane & vino corpus suum & sanguinem efficere potuerit, idque his verbis, hoc est vinum, hic est panis, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Si enim potuit Petrus umbra sua pertrāsendo quosvis egros ab infirmitatibus liberare, quanto magis potuit Christus verbis suis ex re qualibet quamlibet aliam rem aliam efficere? Ponatur ergo disputandi gratia, quod Christus hæc universa jam dictis enunciationibus effecerit, oro ut tua

eruditio dignetur propositis à se questionibus respondere, Nempè an hac propositio sit identica, hoc est corpus meum? An attributum corpus tribuatur subjecto significato per pronomen hoc tanquam diverso? An huius enunciationis hoc est corpus meum, sensus sit, hic panis est substantialiter vel sacramentaliter corpus meum? & si ubi de re convenimus, adhuc easdem penè difficultates inveneris quas nunc proponis, facile intelliges questionum multarum nebulas non tam ad rei veritatem quam ad dicendi rationem pertinere.

Miror autem prudentiam tuam querere, quo argumento doceatur, vocem est in hac sermonis circumstantia, hoc est corpus meum, significare substantialitatem, eum illa sit propria & consuetam eius significatio tam Græce quam Latine, in qua ab initio nascentis Ecclesie semper ab omnibus nostris majoribus accepta est. Neque enim rogare solemus, cur aliquis per publicam & consuetam viam ambulet, sed si ab illa digressus insolita & improbata diverticula sectetur, tunc merito rogatur, cur derelicta regia via ad insolitam sese convertat: & idè potius rogandum eset, quo argumento moveantur, qui vocem est in hac circumstantia, præter consuetam significationem & præter omnium catholicorum intelligentiam, ad significationem referunt, quam quo argumento doceatur substantialitatem significare. Scio quosdam proferre scripturam 1. ad Cor. 10. Petra autè erat Christus: in qua vocem est existimant pro significat positam: ut persuadeat ipsam etià in hac circumstantia pro significat accipiendam. Sed an ex hac scriptura satis solidè proferri possit argumentum quo id probetur, forsitan non immeritò dubitaverit quispiam: quia Apostolus non videtur loqui de petra Ore suo loco manente, ex qua Moyses semel a-

quam

quam protulit, que petra nõ poterat esse Christus nisi significatiue: sed loquitur de petra semper populum consequente, & potum corporalem ac spiritalem semper suppeditante, que petra non significatiue sed substantialiter erat Christus, sicut D. Chrysostomus interpretatur. Sed detur vocem est uno atque altero loco propter sermonis circumstantiam significatiue seu sacramentaliter intelligi, an ideò quando sine tali circumstantia simpliciter ponitur, proferendũ erit certum argumentum quo doceatur substantialitatem significare, & in sua significatione propria debere accipi? Scio etiam D. Augustinum epistola 23. dicere, quòd sacramenta habeant quandam similitudinem earum rerum quarum sunt sacramenta, atque ex hac similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipere; sed subiungens exemplum, quod secundũ quendam modum sacramentum corporis Christi, est corpus Christi, satis aperte significat hunc loquendi modũ, sacramentũ corporis Christi est corpus Christi, non esse propriũ & consuetũ, sed insolitũ & ex sermonis circumstantia, intelligendum: qua ubi defuerit, sicut in verbis Christi, quibus ait, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, non sine studio proprii sensus videtur talis intelligentia queri.

Quæris etiam:

4. An explicatio horum verborum *hoc est corpus meum*, debeat aut possit aliunde sumi, quàm ex ipsis Christi aut Euangelistarum verbis?

5. An illa propositio de calice: *Hoc poculum est novũ testamentũ seu fœdus* (diadimon enim utrunque hic significat, ut Hebræis *Oth Berith*) in meo sanguine: & illa, *Hic est sanguis novi testamenti*, non idem significet, & sese mutuò significãter explicent? Ac proinde,

inde, an non penitus sit eadem ratio in pane; ut hæc propositiones, Hic panis est novum testamentum seu fœdus in meo corpore, & Hoc est corpus meum: & item, Hic panis quem frangimus est corpus Christi, & Hic panis quem frangimus est corpus Christi, idem significant, & sese mutuò significanter explicent.

RESPONSIO.

Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. c. 9. docet, illa quæ in libris Canonicis aperte posita sunt, solertius diligentiusq; investiganda, ut ad obscuriores locutiones illustrandas de manifestioribus sumantur exempla, & quadam certarum sententiarum testimonia dubitationem de incertis auferant. Ex quo intelligimus non omnia scripturæ sacræ testimonia ex alijs esse intelligenda. Nam quadam aperte posita sunt, quæ ex proprijs verbis & locutionibus intelliguntur; sed ea duntaxat quæ obscuritatē habent quæ possit ex alijs manifestioribus locutionibus aut testimonijs illustrari. Nunc verò considerandum est, utrum hæc duo testimonia, hoc est corpus meum & hic est sanguis meus novi testamenti obscuritatem habeant: & si obscuritatem habere putentur, an hæc obscuritas per hanc sententiam tanquam manifestiorem: hic calix novum testamentum est in meo sanguine, possit illustrari. Nam priora illa duo testimonia forsitan multis videbuntur hoc posteriori longè magis esse perspicua, præsertim quia hæc sententia, hic est sanguis meus novi testamenti, planè respondet illi, quam ex Exodo citat Apostolus ad Hebræos, capite 10. Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus, Igitur hoc testimonium hic calix novi est testamenti in meo sanguine non est idoneum ad illustrandū duo illa priora.

priora, sed potius contra: aut si utraque ambiguitatem aut
 difficultatem habere prætenduntur, cur ad alias sententias
 obscuriores recurremus in quibus videtur posse error abs-
 condi, & non potius ad eorum studium ac testimonium
 qui præsentis temporis contentiones præcesserunt, & ad in-
 telligendas scripturas sacras, præcæteris fuerunt a Deo il-
 luminati cuiusmodi fuit D. Ambrosius, qui de ys qui ini-
 tiantur & de Sacramentis questiones istas clarissime dis-
 solvit. Nam negare non possumus, Deum quorundam ocu-
 los excæcare, ne forte videant oculis, & auribus audiant, &
 corde intelligant, ut ad Dominum convertantur et sanentur
 ab eo, in quibus Deus huius seculi, inquit Apostolus, ecce-
 cavit mentes infidelium, ut non fulgeat eis illuminatio Euāgelij
 gloriæ Christi, etiamsi apertissime prædicetur. Restat igitur,
 ut in his obscuritatibus, quæ non videntur obscuritates
 fuisse veteribus, ad illos recurramus quibus Deus putatur
 dedisse aures ad audiendum & oculos ad videndum; ne forte
 nos hic non satis acute cernamus. Verba Ambrosij de ys qui
 inittiantur mysterijs, cap. ultimo sic habent: Potior est lux quàm
 umbra, veritas quàm figura, corpus authoris quàm mâna de
 cælo. Forte dicis: Aliud video, quomodo tu mihi asferis,
 quod Christi corpus accipiam? & hoc nobis adhuc superest,
 ut probemus. Quântis igitur utimur exemplis probemus
 non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio conser-
 vavit: maioremque vim esse benedictionis quàm nature, quia
 benedictione etiam natura ipsa mutatur. Et li. 4. de sacra-
 mentis cap. 4. Author Sacramentorum quis est, inquit, nisi
 dominus Iesus? tu forte dicis, meus panis est usitatus, sed pa-
 nis iste, inquit, panis est ante verba Sacramentorum:
 ubi accessit consecratio, de pane fit corpus Christi, hoc igitur
 astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi?

consecratione, inquit. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius serm. onibus? Domini Iesu, nam reliqua omnia, que dicuntur, laus Deo defertur, ubi venit ut conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi, Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is quo facta sunt omnia, iussit Dominus, & factum est cœlum, & cap. 5. Antequam consecratur, panis est: ubi autem verba Christi accesserunt, corpus est. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est corpus meum; & ante verba Christi calix est vini & aqua plenus, ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus sermo Christi potens est universa convertere. Hactenus Ambrosius, qui adiectis adhuc alijs multis sententiam suam tam facit manifestam, ut non possit de illa dubitari, sicut nec de sententia reliquorum veterum qui has questionēs tractauerunt, quibus si cum Evangelio cum totius Ecclesie testimonio non creditur, sed verba scripturæ manifesta ad inusitatū tropum detorquentur, non erit mirum si etiam verbis meis non credatur, cum nemo credat nisi volens, nec quisquā credere velit nisi cui dedit Deus ut velit. Porro quod vox Græca δεινόν, quam interpres noster vertit testamentum; sicut & Hebræa, subinae vertatur fœdus, nihil huic disputationi præiudicat: quia licet per se posita fœdus significet, attamen morti vel sanguini iuncta proprie testamentum significat, sicut ostendit Apostolus ad Galatas 3. & ad Hebræos cap. 9. Similiter quod ait Apostolus 1. ad Corinth. 10. Panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini est? licet sit verum quod is panis qui facta benedictione frangitur & a fidelibus participatur, sit corpus Christi, in quod per conse-

orationem mutatus est panis, qui à sacerdote ad benedicendum accipitur: non tamen vult ibi Apostolus dicere, quid sit panis qui frangitur, sed quid participatione huius panis significetur & efficiatur, nempe ut multi unum corpus simus, omnes qui de uno pane & de uno calice participamus, sicut seipsum explicat Apostolus, & Apostolum D. Cyprianus in epist. ad Magnum, cuius verba etiam refert Augustinus lib. 7. contra Donatistas cap. 50. Ex his facile est respondere sequentibus aliquot questionibus, nempe:

6. An pronomen *hoc* aliud significet quàm id ipsum quod uno ore omnes Evangelistæ testantur, Christum accepisse, fregisse, dedisse discipulis, ac iussisse ut acciperent & comederent?

7. An Paulus 1. Cor. 10. quum hunc panem nominat, & panem quem frangimus disertè explicat, aliud sacramenti subiectum statuatur atque Christus, vel ipse Paulus (1. Cor. 11.) pronomine *hoc* velit significari, quod omnes Evangelistæ testantur fuisse panem quem Christus fregit & dedit, & de quo denique loquutus est?

8. An in propositione de calice non eadem sit subiecti ratio atque in ea quæ est de pane, ac proinde quum subiectum in propositione & oratione de calice non solum demonstratur pronomine *hoc*, sed planè & disertè nominetur *calicem*, vel fructus ac gemmæ vitis, an non eadem sit ratio in pronomine *hoc* quod usurpatur in propositione de pane: ita ut *hoc* idem significet, quod, hic panis, vel hic fructus tritici de multis granis coadunatus.

His, inquam, questionibus facile est ex dictis responderes

nam cœnantibus Apostolis, inquit Matthæus, accepit Iesus panem usitatum videlicet, quia tunc ibi panis alius non erat, & eundem panem benedixit; sed quod fregit deditque suis discipulis, dicens, Accipite & manducate; non fuit panis usitatus, sed benedictione in corpus eius mutatus, sicut ipsemet est testatus, dicens: Accipite & manducate, hoc est corpus meum: non enim ait, accipite panem & comedite panem, sicut de ipso prius ait Euangelista, Accepit Iesus panem sed ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Iussit ergo ut acciperent & comederent, non panem usitatum, de quo prius locutus est Euangelista, dicens: Accepit Iesus panem: sed panem benedictum, de quo dicit: Hoc est corpus meum, iam videlicet ex pane benedicendo confectum. Similem loquendi modum secutus est Apostolus 1. Corinth. 11. cum ait: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens: sub quo intelligitur, benedixit, sicut expresserunt Matthæus & Marcus, fregit, & dixit, accipite & manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: quæ verba simili modo accipienda sunt, quomodo supra ostendimus verba Matthæi accipi debere. Dico igitur ad primam questionem iam propositam, quod pronome hoc in Christi verbis aliud quidem significet quam quod uno ore omnes Euangelista & Apostolus 1. Corinth. 11. testantur, Christum accepisse. sed non aliud significet quam ydem testantur Christum discipulis dedisse, & iussisse ut acciperent & comederent: significat enim corpus Christi ex pane confectum benedicendo, sed non significat panem usitatum, quem omnes Euangelista testantur Christum accepisse. Ex quo intelligimus verba hæc accipite & comedite non debere confirmari cum nomine panem quod præcessit, cum ait Euangelista, Accepit Iesus panem, sed cum eo quod sequi-

tur hoc est corpus meum, vel cum eo quod intelligitur, ut sit sensus: accipite corpus meum, vel, quod in idem redit, accipite panem benedictum & consecratum.

Porro ad id quod secunda questione proponitur: An Paulus 1. Corinth. 10. cum nominat panem quem frangimus, aliud Sacramenti subjectum statuat quam Christus vel ipse Paulus 1. Corinth. 11? Respondeo quod Paulus cap. supradicto idem sacramenti subjectum statuat cum eo quod statuit Christus apud Mattheum, cum ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Nam subjectum sacramenti statuit verum Christi corpus, quod translato nomine panem appellat, quia ex pane confectum, & speciebus panis velatum: quam nominis translationem manifeste significat ipsa sermonis circumstantia, cum dicitur (panis, quem frangimus: & omnes qui de uno pane participamus) nam omnibus fidelibus notissimum est in altari neque frangi neque participari panem nisi benedictum, & in corpus Christi benedictione conversum: Sed sacramenti subjectum non statuit panem usitatum, quem Evangelista dicit Christum accepisse.

Ad tertiam questionem respondeo, id quod apud Evangelistas & apud Apostolum 1. Corinth. 11. de calice dicitur, eodem modo accipiendum sicut id quod de pane dicitur, nempe quod ubi narratur accepisse calicem, ibi intelligendus sit accepisse calicem vim & aqua plenum, sicut ait Ambrosius: ubi verò verba Christi operata sunt, hoc est, ubi post benedictionem ait: bibite ex hoc omnes, ibi non est intelligendus porrexisse vinum & aquam, sed suum sanguinem, qui plebem redemit, & de quo dicit, hic est sanguis meus novi testamenti. Quod verò apud tres Evangelistas dicitur de genimine vitis, videtur potius referendum ad pocu-

lum Pascha veteris, quam novi, sicut Lucas non obscure significat.

Quaritur deinceps:

9. Si subjectum positum in hac propositione *hoc est corpus meum*, mutatur vel mutatum fuit à subjecto panis quod Euangelistæ testantur Christum accepisse, fregisse, & dedisse &c. quando mutatum fuit, qua vi, quo Domini mandato, quo divini verbi argumento?

Respondeo, *subjectum positum in hac propositione, hoc est corpus meum, non mutari, quia subjectum istud corpus Christi est, a quo in Sacramento nulla fit mutatio; sed panem quem accepit Iesus dicimus mutatum esse in corpus ejus, quando benedicendo & consecrando panem, ait, hoc est corpus meum mutatum, inquam, virtute verborum ejus: nam, ut ait Ambrosius de ijs qui imitantur cap. 9. Si tantum valuit humana benedictio, Elzei videlicet facientis ferrum natare, ut naturam converteret, quid dicemus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Salvatoris Domini operantur? nam Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Helie ut ignem de caelo deponeret, non valebit sermo Christi ut species mutet elementorum? De totius mundi operib. legitur: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit et creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea que sunt in id mutare quod non erant? nõ enim minus est novas rebus dare quam mutare naturas, & lib. 4. de sacramentis c. 4. Sermo Christi, inquit, hoc conficit Sacramentum; que autem sint verba Christi quibus hoc sacramentum conficitur, exponit c. 5. dicens: Omnia illa verba Euangeliste sunt, usque, accipite sive corpus, sive sanguinem;*

inde

unde verba sunt Christi, audi dicentem, hoc est corpus meum & ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus, ubi verba Christi cooperata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebē redemit. Ecce habes quod verbum, accipite, non construatur cum nomine panem, sed cum nomine corpus & sanguinem, sicut supra diximus. Habes secundo, non quando subiectum positum in hac propositione, hoc est corpus meum *mutatum*, sed quando *mutatus* sit panis, quem cœnantibus Apostolis accepit Iesus, nempe quando dixit, hoc est corpus meum: Habes qua vi, & quo Domini mandato *mutatus* sit panis, nempe virtute verborum Christi, quibus dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt. Habes & quo divini verbi argumento, nempe argumento verborum Christi, quibus apertissime dixit hoc est corpus meum: nam quia mentiri non potuit, oportet ut ex pane quem accepit id fecerit quod dixit, videlicet, hoc est corpus meum, ne convincatur falsum fuisse quod dixit.

Queris etiam:

10. Quæ sit analogia unionis corporis Christi cū Ecclesia, declaratæ 1. Cor. 10, si nulla est vel panis vel vini reliqua substantia?

R E S P O N S I O .

Hanc analogiam explicat Augustinus libro 7. contra Donatistas cap. 50. verbis D. Cypriani, quæ sic habent: Quando Dominus corpus suum panem vocat de multorum granorum adunatione congestum, & quando sanguinem suum vinum appellat de botris atque acinis multis expressum, atque in unum coactum: gregem item nostrum significat conjunctione adunata multitudinis adunatum: nam quemadmodum panis ex quo corpus Christi conficitur, quod interdum etiam panis vocatur, ut panis quem fran-

gimus: quemadmodum, inquam, panis ex granis in unum adunatis conficitur, & quemadmodum vinum ex multis acinis in unum confluentibus coalescit: sic etiam mysticum Christi corpus, quod per hoc Sacramentum significatur & coit, ex dispersis Dei filijs colligitur, qui per fidem & dilectionem in unum corpus adunantur. Nec huic analogie obstat quod in confectioe Sacramenti nulla est panis aut vini reliqua substantia: quia nec remanet ipsa granorum aut acinorum forma, ex qua tamen sumitur potissima hujus analogie portio, quia analogia sumitur non ex substantia qua in ipso sacramento permanet, sed ex ea qua in pane & vino praesens, ex quibus sacramentum ipsum conficitur.

Ultima questio sic habet;

II. Quomodo veteres docuerunt eandem aut simile esse transformationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, qualis erat aquae admistae vino in populum Christi, ejus corpori per fidem conglutinatum?

R E S P O N S I O.

Hanc questionem moveri puto occasione verborum beati Cypriani in epistola 63. qua est ad Cecilium, ubi sic habet: Quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur & credentium plebs ei in quem credidit copulatur & conjungitur, & infra: Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest: nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spiritale & caeleste perficitur. Quibus verbis non continetur ea comparatio qua in questione exprimitur, nempe

nempe quod talis sit transformatio panis & vini in corpus & sanguinem Christi, qualis est aqua vino permista in populum Christi: sed tantum exponitur quid sacrificium ex vini & aqua commistione confectum significet & efficiat: nempe ut quemadmodum sacrificium ex aqua vino permista conficitur, sic etiam Christus & plebs eius in unum corpus coadunetur, non Christum mutando in perversos plebis affectus, sed reformando plebem, ut cum Christo qua Deus sum sapiat, & deposita pravitate spiritum Christi induat. Nam & ipsa vini & aqua mistio sic temperatur, ut non vinum in aquam, sed aqua in vinum convertatur, & hoc modo invicem copuletur. Quod si forte questio hac alia veterum dicta respiciat qua mihi non occurrunt, cuperem illa designari, ut si Deus largiretur, possit eis conveniens adhiberi responsio. Bene vale Lovany 26. Novemb. 1577.

Tuus Mich. de Bay.

AMPLISS. VIRO D. MICHAELI

BAIO ACADEMIAE LOVANIENSIS

Cancellario & Theologiae professori, Philippus Marinixius Sanctaldegondius S.

Esponzionem tuam ad posteriores meas quaestiones Amplissime D. Cancellari, qua mihi Antuerpia Bruxellam reverso tertia Decembris fuit reddita, diligentissime perlegenti, & firmum ac stabilem in ea gradum quaerenti, ubi assensionis pedem figerem, illud obstiti,

C v.

tit,

tit, quod orationi quæ secum ipsa dissentiret non videbam quomodo nisi reclamante conscientia possem assensum præbere. Nec enim, ut verum fatear, quivi vel ratiocinationis tuæ firmamenta quibus essent connexa vinculis cernere, vel quæ secum ipsa discrepabant (qualia erant meo certè judicio magni momenti permulta) inter se conciliare. Vno loco asseveras propriam consuetam & usitatam verbi **E S T** significationem esse tam Græcè quàm Latinè, ut designet substantialitatem, & in ea significatione ab initio nascentis Ecclesiæ semper ab omnibus nostris majoribus fuisse acceptam. Ita ut mireris me quærere, quo argumento doceatur in nostra quæstione significare substantialitatem. facere enim instar eorū, qui rogare solent cur aliquis per publicam & consuetam viam ambulet. Et tamè altero loco idem tu dicis: verbum **E S T** accipi bifariam: Aliquando usurpatione afferendi id quod est quando incipit propositio enuntiari, aliquando non intentione afferendi id quod est, sed intentione faciendi id quod ejusmodi enuntiatione significatur, id est, faciendi ut sit quod non erat, & tū primū cum enuntiatio prolata fuerit esse incipiet. De priori quidem significatione nulla certè est dubitatio: agnosco enim genuinam & usitam vocis notationem. Posterioris autē mihi ne fando quidem unquam auditæ, ne unum quidem exemplum profero. Dicis quidem ejusmodi sermonibus aliquando apud jurisconsultos intelligi dominiorum & possessionū fieri translationem: Sed nullo exemplo id firmas. Et tamè si verum esset, quoniā omnino tibi necesse est fateri id aliquando tantum, & valde improprie fieri, ac proinde am.

de ambiguitate non carere, jam relicta via regia & plana in diverticula te prorepſiſſe palam conſtaret. Nam illa exempla quibus peccata remitti declarantur, quia eo ipſo momento quo proferri incipiunt planè ſunt veriſſima, vel tuo ipſius iudicio nihil habent ſimile. At verò iſta tua quæ producis: ut ſi de aqua dictum eſſet: *hoc eſt vinum*, & de lapide *hoc eſt panis*: quia omnino dicta non fuerunt, & non rei veritate, ſed nuda imaginatione exiſtunt, reſpõſione haud indigent. Nam ſi dicta eſſent, omnino vel à genuina & propria ſignificatione verbi **E S T** longiſſimè deflexum eſſet, vel certè vera eſſe non potuiſſent, niſi jam ante alia quapiam vi facta fuiſſe mutatio & quidem alijs verbis, deſignaretur. Verbum enim **E S T** quum indicativo modo & præſenti tempore enuntiatur, non dare rebus naturam, multo minus in aliam immutare, ſed tantum notare & declarare quid ſit id de quo dicitur, & quidem eo ipſo momento quo profertur, omnes norunt qui vel ab uberibus maternis balbutire didicerunt. Quod cum ipſe tu pro optimo tuo iudicio animadverteres & planè inficiari non poſſes (vide quanta ſit vis veritatis) ipſe te confeſſim à via regia in aſpera certè atque horrida humani ſenſus vel (ut Pauli verbis utar) τοῦ νόου τῆς σαρκὸς ſenticeta deflexiſſe prodis. Ais enim: Si verbum **E S T** in hac quam conſtat eſſe propriam conſuetam, atque omnibus linguis, nationibus, ſeculis denique uſitatam ſignificationem, hoc loco retineatur, intelligatúrque panis & vinum quæ tunc erant præſentia eo ipſo momento quo hæc dicerentur eſſe id quod Chriſtus ipſe aſſeverat eſſe: corpus, inquam, ſuum & ſanguinem,

nem, planè falsum fore quod Christus dixit. Ac proinde ut Dei filium, ipsam inquam veritatem à tam turpi nota mendacij vindices: obtrudis novum & ab Evangelistarum verbis alienissimum commentum: Hæc enim tua sunt verba: Non intendit Christus asserere quod panis & vinum quæ tunc præsentia habebat cum hæc incipiebat dicere, essent corpus & sanguis ejus, quia id falsum est. Sed ne falsum diceret, omnino credendus est intendisse ex pane & vino corpus & sanguinem suum efficere. Quæso te mi Domine an hoc est via regia & plana incedere, cum doceas, omnino non esse atque adeò falsum esse id quod Christus ore suo sacro jamjam moriturus ac proinde testamentum condens revera esse sanctissimè asseverat, novòque atque importuno commento in ea nos diverticula deducas, in quæ jam multis retro seculis infinitos viros magnos, pios, eruditos ut contra conscientia ac veritatis testimonium deflecterent, non ignis, non cruces, non gladij, non carceres, non aculei, non denique acerbissimi cruciatus cogere unquam potuerunt? Sed quid ego illos testes laudem? Ipse tu in tua hac responsione, quasi conscientiam reclamantem persentiscens, ex his anfractibus conaris te recipere, & aliam sed nihilo planiorem tibi viam sternere. Paulò enim post ipse tecum dissentiens asseveras: verba hæc *accipite & comedite* non debere construi cum nomine *panem* quod præcessit, cum ait Evangelista: *Accipit Iesus panem*: sed cum eo quod sequitur: *hoc est corpus meum*, vel cum eo quod intelligitur, ut sit sensus: *accipite corpus meum*; vel quod in idem redit: *accipite panem benedictum & consecratum*

&c. Et planè vis, quod & ipse disertis verbis explicas, quod accepit Iesus & benedixit, fuisse panem: quod verò fregit & dedit discipulis suis, & de quo dixit accipite comedite hoc est corpus meum: non fuisse panem sed corpus ejus. Nam quod utrobique adjicis vel usitatum vel benedictum, nihil officit sententiæ, neque potest nebulas tua verba penitus inspicienti offundere. nec enim controvertitur an panis sit usitatus vel nō usitatus, & benedictus an nō benedictus sed an panis sit, aut nō panis. De substãtia, nō de qualitate aut accidētib. est omnis cōtroversia. Alioqui si fatereris post benedictionē remanere panem & quidem substantia, sed benedictum, neminem nostrum haberes repugnantem. Itaq; clarè, nudè & *κατ' ἰσχυρὰς* explicanda nobis est tua ista sententia, quæ alioqui sub illis involucris *benedicti & usitati*, tanquã quibusdã nebulis caliginosis delitescit, & ad rem ipsam veniendum. Vides itaque, si panis acceptus & benedictus non amplius est panis substantia, sed factum benedictione ipsissimum Christi corpus, jam etiam antequã eum frangeret & daret discipulis, & illis verbis: *Hoc est corpus meum*, uteretur: Vides inquam quàm inanis fuerit ille tuus metus quum vererere, ne falsum dixisse videretur Christus nisi ejus orationem cōmento illo de nova verbi *EST* significatione à falsi crimine vindicasses. Etenim si panem benedicens jam fecerat suum corpus antequam diceret esse, procul dubio est verissimum, quod tu dicis, esse falsum, eum nimirum sequentibus illis verbis *hoc est corpus meum*, voluisse asserere quòd panis & vinum, quæ tunc præsentia habebat, cum hæc incipiebat dicere

cere essent corpus & sanguis ejus. Hic tu jam obsecro
 vir amplissime collige te paulisper, atque abjecta
 omni præjudicata opinione & veritati locum & Deo
 gloriam tribue. Dum enim ut tuam sententiam sta-
 bilias, Christum Dei filium falli coarguis: ne tu in-
 anibus te irretiens paralogismis tecum ipse manifestè
 pugnans deprehenderis. Itaque ignosce queso si tuis
 verbis credere non possum, quæ tu ipse paulo mo-
 mento apertè jugulas. Verumenimverò si benedic-
 tionis vi panis usitatus in corpus Christi est trãssub-
 stantiatus, quæ tandem fuerunt illa benedictionis
 tam efficacia verba? Profers tu quidè ex Ambrosio:
 Christum suis verbis elementa posse omnia commu-
 tare. Damus libenter. Dicis etiam sermonem Christi
 hoc conficere sacramentum, et id concedimus: Sed
 cedo quibus verbis est usus ut id faceret? si dicis be-
 nedictione quæ præcessit & fractionem & verba sa-
 cramenti: ergo non jam fit illis verbis sacramenti quæ
 sunt in controversia, & quæ in consecratione profe-
 runt sacerdotes, ac proinde de significatione verbi
ES T nulla restat ambiguitas. Tantummodo incum-
 bit tibi probandú, *εὐλογεῖν* & *εὐχαριστεῖν*, quib. indiscri-
 minatim utuntur Evangelistæ, significare, vel usquã
 gentiú unquã significasse (magos ac præstigiatores
 semper excipio) mutationem unius substantiæ in al-
 teram. Ego quidem hætenus ex scriptura dedice-
 ram *εὐλογεῖν* atque *εὐχαριστεῖν* in ejusmodi argumento
 prorsus idem significare quod gratias agere vel bene-
 precari, & Dei laudes pro beneficijs in nos collatis
 celebrare. Hanc ego statuebam esse viam regiam,
 planam, usitatam: tamen si habes argumentum, ra-
 tionem,

tionem, aut scripturam, qua probes significari his
 verbis *μεταμορφωσις* seu transubstantionem & quidem
 vani & corruptibilis omniq̄ue motu & vita carentis
 elementi in sacrosanctum atque incorruptibile &
 planè divinū Christi filij Dei corpus, quod ad dex-
 teram Dei patris æterna atque omnem humanum
 mentis captum superante gloria decoratum sedet, ne
 graveris producere. Habebis me docilem atque ob-
 sequiosum auditorem, nec erit opus in latebras du-
 plicis significationis verbi *εστ* confugere. Sed si te
 dicis non posse nisi verbis illis subsequētib; *hoc est*
corpus meum: quod intendis probare: quid hoc est
 aliud quàm actum agere, & ut loquuntur logici, pe-
 tere principium? Quod enim unum est in contro-
 versia, id unum tu sumis quasi concessū confessū-
 que pro argumentationis tuę unico firmamento,
 quod & ipsum si dederò nihil effeceris, quia tum de-
 nuò tibi restabit demonstrandū: e quibus ergo ver-
 bis Christus consecraverit, ut videlicet non jam suis
 sed Christi verbis reliqui consecrent sacerdotes, et
 ita rursus omnis vestra transubstantiatio collabe-
 tur: Deinde definiendum etiam erit, quomodo
 Christus suum ipse corpus fregerit, quod universa
 testatur scriptura semel tantum non à seipso sed à Ju-
 dæis, nec in Cœna sed in crucis ara fractum & morti
 ac sepulture traditum, ac tertia die à morte excita-
 tum in cœlos ascendisse, nec aliunde nisi ex cœlis
 esse venturum. Vides arbitror pro tua prudentia &
 judicij limatissimi sinceritate, vir aplissime, in quos
 te laqueos conjeceris, dum te, à veritatis Evangelicæ
 recto atque indubitato tramite aberrās, in Scholast-

ticorum improbata atque anfractuosa diverticulâ
 proripuisti. Ipse tu igitur iudex jam esto, an immeri-
 tò percunctatus fuerim quo argumento doceretur,
 vocem *EST* in nostra quæstione significare substan-
 tialitatem. Nam si negas illis verbis *hoc est corpus me-
 um* fieri transsubstantiationem, quia jam non ad pa-
 nem sed ad corpus ex pane confectum referantur,
 quemadmodum uno loco doces: haud erit necesse
 (fateor) quærere id quod quæro, tum enim nativa,
 propria, & cõsueta significatione sua, verbũ *EST* per
 se satis innuet quod quæratur, sed omnino efficietur
 vel nullam esse planè transsubstantiationem, vel alijs
 fieri verbis quàm ijs de quibus tantopere gloriantur
 transsubstantiationis architecti atque propug-
 natores. Sin autem asseveras ijs penitus verbis fieri
 transsubstantiationem, (quemadmodum certatim
 omnes contendunt qui se catholicæ Romanæ eccle-
 siæ alumnos esse profitentur) jam utique docendum
 restat quo argumento possis probare, verbum *EST*
 desisse significare id quod sua natura semper post
 homines natos omnibus linguis, nationibus ac secu-
 lis sine cõtroversia significavit, & illâ suam significa-
 tionem in verbum fieri commutasse. Argumentum
 enim illud quod profers ab absurdo: quia alioqui fal-
 sum esset quod Christus dixit, ita est ipsum absur-
 dum ac falsum, & (ignosce quæso si veritatis zelus
 asperius verbum extorquet) cum blasphemia con-
 junctum, ut propemodum legens totus inhorruerim.
 Et tamè nititur omnis tua responsio hisce fun-
 damentis, quæ quàm firma sint puto te videre, et jam
 mihi esse æquiorè quòd verbis tuis credere non pos-
 sim,

non, à quibus, utpote quæ nullum habeant fir-
 mentum, video te ipsum quoties lubet dissentire.

Sed quæris tamen quo ego argumento seu ^{ut est}
 doceam, verbum EST in nostra quæstione debere
 accipi sacramentaliter, seu, ut tu vocas, significativè.
 Refugissem sanè lubens hoc genus orationis: volo
 enim discere, non docere. Sed tamen quia postulas,
 non tacebo, præsertim non nescienti, aliquando par-
 vulis suæ mysteria revelare Deum quæ vel doctissi-
 mis abscondit. hoc est igitur nostrum argumentum:

Quotiescunq; in sacramentorum institutione re-
 bus aut elementis terrenis atque aspectabilibus, quæ
 pro sacramentis usurpantur, cælestium aut spiritali-
 um rerum nomen per verbum EST attribuitur, ad
 eas ipsas revera nobis exhibendas atque oculis fidei
 repræsentandas, toties verbum EST non demon-
 strat substantiam, quia non adhibetur ut explicet
 quid sit id quod oculis ac manibus corporeis pro-
 ponitur, sed planè declarat quid fidei ac mentis ocu-
 lis & manibus detur ac revera exhibeatur. Hæc est
 major propositio, quam certè existimo esse ^{ut est}
 perpetuum atque indubitatum. Sequitur altera: In
 his Christi verbis *hoc est corpus meum*, rebus terrenis,
 pani nimirum & vino per pronomé *Hoc* demonstra-
 tis (quæ omnes uno ore Evangelistæ testantur Chri-
 stum accepisse, fregisse, dedisseq;: quæque universa
 Ecclesia ab initio nascentis Christianismi confessa
 est esse sacramenta, typos & mysteria corporis &
 sanguinis Christi) tribuitur nomen ipsum corporis
 & sanguinis per verbum EST: seu tribuitur nomen
 fœderis seu testamenti in corpore & sanguine Do-
 mini

mini per verbum EST: Ergo verbum EST eo loco
 non demonstrat quæ sit substantia eius rei quæ
 oculis ac manibus corporalibus exhibetur: nempe
 an panis sit & vinum, an corpus & sanguis, an verò
 testamentum in sanguine substantialiter: Sed tantum
 demonstrat quid sit illud quod illis sacramentis ex-
 hibetur oculis & manibus fidei spectandum atque
 apprehendendum: nempe corpus & sanguis Christi
 quæ pro nobis fuere in ara crucis ad nostram salutem
 tradita atque effusa, vel novum testamentum vel
 novum fœdus in corpore & sanguine Domini Iesu
 Christi sancitum: Vt scilicet illo sacramento sciamus,
 intelligamus, & nihil addubitantes tanquam oculis
 cernamus, nos revera esse participes eius corporis &
 sanguinis: ac proinde cum illo indissolubili nexu
 sanctissimi fœderis copulatos. Vel ut verbis concilij
 Nicæni argumentum concludam: Ergo non debe-
 mus intenti hære in proposito pane & poculo, sed
 elevata mente per fidem considerare in sancta illa
 mensa agnum Dei. Velsi mavis verba Augustini:
 Ergo quum in hoc sacramento non minus quàm Io-
 annis cap. 6. jubemur accipere & manducare ejus
 corpus, figura est præcipiens passioni Domini esse
 communicandum, & suaviter atque utiliter recon-
 dendum in memoria, quòd pro nobis caro ejus cru-
 cifixæ & vulneratæ sit, nisi volumus, quod graviter
 ab eodem Augustino reprehenditur, sub signo ser-
 vire operantes aut venerantes aliquam rem signifi-
 cantem, nescientes quid significet. Ac proinde Chri-
 stus ipse nos huc manifestè revocans jubet hoc ip-
 sum nos facere in sui commemorationem, & Paulus
 docet

docet nos quoties id fecerimus mortem Domini annuntiare, quod nihil est aliud, nisi id ipsum quod ex Augustino diximus, suaviter in memoria recondere quod caro ejus pro nobis crucifixa & vulnerata est. Atque hoc est planè ipsum illud quod alibi ait Paulus; Panem quem frangimus (hîc nihil ambigitur de substantia panis, nec enim aliud quippiam frangimus nisi panem) esse κοινωvίαν veri corporis Christi: & Calicem cui benedicimus, id est quem sumendo beneficium Domini in morte Christi nobis datum *ὁ χαριστοῦντες* atque *εὐλογοῦντες* celebramus) esse κοινωvίαν ejus sanguinis. Etenim quum hæc Christus institueret, hand utique ambigebatur quid esset panis quoad substantiam, sed quorsum à Christo in manus sumeretur, frangeretur, distribuereturq; : nimirum ut quoad usum, institutionem ac repræsentationem discipulis esset ipsi'simum Christi corpus. Nec enim panis substantiæ ullam volebat Christus novam cōferre dignitatem, multoq; minus ejus accidentibus omni substantia exutis suū corpus quasi nova quadam incarnatione unire & glutinare: Sed fidelem sibi populum quem sanguinis effusione & fractione corporis erat jamjam redempturus, hoc significantissimo sacramento secum in æternæ vitæ societate ac divinitatis participationem conjungere, Hoc est enim (ut in Euangelium Ioannis tractatu 26. scribit Augustinus,) manducare illam escam & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manenter in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritaliter carnē ejus, nec bibit ejus sanguinem,

licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis, sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit &c. Quid ergo est? An non revera panis est corpus Christi? Est sanè & quidem verissimè. & tamen non substantia, nec quoad substantiam; quemadmodum nec verbum Christi, Dei est verbum vel Dei voluntas quoad substantiam, sed quoad usum, institutionem, significationē, ac vivam ante oculos fidei repræsentationem. Verissimè tamen enuntiatur, verbum ex Christi ore prolatum, esse verbum Dei. quemadmodum verissimè dicitur, panem in cœna à Christo in eum finem quem diximus sumtum, esse ipsissimum Christi corpus. Sed quia ejusmodi enuntiationes nō ad substantiam rei de qua quæritur declarandam, sed ad vim, usum institutionisque significationem explicandam usurpantur: ideo verbum **E S T** quo attributum conjungitur cū subjecto, non potest ad substantiæ ullam immutationem quæ hīc minimè spectatur referri, sed ad significandum id quod est in dicentis mente atque intentione. Quemadmodum in arcu cœlesti, non disputatur à Mose quid sit arcus, aut unde componatur, aut in quid mutetur & transubstantietur (nam Philosophis has relinquit disputationes) sed quorsum à Deo usurpetur instituatūque? nimirum ut sit certum atque indubitatum signum fœderis divini cum genere humano. In Circūcisione item non spectatur quid sit circumcidere præputium, quod ad substantiam vel cultelli vel præputij attinet: sed quorsum ejusmodi signum instituatū. ac proinde ipsum circumcidere verè dicitur esse

esse fœdus inter Deum & Abrahamum ejusque semen. Et verè dicit Dominus pactum suum esse in carne Abrahami in fœdus sempiternum. Similiter in Baptismo non quæritur quid sit substantia aque: sed quorsum illa nobis aqua fuerit data atque instituta, quò denique illa baptizandi spectet ceremonia. Itaque verè dicitur illa ipsa aqua esse ablutio sanguinis Christi, quia peccatorum sordes in credentibus eluuntur. Et verè in Baptismo Christum induisse, & cum eo cõsepulti esse dicimur. Non ait (ut Augustini verbis utar) sepulturam significamus, sed profusus ait cõsepulti sumus. Sacramentum ergo tantę rei non nisi ejusdem rei vocabulo nuncupavit. Sunt hæc ita plana, aperta, irrefragabilia, ut nihil ambiguum, nihil hiulcum, nihil occurrat protuberans; & tamen probentur categoricè! Et primum quidem major propositio. nam de minori nulla potest esse dubitatio. Quotiescunq; in sacramentorum, hoc est, sacrorum signorum institutione, rerum signatarum (quæ ferè solent esse cœlestes atque spiritales) nomina tribuuntur rebus signantibus (quæ sunt terrenæ atque visibiles) per verbum **E S T**, toties non designari substantiam rerum significantium, sed usum, institutionem atque repræsentationem: alioqui non essent sacramenta, sed μεταμορφώσεις vel μεταστάσεις seu transubstantiationes. Probatum exemplis, ratione, scriptura & testimonijs. Exempla suppetunt infinita tum in rebus civilibus ac prophanis, tum in divinis ac cœlestibus. Quod enim in divinis ac sacris sunt sacramenta idem in prophanis ac civilibus sunt signa atque ceremonię. Quotiesigitur dicitur de annulo, vel de

porrecta manu, hæc est fides quam tibi do; designatur non quæ sit substantia manus vel annuli, sed finis ac scopus significationis seu repræsentationis propter quam datur porrigiturve. De insigni aurei velleris dicitur esse ordo regius seu *φεατεία* regia, sive domus Burgundicæ. De sceptro ac diademate dicitur esse regnum: De fascibus, cruce & lictoribus, dicitur esse iustitia prætoris. Qua loquendi formula nihil est vulgarius, nihil planius. Ita Christus dicit Ioanni, hæc est mater tua: matri Mariæ, hic est filius tuus. non quidem transsubstantiatione (& tamen poterat rerum creator verbo efficere quidquid vellet) sed institutione, significatione, ac repræsentatione.

Sed malo hæc verbis Bernardi viri sua ætate facile omnium præstantissimi, quam meis declarare: ut si veritati pondus adferre potest dicentis auctoritas, non jam mihi, licet vera dicenti, propter me, sed Bernardo credatur. Hæc igitur sunt ejus verba, hoc ipsum argumentum ex professo tractantis in

» Sermone de cæna Domini: Sacramentum dicitur
 » sacrum signum sive sacrum secretum. Multa siqui-
 » dem fiunt propter se tantum, alia verò propter alia
 » designanda, & ipsa dicuntur signa, & sunt, Vt enim
 » de usualibus sumamus exemplum, datur annulus
 » absolute propter annulum, & nulla est significatio:
 » datur ad investiendum de hereditate aliqua, & sig-
 » num est: ita ut jam dicere possit qui accipit, Annulus
 » non valet quicquam, sed hereditas quam querebam.
 » In hunc itaq; modum, appropinquans passioni Do-
 » minus, de gratia sua investire curavit suos, ut invi-
 » sibilis

sibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt sacramenta omnia : ad hæc Eucharistiæ participatio : ad hæc pedum ablutio : ad hæc deniq; ipse Baptismus initium sacramentorum omnium: in quo cõplantamur similitudini mortis ejus. unde & trina mersio tridui quòd nunc celebrandum est formam gerit. Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa: & ut cepto immoremur exemplo variæ sunt investituræ secundum ea de quibus investimur, verbi gratia, investitur canonicus per librum, abas per baculum, episcopus per baculum & anulum simul: Sicut inquam in hujusmodi rebus, sic & divisiones gratiarũ diversis sunt traditę sacramentis &c. hæctenus Bernardus, qui nostram certè omnem sententiam hoc suo calculo ita disertè comprobavit, ut nihil addi potuisset, etiamsi de industria transsubstantiationis doctrinam voluisset jugulare. Sed quid opus est in re tam clara unius Bernardi testimonio? Pleni sunt omnes Grammaticorum, pleni Philosophorum, pleni Jurisconsultorum libri ejusmodi locutionibus, atque in omni nostra vita nihil occurrit frequentius, nihil usitatius. Quid enim andimus in civili hominum societate crebrius, quàm hoc quòd dico, quòd scribo, quòd enuntio, hæc tabulę, hoc diploma, hæc syngrapha vel est regis edictum, vel est lex & voluntas populi, vel privilegium civitatis, vel est mea obligatio, vel denique est mea mens atque sententia, seu ultima voluntas. Hic codex est novum testamentum, hic liber est vita Imperatorum, vel fœdus populorum, non quidem sua substantia, de qua non laboramus, (nihil est enim aliud si illam

spēctes nisi vel sonus percussi aëris vel charta notis characterum exarata) Sed significatione, usu, fine, atque institutione seu intentione, ad quam exprimendam representandamque sive verba sive characteres usurpantur. In sacris rebus arbor qua vita representatur, significatur, exhibetur, dicitur arbor vitæ.

Qua verò scientia boni & mali demonstratur, boni & mali arbor esse dicitur. Sacrificia dicuntur nos Deo conciliare, eumq; nobis reddere propitium, atque adeò eorum nidor dicitur Deo esse gratus ac fragrans odor (quo nihil occurrit in Scriptura frequentius) & peccata abolere, non quidem ipsa per se aut suę substantiæ & naturæ vi, sed Domini institutione, qua voluit illa nobis his rebus poni ob oculos. Ita agnus est pascha seu transitus, ita Circumcisio est fœdus, ita Bethel est domus Dei, Arca fœderis est ipse Iehova exercituū, ita columba est Spiritus sanctus, ita denique vox in ore Isaię ac reliquorum prophetarum atque Apostolorum resonans est verbum Domini, Prædicatio Pauli est spiritus, est lux, est vita.

Quo quid est frequentius, quid magis propriū, aut magis usitatū? Hic nemo tamē impingit, nemo querit an vocis humanę substantia mutetur trās substantiatione in verbū Dei. Omnes quidem fatebuntur Deū omnia posse quæ velit, & quęcunq; dicat eodem illo momento quo dixerit existere & esse certa atque indubitata, ac proinde posse verborum sonis tribuere substantias quas velit: Sed tamen nemo est ita rerum omnium humanarum hospes, atque omnis civilis ac popularis sermonis ignarus, qui non intelligat illam vocem illaque verba eo efferri ac pronuntiarī, non ut quid

ut quid sua sint natura aut substantia disputetur, sed ut quid nobis significet, exhibeant, repræsentent, intelligatur. Verba enim reponuntur ab omnibus & disertè ab Augustino in eo signorū genere quorum omnis usus in significando est: Nemo enim utitur verbis nisi aliquid significandi gratia: atqui sacramenta rerum sacrarum esse signa, nemo est qui unquam dubitarit: Nam etsi sunt res, ut Augustini utar verbis, tamē ita sunt res ut aliarum sint rerum signa, ita ut omnis eorum usus in significando consistat: quo respectu meritò idem Augustinus appellavit sacramenta verba visibilia, & verba dixit esse sacramenta vocalia. Vtraque enim ad significandum ac repræsentandum instituta sunt. Hæc quidem semper & ubique ad significandum: illa verò hæctenus quoad sunt sacramenta. Itaque verè quidem & eleganter ab Ambrosio dicitur illud quod pro te videris allegare: Panis iste panis est ante verba sacramentorum: ubi accessit consecratio, de pane fit corpus Christi. Est enim hoc extra controversiam: panem quem frangimus in cœna Domini ejus mortem commemorantes & *σὺν αἰσθητοῖς*. non eò usurpari ut sit panis vel fungatur panis munere ac vi, sed ut nobis exhibeat ac significantissimè repræsentet ipsissimum Christi corpus pro nobis in ara crucis fractum, quod verè est panis ille qui de cœlo descendit & qui vitam dat hominibus. Iam igitur non est amplius panis, si spectes usum instituentis ac finem institutionis, sed corpus ipsum, non quidem substantia, sed repræsentatione atque exhibitione ac sine ipso propter quem institutus est, quemadmodum disertissimè annuli

exemplo suprà ex Bernardo probatú est. Hæc igitur enuntiatio Christi de pane sumto, fracto ac dato, omnino est verissíma, neque quidquam falsi continet ut arbitraris, etiam si non recurramus ad duplicem illam significationem verbi **EST**. Vna enim & simplex ejus est significatio: Semper enim verbum **EST** signiicat esse, sed non semper significat esse substantiam, aliquando qualitatem, aliquando quantitatem, aliquando relationem designat, aliquando aliam ex decem vocibus in categorijs pro ratione rerum de quibus est sermo.

Hæc autem enuntiatio facta de pane, quemadmodum uno testantur ore omnes Euangelistæ atque Apostoli *hoc est corpus meum*, est enuntiatio vera propria & significantissima, quemadmodum est illa Pauli: Panis quem frangimus est communio corporis Christi, non quidem substantia (quod & tu ipse de hac posteriore confiteris) sed usu, fine, institutione. Quod ut intelligas, agnosce ipsissima tua verba amplissime domine. Ita enim scribis: Non tamé vult ibi Apostolus dicere quid sit panis qui frangitur, sed quid participatione hujus panis significetur & efficiatur &c.

Hic tibi nos si voles esse æquos, eandem & tu nobis æquitatem præbe: nimirum non semper quoties usurpatur verbum **EST** significari quid sit rei de qua agitur substantia, sed sæpe alibi & semper in sacramentis designari quid illius participatione significetur & efficiatur.

Vides nos nulla quærere diverticula, imò regia via quam tu nobis sternis insistere. Alioqui si obstinate

natè clamabis verbum *EST* non dici nisi ad explicandas rerum substantias, ipse te vide quomodo laqueo quem nobis posueris extricabis. Nam si apud Paulum verbum *EST* usurpatur non ad significandam rei substantiam, sed participationem seu significationem rei, quemadmodum tu ipse disertè testaris: cur non idem nobis concedes fieri apud Matthæum, imò cur non & apud eundem Paulum capite insequenti de eodem prorsus argumento & sacramento pertractantem?

Atque hæcenus quidem de exemplis planis, perspicuis atque usitatis, in quibus omnibus haud quidem eadem ubique est ratio: nec enim si non aliqua parte discrepant quæ sunt similia dici omnino similia possent: Sed in eo conveniunt planissimè omnia quòd signis tribuantur nomina atque effecta rerum signatarum, & tamen non designent transformationes substantiarum, sed tantùm rerum signatarum vivas tanquam imagines, repræsentationes ac significationes. Rationem si quærimus, est omnino in promptu: sed malo Augustini verbis explicari, propterea quòd video veritatem, etiam si per se pondus habeat maximum, non posse tamen nisi autoritate dicentis fultam locum hodie obtinere: Nunc (inquit Augustinus) nemo ambigit, per similitudines libentius quæque cognosci, & cum aliqua difficultate quæsitâ multo graviùs inveniri. Quemadmodùm enim idem ait Augustinus: Nihil aliud ijs Cantici verbis *Dentes tui sicut &c.* Hominem discere, quam cum illud planissimis verbis sive similitudinis huiusmodi adminiculo auditur; tamen nescio quomodo

„ modo suavius se intueri sanctos, cum eos quasi den-
 „ tes Ecclesię videt præcidere ab erroribus homines, at-
 „ que in ejus corpus emollita duritia quasi demorsos
 „ mansosque transferre, &c.

Planè eodem modo, etsi nihil homo discit aliud,
 ubi panis in Cœna exhibetur, frangitur, datúrque,
 ac denique jubetur accipi, & asseritur esse corpus
 Christi quod pro nobis traditum est in ara crucis: ni-
 si id ipsum quod universa docet Scriptura, nos cum
 Christo ita esse unitos, ut simus os de ossibus ejus &
 caro de carne ejus, per mortis ejus efficaciam, spiri-
 tus vi per fidem in nos transfusam: tamen nescio
 quomodo cum panis máducandus exhibetur, atque
 id fieri in recordationem mortis Christi præcipitur,
 quasi in rem præsentem venientes videmur nobis
 Christum pro nobis crucifixum nostrúmque fa-
 ctú & nos cum illo arctissimè conjunctos videre atq;
 palpare. Ita quamvis illa locutio, *nisi manducaveritis
 carnem Filij hominis & sanguinem biberitis, non habebitis
 vitam in vobis* sit figura, quemadmodum docet Au-
 gustinus, nihil præcipiens aliud nisi passioni Domi-
 ni esse communicandum, &c. tamen nescio quomo-
 do & altiùs infidet animo ea figura, & efficacius præ-
 sentem nobis statuit mirificam illam atque arctissi-
 mam *κοινωνίαν*, et denique tenaciùs hæret in memoria.
 Theodoretì verba quibus rationem hujus rei disertè
 explicat paulò infra commemorabimus, ubi ad testi-
 monia veniemus.

Nunc satis est id constare: in universum sacramen-
 torum omnium rationem illam esse ut imbecillitati
 nostrę fidei succurratur. Et quemadmodum in Bap-
 tismo

tissimo non modo aurib. audimus nos ablutos Christi sanguine, sed etiã oculis ipsis quasi rem presentem cernimus: Ita in Domini Cœna videmus nos non minus arctè cum Christi carne & sanguine conjunctos esse, quàm panis & vinum cum nostri corporis substantia copulentur unianturque. ac proinde carnem ejus verè nobis esse cibũ & sanguinem verè esse potum, quorum adminiculis unum fiamus cum illo, sicut ipse unum est cum patre cœlesti. Quemadmodum ipsa veritas cap. Ioan. 6. luculenter docet, cujus certè doctrinæ nobis in sacrosancta Cœnæ institutione illustre ac præclarum quasi speculum, tesseram ac sacramentum exhibet.

Alioqui (ut idem ait Augustinus) miserabilis profectò est animæ servitus: signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non posse. Inter hæc autem signa disertè ab eo reponuntur Baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.

Quæ unusquisque (inquit) cùm percipit, quo referantur imbutus agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed spiritali potiùs libertate veneretur. Scripturam autem apertissimè idem significare ex superioribus faciliè elucescit. Christus enim quum de pane dixisset *hoc esse suum corpus*, dixit de Calice *hoc poculum est novum testamentum in meo sanguine*. Tu quidem vis illam hac esse clariorem orationem: Et tamen asseveras illam falsam futuram, nisi nova significatione verbi **E S T** muniatur: Et non ignoras de illa multis sæculis Christianum orbem fuisse digladium, de
hac

hac posteriori nullam unquam ne minimam quidem
 existisse controversiam vel ambiguitatem. Et tamen
 si maximè ita ut dicis, se res haberet, & illa per se esset
 clarissima, hæc verò omnium obscurissima: nihilomi-
 nus quando inter nos de illa cōtrovertitur, de hac ni-
 hil ambigitur, omnino est æquius hanc ab illa, quàm
 ab hac illam sumere interpretationem. Quare se posi-
 ta omni contentione adaptemus utrobique eadem
 verba, et dicamus, quemadmodum hæc oratio: *Hic est*
sanguis novi testamenti qui pro nobis effunditur, idem sig-
 nificat quod illa, *hoc poculum est novum testamentum*
in meo sanguine: Ita illam orationem *hoc est corpus me-*
um quod pro vobis frangitur, idem penitus significare
 quod *hic panis est novum testamentum in meo corpore*
quod pro vobis frangitur. Ecquis nunc est homo sanæ
 mentis, qui non e vestigio sententiam Christi planis-
 simè assequatur: nimirum, panem illum institui ut
 sit *diabitus* seu testamentum seu scædus atque contra-
 ctus Christi morientis, nobiscum, quo se obligat no-
 bis dare suum corpus, atque illud ipsum quasi præ-
 sens exhibet, ut certò statuamus nos cum eo indissol-
 ubili nexu conjunctos esse atque copulatos. Huic
 jam adijunge Pauli sententiam Domino suo adsti-
 pulantis dicentisq;: Panis quem frangimus est com-
 munitio corporis Christi: id est, ut tuipse interpre-
 taris, participatione hujus panis quem frangimus
 significatur nobis corpus Christi.

Quid jam restat ambiguum, quid obscurum? Et
 tamen si Scripturam adhuc penitiùs introspectas, ut
 nimirum (quod longè rutiùsimum esse docet Augu-
 stinus) quod habet controversiam ex eadem scrip-
 tura

tura ubicunque inventis atque adhibitis ejus testimoniis terminetur: nihil vetabit quominus certam atque irrefragabilem hujus loci eruamus interpretationem & transsubstantiationi oculos configamus. Cùm enim Christus jubet hoc fieri in sui memoriam, quum Paulus hac sacramenti celebratione mortem Domini docet annuntiari, quum Christus ipse cap. 10. 6. carnis suę manducationem & potionem sanguinis his verbis explicat: Qui venit ad me non esuriet & qui credit in me non sitiet in æternum: & paulò post, verba quæ dixit testatur esse spiritum & vitam, propterea quòd caro non profit quicquam sed spiritus fit qui vivificat, & simul animos audientium ad ascensionis suę in cælos considerationem revocat: an non manifestè docet non esse nobis de substantiarum corporalium transmutatione quicquam laborandum, sed illis sacramentorum vehiculis ad cœlestis illius corporis conjunctionem per vim spiritus mediante fide compactam mentes nostras evehendas, quemadmodum & ipsius Nicæni Concilij canone elegantissimè & clarissimè dicitur.

Quid verò, cùm Paulus infinitis locis panem post consecrationem non minus panem appellat quàm ante: an non manifestè transsubstantiationis commentum evertit? *panis* (inquit) *quem frangimus est communio corporis Christi*. Et addit rationem, quæ nulla potest eludi cavillatione *quoniam unus panis, unum corpus multi sumus: nam omnes de uno pane participamus: & Quotiescunque hunc panem manducaveritis, mortem Domini annuntiabitis: et, Quicumque manducaverit hunc panem indignè, reus erit corporis Domini*. Et: *Probet seipsum*

sum homo antequam de pane illo edat. Et semper profectò in veteri ecclesia, cui erat ignotum transsubstantiationis commentum, hujus sacramenti participatio panis fractio nominata est.

Hæc omnia si quis cavillando velit eludere, nihil erit tam firmum, nihil tam sanctum, nihil tam perspicuum, quod ejusmodi non violet atque obscuret audacia. Et tamen si nulla possunt Domini eloquia intelligi nisi ab hominibus lumen accipiant: audiamus patrum testimonia, quos ego libenter sanè dabo magnificè ac nonnunquam etiam hyperbolicè de sacramentis locutos esse, ita ut & baptismi aquæ vim ac nomen Spiritus sancti, et pani elemento corruptibili corporis Christi & nomen & effecta persepe tribuerint. Nec mirum: habuerunt præeuntem magistrum qui ea ratione voluit, quid nobis ejusmodi carnalibus elementis exhiberet, significanter ob oculos ponere. Sed quoties ad interpretationem veniunt, toties profectò manifestissimè declarant elementum panis non esse rem eam quæ significetur, sed signum seu significationem, seu sacramentum seu mysterium rei cœlestis, quæ nobis exhibeatur cœlitus. Sed paucos adducam, ne multitudine testimoniorum veritatem in dubium videar revocare.

Augustinus certè, quem inter cæteros facilè principem dixeris, quique hanc controversiam infinitis locis apertissimè decidit, ubi contra Adimantum Manichæum disputans, ejus insaniam refutat allegantis verba Mosis, *quod sanguis sit carnis anima*, ita scribit:

„ Nam ex eo quod scriptum est sanguinem pecoris animam

animam ejus esse, præter id quod supra dixi non ad me pertinere quid agatur de pecoris anima, possum etiam interpretari præceptum illud in signo esse positum: non enim Dominus dubitavit dicere, *Hos est corpus meum*, cum signum daret corporis sui, &c.

Hæc si bona fide conferantur cum iis quæ primo & 2 lib. de doctrina Christiana docet de signis & rebus signatis, quis non videt ita esse plana atque perspicua, ut nulla possint tergiversatione eludi? Sed ipsemet se paulò inferius clarius explicat, ita ut nullæ interpretationi alienæ locus relinquatur. Ait enim eodem illo capite, idemque prosequens argumentum: Sed quamvis de pecorum animis non curemus, cum quibus non habemus rationis aliquam societatem: tamen illud quod lex dicit, fundendum esse sanguinem nec in escam assumendum, quia sanguis est anima, esse positum in signo dicimus, sicut alia multa. & pene omnia scripturarum illarum sacramenta, signis & figuris plena sunt future prædicationis, quæ jam per Dominum nostrum Iesum Christum declarata est. Sic est enim sanguis anima, quomodo petra erat Christus. sicut dicit Apostolus: Bibebant enim de spiritali sequente eos petra, petra autem erat Christus. Notum est autem filios Israël petra percussa bisse aquam in eremo: de quibus loquebatur Apostolus cum hæc diceret. Nec tamē ait, petra significabat Christū, sed ait, petra erat Christus. Quæ rursus, ne carnaliter acciperetur, spiritalē illā vocat, id est, illam spiritaliter intelligi docet. Longum est & nunc, non necessarium sacramēta ejusdem legis exponere, nisi cum breviter possint: sufficit autem ut noverint,

29 illi qui de his calumniantur, non ea nos ita intellige-
 29 re ut illi solent irridere, sed quemadmodum Aposto-
 29 li omnia intelligentes pauca exposuerunt, ut ad eas-
 29 dem regulas cætera posteris intelligenda relinque-
 29 rent, hæcenus Augustinus. An verò est ulla tanta vis
 ingenij quæ huic tam claræ luci nebulas possit of-
 fundere & Augustini sententiam verborum aut so-
 phismatum involucris obscurare? Itaque fateamur
 panem esse corpus Christi, & quidem eum mutatum
 esse in corpus Christi, transelementatû in ejus carnẽ,
 sed ubi ad interpretationem veniendum est, ne sig-
 na pro rebus serviliter accipiamus, sed apertè & pla-
 nè cum Augustino dicamus, hæc omnia in signo esse
 posita. Ac proinde frustra conaris vir doctissime eũ-
 dem Augustinum in castra tua pellicere, dicentem:

29 Si enim sacramenta quandam similitudinem ea-
 29 rum rerum quarum sacramenta sunt non haberent,
 29 omnino sacramenta non essent. Ex hac enim simili-
 29 tudine plerumque etiam ipsa rerum nomina acci-
 29 piunt. Sicut ergo secundum quendam modum sa-
 29 cramentum corporis Christi corpus Christi est: sa-
 29 cramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita
 sacramentum fidei fides est &c. Quod enim tu ais
 his verbis significari hunc loquendi modum, Sacra-
 mentum corporis Christi est corpus Christi, non esse
 proprium & consuetum, planè à nobis facit. Dici-
 mus enim esse modum loquendi sacramentalem,
 quo nimirum tribuitur signo, quod est rei signatæ.
 Nimis enim sunt manifesta Augustini verba quàm
 ut ejusmodi nebulis possint obfuscari: hæc enim
 præcedunt:

Nempe

Nempe sæpe ita loquimur ut pascha propinquantem dicamus, crastinam vel perendinam Domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit, nempe ipso die dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit, cum ex quo resurrexit tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est ut nos ita loquentes arguat esse mentitos, nisi quia istos dies secundum illorum quibus hæc gesta sunt similitudinem nuncupamus, ut dicatur ipse dies qui non est ipse, sed revolutione temporis similis ejus. & dicatur eo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die sed jam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur: nec utique mentitur qui interrogatus responderit eum immolari: si enim sacramentum quandam similitudinem earum rerum &c. ut supra.

Quæ verba si quis arte sophistica possit eludere, *Rom. 2.* haud ego quicquam tam esse planum, tam clarum *Epi. 23.* atque perspicuum dicam quod idem non possit in *ad Bonifacium* tenebras convertere.

His addo quod supra allegavimus: figuram esse quam jubet carnem & sanguinem suum manducari &c. cum in psal. 3. admirans Christi bonitatem dicit eum adhibuisse Iudam ad convivium in quo corporis sui figuram discipulis commendavit & tradidit. Possem sexcenta ejusmodi loca ex Augustino proferre: sed hæc satis sint ei qui manifestæ veritati non volet refragari.

Tertullianus verò, qui ætate illū præcessit an ulla

in re cum eo discrepat, ubi adversus Marcionem lib.

I. ex universæ & Catholicæ Ecclesiæ sententiâ scribitur

39 Sed ille quidem usque nunc nec aquam reproba
39 vit creatoris qua suos abluit, nec oleum quo suos
39 unguat, nec mellis & lactis societatem quo suos pa
39 vit, nec panem quo ipsum corpus suum representat
39 etiam in sacramentis proprijs egens mendicitatibus
39 creatoris, &c. Et paulo post:

39 Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reve
39 lavit, panem corpus suum appellans, ut & hinc jam
39 eum intelligas corporis sui figuram panem dedisse
39 cujus retro corpus in panem prophetes figuravit ipsi
39 Domino hoc sacramentum postea interpretatur
39 Et lib. 4.

39 Professus itaque se concupiscentia concupisse e
39 dere pascha, ut suum (indignum enim ut quid alie
39 num concupisceret Deus) acceptum panem & distr
39 butum discipulis, corpus suum illum fecit *hoc est cor*
39 *pus meum* dicendo, id est figura corporis mei. figuram
39 autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Cæte
39 rum vacua res quod est phantasma, figuram capere
39 non potest. & quæ sequuntur: Quæ sanè si non sunt
39 meridiana luce clariora, nihil ego profectò video
39 His accedat Theodorethus in dialogo qui dicitur

τριπτον:

Ορθόδοξος . ὁ δὲ τε σωτὴρ ἡμέτερος ἐν ἡλλάξ
τὰ ὀνόματα, καὶ τῷ μὲν σώματι τὸ ἴσσυμβόλου τὸ
θηκεν ὄνομα, τῷ δὲ συμβόλω τὸ τῆσώματος. ἔτα
ἀμπελον ἑαυτὸν ὀνομασας, αἷμα τὸ σύμβολον προ
ηγόρευσεν. Ερανιστῆς: Τέτο μὲν ἀληθῶς εἰρηκα

ἔβαλόμην δὲ τὴν αἰτίαν μαθεῖν τῆς τῶν ὀνομάτων
ἐναλλαγῆς.

Ὁρθο. δῆλος ὁ σκόπος τοῖς τὰ θεῖα μνησθέν-
τοισι. ἔβληθη γὰρ τὰς τῶν θεῶν μυστηρίων μετα-
λαγχάνοντας, μὴ τῇ φύσει τῶν βλεπομένων προσ-
έχειν, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων ἀπαλλαγῆς
πιστεύειν τῇ ἐκ χάριτος γενημένη μεταβολῇ. ὁ
γὰρ δὴ τὸ φύσει σῶμα σίτον καὶ ἄρτον προσαγο-
ρευσας, καὶ αὖ πάλιν ἐαυτὸν ἀμπελον ὀνομάσας ἔ-
τος τὰ ὀράμενα σύμβολα τῇ τῷ σώματος καὶ αἵμα-
τος προσηγορία τετίμηκεν, ἢ τὴν φύσιν μεταβα-
λὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προσθεικώς.

Quæ possunt ita Latinè reddi: Orthodoxus. No-
ster sanè servator nomina permutavit, & corpori
quidem symboli nomen dedit, symbolo verò cor-
poris. Ita se ipsum vitem nuncupavit & symbolū san-
guinem appellavit.

Eranistes. Hoc tu quidem verè dixisti, sed velim
rationē huius nominū pmutationis ex te intelligere.

Orthod. Perspicuus certè scopus est ijs qui sacris
sunt imbuti. Voluit enim eos qui sacris mysterijs
participant, nequaquam eorum quæ oculis cernun-
tur naturæ intentos esse, sed per nominum permuta-
tionem adduci, ut crederent ei, quæ per gratiam fit
commutationi. Nam qui quod natura erat corpus
panem & cibum appellavit, seque ipsum vitem nun-
cupavit, idem symbola aspectabilia corporis & san-
guinis nomine decoravit, non quidem naturam im-
mutans, sed naturæ gratiam adjiciens.

Hæc certè ita sunt clara ut nihil planiùs dici possit: Et tamè in eo dialogo quem inscripsit ἀσύγχητος hoc argumentum etiam fusiùs explicat. Quæ verba quia omnem istam controversiam luculentissimè definiunt, libet hic adjicere.

Ορθόδοξος: Εἰπέ τοίνυν τὰ μυσικὰ σύμβολα παρὰ τῶν ἱερωμένων τῷ Θεῷ προσφερόμενα, τίνων ἔσι σύμβολα;

Ερασιζήσ: Τῆ δεσποτικῆ σῶματός τε καὶ αἵματος.

Ορθό. Τῆ ὄντως σώματος, ἢ ἐκ ὄντως;

Ερασιζήσ. Τῆ ὄντως.

Ορθ. ἄριστα. χρὴ γὰρ εἶναι τὸ τῆς εἰκόνος ἀρχέτυπον. καὶ γὰρ οἱ ζωγράφοι τὴν φύσιν μιμοῦνται, καὶ τῶν ὁρωμένων γραφῆσι τὰς εἰκόνας. Ερα. ἀληθῶς.

Ορθ. Εἰ τοίνυν τῆ ὄντως σώματος ἀντίτυπα ἔσι τὰ θεῖα μυσήρια, σῶμα ἄρα ἔσι καὶ τῶν δεσποτικῶν τὸ σῶμα. ἐκ εἰς θεότιτος φύσιν μεταβληθέν, ἀλλὰ θείας δόξης ἀναπλησθέν. Ερα. Εἰς καιρὸν τὸν περὶ τῶν θείων μυσηρίων ἐκίνησας λόγον, ἐντεῦθεν σοι γὰρ δείξω τῆ δεσποτικῆ σῶματος τὴν εἰς ἕτεραν φύσιν μεταβολὴν. ἀπόκρισαι τοίνυν πρὸς τὰς ἐμὰς ἐρωτήσεις.

Ορθ. ἀποκρινέμαι. Ερα. Τί καλεῖς τὸ προσφερόμενον δῶρον πρὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως;

Ορθ. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν. εἶκος γὰρ τινὰς ἀμύητος παρεῖναι. Ερα. αἰνιγματωδῶς ἢ ἀπόκρισις ἔστω.

Ορθ. Τὴν ἐκ τοιῶνδε ἀπερμάτων Ἰσοφὴν.

· Ερα. Τὸ δὲ ἕτερον σύμβολον πῶς ὀνομάζομεν;

Ορθ. Κοινὸν ἢ τῆτο ὄνομα, σώματος εἶδος ση-
μαῖον. Ερα. Μετὰ δέ γε τὸν ἀγιασμόν, πῶς ταῦτα
προσαγορεύεις;

Ορθ. Σῶμα χριστῆ ἢ αἷμα Χριστῆ. Ερα. ἢ πι-
σιεύεις τὸ σώματος Χριστῆ μὴ λαμβάνειν ἢ αἵματος;

Ορθ. ἔγω πιστεύω. Εραν. ὡς περ τοίνυν τὰ
σύμβολα τὲ δεσποτικῆ σώματος τε ἢ αἵματος,
ἀλλὰ μὲν εἰσὶ πρὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως,
μετὰ δέ γε τὴν ἐπίκλησιν μεταβάλλεται ἢ ἕτερα
γίνεται, ἔγω τὸ δεσποτικὸν σῶμα μετὰ τὴν ἀνά-
ληψιν, εἰς τὴν ἐσίαν μετεβλήθη τὴν θείαν.

Ορθ. ἄλλως αἷς ὑφίνας ἄρκυσιν. ἐδὲ γὰρ μετὰ
τῆ ἀγιασμόν τὰ μυσικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξι-
σταται φύσεως. μένει γὰρ ἐπι τῆς προτέρας ἐσίας
ἢ τῆ σχήματος ἢ τῆ εἶδος, ἢ ὁρατὰ ἐστὶ ἢ ἀπτά,
οἷα ἢ πρότερον ἢν νοεῖται, δι' ἃ πρὸ ἐγένετο ἢ πι-
σιεύεται. Παράθεσ τοίνυν τῷ ἀρχετύπῳ τὴν εἰκόνα
ἢ ὄψιν τὴν ὁμοιότητα. Χρῆ εἰκέναι τῇ ἀληθείᾳ τὸν
τύπον, ἢ γὰρ ἐκεῖνο τὸ σῶμα τὸ μὲν πρότερον εἶδος
ἔχει ἢ σχῆμα ἢ περιγραφὴν ἢ ἀπαξωπλῶς εἰ-
πεῖν τὴν τῆ σώματος ἐσίαν, ἀθάνατον δὲ μετὰ
τὴν ἀνάστασιν γέγονε ἢ κρείττον φθορᾶς ἢ τῆς ἐκ
δεξιῶν ἢ ξιώθη καθέδρας ἢ παρὰ πάσης προσ-
κυνεῖται τῆς κτίσεως ἄτε δὴ σῶμα χρηματίζον τῆ
δεσπότη τῆς φύσεως.

Hæc ita Latinè.

Orthodoxus. Dic igitur, symbola mystica quæ à sacra facientibus Deo offeruntur, quarum rerum sunt symbola? *Era.* corporis & sanguinis Dominici.

Orthod. Corporis ne quod verè existit, an quod non verè. *Era.* quod verè existit.

Orthod. optimè: necesse est enim imaginis quoddam esse exemplar atque archetypum: nam & pictores naturam imitantur, & rerum aspectabilium formas effingunt. *Era.* ita est.

Orthod. quod si igitur divina mysteria corporis revera existentis sunt antitypa, sanè & nunc quidem Domini corpus revera corpus est, non quidem in deitatis naturam commutatum, sed divina gloria impletum.

Era. Næ tu oportunè de divinis mysterijs sermonem injecisti. Hinc etenim tibi Dominici corporis in aliam naturam permutationem monstrabo. Age itaque responde ad meas interrogationes.

Orthod. respondebo. *Era.* Quo nomine vocas donum quod offertur ante sacerdotalem nuncupationem?

Orthod. haud fas est palam effari, verisimile est enim quosdam hîc adesse nondum initiatos. *Era.* ænigmaticè itaque respondeo.

Orthod. voco alimentum ex certis granis compositum.

Era. Alteri verò symbolo quod nomen damus?

Orthod. Commune etiam nomen quod potus quandam speciem denotet. *Era.* at verò post sanctificationem quibus ea nominibus appellas?

Orthod.

Orthod. Corpus & sanguinem Christi. *Era.* & credis omnino corporis & sanguinis Christi fieri participem?

Orthod. Ita credo. *Era.* Quemadmodum igitur symbola corporis & sanguinis Domini alia quidem sunt ante sacerdotalem nuncupationem, postea verò immutantur & alia fiunt: ita planè & corpus dominicum post assumptionem in essentiam commutatum est divinam.

Orthod. nã tu ijs quæ tetendisti retibus ipse captus es. neque enim post sanctificationem symbola mystica propriam exuunt naturam (permanent enim in priori substantia, figura & specie, & sunt non minus aspectabilia & palpabilia ac prius) sed mente & cogitatione comprehendenda sunt ea quæ facta sunt & creduntur. Nunc itaque exemplari huic & archetypo imaginem adaptato, & planè cernes similitudinem. oportet enim veritati similem esse figuram. Etenim & illud corpus retinet priorem quam habuit figuram, formam & circumscriptionem, & ut breviter dicam, ipsam corpoream essentiam: post resurrectionem autem factum est immortale & omnis corruptionis planè expers, & ipsa etiam ad dexterâ sessione dignum, atque ab universâ creatura, utpote q̄ verè corpus ejus dicitur qui natura Dominus est, adorandum.

Possem ex Irenæo, Origine, ex Clemente Alexandrino, ex Cypriano, Ambrosio atque Basilio, Nazianzeno, Chrysostomo, Macario, Maximo, alijsq; infinitis ejusmodi luculentissima atque certissima testimonia depromere, planissimèq; demonstrare universæ

universæ Ecclesiæ sensum à Christo nato adusque Bertrami tempora, qui hac de re librum de industria conscripsit sub ætatem Caroli (ni fallor) Crassi, certum atque constantem semper fuisse. Postea verò quàm horrèda illa Gothorum vastatio ecclesię justo Dei iudicio pro virtute libidinem, pro justitia tyrannidem, pro pietate superstitionem invexerat sub Nicolai tempora, qui Berengarium rectè atque orthodoxè sentientem canere coëgit palinodiam, tum primùm Romanorum pontificum fulminibus universum propè terrarum orbem territâtibus, invec̃ta est hæc de transubstantiatione doctrina. Sed nolo veritatis luci manifestissimæ conquisitorum testium multitudine facere præjudicium, ne videar doctrinę orthodoxæ atque ecclesiasticæ aliud amplecti fundamentum aliudve *κρίσιον*, nisi unam ac solam sacræ scripturæ doctrinã, cui quamdiu consenserint patres non verebor eos laudare ac venerari, sin autem ab ea desciverint, haud mihi sanè pluris erunt quàm fuit Augustino synodus Ariminensis, vel nobis est Tridentina.

Sed quia longior fui quàm speraram, nolo in hujus novæ quęstionis campum digredi, ad epistolam enim illam tuam quam responsioni de sacramentis adjecisti respondebo aliàs. Interea hoc meum scriptum rogo ut boni consulas, & si qua parte erro, scripturis ratione & probatissimorum testium auctoritate errorem commonstres: sin minus vel ipse veritati locum des, vel nos certè propter veritatis testimonium multa indigna patientes tuo patrocinio tueare. Vale vir amplissime, męque tui esse observantissimum tibi certò certius persuade.

GENEROSO, NOBILI, ERV-
DITISSIMOQUE VIRO DOMI-
no Philippo Marnixio Sanctaldegondo.

LECTA responsione tua ad ea quae de posteri-
oribus questionibus tuis, quantum Deus lar-
giri dignatus est, disserui, eruditissime D.
Sanctoaldegondie: deprehendi te disputationi
mea minus consentire: quod non satis asecutus sis quomodo
vel dicta mea sibi consentiant, vel quibus firmentur argu-
mentis. Et inter ea quae discrepare existimas, in primis pro-
fers, quod dixi verbum substantivum *EST* usitata sua signi-
ficatione substantialitatem notare: cum tamen ante prae-
serim enuntiationes simplices in quibus alterum de altero
mediante verbo substantivo *EST* enuntiatur, aliquando
proferri intentione asserendi id quod est priusquam talis enun-
tiatione proferri incipiat, aliquando vero intentione faciendi
id quod nondum est quando eiusmodi oratio enuntiarum incipit,
sed tunc demum erit quando ipsa enuntiatione absoluta fuerit.

Hanc enim distinctionem sic accepisti quasi dixissem ver-
bum substantivum *EST* bifariam accipi, aliamque signi-
ficationem habere in ijs enuntiationibus quae tantum profe-
runtur intentione asserendi quod praesuit, & aliam in ijs quae
dicuntur intentione faciendi quod tali enuntiatione desig-
natur. Id quod neque dixi, neque significare intendi.

Sed tantum volui ostendere, enuntiationes quasdam
manente eadem usitata & genuina omnium vocum sig-
nificatione, posse alia & alia intentione dici: nempe in-
tentione asserendi quod praesuit, & intentione faciendi
quod non praesuit, sed quod tunc demum erit quando e-
iusmodi enuntiatione absoluta fuerit. Et quia satis suspica-
bar

bar istud posterius enuntiationum genus à terminis obser-
vatum; conatus sum illud comprobare, non tantum sermo-
ne jurisconsultis noto, sed etiam tribus sacra scriptura testi-
monys: quorum duo satis leviter attigisti; sed tertium, tan-
quam huic rei impertinens, omnino prateristi: in quo tamē
tanta evidentia ostenditur, unam & eandem enuntiationē,
manente prorsus eadem vocum significatione, posse proferrī,
& intentione faciendi quod non præsuit, & intentione signi-
ficandi quod præsuit: ut non nisi absurdissimè negari possit.
Erat quidam regulus cujus filius infirmabatur Caphar-
naum: abijt & rogavit Iesum ut sanaret filium ejus: tan-
dem dicit ei Iesus: filius tuus vivit. & hoc dicendo sanavit
eum. sicut etiam postea à ministris sibi occurrentibus cogno-
vit. Hic significavit Iesus, non quod præsuit, sed quod hæc
dicendo fecit: nempe quod filius ejus viveret, id est sanus
esset. Descendente regulo, servi occurrerunt ei, & indicave-
runt dicentes quia filius ejus viveret. ergo & hi dixerunt
regulo filius tuus vivit: non alia vocum significatione, sed
prorsus alia intentione. quia Christus regulo dixerat: filius
tuus vivit, intentione faciendi quod dicebat: servi verò
dixerunt eidem, filius tuus vivit: non intentione faciendi
quod prius non erat, sed intentione nuntiandi quod jam esse
gaudebant, & ipsum regulum gavisurum esse sciebant.
Accipe exemplum aliud: Cùm Iesus ex cruce vidisset ma-
trem & discipulum stantem quem diligebat: dicit matri
sua non de seipso sed de discipulo: mulier ecce filius tuus: de-
inde dicit discipulo, ecce mater tua. & ex illa hora accepit
eam discipulus in suam.

Quero an Iesus hinc matri & discipulo dixit quod præ-
suit, an potius quod suis verbis effecit? certe si præsuisset,
non subjecisset Evangelista, quod ex illa hora, nempe qua
hæc

hoc audivit à Domino, accepit eam discipulus in suam: non significatione (ut ais) sed adoptione, sicut etiam in civilibus solet. Sicut enim Christus mandando multa effecit, quae nos iisdem verbis & eadem significatione acceptis, tantum praecipere solemus: ut, surge, tolle grabatum tuum & ambula: Lazare veni foras: Extende manum tuam: Respice, &c. sic etiam per praesens enuntiando multa effecit, quae nos iisdem verbis, eadem significatione acceptis, praefuisse significamus. Iam puto intelligis me, dicen- lo, enuntiationes in quibus alterum de altero enuntiatur, mediante verbo substantivo EST aliquando proferri intentione asserendi quod praesens, aliquando verò proferri intentione facien- ti quod non fuit sed quod tunc primum esse incipit quando prolata est oratio; non geminasse verbi substantivi EST notionem, sed semper genuinam & usitatam servasse, quae substantialitatem significat: ac proinde non esse contrarietatem, quam in meis scriptis contrarietatem esse putasti, sed meram & apertam veritatem solidis & manifestis scripturae sacrae testimonijs sufficienter comprobata.

Aliam contradictionem attulisti quòd dixerim apud Evangelistas verba Christi accipite & comedite non debere construi cum nomine panem quod praecessit, quando Evangelista ait: Accepit Iesus panem, quia ibi de communi pane loquitur, quem Ambrosius usitatum vocat. Sed dixi debere construi cum eo quod sequitur: hoc est corpus meum, vel cum eo quod intelligitur; panem benedictum & consecratum. Quasi videlicet haec inter se opponantur: verbum comedite non construitur cum nomine panem praecessit: quia significat panem usitatum; sed construitur cum nomine panem benedictum & consecratum quod intelligitur: cum manifestum sit panem benedictum & consecratum

secratum jam amplius panem non esse: sed in Christi corpus esse mutatum: sicut aqua in vinum mutata jam amplius non est aqua, sed vinum: & homo mortuus non amplius est homo sed cadaver. Non est igitur sibi contrarium verba Christi Accipite & comedite non construi cum nomine panem quod praecessit, sed cum eo quod sequitur hoc est corpus meum: vel cum eo quod intelligitur panem benedictum & consecratum: sicut construit Ambrosius.

Longum esset cuncta prosequi, nunc praesertim occupati-
onibus me aliò vocantibus: ne etiam per occasionem parti-
cularium difficultatum, quas Deo iuvante postea per oti-
um carptim excutiemus caussa caput praterreamus. Nosti
enim cardinem, in quo vertitur summa nostra controversia
esse; in qua, imò in utraque significatione accipi debeat verbum
substantivum EST cum aut Christus: hoc est corpus me-
um: an ut substantialitatem designet; an verò ut ponatur
pro verbo significat. Ambo dicimus propriam & genui-
nam significationem verbi EST esse, ut substantialitatem
designet. Fatemur etiam propositionem hanc, hoc est cor-
pus meum, veram esse non posse, si verbum substantivum
EST in propria significatione sumatur, & simul ad id re-
spiciatur quod ante horum verborum prolationem existit.
Nam verum esse non potest, quod hoc, id est hic panis in sua
substantia permanens, sit corpus Christi: & nihilo minus ne in
Christum, qui veritas est, blasphemisimus; ambo defendi-
mus verum esse quod accepto pane dixit hoc est corpus
meum. Sed tu hanc veritatem defendis, dicendo verbum
EST non accipi in usitata & genuina significatione, sed
p verbo significat, quasi dixisset: hic panis significat corpus
meum. Ego verò, imò Catholica fides defendit sententiã hãc à
Christo prolataã veram esse, accipiendo verbũ substanti-

EST in sua genuina significatione: sed addit, Christum hanc sententiam protulisse, non respiciendo ad id quod erat priusquam eam enunciaret, sed ad id quod his verbis faciebat, & quod futurum erat ultimo momento prolationis eorū: quasi dixisset: hoc quod ex hoc pane verbis meis facio, est corpus meum. Et ut ostendam hunc loquendi modum Christo non fuisse innotatū, alia eius verba profero quibus regulo dixit: filius tuus vivit: dixit matri sua de Ioanne Apostolo, Ecce filius tuus: dixit ipsi Ioanni, Ecce mater tua: quibus verbis non intendit significare quod profuerat, sed facere quod nondum erat: sicut supra latius persecuti sumus. Imò etiam verbo præterito significavit quod non præfuit, sed tantum prolata oratione perfecit, dicens: Mulier dimissa es ab infirmitate tua. Quia igitur huius collationis initio tam gratanter accepisti, quod dixi, iudicium de Christi Ecclesia ex sola scriptura iuxta D. Augustinum peti debere cui etiam subiecisti reliquas controversias nullo negotio compositum iri, si ad verba Domini salvatoris scripturis sanctis tradita tanquam ad Lydium lapidem explorentur: oro, ut quemadmodum ego multis & certis scripturæ sacra testimonijs ostendi Christum verbis indicativis presentis temporis imò & præteriti, sine ulla equivocatione tam præcedenti quam præsentis scripto sæpius significasse non quod profuerat antequam loqui inciperet, sed quod suis verbis faciebat: sic etiam certa proferas testimonia in quibus Christus verbo substantivo *EST* usus sit pro verbo significat, præsertim dicendo simpliciter: hoc est illud: ut omnibus ex utraque parte diligenter consideratis, facilius videri queat utri parti magis adherendum sit: præsertim cum & veteres omnes & omnia concilia que huius questionis mentionem fecerunt eam partem amplexa sint quam tuemur, & contrariam

trariam expressè damnaverint. Nullum enim unquam auctori designari concilium in quo vestra sententia probata sit.

Fateor Berengarium primum eam in medium protulisse: sed sicut eam primus attulit, sic eam primus bis tēve abjurando, & quantum memini, in abjuratione moriendo jugulavit. Quod ais, multos pro hac sententia subisse mortem, non me movet: tum quia plures pro veritate catholica optetierunt mortem, tum etiam quia Donatista & alij plures heretici similia pratendētes semper ab Ecclesia cōtemti sunt. Nam ubi quis pro justitia moritur, veritatis testificatio est. bi verò pro errore, obstinationis est miseranda ostentatio. Quod fieri posse testatur Apostolus, cū ait: Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuerō nihil mihi prodest. Martyrem non facit pœna, sed causa: si videlicet pro justitia moriatur: sicut Dominus definiuit dicens: Beati qui persecutionē patiuntur propter justitiam. sed de his hæctenus. Hoc unum te suppliciter oro, optime Domine, quod & fratrem proprium si tuo loco esset obnixè rogarem; ut diligenter expenso libello D. Aug. de unitat. Eccles. prudentia tua consideret, an audeat confidere se esse in Christi Ecclesia, extra quam salus esse non potest. Quia in die judicij nos non juvabit tergiversatio & subtilis defensio positionis, sed humilis simplex & aperta veritatis confessio, quam in mansuetis & humilibus operatur Deus. Bene vale. 18. Decem. 1577.

Scio non tantum seculares libros vulgarēque sermones sed etiam sacros libros tam novi quam veteris testamenti plenos esse parabolis, allegorijs, tropis alijsque figuratis locutionibus: sed ego eum tropum quero in scripturis sacris usurpatum, secundum quem verbum substantivum EST pro significat ponatur, quia nondum videor mihi illum re-

perisse: Nam ubi Christus propter aliquam proprietatis similitudinem significatur esse leo, agnus, petra, serpens, hircus, aut aliud ejusmodi, non est equivocatio aut tropus in verbo substantivo EST, sed illa in genuina significatione permanente, tropus in attributo quaritur, idque ex justa aliqua necessitate, sicut lib. 3. de doctrina Christ. cap. 16. à te citato docet Aug. quapropter si in his sententijs hoc est corpus meum: hic est sanguis meus, tropus aliquis esset, is (ut tua pace dicam) nō esset querendus in verbo substantivo EST, sed aut in pronomibus hic & hoc quæ subjiciuntur, aut in orationibus corpus meum, & sanguis meus, quæ de pronomibus enuntiat. Qui tropus specialiter probandus esset non ex alijs vocibus, sed ex ea ipsa in qua tropus esse asseritur. Non enim sequitur, agnus, leo, serpens, tropo Christum significant, ergo & quævis alia vox. Hæc celeriter dicto & scribo sciens te satis intelligere quid velim, etiamsi illud non admodum scite exprimam, iterum vale. eo die quo supra. Tuus Mich. de Bay.

Nunc superest ut carptim & quanta potero brevitate reliquis tuæ disputationis capitibus, quæ nodum questionis facere videbantur, respondeam.

1. Si Christus ex pane corpus suo benedicendo fecit, igitur simpliciter & consueta locutione verum est quod postea dixit: hoc est corpus meum.

R E S P O N S I O.

Benedictiones in Scripturis sacris duobus modis factæ leguntur: sine verbis, & cum verbis: sine verbis ut Matt. 14. Christus aspiciens in cælum, benedixit & fregit & dedit discipulis panes multiplicatos: sed nulla benedictionis verba protulisse legitur. Similiter Luca 9. ubi acceptis quinque panibus & duobus piscibus, suspexit in cælum, & benedixit

dixit illis; non legitur expressisse aliqua benedictionis verba. Sed Genesis 1: Deus benedixit animalibus dicens: Crescite & multiplicamini. & 35. Deus benedixit Iacob dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israël erit nomen tuum. Et 49, Iacob benedixit singulis filiis benedictionibus proprijs, quas & prophetando verbis expressit. Hoc posteriori modo acceptum panem benedixit Iesus dicens, Hoc est corpus meum. Quamobrem Christi benedictio qua panem benedixit non præcessit hæc verba Hoc est corpus meum: sed his verbis facta est. Ac promideres verbis istis significata non præcessit horum verborum prolationem, sed potius secuta est, sicut effectus causam sequitur, & ideo respiciendo ad id quod præfuit, sicut frequentius in huiusmodi sermonibus respicere solemus, non potest verum esse quod ait Christus Hoc est corpus meum: sed tantummodo respiciendo ad id quod istis verbis efficiebatur; sicut prius diximus.

2. Si benedictionis vi panis usitatus in corpus Christi transubstantiatur, quæ tandem sunt benedictionis tam efficacia verba?

R E S P O N S I O.

Huic difficultati clarè & disertè satisfactum est, respondendo questioni qua initio huius collationis sciscitabaris. si subiectum positum in hac propositione, Hoc est corpus meum, mutatur, quando mutatum fuit, qua vi, quo Domini mandato, quo divini verbi argumento. Legantur verba non tam mea, quam Divi Ambrosij ibi posita; & manifestè invenietur, quòd benedictionis verba efficacia, sint Christi verba, quibus ait Hoc est corpus meum. Sicut etiam satis clarè testantur Evangelistæ & D. Chrysost. circa finem homilie de Iuda proditore, Tomo 3. Nec dicimus

dicimus verbo ἰσχυρῶς metamorphosin aut transubstantiationem significari . quia potest homo Deo & homini absque ulla mutatione benedicere . Sed dicimus quòd quemadmodum Deus benedicens animalibus, dicendo, crescite & multiplicamini, dedit eis generandi facultatem. Sic etiam Christus benedicendo panem, his verbis Hoc est corpus meum: de pane corpus suum fecerit.

3. Libenter damus quod ait Ambrosius, Christum suis verbis elementa omnia posse commutare.

R E S P O N S I O.

Vellem eadem facilitate dares, quod idem Ambrosius ait: Antequam consecretur, panis est, ubi autem verba Christi accesserunt corpus est. Denique audi dicentem: accipite & edite ex eo omnes, Hoc est corpus meum. Quia non ad alium finem dicit Ambrosius, quod sermo Christi potens sit omnia convertere, quam ut persuadeat quòd Christus his verbis, Hoc est corpus meum & Hic est sanguis meus: panem & vinum in corpus & sanguinem suum converterit. Sed tu hæc D. Ambrosii, verba, prius à me citata: Antequam consecretur, panis est, ubi autem verba Christi accesserint corpus est. Item, De pane fit corpus Christi: novo Calvini tropo eleganter expedis: quòd panis antequam consecretur, panis est: sed ubi verba Christi accesserint, est corpus, non substantia, sed representatione. & quòd panis desierit esse panis, non mutatione substantiæ, sed spectes usum instituentis & finem institutionis. Certe si panis panis esse desierit quando ad significandum institutus est: igitur & vox vox esse desinit, quado ad significandum instituitur, quòd an aliquis mortalium unquam senserit nescio. Fateor, cum supradicta verba D. Ambrosii proferam, hoc omnino de ingenuitate & acumine ingenij tui con-

fidebam, quod longè citius responderes, aut Ambrosij ver-
 ba non esse, aut te ejus sententia non teneri: quam contra
 omnium legentium sensum, conarcris ea in alienum sensum
 detorquere. Sed video te ita imbutum & sensu & tropo a Cal-
 vino inventis, ut etiam pugnantissima tibi non nisi Calvi-
 num sonent & sapiant. Quam rem vide ne hic Calvini
 sensus tibi altissime impressus, sit velamen & cauterium
 de quibus loquitur Apostolus. Ceterum cum dicis panem
 non substantia, sed representatione & institutione fieri corpus
 Christi: rogo quando & quibus verbis sit panis hoc modo cor-
 pus Christi? Scio te dicturum istis verbis quando profe-
 runtur Hoc est corpus meum. Ex quo infero: quod ante
 horum verborum prolationem hic panis non fuit corpus
 Christi, nec substantia, nec institutione. Quæro igitur ulte-
 rius, quomodo supra dixisti, quod si à Christo aquam in vi-
 num mutante dictum fuisset, Hoc est vinum: omnino vel
 propria significatione verbi EST deflexum esset, vel certe
 verum esse non potuisse, nisi jam antea alia quapiam
 facta fuisset mutatio? Nam si accepta aqua, sine deflexione
 à significatione verbi EST, vere dici non potest, hoc est vi-
 num, nisi jam antea alia quapiam vi facta sit mutatio aquæ
 in vinum, quomodo sine deflexione à significatione verbi
 EST verum esse potest, quod hic panis sit representatio
 & institutione corpus Christi, nisi jam ante ista verba alia
 quapiam vi facta fuerit præacta sacramentalis institutio
 qua hic panis hoc modo corpus Christi effectus sit? Iam pro-
 pterea vides etiam secundum sensum quem pretendis, omnino
 tibi dicendum quod Christus accepto pane dicens: Hoc est
 corpus meum: non ad id respexerit quod erat ante horum
 verborum prolationem, sed quod verbis suis faciebat: non
 prope ad institutionem sacramenti, per quam dicis panem

hunc factum esse corpus Christi. Ac per hoc vides te asserendo quod Christus dicens Hoc est corpus meum non ad id respexit quod faciebat: sicut ego dixi & scripturis sacris usitatum esse ostendi, sed ad id quod præsuerat: non tantum esse in aperto errore, sed etiam te tibi ipsi manifeste contradicere: aut certe ista duo inter se concilia; Non potest verum esse, si accepta aqua dicatur Hoc est vinum, nisi vi aliqua ante facta sit mutatio aquae in vinum: & tamen verum est quod accepto pane dicitur, hoc est corpus Christi institutione: etiam si ante horum verborum prolationem nondum facta sit iam dicta institutio sacramenti: sed nunc primum his verbis fiat quod iisdem verbis significatur.

4. Rogas quomodo Christus corpus suum fregit?

R E S P O N S I O .

Christus corpus suum seu panem benedictum fregisse dicitur: quia sic fregit sacramentum quo corpus suum tegebatur, ut licet corpus integrum & incorruptum permaneret, tamen non ab uno tantum, sed à pluribus sub sacramenta sumeretur. Non enim uni sed omnibus discipulis ait Christus: Accipite & manducate hoc est corpus meum. Et si Dominus glorie ratione humanitatis in qua ledi potuit, recte crucifixus esse dicitur, quid mirum, si Christi corpus, ratione formae panis, sub qua continetur, etiam frangi dicitur? Sed qui ad credendum tardi sunt, facile tergiversationes querunt, quas Christi verbis opponant: sicut opposuit Zacharias dicens, unde hoc sciam? quem Elizabeth latenter coarguens, ait beata virgini: Beata quae credidisti, quoniam perficientur quae dicta sunt tibi à Domino.

5. Si verbis istis hoc est corpus meum sit transmutatio panis in Christi corpus: igitur verbum EST relicta propria significatione, pro fieri positum est.

RESPONSIO.

Posset alius simili modo dicere: si Christus his verbis, filius tuus vivit. filium reguli sanavit, igitur verbum vivit relicta propria significatione, pro sanus sit ponitur. Et si Lazarum his verbis e sepulcro eduxit, Lazare veni foras igitur verbum veni ponitur pro facio te venire. Et denique si his verbis hoc est corpus meum efficitur, ut hic panis sit sacramentaliter corpus Christi: igitur verbum EST relicta propria significatione, pro pro fieri positum est. Quasi Deus, apud quem ab eterno sunt omnia (nam quod factum est in ipso vita erat) non possit mediante verbo EST efficere, ut quod est ab eterno apud illum, etiam ex tempore apud nos esse incipiat.

6. Argumentum quo docetur verbum EST in hac enuntiatione *Hoc est corpus meum* accipi pro esse sacramentaliter: Quotiescunque elementis terrenis spiritualium rerum nomen per verbum EST attribuitur, verbum EST non demonstrat substantiam; sed declarat quid fidei exhibeatur.

RESPONSIO.

Dicis infra hac eadem responsione, verbi EST unam & simplicem esse significationem. ac subiungis: Semper namque verbum EST significat esse, sed non semper significat esse substantiam: aliquando quantitatem, aliquando qualitatem, aliquando relationem. Quae verba non tantum inter se, sed etiam cum hac ratiocinatione pugnare videntur. Inter se quidem: quia ubi analogia est, non est una & simplex significatio. Sed verbum EST non potest nisi analogice pro substantia & reliquis supremis rerum generibus enumeratis ab Aristotele in categoriis accipi. quia alioqui esset unum supremum rerum genus. igitur cum significat ali-

quando

quando esse substantiam, aliquando quantitatem, qualita-
tem, aut relationem, non est eius simplex & una significatio,
sed multiplex. Cum hac verò ratiocinatione, in hoc pug-
nare videntur hæc verba: quod ratiocinatio prætendat pa-
nem à Christo demonstratum corpus eius fuisse, non simpli-
citer, sed tantum sacramentaliter & secundum quid. Nam
quemadmodum esse aliquid imaginariè, non est illud esse sim-
pliciter, sed secundum quid: sic etiam, esse corpus Christi sa-
cramentaliter non est esse corpus Christi simpliciter, sed se-
cundum quid. ac per hoc significatio verbi substantivi E S T
non tantum ex eo multiplex invenitur, secundum senten-
tiam tuam, quia analogicè significat non tantum esse sub-
stantiam, sed etiam quantitatem, aut relationem, aut aliud
supremum rerum genus: sed quia aliquando significat esse
simpliciter aliquid, aliquando verò esse non simpliciter, sed
sacramentaliter sive significativè. Deinde non explicas in
hac Christi sententia Hoc est corpus meum, an attribu-
tum corpus meum significet verum Christi corpus, an
tantum signum seu sacramentum corporis Christi. Nam si
per metonymiam tantum significet signum seu sacramentum
corporis Christi: nihil opus est verbum substantivum E S T
novo tropo & in rhetorica hætenus ignoto explicare, di-
cendo quod significet esse sacramentaliter: Si verò attri-
butum corpus meum, significet veram corporis Christi
substantiam: tunc necessum est verbum substantivum E S T
à sua propria significatione deflectere, ut aliud significet
quàm significare cõsuevit cum simpliciter loquimur: nempe
ut significet non simpliciter esse, sed esse sacramentaliter. Oro
ut hæc digneris explicare: ne forte suspicemur te obscuris
verbis eos qui parvi sensus sunt velle deludere, & novo
tropo obumbrare quod aperte eloqui & in lucem proferre

non audes. Sed nunc ad ipsum argumentum veniamus, quo conaris ostendere verbum est in hac Christi sententia, Hoc est corpus meum, debere accipi pro esse sacramentaliter seu significativè, etiam nõ obstante quòd verbi EST sit simplex & una significatio, id quod tamen mihi videtur esse enigmati simile. Inprimis itaque in tua ratiocinatione assumis universale axioma philosophiæ naturali & Scripturæ sacre prorsus ignotum, & nullo tamen Scripturæ sacre exemplo, velut inductionis initio, probatum. Neque enim ullum adfers testimonium in quo ostendas verbū substantivum EST pro significat vel pro esse sacramentaliter debere accipi, sed tantum asseris te existimare esse axioma perpetuum & indubitatum. De quo tamen axiome ego vehementer dubito, quia nullum videor mihi Scripturæ sacre testimonium reperire, in quo verbum EST a sua propria significatione translatum, pro verbo significat aut pro eo quod est esse significativè ponatur. Nam sicut etiam prius dixi, ubi Christus propter aliquam proprietatis similitudinem tropicè dicitur esse agnus, leo, ostium, serpens, vitis, lapis aut aliud ejusmodi, non est tropus aliquis in verbo EST, quo à propria sua significatione transferatur, ut ponatur pro significat, vel pro esse sacramentaliter, sed tantum in ipsis attributis. Vi igitur rem compendio colligam, in his duabus sententijs hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, nullus est tropus in subjectis quo à propria significatione transferantur. quia secundum tuam sententiam accipiuntur pro pane & vino proprii nominis. Nullus etiam est tropus in verbo substantivo EST, quia ut ipse confiteris, una & simplex est ejus significatio qua semper esse significat: igitur secundum tuam sententiam necessum est tropum invenire in attributis corpus meum & sanguis

meus,

meus, secundum quem tropum transferantur à substantiis, quas propriè significant ad earum substantiarum imagines & sacramenta. Rogo igitur ut testimonium aliquod scripturae sacrae proferas, ubi haec attributa, corpus Christi, caro Christi, sanguis Christi, à significatione qua substantias significant transferantur, ut harum substantiarum imagines seu sacramenta significet: ne forte tuo axiomati, cuius nullum profers exemplum presenti negotio conveniens, ego aliud axioma opponam: nempe quòd in scripturis sacris nò exstet exemplum in quo nomen aliquod Christi substantiam sive divinam sive humanam propriè significans, à sua propria significatione, translatum, elemento aut inanimatae substantiae tribuatur, ad significandam aliquam eius proprietatem. Nam licet Dominus apud Psalmistam hominè ad suam imaginem conditum & divina natura consortem hoc honore afficiat, ut substantiae suae nomen tropo quodam illi commune faciat, dicens: Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes: attamen non facile invenietur tale aliquid inanimatae substantiae tribuisse.

7. Qui panem benedicunt, vel de benedicto pane participant, non debent hærere in proposito pane & poculo: sed elevata mente per fidem, considerare agnum Dei.

R E S P O N S I O.

Quis nescit panem hunc benedictum esse Christi mortis sacramentum? unde etiam mandatum est à Domino, hoc facite in meam commemorationem: ut & offerentes hostiam salutarem, & participantes, elevata mente per fidem, perpetuò in eam formam intenti sint quã Christi corpus habuit, & in cruce per passionem, & in resurrectione per gloriam & immortalitatem. Sed nunquid inde sequitur

corpus istud in sacramento non contineri? alia forma consideranda est, ut perpetuò habeatur passionis & resurrectionis memoria, sed non alia substantia quam in sacramento ipso contineatur.

8. Sicut cùm de Sacramento agitur, jubemur accipere & manducare corpus Christi: sic etiam Ioan. 6. dicitur, nisi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed apud Ioannem, testante Aug. figura est præcipiens passioni ejus esse communicandum, & suaviter atque utiliter recondendum in memoria, quòd pro nobis caro ejus crucifixa & vulnerata est: igitur etiam figurata sunt Christi verba quibus ait: *Accipite & manducate, hoc est corpus meum.*

RESPONSIO.

Verba Christi apud Ioannem qua nondū instituto corporis & sanguinis Domini sacramento prima facie significabant carnem Christi eo modo manducandam esse quo laceramus & manducamus carnes bouum & arietum, juxta Aug. simpliciter accepta, flagitium, aut facinus jubet. & ideò figuratè accipienda sunt. Sed quia tale nihil jubent verba Christi, offerentis corpus suum manducandum & sanguinem bibendum sub specie panis & vini: Ideo nihil opus est hic figura. Deinde quando ait August. figuratam esse locutionem qua dicitur: nisi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & caro mea verè est cibus: nunquid dicit figuram esse in nominibus carnem & sanguinem, an potius in verbo manducaveritis & in nomine cibus? sicut & in nomine panis, quod ibi transumitur ad significandū omnino id quod vitam tribuit, sicut & in eo testimonio quod

*ex Apostolo protulisti: panis quem frangimus &c. Nō-
 dum igitur reperisti testimonium in quo nomina hæc cor-
 pus, caro aut sanguis Christi transsumantur ad signifi-
 candam imaginem carnis aut sanguinis ejus, sed tantū re-
 peristi aliarum vocum translationem, quæ designandis veri
 corporis & sanguinis Domini proprietatibus deserviant:
 nempe harum vocum cibus, panis, manducaveritis. Si-
 cut enim esurire dicimur quod vehementer desideramus, sic
 manducare quo delectamur. Cujus difficultatis tibi con-
 sciens, hæcenus videris voluisse tegere q̄ in nominibus cor-
 pus meum, sanguis meus figuram intelligeres, quam in
 Scripturis sanctis invenire non potes, & ideo illam in verbū
 EST, transferre voluisti. Sed quia etiā illius verbi figura-
 tā translationem à te prætersam in Scripturis sanctis inve-
 nire nō potes, ideo adhuc in luto heres, nec invenis quomodo
 ex Scripturis sacris hanc cōtroversiam inter nos componas,
 etiāsi illā ex Scripturis sacris componendam tibi libēter of-
 feramus. Non n. sequitur, verbum manducaveritis & no-
 mina cibus & panis ad significandam aliquā veri corporis
 & sanguinis Christi proprietatē transferuntur, ergo etiam
 nomina hæc corpus meū, caro mea, sanguis meus trās-
 feruntur ad significandas harū substantiarū imagines aut
 sacramenta, nec sub signo servit qui corporis & sanguinis
 Christi veritatē sub venerabilis sacramenti speciebus cōti-
 neri contendit: si modo per species ipsum corpus ac sangui-
 nē ibi invisibiliter contentū, formā passionis & resurrectio-
 nis ejus recolat: sed potius Manichæis accedit, qui per cor-
 pus & sanguinē Christi nō corporis & sanguinis veritatē,
 sed imaginē intelligendā præscribit. Quia si non veritas sed
 imago corporis Christi intelligitur, ubi ait Christus hoc est
 corpus meū: quid prohibet etiā Manichæos dicere, q̄ ubi-
 sung corp⁹ & sanguis Christi nominatur, ibi nō veritas, sed*

imago & phantasma debeat intelligi? Nec causam iurare
 potest, quod super capit. 6. Iohan. ait August. tract. 26:
 manducare illam escam & bibere illum potum, esse in Chri-
 sto manere & illum manentem in se habere, quia ibi per e-
 scam & potum non intelligitur corporis & sanguinis nudum
 sacramentum, sicut intelligi vis per corpus & sanguinem
 Christi, cum ait Christus hoc est corpus meum, hic est
 sanguis meus: sed solum ostendit quis sit modus mandu-
 candi veram carnem & verum sanguinem de quo ibi lo-
 quitur Christus, aut si ibi ullam carnis & sanguinis trans-
 sumptionem intelligit August. non eam intelligit, que est
 de veritate corporis & sanguinis Christi ad signa corporis
 & sanguinis eiusdem: sed tantum que est a capite ad cor-
 pus, id est a Christo ad Ecclesiam; ut cum dicitur quod iste
 cibus & potus sit societas sanctorum. Unde nec ullo modo
 conformiter ad capit. 6. Iohannis loqueris, quando temet-
 ipsum urgens interrogas, an non revera panis est corpus
 Christi? ac deinde respondes; est sane, & tamen verissime,
 non substantia, sed quoad significationem. quia apud Io-
 hannem nullum est prorsus iudicium quod panis in sua sub-
 stantia permanens sit corpus Christi propter aliquam signi-
 ficationem, sicut videri vis: Sed Christus se & carne suam
 panem & cibum nuncupat, quia cum pane & cibo similem
 habet proprietatem, quia videlicet dat vitam mundo. Iuxta
 quem modum, etiam pater ipse panis nuncupatur, cum di-
 citur: percussus sum ut scenum & aruit cor meum: quia
 oblitus sum comedere panem meum. Non enim vocatur
 Deus, panis angelorum aut hominum ante lapsum: quia
 pane materiali significatur: sed dicitur panis: quia in se
 sperantes & sibi adherentes vivificat, sicut panis materia-
 lis vivificat se comedentes. Addis ex scripturis sacris mul-

tas metonymias, sed qua causam non tangunt, quia nulla earum probat corpus & sanguinem Christi transferri ad significandum signa eorundem: etiamsi ipsum sacramentum sub quo Christus continetur signum sit ejus forma qua in ejus morte apparuit.

Et quis ignorat omnia sacramenta esse signa? Sed dum Calvinus ex hoc fundamento conatur ostendere ipsa sacramenta tantum esse signa, & nullum prorsus effectum habere nisi quod significant, non autem quod nostram salutem operentur; eodem modo prorsus argumentatur quo tu hic, sic colligendo: Sacramentum Eucharistia est signum, ergo non est corpus & sanguis Christi. cum utrumque sit & signum Christi morientis pro mundi vita, & veritas corporis & sanguinis Christi. Sicut aqua in Baptismo & signum est, & aqua esse non desinit; sed simul aqua & signum est, sed quando sibi relinquitur, tunc tantum aqua est. Sicut dicit August. quid est aqua, nisi aqua? Quando vero sub certa verborum forma ad baptizandum adhibetur, tunc efficitur visibile signum: nec tamen dici potest quod desinat esse aqua: sed id vere diceretur, si aqua in vinum mutaretur. Sed tu aequitatem iudicii postulas in eo quod dixi Apostolum dicentem: Panis quem frangimus nonne communicatio corporis Domini, est: non velle dicere quid sit panis: sed quid participatione huius panis significetur & efficiatur. Quasi ego dixerim, verbum EST pro significat esse positum. Video enim hunc Calvini tropum, quo aliquid aliud esse dicitur, quia ipsum significat ita animo tuo impressum ut vix quicquam dici queat quod non statim eò trahas. Dixi igitur in eo quod dixit Apostolus: panis quem frangimus: non significari quid sit panis, sed quid participatione huius panis efficiatur: non exponendo verbum EST per sig-

significa, sed ostendendo cuius rei sacramentum sit comestio huius venerabilis sacramenti, quasi dicas: panis quem frangimus, id est, sumtio panis benedicti, est participatio seu sumtio corporis Domini, & simul omnium nostrum cum ipso unio, id est unionis sacramentum & causa. Puto enim huius transsumptionis tropum, tibi ignotum non esse: secundum quem etiam dicitur quod Christus factus sit sapientia & iustitia, id est sapientie & iustitie causa.

9. Dicit August. de doctrina Christiana lib. 3. cap. 9. miserabile esse servitutē, signa pro rebus accipere.

R E S P O N S I O.

Signa pro rebus non accipit qui in tremendo Eucharistia sacramento corporis & sanguinis Christi presentiam agnoscit: praesertim si simul intelligit ipsam Eucharistiam esse etiam passionis Christi memoriam. Servitus est ubi quod signum est res tantum esse putatur, non ubi signum agnoscitur, & res qua illo signo tegitur non negatur.

10. Addis Christum in omnibus Sacramentis nos revocare ad ascensionis suę in caelos considerationē: ac proinde non esse nobis de substantiarum corporalium transmutatione laborandum.

R E S P O N S I O.

Quid si alius dicat, Christum sua incarnatione & omnibus miraculis qua in terris fecit, nos ad cognitionem & amorem caelestium revocare: igitur non esse contra Manichaeos, neque de veritate incarnationis, neque de veritate miraculorum laborandum, sed tantum de ijs ad qua nos per ista revocat. Vidēsne in qua praecepta, nos eiusmodi argumenta precipitent?

11. Paulus infinitis locis panem post consecrationem non minus panem appellat quàm antè: igitur

evertit fundamentum transubstantiationis.

R E S P O N S I O .

Christus apud Ioannem se panem appellat : ego sum panis vivus qui de celo descendi : igitur evertit suæ divinitatis atque humanitatis veritatem. Item dicit : panis quæ ego dabo caro mea est : igitur evertit carnis datæ in cruce veritatem. Si autem & Christus & caro ejus , panis seu cibus verissime dicitur, quia dat vitam mundo; quare non potest simili tropo etiam panis benedictus & in corpus Christi conversus, panis nuncupari, etiamsi post benedictionem non remanserit substantia panis, sed forma remanente versa sit in corporis Christi veritatem?

Post hæc profers aliquot sanctorum patrum testimonia, quibus videri vis eos suo tempore sensisse & docuisse sententiam quam tueris. Sed quia his, ante annos fere quingentos, per Lanfrancum, Guimundum, Algerum, & nostro sæculo per Ioannem Hesselium, aliosque plures plenissime satisfactum est, productis etiam longè plurium pluribusq; ac manifestioribus sententijs, quibus manifeste probantur id & docuisse & sensisse quod usque in hodiernum diem sentis & docet Ecclesia catholica, id quod & ipse satis videris agnoscere: quando fateris eos interdum hyperbolicè de hoc sacramento locutos. Nam quod aperte & simpliciter dixerunt, hoc videris hyperbolicè dictum interpretari; ne cogaris fateri esse mendacium. Quia igitur his patrum testimonijs per alios satis responsum est; ideo his prætermisissis, ad illud transeo quod ais in fine responsionis tuæ.

12. Horrendam Gothorum vastationem Ecclesiam corrupisse; ipsamque Romanorum Pontificum fulminibus territam, invexisse doctrinam de transubstantiatione.

R E S P .

RESPONSIO.

Obsecro ex qua scriptura sacra aliquando didicisti, Ecclesiam Christi persecutionibus esse corruptam, & non potius a vitijs & erroribus, qui dormientibus hominibus tempore pacis irrepere solent, veluti à somno excitatam & purgatam, promittente Domino apud Psalmistam: Si dereliquerint filij tui legem meam, & in iudicijs meis non ambulaverint, & mādāta mea non custodierint, si iustitias meas prophanaverint, visitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea. Non enim continet Deus in ira misericordias suas: sed corripit in misericordia & miserationibus. Sicut etiam Ecclesia orat apud Psalmistam: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Non enim in ira corripit, quando ad hoc corripit ut emendat, & purgat palmites in se fructum facientes, ut fructus plus afferant. Vnde etiā confidenter dicit: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt; fructu videlicet qui ex flagellis nascitur. Bonū mihi inquit quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. De quo Apostolus: In disciplina perseverate, tanquam filijs vobis offert se Deus. Et rursus apud Psalmistam: Sæpe expugnauerunt me à iuventute mea, dicat nunc Israël, id est, se antiquis exemplis in persecutione consoletur. Sæpe expugnauerunt me à iuventute mea: etenim non potuerunt mihi, scilicet nocere, sed potius prodesse, quia major seruiet minori. Et omnis iniquorum persecutio consumitur, operando salutem iustorum. Disciplinam Ecclesie non persecutio, sed pax longa corrumpit. Vnde Prosper in Sent. Inimici Ecclesie quolibet errore cacentur, si accipiunt potestatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam: si

tantummodo male sentiendo adversantur, exercent ejus sapientiam: & etiam, ut inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam. quia Deus is qui eum diligunt omnia cooperatur in bonum. Sed & ipse memoria repetens que ab annis quinquaginta sex vidi, quando auctore Luthero cepit heresis has inferiores provincias infestare: invenio & abbatias monachorum, & capitula canonicorum, & multitudines inferiorum clericorum, & turbam laicorum, ab innumeris & infandis sceleribus esse repurgatam, qua facile possem explicare, si luberet in hominum vitis exspatiari. Noli ergo frater Sanctoaldegondie, noli existimare Ecclesiam Christi fuisse Gothorum vastatione corruptam aut extinctam; ut perniciosum errorem de transubstantiatione susciperet, susceptumque defenderet, sed crede fuisse à somno excitatam & purgatam, ut nascenti errori circa tremendum Eucharistie Sacramentum sese sincere & constanter opponeret: & fidem Catholicam non tantum verbo, sed etiam celebri festiuitate & convenientibus ritibus, toto orbe terrarum concordibus animis predicaret: sicut hodie transactis quingentis annis ab exorto errore constantissime predicat. Heresum & scismatum est, instar torrentis subito extolli, & sedata tempestate paulatim deficere, sicut testatur Psalmista: Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros libani & transivi & ecce non erat, & quaesivi eum & non est inventus locus ejus. Sicut defecerunt Donatista, qui de ducentis septuaginta Episcopis gloriabantur: defecit Berengarius & post eum Hus & Wicleff: imò & ipse Lutherus magna ex parte, recedentibus ab eo Carolo studio & Zwinglio, qui sine episcopis ac presbyteris aliisque sacris ordinibus in scriptura sacra commendatis, filiorum ab Ecclesia recedentium turbam coacervantes, Calvinò sectam pa-

raverunt. que an diu subsistet an verò paulatim degenerabit ad sectam Anabaptistarum sicut Lutherana degeneravit ad sectam Calvinistarum, novit Altissimus. qui ad nostram correptionem & purgationem, illam & alias permisit exsurgere: que aut non flagellantur recedente zelo Domini ab eis, aut flagellis non emendantur: sed proficiunt in pejus, errantes & in errorem mittentes: Christi verò Ecclesia adversus quam porta inferi non prevalebunt, stabit in eternum. & licet aliquando velut obnubiletur multitudine scandalorum & falsorum fratrum, qui orta persecutione exeunt, & instar palcarum vento flante huc atque illuc rapiuntur: attamē etiam tunc in suis firmissimis eminet, ut nunquam abscondatur civitas super montem Christum posita: sed semper & bonis ad consolationem & malis ad persecutionem, satis sit nota & ab heresibus scismaticisq; discreta. Bene vale 7. Januarij 1578.

Tuus Mich. de Bay.

99

PHILIPPVS MARNIXIVS
SANTOALDEGONDIVS
Michaeli Baio. S. P. D.

AM plusquam annus est quod reuerso mihi ex Frisia, quò negotiorum publicorum causa fueram ablegatus, Amplissime Cancellari, seriùs redditæ fuerunt tuæ literæ. Et tamen dum respon- sionem parabam satis festinanter & tumultuariè, de- nuò ablegatus fui in Germaniam : ubi præter opi- nionem per aliquot menses hærendum fuit. Postea verò quàm huc redij, audio Lovanium in hostium esse potestatem. quod quidem mihi non solùm per se fuit gravissimum: sed ea etiam re molestum, quòd non putarem nos posthac institutam nostram per li- teras disputationem commodè posse perficere. Neq; enim est animus ullum tibi periculù creare apud eos qui omni nobiscum communicatione graviter solèt interdicerè. Itaque putavi commodius esse tempus expectadum, & in aliam opportunitatem reliquam nostram disputationem rejiciendam, si fortè Domi- nus sua benignitate nos iterum aliquàdo conciliare & pristino amicitie ac civitatis vinculo neçtere di- gnetur. Dum id exspecto, adfertur mihi ex Franc- fortensibus nundinis libellus cum hac inscriptione, *Michaelis Baij Regij in Theologia Professoris Aca- demie Lovaniensis, ad quaestiones Philippi Marnixij San- toaldegondij, de Ecclesia Christi & Sacramento altaris responsio.* Perlustrò, & comperio meam respon- sionem meaque omnia argumenta de re Sacramentaria pe- nitus

nitus esse omiffa : folam illam Epiftolam qua probabam tuam de Ecclefia *xp̄t̄iā* in folo Dei verbo confiftente iudicium, adiunctam, reliqua omnia deffe. Miror profectò tam mala fide à te nobifcú agi, qui theologum & quidem Regium te effe profitearis: neque poffum tantam contumeliam non tam in me quàm in ipfam Dei veritatem irrogatam, filentio prætereire . Itaque refponfionem illam quam totius penè anni intervallo abjeceram , repeto & abfolvo , atque in lucem do: & fimul tuas omnes epiftolas, ut apud me ad verbum affervâtur tua manu obfignatę, addo; ut faciat lector iudicium apud quem fit veritas. In hoc fi quid erit quod minus tibi placeat vel facti vel fcripti ratione , tu tibi imputabis , qui tam iniquum te mihi haud unquam laceffitus præbueris: Itaque venio ad tuam epiftolam . Ais, non rectè me tuum animi fenfum comprehendiffe . Quum enim

» diceres; Enuntiationes fimples in quibus alterum
 » de altero mediante verbo fubftantivo E S T enuntia-
 » tur, aliquando proferri intentione afferèdi id quod
 » eft, priusquam talis enuntiatio proferri incipiat: ali-
 » quando verò intentione faciendi id quod nondum
 » eft quando ejuſmodi oratio enuntiarì incipit; fed
 » tunc demum erit quando ipfa enuntiatio abfoluta
 » fuerit. Haud voluiſſe te fignificare (uti à me eft accep-
 » tum) quaſi verbum fubftãtivum E S T bifariam ac-
 » cipiatur, aliã que fignificationem una atque alia ra-
 » tione loquendi habeat: Sed tantum voluiſſe oſten-
 » dere, enuntiationes quaſdam , manente eadem uſi-
 » tata & genuina omnium vocum fignificatione, poſſe
 » alia & alia intentione dici, nempe intentione afferèdi
 quod

quod præfuit, & intentione faciendi quod non præfuit, sed quod demum erit quando ejusmodi enuntiatio absoluta fuerit.

Tu verò Eruditissime Domine vide quàm pingue mihi ac rude sit ingenium, qui non possum hinc nisi prævaricationem aut collusionem animadvertere. Dum enim quod dixi simulas te destruere, planè astruis. Nec enim aliter potest intelligi, nisi orationē esse earum notionum quas animo ex speciebus impressas infixasq; comprehendimus notam. Ex notiones si sint diversę inter se, omnino efficitur orationes quibus diuersę illę notiones explicātur notanturq; necessario aut diversas esse, aut certè diversas habere significationes. Verissimum enim est quod ait Philosophus ἔστι μὲν ἐν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ, hoc est. Quęcunque voce efferuntur mentis sunt symbola, non aliter quàm vocis sunt symbola ea quę scripto explicantur. Quod igitur intentione mentis quis concepit, id si verborū notis explicet, ea verba intentionem illam complectantur necesse est. Quum igitur ais, enuntiationes manēte eadem usitata & genuina omnium vocum significatione, posse alia & alia intentione dici: quid aliud designas nisi easdem illas enuntiationes idem significando non idem tamen significare, diversasq; & non easdem intentiones una tamen & eadem significatione explicare? quod certè aut est omnium absurdissimum & planè inter se dissidens, aut ego Latinè nō intelligo. Nam si alia quidem atque alia est enuntiantis

antis intentio, & tamen intentionis notæ seu voces non aliud atque aliud significant, sed unam simplicem & genuinam significationem retinent: nã aut illæ intentionem enuntiantis nequaquam explicât, aut simul eadem est & non eadem loquētis intentio verborumque signifikatio. Vides in quas te tendiculas indueris, dum apertam rerum veritatem involucris orationis obtegere conatus es. Exempla quæ producis vel nihil profus habent cum nostro hoc argumento simile, vel si qua in re conveniunt, faciunt contra te. Ecquid enim, amabo, habet simile, unam naturam commigrare in alteram, & quidem substantiam brutam vita, sensu, ratione atque anima carentem in divinum Dei domicilium, in sanctum sublime ac gloriosum Christi Dei filij corpus commutari ac transubstantiari (ut loquuntur vestræ sapientiæ antistites) cum ijs propositionibus quibus significatur accidere quippiam substantiæ quod naturali rerum serie usuvenire plerunque soleat. Quid enim est usitatius in rerum natura, quàm humanum corpus ex ægritudine convalescere? Aut ecqua tandem rerum commutatio seu potius ἀλλοίωσις potest esse naturalior, quam infirmum corpus reddi firmum, & è diverso? Quare si in ejusmodi enuntiationibus quod duntaxat fit, vel in actu est ut fiat, jam esse diceretur, nemini posset mirum videri: quemadmodum si quis calidum esse diceret qui caleseat, frigidum qui frigescat, saturum qui saturetur, sanum qui sanetur, mortuum qui moriatur: propterea quòd non modò in ejusmodi enuntiationibus potentiæ ad actum, sed ipsius actus inchoati ad perfectionem est ita procli-

clivis atque *μικροσ* appulsus, & usque adeo breve intervallum, ut vel penè pro eodem habeantur, vel certè nullam obscuritatem ab uno ad alterum tracta pariat oratio. At verò ubi dissimillimæ & disparatæ naturæ sive substantiæ, quibus (ut quæ toto genere inter se dissideât) penitus nihil est commune, aliæ in aliam transformari significantur: ecquis est ita rerum omnium rudis, qui antequàm illa ipsa tam mirifica transformatio seu *μεταβολή* jam perfecta esse indicetur, putet eam per verbum *Est* posse cōstitui, manente neque quicquam immutata verbū *Est* genuina atque ulitata significatione? Ut si quis quia Christus dixit, ego sum vitis, vos verò palmitēs, ideo mordicus contendat, verbū *Est* manente genuina significatione Christum Dei filium in vitē fuisse aut nos in palmitēs transmutatos. Enimverò haud magis sunt disparata Christus & vitis, quàm Christus & panis. nec minus verus nec minus omnipotens est Dei filius, ut efficiat quod ait, & rerum naturas inter se commutet, dum se vitem & quidem vitem veram esse asseverat, quàm dum panē vel hoc quod omnes Evangelistę testantur fuisse panem suū esse corpus testatur. Neque est denique transubstantiationis commentum in uno minus quàm in altero vel alienum vel portentoso sum.

Ais Christum dixisse regulo, Filius tuus vivit, alia intentione quàm ejus servi totidem illa verba, filius tuus vivit, usurparint: manente tamē penitus eadem ac simplici vocum significatione. Non hic repetam quod antè ostendi: Si eadem est vocum omnium utrobique significatio, sanè & eadem est dicentium in-

tentio: aut certè vocum significatio intentionem di-
 centis minimè explicat. Tantum dicam, immeritò
 me perstringi quasi huic argumento in superioribus
 „ meis scriptis non responderim. Generali enim illa
 „ propositione satisfeceram qua dixi, Illas enuntiatio-
 „ nes quæ quidem eo ipso momento quo proferri in-
 „ cipiunt sunt verissimæ, neq; aliud indicant nisi quod
 „ jam re ipsa perfectum est, nihil ad tuam ratiocinati-
 „ onem pertinere. De reliquo te iudicem faciam, an
 „ cum id Christus reguli illi diceret, non indicabat
 jam convaluisse sua virtute ac voluntate ejus filium.
 Itaque eo ipso momento quo verba proferebat vel
 proferre incipiebat, jam sanus erat filius, non quidè
 vi illorum verborum quæ merè sunt enuntiativa seu
 indicativa: sed virtute divina Christi qui voluerat fi-
 lium reguli convalescere. A quo quàm procul absint
 illa verba *hoc est corpus meum*, vel ex tua ipsius senten-
 „ tia æstimato. Ita enim scripsisti; Quando Christus
 „ ait, Hoc est corpus meum, non ostendit asserere
 „ quod panis quem tunc præsentem habebat, quum
 „ hæc incipiebat dicere, esset ejus corpus, quia id fal-
 „ sum est &c. Vides hîc nihil esse quod tuo de trans-
 substantiatione dogmati nō repugnet? Verissimum
 enim est quum Christus inciperet dicere, Filius tuus
 vivit, eo ipso momēto vixisse filium & sanum fuisse:
 falsum autem, fuisse panem factum corpus, quum
 inciperet dicere *Hoc est corpus meum*, tu ipse disertis
 verbis asseveras. Hallucinaris itaque si existimas ex
 illius exempli similitudine transubstantiationem
 posse comprobari. Alterum illud exemplum, Mulier
 ecce filius tuus, ita prorsus facit à nobis, ut vel effi-
 cacissimè

cacissimè nostram confirmet sententiam. Neq; enim es usque adeo transubstantiationis studio & amore fascinat us ut arbitreris ijs verbis voluisse Christum substántialiter mutare Ioannè in virginis Mariæ filiũ, vel virginem in illius matrem, tantũ enim indicat velle se ut Ioannem illa loco filij habeat atq; amplectatur; illamq; vicissim Ioannes matris loco veneretur. Nec est quod hic adoptionis iuridicæ asilum tibi patrocinari posse arbitreris, ut significationem quam posuimus impugnes. Non enim agit hic iuriconsultum Christus (quamquam ne ipsa quidem adoptio apud iuriconsultos ullam rerum metamorphosin introducit) sed mœrentem virginem matrẽ, Ioãnis charissimi Apostoli præsentia ac pietate, quasi quadam sui absentis imagine, repræsentatione ac significatione consolatur. planè quemadmodũ Symbolum ac Sacramentum sui corporis in cœlum assumpti vult haberi à nobis pro ipsissimo suo corpore, ad fidem unionis, quam cum ipso habemus, ita confirmandam fulciendamq; quasi vel ipsis manibus atq; ore palpandũ nobis suũ corpus traderet.

Quod quidem, ne exoticos quæramus interpretes, ipsemet Christus disertissimè indicat, dum adjicit: Quoties id feceritis, in mei memoriam facietis. quasi dicat, nos ea actione, memoriæ, atque oculis animi mentisq; nostræ sistere Christum præsentem. Et Paulus, Mortem Domini annuntiabit is donec veniat. Cui planissimè adstriplatur Augustinus inquit, Quum ait Dominus, Nisi manducaveritis carnem filij hominis, &c. figura est præcipiens passioni Domini esse communicandum, & suaviter atq;

utiliter recondendum in memoria quòd pro nobis
 caro ejus crucifixa & vulnerata sit. Quod enim tu in
 posteriori tua epistola ad hæc Augustini verba effu-
 giū paras, dum ais ideo apud Ioannem illa verba
 fuisse figuratè accipiēda quòd prima facie signifi-
 carent eo modo esse manducādam Christi carnem,
 quo laceramus & manducamus carnes boum, nugas
 agis. Neq; enim hīc de modo sed de re disputat Au-
 gustinus, definitq; omnino flagitium & facinus esse,
 humanam carnem quocunq; tandem modo seu
 integram seu laceratam māducare, ac proinde, Man-
 ducare Christi carnem & bibere eius sanguinem ni-
 hil aliud esse nisi condere in memoria carnem ejus
 pro nobis esse crucifixam & vulneratam. At qui sanè
 nemo nescit unum tantum esse Christi corpus quod
 à nobis māducetur. ac proinde Ioannis 6. de eodem
 agi corpore de quo hic agitur. Ibi Augustinus tum
 ait manducari carnem illam, quum animo recorda-
 mur & fide certa nobis persuademus carnem Christi
 pro nobis fractā ac vulneratam esse: totidem prope
 verbis Christi simul & Apostoli sententiam expli-
 cans. Nec enim omnino est aliud, panis sacramento
 in memoriam Christi instituto mortem Domini an-
 nuntiare, nisi passioni Domini communicare, & in
 memoria recondere quòd caro ejus pro nobis cru-
 cifixa & vulnerata sit. Fides enim, si nescis, unica est
 ratio qua in Christi corpus uniamur & fiamus os ex
 ejus ossibus & caro ex ejus carne, ac proinde carnē
 ejus manducemus & bibamus sanguinem. Quod, si
 mirum videtur vobis qui dēte carnem ejus vos pre-
 mēre & sensualiter atterere gloriamini, audite Chri-
 stum

*e. Ego
 Beven-
 garius
 de cōf.*

stum disertè pronuntiantem, Qui venit ad me non
 esuriet, qui credit in me nō sitiet in æternum, & cre- *d. 2. & in cœc. Later.*
 dite spiritalem hanc famem ac sitim non dente sed
 fide restingui, propterea nimirum quòd cibum illū
 æternum ac vitæ panem nobis edendum fides præ-
 beat. Quo sensu præclarè scriptū est ab Augustino,
 Quid paras dentem & ventrem? crede, & manduca-
 sti, & item, Nulli aliquatenus dubitandū est unum-
 quemque fidelium corporis & sanguinis tunc esse
 participem, quando in Baptismate membrum effici-
 tur Christi, nec alienari ab illius panis calicisq; con-
 sortio, etiamsi antequàm panem illū edat calicemq;
 bibat de hoc seculo migraverit in unitate Christi cō-
 stitutus. Sacramenti quippe illius participatione ac
 beneficio non privatur, quando in ipso id quod Sa-
 cramentum significat invenitur. In quo certè nihil
 docet aliud nisi quod ipse asseverat Paulus, eos qui
 in Christo baptizati sunt Christum induisse. & rur-
 sus, Christum habitare in nobis per fidem &c. Quæ
 certè omnia nobis deferuntur, exhibentur, & revera *Gal. 3. 2. Cor. 1. Rō. 8,*
 præstantur donanturq; in sacrosancto panis hujus
 & calicis sacramento. Fide enim hoc Domini testa-
 mentum quod morte & sanguine semel sancitum est
 amplectentes, omnino & Christum induimus, &
 cum eo coalescimus, ejusque carne & sanguine enu-
 trimur, & in ejus communionem imus, & denique
 totum Christum in nobis habitantem eadem fide
 complectimur. Ad cujus certè admirabilis ac tre-
 mendi neque unquam satis comprehensi mysterij
 ratam, sanctam atque exploratam certitudinē, panis
 ac vinum pro pignore, arrha, σφραγίδι atque indubi-

tata promissionis divinæ tessera nobis proponitur, & in ejus memoriam commendatur, tantisper donec ipsemet denuò veniat, id est, donec suo aduentu re ipsa, perspicuè ac manifestè promissionis veritatē atque effecta in salutem omnium credentium comprobet. Interea sublato in cœlum suo corpore, vult hæc nobis pignora hæctenus in illius vicem substitui quoad nobis mortem ejus annuntient, & novum sanguinis testamentum loco illius veteris, quod agni passchalis celebratione, & brutorum animalium cæde ac sanguine cõstabat, ob oculos quasi præsens sistat. Quum igitur hîc nobis Ioannis Apostoli & virginis matris exempla profers, nã tu mihi prorsus colludere videris clarissime Doctor & prævaricari. Planè enim quemadmodũ nec ex Maria Ioannis matrem Christus ijs verbis fecit, ac proinde neque Ioannes in virginei uteri substantiam oculos coniecit, ut sibi ex omnipotentia verbi divini fulcrum strueret ad novum in idem quærendum naturæ suæ ortum; neq; nobis sunt confingenda miracula, ut prætextu omnipotentia divinæ absurdam atque inauditam & à scripturis omniq; sacramentorum ratione & analogia remotissimam metamorphosim pro libidine architectemur. Quod autem adfers Christum mandando multa fecisse, non equidem diffiteor, si mandatum referas ad mentem ac voluntatem, & non ad magicam vim verborum, quæ tantummodò ad illã explicandam indicandamq; adhibentur: Et nihilo minus certè, argumentum à verbis mandandi ad enuntiãdi voces traductum quàm sit elumbe nemo est qui non videat. Quanquam, quid attinet his im-

morari,

morari, cùm neque ante neque post hæc verba enun-
 tiativa, ullam omnino ex Evangelistarú verbis possis
 producere circumstantiam, ex qua appareat Christú
 voluisse, ut ex panis eversa substantia sibi corpus cõ-
 staret, sub nudis accidentibus delitescens. Quod si
 fecisset, tum demum tibi pugnandú esset ut his ver-
 bis indicativis *Hoc est corpus meum* illud ipsum posse
 significari evinceret. Sed cùm omnes undiquaque
 circumstantiæ reclamant, cùm omnes Evangelistæ
 testentur de pane Christum loquutum esse, quum
 omnes Apostoli consentiant etiam post cõsecratio-
 nem panem esse qui frangitur; Christus doceat ma-
 nifestissimè ad memoriam suæ mortis esse institutú,
 & nihil esse nisi testamentum corporis & sanguinis
 pro nobis expositi, & nobiscum individua societate
 ac manducatione spiritali conjuncti: cum universa
 Ecclesia fateatur esse Sacramenta, symbola, signa, si-
 gnificationem, typos, antitypa, figuram, mysteriú,
 mysticam mensam, quæ unusquisq; cùm percipit
 (ut Augustini verbis utar) quo referantur imbutus
 agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed spiritali po-
 tius libertate veneretur: Quid est quæso causæ cur
 inutiliter signa interpretando, imò verò verborum
 significationem contorquendo, à jugo servitutis e-
 ductam cervicem de integro pergas laqueis erroris
 inferere, & in diversis intentionibus unam eandem-
 que vocum significationem nequicquam rimari?

Secundo Epistolæ capite, vitiú argumentationis
 ambiguitate verborum panis consecrati & benedicti
 conaris nequicquam involvere. In quo, tuú mi Bai
 candorem per Deum immortalem ac vivum obte-
 stor,

stor, ut apertè ac sine involucris rem tantam agas. Quod enim ais antè fuisse panem usitatum, postea benedictum & consecratum, planè non dissentio. Itaque quæ inter nos conveniunt in medio relinquuntur. Sed video te propterea quod vereâre dicere id quod sentis, nimirum antè fuisse panem, postea non panem sed corpus, neq; habeas Christi verbum quo celerem hanc atque improvisam mutationem fulcias: pro corpore succenturiare panem consecratum de quo nulla penitus est cōtroversia. Cùm enim in sacrum usum hic panis à Christo instituitur ad ejus memoriam celebrandam: nemo est qui dubitet quin illa ipsa sumtione atque institutione panis jam sit sanctus & consecratus. Quod enim ad sacros usus destinatur sanctum esse nemo non fatetur: Sed quæsi an verbum *comedite* construatur cum substantia panis, an cum substantia corporis. Hic tu mihi candidè, genuinè, atque ἀπλῶς, debueras respondisse. neq; differentias consecrati seu benedicti & usitati usque ad nauseam ingessisse: cùm de illis ne tantillū quidem inter nos dissentiamus. Sic itaque ratiocinor: Quum Christus jubet accipere & edere Apostolos, jubet hoc ipsum accipere & edere quod ipse accepit, quod fregit, quod eis dedit: Atqui accepisse, fregisse, dedisse panem, omnium universim apostolorum testimonio liquet: Panem igitur velle edi, & non ullam aliam adscititiam substantiam, luce meridiana est clarius. Quod enim tu hinc nobis panem consecratū obtrudis, nihil agis. Vel tua enim ipsius confessione hic panis consecratus nihil minus est quàm panis quem acceperat, quum in aliam substan-

tiam toto genere totaq; natura discrepantem commigrarit.

Postea ais, nos in eo consentire quod verbo **E S T** utrique tribuamus substantialitatis significationem: quod certè quomodo vel suspicari potueris haud intelligo. Ita enim scripsi disertis verbis: Vna & simplex ejus est significatio. Semper enim verbum **E S T** significat esse, sed non semper significat esse substantiam. aliquando qualitatem, aliquando quantitatem, aliquando relationem designat. aliquando aliam ex decem vocibus seu categorijs pro ratione rerum de quibus est sermo &c. Quomodo igitur tu jam ais nos ambo dicere propriam & genuinam significationem verbi **E S T** esse; ut significet substantialitatem? quum inter decem summas voces quæ rerum creaturarum naturis tribuuntur una sola sit substantia quæ substantialitatem notet; reliquæ omnes ad accidentia referantur. & quidem ipse Aristot. ab omnibus illis decem summis categorijs τὸ ὄν κατὰ συμβεβηκός &c. sejungat & varijs etiam modis (quod non potes ignorare) discriminet. Sanè si quis dicat Christum Iesum fuisse dimensum, si bonum, si misericordem, si benignum, si omnipotentem, si Dei agnum, si ostiū, si pastorem, si leonem, si vitem, si panē qui de cælo descendit, si quidvis denique aliud eorum epithetorum illi vendicet per verbum **E S T** quæ in scriptura tribuuntur, nihil planè substantialitatis intelligi poterit: & tamen verbi **E S T** significatio non quidē erit illa maximè omniū propria & prima, sed tamen simplex, genuina, usitata, familiaris & significantissima, quam nemo sanè mentis vocabit in dubium, etiam si

sub-

stantialitatis opem haud impleret. Imò verò, ut propius pedem conferam, dico verbum *Esse* semper significare, esse, & nunquam nisi valde improprie, fieri: sed propriam ejus explicationem sumendam ex natura & ratione attributi seu materiae quae attribuitur subjecto de quo agitur. Et ubi in Sacramentis dicitur de signo per verbum est id quod propriū

L. 1. 2. est rei signatae, omnino impropriam & alienā quæri
de do- significationem in substantiarum inter se commi-
ctrina gratione vel metamorphosi; cūm omnis explicatio
Chri- in analogia signorum ad res signatas (quemadmodū
stiana superiori meo scripto luculenter ostendi) posita sit.
cap. 2. Nam ut disertè monet Augustinus, quemadmodum
 in rebus cavendum est, ne quis in eis attendat nisi
 quod sunt, non etiam si quid aliud præter se signifi-
 cant, ita vicissim de signis videndum est ne quis in eis
 attendat quod sunt, sed potiùs quod signa sunt, id
 est quod significant. Signum est enim res præter spe-
 ciem quam ingerit sensibus aliud aliquid ex se faciēs
 in cogitationem venire &c.

Quòd me in calce, quasi re confecta, ad Patrum doctrinam fide amplectādā invitās, demiror, cūm manifestè probaverim classicios omnes Patres nostrā sententiam jam ab initio nascentis Ecclesiæ stabilivisse. ad quæ tu mihi ne verbo quidem respondes, nisi quod quodam loco videris me ad nescio quas illorum rapsodias velle remittere, qui putidas sub nomine Clementis, Anacleti, Evaristi aliorumq; larvatorum Patrum nēnias, ac ne patientissimi quidem lectoris auribus dignas farragines, unā cum detortis nescio quibus Patrū testimonijs confusaneè permiscēt,

miscent, ijsque demū pro coronide Scholasticorum
sophistica dogmata quasi ad populū phaleras adjun-
gūt, quibus inutiliū nœniarū centones suos farciāt.

Rationes etiam omnes quibus meam probavi sen-
tentiam intactas relinquis, & posteriori tuo scripto,
quod tum eodem accepi tempore, pergis ad reliqua
disputationis capita respondere. Et primo quidem
capite ais, benedictionem aliquādo fieri sine verbis,
aliquando cum verbis. Hic factam cum verbis. Ea,
enim verba *Hoc est corpus meū* esse ipsam benedictio-
nem, qua mutetur panis in corpus. In quo nō modò,
cum innumeris Scholasticis, sed & cum Christi ver-
bis, & ipse tecum etiam dissides. Antè enim asserui-
sti, de jam benedicto pane ea dici, *Accipite & come-
dite*: Hic ais nōdum esse benedictum nisi postquam
ea verba sunt prolata *Hoc est corpus meum*, & in ijs vis
intelligi benedictionē: quam tamen uno ore omnes
Euangelistæ præcessisse asseverant. ita ut nulla jam
sibi tuæ orationis pars constet. Quod certè in causa
est, ut in verba Christi præceps impingas, eisq; veri-
tatem detrahas, inquiring non posse vera esse respici-
endo ad id quod præfuit, sed tantūm ad id quod eis
verbis efficiebatur. ita ut tibi hæc oratio *Hoc est cor-
pus meum*, nudè & simpliciter intellecta falsa sit: illa
autem quam Christus nunquam dixit, sed à vobis
conficta est, duntaxat vera, Hoc erit corpus meum,
vel, Hoc fit aut efficitur meum corpus. In quo certè
video te magistros tuos præeuntes sequi, qui non
minus blasphemè quàm ineptè & perridiculè hoc
verborum turpi cœno sententias suas asperferunt:
Alij dicunt & melius, quòd non demonstratur illud
quod sacerdos tenet in manibus, quia mentiretur,

In glos.
s. Hærici
de Vrba

in d. d.
S. c. 2 ad
§ si for-
ma vero.

cum non ibi nunc sit nisi panis : Sed demonstratur
 corpus Christi ratione illius instantis in quo finitur
 illa oratio, & sit demonstratio ad intellectum &c. Ita
 vobis ipsa Dei veritas Christus Iesus mendax est, nisi
 ad fulciendam vestram eumentiam transubstantia-
 tionē patiatur vel significationē verbi EST IN FIERI,
 nova quadam transubstantiatione commigrare, vel
 certē recantata sua oratione, qua omnes Evangelistę
 illum testantur, panem quem acceperat, fregerat, ac
 dederat, demonstrasse, novam vestram demonstra-
 tionem quam vocatis *ad intellectum* introduci. Et tu
 etiamnum audes gloriari trita te & publica via ince-
 dere, neque quicquam obscurum aut involutum in
 medium adferre.

Quod verò etiā in verbo *ὁλογοει* ita subtiliter phi-
 losopharis, ut novam illi atq; inauditam transub-
 stantiandi vim affingas, à tanto mihi viro perquā
 alienum videtur. cum constet benedicendi verbum
 idem esse quod laudare, gratias agere, ac beneprecari,
 nihilq; habere commune cum substantiarum trans-
 elemētatione. Nam illud exemplum quo ais, quem-
 admodum Deus verbo illo *Crescite & multiplicamini*
 dedit generandi facultatem: ita fecit ex pane corpus
 ijs verbis *Hoc est corpus meum*: ita est remotum ab hac
 loquendi ratione, ut responsione nulla indigeat. Iu-
 bet enim ibi Deus creaturas crescere ac multiplicari:
 Quod autem jubet, id vult etiam ut fiat. Hic verò
 nullo verbo jubet panem fieri suum corpus, aut re-
 lictis accidentibus evanescere ut corpori suo locum
 faciat. Vestrum enim hoc est commentum, ad quod
 tanquam ad lapidem Lydium Christi orationem ex-
 penditis atq; explicatis. Quod autem Ambrosium

tantoperè urges quasi ejus verba non possint ad sacramentalem referri representationem, propterea quod dicat desuisse esse panem, exemplo vocis quæ non desinat esse vox ex quo ad significandum fuerit instituta: Primùm nusquam equidem reperio dixisse Ambrosium quod desierit esse panis: Sed dicit ante consecrationem fuisse panem: ubi autem verba accesserint, esse corpus. Quo quid aliud quæso notatur quàm illud vulgatissimum, Accedat verbum ad elementum, & fiet sacramentum. Ante quidem nudum erat elementum: nunc autem corporis est sacramentum, seu sacrum corporis signum. Ita aqua Baptismi ante consecrationem est aqua: post verò, ablutio peccatorum, vel indumentum Christi, vel sepultura in Christo. Ita calix benedictionis cui benedicimus, ante quidè erat vinum: post verò consecrationem seu benedictionem est novum fœdus seu novum testamentum in sanguine Christi, seu sanguis novi Testamenti, seu communio sanguinis Christi: Hæc enim esse profus eadè ipsa docent Euangelistarum atque Apostolorum oracula. Atq; ita etiam si adjecisset Ambrosius desuisse esse panem post consecrationem, (quod nunquàm probabis) tamen nihil aliud ex eo evinceret nisi desuisse esse panem talis qualis fuit ante consecrationem seu panem elementarem, quemadmodum hostia ante oblationem est agnus fortè vel hireus: post consecrationem desinit esse agnus & fit *λύτρον* sive propitiatio peccatorum. Desinit enim esse quod ante fuit non substantia, sed usum atq; institutionem, eò quòd prioris substantiæ non major habetur ratio quàm si non esset. In signis enim, ut ex Augustino ostendimus, non attenditur quod sunt, sed quod signa sunt, id est quod si-

gnificant: & nihil est usitatus quàm dicere ea nō esse quorum nulla prorsus habetur ratio neq; æstimatio. Ita dicitur Melchisedech esse sine patre & sine matre: nimirum, quòd ejus parentum nulla neque mentio neq; ratio habeatur. Ita vox Pauli etsi est aër seu spiritus è pulmonibus & gutture perductus, & deinde adminiculo linguæ, dentium, & circumstantis aëris repercussione in syllabas erumpens: tamen ubi Dei fœdus in Christo crucifixo ea voce significatur, fideique auribus præsens statuitur, jam nō est amplius aër (nec enim aëris ulla est æstimatio) sed sacrosanctū ipsissimi Dei verbum, non quidem quòd substantia desinat esse quod ante fuit, sed quòd in alium finem jam sit institutum. Neque ullum planè est sacramentum in quo hæc ratio locum non habeat. Quæ quidem nos haud à Calvino accepimus (¶ tu invidiose nobis objicis) sed ab universa Scriptura & consentiente cum illa Patrum doctrina hausimus atque arripuimus: cui ne ipse quidem Ambrosius, quem tu transubstantiationis patronū esse putas, refragatur. Quod ut intelligas, seriò ac diligenter totam illam Ambrosij in libro de iis qui initiantur mysterijs tractationem examinato. Videbis enim postquam splendidis ac magnificis verbis sacramenti hujus dignitatem extulit, ac veterum figuris & antiquius esse & multo præstantius ornata contentione, atq; exemplorū in quibus per Dei verbū ac virtutem rerū naturæ immutatæ perhibētur accumulatioe cōprobavit, tandem in epilogo, quorsum hæc omnia referri debeant, disertè ac sine ulla verborū ambiguitate demonstrat. Quid hîc quæris, inquires, naturæ ordinem in Christi corpore, eum præter naturam sit

ipſe Dominus Ieſus partus ex virgine? vera utique „
 caro Chriſti quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt. verè „
 ergo carnis illius ſacramētum eſt. Ipſe clamat Domi- „
 nus Ieſus *Hoc eſt corpus meum*. Ante benedictionem „
 verborū cæleſtium alia ſpecies nominatur: poſt con- „
 ſecrationem, corpus ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinē „
 ſuum. Ante conſecrationem, aliud dicitur, poſt con- „
 ſecrationem ſanguis nuncupatur &c. Vides nihil eſſe „
 quod vel mihi ſuccenſeas, vel Calvini memoriæ pe- „
 tulanter inſultes, quaſi ejus commentum ſit, ſignifi- „
 catione & nuncupatione ſacramentali non tantum „
 apud Euangeliſtas, ſed apud ipſos etiā Patres, panem „
 in corpus Chriſti commutari, repudiata commenti- „
 tia veſtra tranſſubſtantiatione. Quòd enim Patres „
 tantoperè hoc myſteriū admirantur, & ſupra omnia „
 veterum ſacramenta infinitis efferunt præconijs, va- „
 rijsq; potentiæ divinæ exemplis illuſtrant: id eò fit „
 quòd in hoc ſacramento verè nobiſcum atq; *ὁσιν αὐτῶν* „
 communicatur atque unitur ſacroſanctū illud è vir- „
 gine natum, atque in cruce pro nobis oblatū Chriſti „
 corpus, ita ut verè ſiamus nos (non panis ille elemē- „
 taris, ſed nos qui Chriſtū fide apprehendimus ejuſq; „
 mortis ac beneficij memoriam hoc ſacramēto reco- „
 limus) os ex oſibus ejus & caro ex carne ejus. qua „
 copulatione nihil poteſt fingi aut cogitari arctius, „
 nihil indiffolubile, nihil denique admirabilius. Ac „
 proinde non injuria piorum Patrum mentes in ad- „
 mirationem quaſi quodam *ἐνθουſιαſμῶ* ſuſtollit atque „
 abripit. Sed qui hoc beneficiū quod in nos & in ſuā „
 Chriſtus eccleſiam confert ad panis vel ſubſtantiam „
 vel accidentia velit traducere, iſ profeſſò nō modo „
 ſubſtantiam ſuam prodiderit, ſed à mente ac doctrina

Patrum toto se cælo aberrare perspicuum fecerit. Ita enim in undecimū caput prioris ad Corinthios idem
 33 ille scribit Ambrosius : Sicut enim nos de uno pane
 33 & de uno calice percipientes, participes & consortes
 33 sumus corporis Domini, ita & qui edunt hostias par-
 33 ticipes sunt altaris erroris. & in caput undecimum,
 33 Quia enim morte Domini liberati sumus, huius rei
 33 memores in edendo & potādo carnem & sanguinem
 33 quæ pro nobis oblata sunt significamus, quod est
 33 nova lex quæ obedientem sibi tradit cælestibus re-
 33 gnis. Et mox, Testamentum ergo sanguine constitu-
 33 tū est, quia divini beneficii sanguis testis est. In cuius
 33 typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionē
 33 corporis & animæ nostræ percipimus : quia sanguis
 33 Domini sanguinem nostrum redemit, id est totum
 33 hominem salvum fecit. Quibus certè verbis nihil po-
 test dici clarius, nihilque ad nostræ sententiæ atque
 interpretationis firmamentū accōmodatius. Quare
 & reliqua illa omnia quæ in libellis de sacramentis
 proferentur, eodem ducimus esse referēda. Alioqui
 si quid contra tam certam atque indubitatam veri-
 tatem ex eis opponatur, nō verebimur cum doctis-
 simis nostri seculi viris eos libellos, qui alioqui satis
 per se rhapsodi nescio cuius stylum referūt, pro spu-
 rijs & illegitimis, & cum Ambrosij sententia pugnan-
 tibus libris repudiare, & ex ijs quæ sine controversia
 Ambrosio tribuuntur & Scripturæ sunt ubique cō-
 sentanea de ipsius mente ac sensu judicare.

Dicis deinde, vocem non desinere esse vocem
 quando ad significandum est instituta: quasi nos un-
 quam statuerimus vel panem desinere esse panē, vel
 vocem vocem, quum ad significandum adhibentur:

vel omnium significationū parem esse rationem potuerimus : & non libenter demus hanc prærogativā rebus sacris, ut posteaquā semel consecratæ Deoq; mancipatæ sunt, nomē profanum prioris substantiæ soleant amittere, & nomen dignius quod à significatione mutuantur retinere : ut est superius à nobis infinitis exemplis luculentissimè demonstratum.

Quod verò etiam festivè & joculariter videris in nos velle retorquere quod vobis ipsi impegimus : dum quæris quando, & quibus verbis panis fiat corpus Christi, repræsentatione, an ante verborū prolationem, an post: in cassum profectò sudas. & cum tua ipse umbra digladiaris. Nec enim quum dicimus fieri corpus Christi repræsentatione, ulla nobis mutatione aut metamorphosi opus est. Magicum enim & cabalisticum hoc est commentum qui verborum vi elementa putant consecrari. Tota enim illa actio, non certè aliquæ voces aut carmina efficiunt ut panis sit corpus Christi. quia nimirum universa illa actione panis ad eum finem sanctificatus (hoc est à communi pane separatus) destinatur & usurpatur. Nos enim quoties in commemorationem mortis Christi sacramētum usurpamus & mortem Domini annuntiamus, ad tanti mysterij *εφεσσυδα* seu symbolum, panis elementum adhibentes: toties & quidem ex eo ipso momento, dicimus hoc esse nobis Christi corpus repræsentatione, usu, institutione & significatione. quod quidem fiat, non verborū seu carminis aliquo murmure, sed vi pmissionis divina quam fide amplectimur, ac proinde si desinimus ad eum usum panem illum usurpare, jam quod illius substantiæ reliquum est, exemplo vetustioris Ecclesiæ pauperibus

peribus destinatur, non ut sacramentum, sed ut panis ac cibus communis, quo famis molestia ab esuriente corpore depellatur; omninò quemadmodù dicimus aquam Baptismi non fieri sacramentum ulla vi verborum ab homine prolatorum, sed Dei promittentis institutione & Ecclesiæ destinatione, quæ illius mandato obsequēs aquam ad significandù id quod promisit Dominus usurpat, & præter illum usum nihil est nisi aqua communis. quemadmodù Iordanis olim fuit fluuius quo Christum ipsum baptizavit Ioannes. Vides omnia tua firmamenta, quibus videbaris paulò confidentiusculè gloriari, excusso tibi illo magicarum seu cabalisticarum præstigiarum in verbis vim profanam constituentium casto scipione penitus elumbia corruere.

In 4. capite, ubi conaris explicare quomodo Christus corpus suum fregerit, multò etiam magis ac magis te tuis laqueis pergis irretire; ita ut perspicuum facias quod ab Aristotele olim usurpatum fuit

εἰς ἀτόπου δοθέντος, πολλὰ ἐπισθαι.

Primùm conaris te iterù obtegere nebula illa panis benedicti, quò minus persentiscatur à simplicioribus quanta sit illa tuæ sententiæ absurditas. Neque enim *ἀπλῶς* fateris Christù fregisse suum corpus (esset enim omnium absurdissimum) sed hanc quam metuis absurditatem velas scilicet illa leniori explanatione panis benedicti, quam nobis nunquam desinis fastidiosè inculcare. Sed jam antè rogavi, ut hoc semel expedires, an panis benedictus sit Christi corpus nec ne? Si enim non est: fatere ingenuè, & veritati locum dato. Sin autem: noli posthac tuam sententiam ambiguis sermonibus obtenebrare.

Sed necdum visus tibi fuit hic fucus fatis idoneus qui tam scædas sententiæ labes obtegeret, nisi & alterum illevisses. Ita enim respõdes anfractuose: Christus dicitur fregisse suum corpus, seu panem benedictum. Amabo te, quorsum attinebat hoc *dicitur?* an metuebas ne si apertè & categoricè dixisses, Christus fregit suum corpus, omnes viderent absurdissimè te loquutum esse? Et tamen necesse est ita loquere, si transubstantiationis sententiam tueri voles; cum non modò omnes uno ore Euangelistæ testentur Christum fregisse, quod tu asseveras fuisse ipsissimum ejus corpus: sed Paulus ipse testetur idem ipsum quotidie à nobis frangi. Id viderunt olim tui illi hujusce transubstantiationis architecti in concilio Lateranensi. Itaque pro oraculo docuerunt, ipsissimum Christi corpus non modò edi à nobis in sacramento, sed revera & sensualiter frangi manibus, & dentibus atteri. Ita blasphemia trudit blasphemiam, ut clavus clavum.

Tu tamen abhorrens fortasse à tam impio carcinomate, non quidem ais fregisse Christum, sed tantum dici fregisse suum corpus seu panem benedictum (quasi quod verè dicitur non etiam verè atque efficienter existat) & addis rationem, quia sic fregit sacramentum quo corpus suum tegebatur, ut licet corpus integrum & incorruptum permaneret, tamen non ab uno tantum, sed à pluribus sub sacramento sumeretur. Hic jam vide rursus quàm scædè impingas, etenim de alijs interroganti de cæpis quod ai ut respondisti. Quæsi enim, an Christus corpus ipse suum fregerit & quomodo? Tu respondes, dici fregisse quia sumatur ejus corpus à pluribus licet ma-

neat incorruptum . Neque planè ais fractum fuisse corpus neque negas . Quo certè perspicuum facere videris cavillandi studium.

Sed videbas te hìc teneri , neque ullum patère effugium . Omninò enim aut confitendum erat, ipsum Christi corpus fregisse suum corpus , aut certè falsa esse Spiritus sancti oracula, aut denique evertendam omnem transubstantiationis doctrinam . Itaq; noluit sententiam tuam à nobis intelligi . In quo certè secutus es vestræ theologiæ magistros Scholasticos, qui etsi peracuti ac solertes homines , mirum tamen dictu est quàm se in hoc nodo explicando anxie ac sollicitè torserint , & varijs propolitis ventilatisque

sententijs tandem multò quàm antè arctiori nervo sese irretierint . Ita enim hanc quæstionem agitant in Sententiarum seu potius Romanæ fidei oraculorù libro: Solet etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri, utrum vera sit: & si ibi vera fractio est, cujus rei sit, vel in qua re fiat . Cumque non sit ibi alia substantia quàm Christi , si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse.

Sed è contrà , cùm ipsum corpus incorruptibile sit, quia immortalè & impassibile, in ipso non posse esse videtur &c. Ideò quibusdam placet quod non sit ibi fractio sicut videtur , sed dicitur frangi quia videtur frangi &c . Hanc tu sententiam verbo tenus videri posses hìc secutus fuisse, nisi è vestigio aliud arripies, multò altius pedem cæno immerisses: quod certè & illis ipsis usu venit . Ita enim disputationem persequitur Lombardus: Quibus objicitur quod ait Ambrosius , nihil falsi putandù est in sacrificio veritatis , vel sicut fit in magorum præstigijs , ubi delusione qua-

dam

Hæc ad verbum descripta sunt ex lib. Sen- tentiarum 4. dist. 12. cap. 2.

dam falluntur oculi, ut videant esse quod nō est &c. Sed hic mirum est eos oculorū præstigias tantoperè averfari, cū in transsubstantiatione non oculos tantū, sed manus, linguam, palatum, & deniq; ventriculum ipsum meris præstigijs confidenter deludant. Tertiam deinde opinionem ventilant his verbis, Alij dicunt quōd sicut ibi species panis est & nō est ibi res cujus vel in qua fit illa species: ita est ibi fractio quæ non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur. Quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, ut ibi fiat fractio ubi nihil frangitur. Vide quā protervè ad suas nānias stabiliendas Dei potentia abutantur. Sed neque hoc illis arridet. Itaque aliud effugium parant, & ajunt: Alij tradūt corpus Christi essentialiter frangi & dividi, & tamen integrum & incorruptibile existere: quod se colligere asserunt ex confessione Berengarij qui confessus est coram Nicolao Papa & pluribus episcopis, Panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramenta, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum sub sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, & frangi, & fidelijum dentibus atteri, &c. Hæc sanè sententia etsi contradicentes pugnantésque inter se enuntiationes simul veras esse profiteretur (quod certè Magistris nostris minimè est insolens, qui pro sua autoritate ejusmodi flagitia omnipotentie vel ad populum tegunt:) tamen erat cum transsubstantiationis dogmate omnium maximè consentanea, & concilij Lateranensis pontificisq; Nicolai decreto roborata: & nihilo tamè minus à delicato Magistrorum nostrorum palato, quasi minus sapida, repudia-

tur. Aliam enim quam ajunt esse probabiliore tandem obtrudunt pro oraculo, quam & tibi video amplissime D. Cancellari placuisse. Sed quia corpus Christi *ajunt* incorruptibile est, sanè dici potest fractio illa & partitio non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentaliter fieri: ut vera fractio & partitio sit ibi, quæ fit non in substantia corporis sed in sacramento, id est in specie &c. Quæ quidem mihi videntur cum ista tua responsione ad amussim consentire: Nam etsi prima fronte verba inspicienti videri possis ipsam fractionem in viso potius quàm rei veritate ponere: tamen postea ais fregisse sacramentum quo corpus suum tegebatur. Sed cedò, vir amplissime, quod tandem istud est sacramentù? Nec enim potes ignorare vos vestramq; Ecclesiam Romanam duo hæc sacramenta statuisse. Tria enim omninò vultis esse distinguenda: Vnum, quod est sacramentum tantum, ut species visibiles vinum & panis: aliud, quod est sacramentum & res; ut caro Christi vera & sanguis verus: tertium, quod est res & non sacramentum; ut corpus Christi mysticum. & primum quidem hederæ pro caupona suspensæ comparatis: alterum, ipsi cauponæ: tertium, vino cella clauso simile esse dicitis. Ac proinde debueras certè explicare utrum ex his duobus sacramentum fregisset Christus: illud ne quod tantum significat, nimirum accidentia panis & vini; an verò suum ipsissimum corpus quod vultis & rem simul esse & sacramentum? Sed hæc omnia ex composito præterijsti, ne in scèdissimo humani commenti cœno nimis altè pedem fixisse deprehendereris. Quod si tamen Romanæ ecclesiæ dogma sequi voles, utiq; necesse est ut omisso

Hæc summa sunt ex lib. sentet. 4. dist. 9. cap. 3. ibi glossa. Hærici de Vri. maria. Hæc similitudo usupatur à Pa. normi sano quem

vero Christi corpore (quod tamen præcipuum esse ^{dein-}
 sacramentum semper inculcatis) ad nuda, inania & ^{de ro-}
 planè commentitia te panis accidentia convertas. Et ^{liqui}
 sanè hoc ipso intuitu videris hæc verba adjecisse ^{sequit-}
Sacramentum quo corpus suum tegebatur: innuens videli-
 cet, verum Christi corpus quod sub panis forma &
 accidentibus nudis tectū delitescat nequaquã frangi,
 sed tantum ejus tegumentum sive involucrium: ac-
 cidentia nimirum & substantia vacuam formam. Ve-
 rùm enim verò vir doctissime, cum omnes uno ore
 Apostoli atq; Evangelistæ Christum testentur sum-
 sisse, fregisse ac dedisse panem, (quo certè nomine
 una cum accidentibus & forma substantiam etiam
 ipsam vel maximè comprehendere vos quidem po-
 nitis in controversia,) deque eo dixisse *Hoc esse suum*
corpus: Cum Paulus etiam post consecrationem ubi-
 que asseveret Panem esse quem frangimus, cui bene-
 dicimus, quem denique vel dignè vel indignè man-
 ducamus, & ex panis natura atque analogia uberri-
 mam & cum primis salutarem de unione corporis
 Christi cum ecclesia, ejusdemq; membrorum inter
 se nexu indissolubili doctrinam eliciat; de forma
 verò seu accidētibus substantia nudatis ne iota qui-
 dem universa Scripturæ sacrę pagina contineat: quo-
 tandè præeunte Dei verbo, aut quo suggerente spi-
 ritu didicistis ipsum panem neque frangi neq; om-
 nino esse Christi corporis vel sacramentum vel sym-
 bolum, sed illo prorsus evanescente commentitiam
 hanc vestram umbram atque inanem panis formam
 pro sacramento quæ sola frangatur succedere? cum
 nemo sanæ mentis homo non videat planè nullam
 esse nudis hisce rerum & commentitijs atque inani-
 bus

bus accidentibus cum vero ac vitali efficienterque vegetante Christi corpore analogiam, nullam similitudinem, nullam comparationem: & jam in scholis vestris ex Augustino vel pueris ipsis tritum sit, Si sacramenta nullam habeant similitudinem earum rerum quarum sunt sacramenta, omnino sacramenta non esse: propter illam enim similitudinem, & ipsarum sæpe rerum nomina accipere. Quænam igitur vos vel vis vel ratio vel fortuitus denique casus impulit, ut spreto abjectoque pane qui vim illam vitalem ac salutarem carnis Christi significantissimè nobis ponit ob oculos, quemadmodum post Apostolum Paulum omnes uno ore testantur vetustioris ecclesiæ Patres, & proinde vicissim suum nomen cum Christo communicat, qui se hoc intuitu panem è cælo delapsum appellavit, ut nimirum quam ab illo accipimus vitam ac nutritionem disertè exprimeret: in ejus locum inane nescio quod vestri cerebri commentum & cassum simulacrû substitueretis? præsertim cum jam omnium Apostolorum testimonio liqueat veram panis fractionis verba etiam illa quibus transubstantiationis omne dogma fulcitur præcessisse, ac proinde hæud potuisse Christum nuda panis accidentia frangere, cum vel nobis authoribus antè illorum verborum prolationem substantia necdum evanuerit: Ita ut quocunque tandem vos vertatis utique fiat perspicuum vos à Christi & exemplo & doctrina quam longissimè recessisse. Alioqui obsecro te vir præclare cedo tandem ex quibusnam fontibus vel rivulis hauserint vestra hujus præstigiöse theologiæ antistites, præcipuum in hoc jus & singularem prærogativam accepisse nuda hæc vestra accidentia

eidentia, ut hoc Christi corpus invisibile atque impalpabile nullaque corporea circumscriptum ut volunt dimensione, non æquè possit sub vero, naturali & vitali pane, atque sub cassis & inanibus accidentibus occultatum delitescere? An verebantur ne fortè non se posset eousque porrigere divina omnipotentia, ut unà cum pane simul ipsum Christi corpus disparatas nimirum substantias uno eodémque loco unoq; momento præsens sisteret? Haud equidè arbitror. Quos n. nihil movebant innumerabilia alia miraculorù portenta quibus pro libidine cõfictis ad sustentandam mirificã illam suam transsubstantiationis machinam nihil dubitarunt omnipotentia velù quasi quoddam suorum somniorum tegumentum perpetuò & sine ulla frõte confidentissimè obtèdere? eosdem vix est verisimile ut disparatarù inter se substantiarù nova coagmētatio seu coalitio cõturbata. An fortè existimarunt Christi majestate dignius videri, ut cassis accidentibus quàm ut vera panis substantia corpus ejus velaretur? Ne id quidem. Esset enim nimis ridiculum. Quid ergo est? Obfirmarant scilicet animum semel in eam sententiam ut æternù Dei filium atq; adeò Deum ipsum Christum Iesum unicum humani generis Servatorem non sursum in cælis (quemadmodum & ipse voluit & Apostoli docuerunt) sed hîc deorsum in terris querendum, adorandum, amplectendumq; proponerent. eundemq; sacrificorum suorum verbis quasi Iovem elicum evocari, manibus porrigi, & instar Perfici numinis circumgestari, litatione denique in peccatorù remissionem & vivorum defunctorumque salutem Deo patri tanquam salutarè victimam offerri. Hoc enim

erat unicum illis & faciendi quæstus compendium, & subijciendarum sibi conscientiarum artificium, si crederet vulgus in illorū esse arbitrio ac potestate, Christum ipsum quoties liberet in terris præsentem sistere, & salutis humanæ mysterium quibus essent benevolentiores dispensare. Ad eam rem arripuerūt hæc sacramenti verba, quibus panem esse suum corpus testatur; eademque non pro ratione sacramentorum & signorum in quibus nihil nisi quod signa sunt, id est quod significant attenditur; sed ad literā, & ut loquitur Augustinus, serviliter voluerunt intelligi. & quæ Christus in sui jamjam morituri seseq; in cruce oblaturi & post in cælum ascēsurū memoriā fieri jubet, hæc illi ad eum ex cælo in terras evocandum & de integro novo quodam *ελασικῶ* sacrificio immolādum, contra genuinam atq; usitatam omnium verborum significationem traduxerunt. Atque indeporrò ut novo sacrificio novum adderent miraculum, & ita suæ dignitatis existimationem ac reverentiam in hominum animis nova religione cumlarent; putaverunt populo esse persuadendū, haud ullum amplius restare panem, sed habere se in manibus & ipsis dentibus premere Deoque offerre ipsissimum illud quod in cruce pependit corpus. quod quidem omnipotentix divinæ obteto velo rudium oculos obtundentes, finxerunt non esse quale olim fuit, visibile nimirum & palpabile, sed mirifica quadam & portentosa ac inter se pugnante machinatione, esse hic quidem penitus invisibile, neq; omnino vel sensui obnoxium vel dimensionis corporeæ capax: in cælo autem idem illud & videri & palpari & omnium sensuum perceptioni obnoxium existere,

neq; tamen vel hîc vel illic corporea sua dimensione ac finibus circumscribi, sed per omnes sacrificorum arâs quocunq; velit sine ulla circumscriptionis meta se porrigere. Huic autem portentose metamorphosi vehementer obstabat quod videbant nemini, nisi planè cæco & vâcordi, posse persuaderi omnem illam pristinam panis formam, figuram, colorem, saporem & reliqua quæ vocantur naturalia panis accidentia penitus interiisse: quippe cùm ea omnium oculis manifestè cernerentur, manibus contingerentur, & totis denique sensibus haurirentur. Hæc illi accidentia Christi corpori tribuere nequaquam sunt ausi. Fuisset enim è vestigio deprehensa impostura; cùm nemo nesciat verum Christi corpus neq; rotundum esse, neque farinaceum, nec deniq; panis forma & accidentibus vestitû. Itaq; commenti sunt, panis quidem substantiam atque adeo ipsum panem ad verba consecrationis diffuere ac penitus evanescere atque interire, eisque verè Christi corpus ipsissimû succedere, atq; illud unum à sacrificis, manibus teneri, dentibus premi, & sacrificio immolari, populoque adorandum exhiberi. Sed tamen quia nō possunt falli oculi vel reliqui omnes sensus, ideo in aëre ^{Gab. Biel} vel nescio ubi tandē pendula hæere panis acciden- ^{quest. 7. distinct.} tia. Ita enim scribunt disertis verbis, quod accidētia ^{12.} sensibilia quæ fuerunt in pane, eadem numero manent post consecrationem, ut patet per experientiâ, quia eadem apparent post cōsecrationem quæ antè, & sensus circa objectum proprium nō decipiuntur, & licet multa ibi sint quæ non apparent, scilicet corpus Christi & sanguis cum accidentibus proprijs: ea, tamen quæ apparent tanquam propria objecta sensus,

„ fus qualitates scilicet sensibiles, eadem quæ fuerunt
 „ ante consecrationē ibi sunt, &c. Ex quibus certè me-
 „ ridiana luce clarius fit universam hanc transubstan-
 „ tiationis molem nullo planè fidei aut verbi Dei fun-
 „ damento, sed solo sensuum externorum iudicio atq;
 „ experientia subnixam consistere. Et quidem in eo
 „ ipso iudicio pro imperio illos quod arrideat ample-
 „ cti: quod minus palato sapiat, anathemate ferire &
 „ funesto theta inurere. Cæteroqui cum plerèq; post
 „ consecrationem omnes omnino substantiæ proprie-
 „ rates, ipsa quæ essentialis forma quæ dat esse rei, tum
 „ re ipsa tum numero eadem permaneat quæ fuit ante
 „ consecrationem, neq; quicquam immutetur (quod
 „ & certissima patet experientia, & sensuum omnium
 „ indubitato iudicio comprobatur) nihil erat causæ
 „ cur substantia ejecta, cassa & nuda accidentia rudis
 „ plebeculæ sensibus largirentur. Quod n. aiunt sub-
 „ stantiam non æquè esse proprium sensuum objectū
 „ atque sint accidentia, versuram profecto faciunt, &
 „ in eodem semper luto hærent. Non enim quisquam
 „ non infanissimis unquam dabit, accidentia quæ nulli
 „ inhæreant substantiæ esse propria sensuum objecta.
 „ Quod enim omnino sensibus percipiuntur id eò fit
 „ quia substantiæ inhærent. quod si ademeris, jam nō
 „ modò sensibus objici non poterunt, sed planè nihil
 „ erunt. Ecquis enim unquam vel oculis vidit vel fan-
 „ do audivit, colorem si à substantia colorata divella-
 „ tur oculis cerni posse? vel rotunditatem sensu percipi
 „ quæ nulli rei rotundæ seu orbiculari inhæreat? Ac-
 „ cidentium certè omnium una hæc est definitio atq;
 „ ipsum ^{ad 2. r.} quod rebus per se existentibus id est
 „ substantijs accidentatque inhæreant. Eo autem sub-

lato ne accidentia quidem esse possunt, utpote quæ nulli accidant, nedum ut sensuum proprium objectum dici debeant: cum nullus certè sensus abstractarum qualitatuum imò verò earum quæ nusquam sunt capax possit intelligi. Et tamè quando sensuum trutinam certamque ac propriam perceptionem in solis accidentibus voluerunt collocari, debuerant certè meminisse ipsum Christi corpus suapte natura dimensum atque aspectabile suisque naturalibus & proprijs vestitum accidentibus, quale fuit in cruce, hïc unà cum panis accidentibus ab eis statui, & quidem sensibus omnino non comprehendi, quos tamè unos atque irrefragabiles testes in corporis sui veritate exploranda Thomam Apostolum Christus ipse iussit adhibere. Fallentur ergo vobis sensus in ipso Christi verissimo ut vultis corpore ejusque forma atque omnibus accidentibus & proprietatibus substantiæ suæ naturaliter ac verè inhærentibus, quæ sunt proprium sensuum objectum: & in fictis atque commentitijs & à substantia sua divulsis accidentibus quæ neque sensus ullus neque ratio ipsa aut intelligentia queat percipere falli non poterūt? Hoc certè jam nō est loqui, sed sortitò ac temerè arripere quod effutiatis, quòdque stupenti ad tanta miraculorum portenta plebi pro inani fucò obtrudatis. Et nō dubitatis tamen, inania hæc & monstruosa humani cerebri commēta, quæ neque Dei verbo, neq; ulla vel vera vel probabili ratione potestis tueri, non modò ferro & igni quasi aras vestras ac focos propugnare, sed multo etiam absurdioribus & à scripturarū veritate atque analogia fidei longè remotioribus dogmatum portentis cumulare. Tu enim hïc ut præcla-

ram hanc ex Magistorum vestrorú cerebro prognata minervam in fidei arce possis collocare, non dubitas quasi ex tripode pro oraculo absurdissimá hác similitudinem adijcere: Si Dominus gloriæ, ratione humanitatis in qualædi potuit, rectè crucifixus esse dicitur: quid mirum si Christi corpus ratione formæ panis sub qua cõtinetur etiam frangi dicatur? Quid? an potes esse nescius quod idiomata naturis duabus inter se communicentur, quemadmodum locuta est omnis theologorum antiquitas, id fieri duntaxat ratione unionis hypostaticæ qua Deitas humanitati personaliter ita conjuncta est, ut ex duabus naturis diversissimis una tantùm existat persona? Tunc igitur huic evanidæ panis formæ seu accidentibus ejusmodi aliquam unionem cum Christi corpore audebis tribuere, cujus ratione atque intuitu quod panis formæ usu veniat, idem Christi corpori sub ea latitanti usu venire non impiè dici possit? At quo tandè verbo, aut quónam Evangelista vel Apostolo teste id comprobabis? cùm nemo sit sanæ mentis homo qui tam crassam atq; impiam blasphemiam toto peccatore non aversetur? Et tamen aut hoc tibi statuendum est, aut confitendum non modò elumbem atq; inanem, sed impiam esse hác tuam ratiocinationem: aut certè ex verbo Dei demonstrandum quali tandè unione, aut quo genere copulationis, Christi corpus cum panis accidentibus esse connexum intelligatur. Id autem quomodo possis demonstrare non video, cùm in universa Scriptura ne minimo quidem apice horú vestrorum accidentium vel tantula mentio injiciatur. Et tamen si dederimus sublata panis substantiæ subire accidentia, necdum quicquam effe-

eris. Nam si non junguntur hæc accidētia cū Christi corpore unione hypostatica, restabit ut conjungantur vel ea quæ est essentialis ac naturalis, vel ea quæ dicitur sacramentalis. Naturalem scio te nunquam esse admissurum: neque enim posses tueri. Restat igitur sacramentali cōjunctione hæc constet coagmentatio. Quod si ita est, inanis certè est hæc tua ratiocinatio, quæ tribuatur unioni hypostaticæ idiomatum communicatio, eandem posse sacramentali eodemque iure tribui: ac proinde Christi corpus frangi rectè dici, propterea quod panis forma seu panis frangantur accidentia, quemadmodum Dominus gloriæ dicitur crucifigi, propterea quòd illa natura quæ crucifigitur cum divina Domini gloriæ natura ita arctè est unita, ut idem sit crucifixus atq; idem gloriæ Dominus. Nam planè è diverso efficitur, quum hîc nulla alia nisi sacramentalis unio possit intelligi, haud aliter accipiendum esse quod Christi corpus hîc è cælo sub panis forma sistatur, nisi pro ratione & perpetua norma sacramentorum, id est, quemadmodum in reliquis omnibus sacramētis & sacris signis res signatæ sisti solent. Hîc tu tam imensa absurditatum voragine obrutus, tamè audes quasi prætor aliquis ferre sententiam. Quòd qui ad credendum tardi sunt facile tergiversationes quarunt quas Christi verbis opponant, sicut opposuit Zacharias dicens, Vnde hoc sciam? Quasi verò quæ vestri Scholastici ac Pontifices contra Scripturarum fidem, contra omnem Sacramētorum rationem atq; analogiam, contra denique articulorum fidei confessionem absurdissima finxerunt dogmatum portenta, nobis continuò fide sint amplectenda, quia

vos ita esse dicitis: quum ipsi tamē à vobis nō minus
 q̄ ab Euangelicorū oraculorum veritate dissideatis.

Ad quantum caput quia satis antè responsum est,
 nihil repetam: tantum addam, Deū omnia posse effi-
 cere quæ velit & quacunque velit ratione: sed planè
 non cogitur ad fancienda vestra miraculorum com-
 mētiorum plauftra, divinam suam vim atq; poten-
 tiam quoties vobis adlibuerit exercere. Illa n. nihil
 agit nisi quod vult, neque ad sophistarum libidinem
 vel rerum à se conditarū naturam evertit, vel semel
 fancitā veritatem labefactat: sed quæ facit miracula,
 ea facit ita efficienter ut sub sensus veritatis testes ca-
 dant & nihil cum magorū præstigijs commune ha-
 beāt: eademq; verbo suo & spiritu eatenus facit ma-
 nifesta quoad ex usu Ecclesiæ esse novit. Quod autē
 verbo Est miracula fabricari posse cōtendis, nihil est
 aliud nisi ad quæstionis caput quæstionē ipsam revo-
 care, & petēdo (ut dialectici loquūtur) principio nō
 modo actū agere, sed ferula se dignū præbere. Quæ-
 ritur n. an Deus verbo Est id fieri voluerit quod est
 in cōtroversia. Tu ut ostēdas voluisse, dicis eum si ve-
 lit posse mediāte verbo Est efficere quæ velit: quæ
 quidē argumentādi ratio omni responsione indigna
 est. In sexto capite fidem tuam mi D. Doctor iterū
 vehementer desidero. Reprehendis quod dixerim,
 verbi Est unam & simplicem esse significationē, ut
 semper significet ESSE, sed nō semper significet ESSE
 SVBSTANTIAM, sed alijs etiam summis tribui vocibus.

» Hæc tu verba ais non tantum inter se, sed etiam cum
 » mea ratiocinatione pugnare. Inter se quidem, quia
 » ubi est analogia, non est una & simplex significatio:
 » sed verbum Est analogicè refertur ad decem voces:

Ergo

Ergo non est ejus simplex significatio &c. Sanè si, simpliciter dixissem esse unam, simplicem & perpetuam verbi E S T significationem, haberes fortasse quod suggillares: Sed quum certam subjunxerim interpretationem, ut nimirum significet semper ESSE, sed non semper ESSE SUBSTANTIAM: eccui facies fidē te hīc bonam fidem præstitisse? Quum n. dico ESSE semper significare ESSE, tum dico verbi E S T significationem in se quidem esse unicam, sed respectu rerum cui tribuatur esse analogicam. Hoc si non esset, jam necessariò esset una ex decem vocibus. Sed quia omnibus decem vocibus peræquè accommodatur, quamvis diversa ratione: ideo esse supra illas omnes voces præclarè est à Logicis definitum. Itaque quàm tu ipse hīc turpiter impingas vide, qui cōtendas verbi E S T significationem semper significare substantialitatem. Ita erit τὸ δὲ unum ex decem vocibus & quidem erit substantia. Nihil enim nisi meram significabit substantiam.

Quod quidem si discipulorum tuorum quisquam dixisset, ferula certè dignum judicares. Et tamē paulò post etiam impingis turpius, dum significationem sacramentalem ab omnibus decem vocibus planè separas. Et ais significationē verbi EST non tantum ex eo multiplicem inveniri quia decē vocibus accommodetur: Sed etiam quod aliquando significet aliquid esse simpliciter, aliquando non simpliciter sed significativè & sacramentaliter: quasi verò hæc significatio sacramentalis non manifestè ad relationis categoriam sit referēda. Nam si κατηγορησάου quippiam de altero dicitur, quacunq; tandē ratione respectuq; ei tribuatur, omnino necesse est ad harum decē vocū

nam referatur. In quo tu vidēris in vocem analogiæ impegisse, quam pro equivocatione seu amphibologia sumfisti, & πολύσημα cum ὁμωνύμοις seu æquivocis confudisse. Etenim verbū Est per se quidē πολύσημον est, & cuicumq; tandem categoriæ accommodetur, significat Es se: sed cum alijs comparatum, tum demum equivocè, seu ut tu loqueris, analogicè dicitur, & non simpliciter. Ita cūm dicimus, Hominem pictum esse hominem, verbum quidem conjungens has voces significat simpliciter esse, non autem esse substantialiter, sed tantūm per similitudinem, seu ratione πρόστι. Et tamen æquè propriè dicitur imago esse id quod refert ratione similitudinis, ac ratione substantiæ dicitur homo esse homo. Sed si rationem similitudinis cum substantia conferas: tum demum hujus comparationis intuitu alterum dicitur, simpliciter: alterum secundum quid & non simpliciter. In quo demiror tantopere hospitem te videri, qui apud tuos nihil audias videasq; frequentius. Nullus enim est vicus, nullus angiportus qui nō habeat aliquod εἰδωλον seu simulacrum, de quo nemo est vestrum qui dubitet dicere, hæc est Maria, hic est Christophorus, hic est Christus crucifixus, & infinita ejusmodi: sed de modo interrogati, continuo respondetis, ad memoriam seu similitudinem earum rerum quas significant ita dici. Et interim non auditis Christum ipsum sese explicantem, dum jubet ut in sui suæve crucis memoriam non simulacra aurea faxeæve erigantur, sed panis ac vini symbolum in sacrosancta cœna usurpetur.

Tandem venis ad meū argumentū, in quo me ais assumere axioma Philosophiæ naturali & scripturæ

facræ prorsus ignotum. Quod an ita se habeat, ex superioribus quæ à me scripta sunt, ne sæpius repetita fastidium pariant, lectori æstimandum relinquo.

Postremò, quasi perentiscens veris te nihil rationibus efficere, ad cavillos plusquam sophisticos cõfugis. Ais meis exemplis quæ produxi non quidem verbũ Est sumi tropicè seu sacramentaliter ac figuratè, sed ipsum attributum, corpus scilicet aut sanguinem. quod quidẽ etsi nobis quasi quendã Aiakis clypeum iteratò obijcis, quàm sit tamen puerile ac penitus elumbe tu quæso ipse judex esto. Ego si de simulacro quopiam vestro dixerò, Hoc est S. Franciscus vel Dominicus, & interrogatus an substantialiter ita sit, vel ut ipsius Augustini exemplo utar, si dixerò, Hic dies est dies resurrectionis seu paschatis. respondero, verbum ESSE ibi (quemadmodũ idem loquitur August.) positũ esse in signo vel significatione: Si quis me hic suggillet quasi tropus nõ sit in verbo Est, sed in attributo: nimirũ Frãncisco & Dominico vel Paschatis die, ut dicam verba mea sic debere intelligi hoc est verè Frãncis. vel hæc dies verè est Pascha: id est Francisci imago, vel Paschatis rememoratio: quis ejusmodi hominem cum tam putida sophistica nõ putet esse procul explodendũ? Sive enim dicas hæc verba, Petra erat Christus, innuere quod Petra significabat vel repræsentabat, vel figurabat, vel sacramentaliter notabat Christũ, (ut tropus sit in verbo ERAT:) sive ponas tropum in attributo, & dicas tantundem exprimere, ac petra erat significatio, vel signũ, vel repræsentatio vel figura, vel Sacramentum Christi: quis est ita cæcus qui non videat hæc penitus eodem recidere? Et tamen videmini nescio

quomodo vobis in ejusmodi cavillis delitiosos triū-
 phos facere, & quidem usq; adeo ut nonnulli libros
 quos de nostrorum dissentionibus inscripserunt, nō
 dubitarint ejusmodi puerilibus nēnijs infarcire: qui-
 bus rudi plebeculæ persuaderent Zvingliū: Oeco-
 lampadiū: Carolo stadium: Calvinū & nescio quos
 alios inter se digladiari, propterea quòd alij in his
 verbis *Hoc est corpus meum*, tropum in verbo *EST*, alij
 in attributo corporis posuerunt. Quæ quidem ni-
 mium impudens calumnia quum in nemine ferenda
 planè sit (nec enim est quisquam ita cæcus qui nesciat
 ne tantillum quidem hæc inter se significationis ve-
 ritate discrepare) tum certè vel maximè in vobis qui
 scholasticæ vestræ theologiæ rivus propè ex Aristo-
 telis fontibus deduxistis, prorsus est intolerāda, quū
 disertis verbis præeuntem habeatis vestrum Aristo-
 telem, aperteq; in metaphysicis ita docentem: *καὶ αὐτὸ
 θεῖναι λέγεται, ὅσα πρὸς σημαίνει τὰ σχήματα τῆς κατηγορίας. ὅσα-
 χῶς γὰρ λέγεται, τοσαυτὰ χῶς τὸ εἶναι σημαίνει* id est, Per se au-
 tem dicuntur esse ea quæcunq; in categoriæ figuris
 significatione continentur. Nam quotcunque tandē
 modis dicuntur, totidem planè significant ESSE. Ex
 quibus certè non debebatis ignorare in omni enū-
 tiatione verbum *EST* adhiberi ad significādum eam
 quæ est inter extremas utraq; voces inter se con-
 junctionem copulationemq;: & quidē pro ratione
 ac natura ipsarū vocū quæ inter se copulantur. Itaq;
 quemadmodum *ἔδὲν διαφέρει τὸ ἄνθρωπος ὑγαίνειν ἐς ἴν, ἢ τὸ
 ἄνθρωπος ὑγαίνει*, teste Aristotele: ita planè nihil inter-
 est utrum dicas, panis est signū corporis, posito ni-
 mirū tropo in voce attributi corporis: an potius, pa-
 nis significat vel signat, vel repræsentat ipsissimum
 corpus

corpus Christi; posito eodē in verbo Est quod adhibetur ad copulandum attributum cum subiecto. Certissimum enim est quod idem ait Aristoteles: ὅτι τῶν καθ' ἡμῶν συμπλοκῶν λεγομένων ἕκαστον αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ ἐν οὐδέμῃσιν καταφάσει λέγεται ἢ ἀποφάσει, τῆ δὲ πρὸς ἄλληλας τῶν συμπλοκῶν κατάφασις ἢ ἀπόφασις γίνεται, περὶ γὰρ συνθέσειν καὶ διαίρεισιν ἐστὶ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές. i. quod nihil eorū que conjuncta nō sunt, in affirmatione aut negatione dicitur: sed ex eorum mutua quadam inter se conjunctione omnis manat vel affirmatio vel negatio. Nam circa conjunctionē aut sejunctionem verū & falsum omne versatur. Quod quidem cum in omnibus omnino categorijs quæ per se esse dicuntur sit extra cōtroversia ὅτι ἕκαστα τῶν τὸ εἶναι τ' αὐτὸ σημαίνει, i. propterea quod eorū unicuique; Esse id ipsum significat, tum certè vel facillimè potest in analogicis & sacramentalibus loquēdi rationibus quæ in signo positæ sunt & per similitudinem explicātur intelligi. Quod ipse tu facilè potuisses perspicere, si disertissima te Augustini verba superiori à nobis epistola ex libro ejus contra Adamantiū Manichæū producta nō piguisset examinare, vel certè judicem ipsum ac dictatorem Christū docili aure controversiā hāc omnem suis verbis decidentem auscultare. Vno enim loco ait, hoc est sanguis novi testamenti: & altero, ne disputaretur ubi esset tropus, in verbo ne, an in attributo; sic locutus est, & se explanavit: Hoc poculū est novū Testamentum in meo sanguine. Quod si velimus in verbū resolvere, idem valebit atque, Hoc poculū testatur, vel testamēto ac fœdere sancit meū sanguinē pro vobis effusum esse in remissionem peccatorum vestrorū. Vides vir doctissime, sive tropum in verbo Es τ cōstituas, sive in voce subiecto attributa: id est sive dicas

dicas poculum esse sanguinem vel sanguinis fœdus
 ac testamentum: vel denique sanguinem testamento
 sancire: prorsus idem te dicere: vel certè necesse esse
 ut Evangelistas ipsos mendaces ac tropistas seu hæ-
 reticos & sacramentarios esse convincas: qui manife-
 sta Christi verba de sanguine per tropum explicarūt,
 & quid de ijs quæ de pane dixerat esset sentiendum
 apertissimè monstrarunt. A pagedis igitur cum
 istis frivolis effugijs & verborum inanibus ampullis,
 & cùm se Christus dicit esse vitem, agnum &c. tu si
 libet explica per tropum in attributo: ego etiam si
 dixerò unam esse & perpetuam verbi E S T explica-
 tionem, ut semper E S S E significet: tamen non du-
 bitabo ita exponere quasi dicat se esse similem non
 agno, viti, aut ostio tropico (quemadmodum vos
 apud ignaram & stupidam plebem nos fingitis sta-
 tuere nescio quod corpus Christi tropicum seu figu-
 ratum atque commentitium,) Sed, vero ostio, vero
 ac naturali agno, veræ denique viti: Sed dicā verbum
 substantivum E S S E hîc non substantiam, sed simili-
 tudinem notare. ut cùm de bardo homine dicitur,
 eum esse asinum, caudicem, stripitem: quòd nimirum
 ingenij tarditate ἀνάλογον quiddam ijs referat. Ex quo
 amplius. Cancellari facilè cernis necesse esse ut cor-
 ruat invictus ille tuus aries quo nostrum perpetuum
 atque indubitatum axioma sperabas te posse cōvel-
 lere. Ais enim quòd in Scripturis sacris nullum ex-
 stet exemplum quo nomen aliquod Christi substan-
 tiam sive divinam sive humanam propriè significās,
 à sua propria significatione translatum elemēto aut
 inanimatæ substantiæ tribuatur, ad significādā ali-
 quam ejus proprietatem. Nam etiam si esset hoc om-
 nium

nium verissimum quod minimè est : quid quæso tamen efficeres, nisi quòd nobis gladiũ in manus porrigeres quo in tuum jugulum contorto tibi omnino pereundũ esset? Eadem enim argumentandi ratione valeret & hoc axioma, Nullũ posse produci ex Scriptura exemplum quo Christi corporis & sanguinis nomen, mutis ac brutis creaturis tributum transsubstantiationem invehat. Ac proinde nullã esse rationẽ cur & in ijs verbis quibus instituuntur sacramenta quæ sunt *σφραγίδες*, signa & typi & ad memoriã & annuntiandum Christi mortem instituta, tale quippiã præter omnẽ rationẽ atq; exemplũ confingi debeat.

Sed audi Augustinũ exemplis quibus hoc tuum axioma jugulatur & Christi nomen mutis elementis tribuitur utentẽ, cujus authoritati pro tua modestia fat scio non voles refragari. Is verba illa Pauli, Petra erat Christus, prorsus eadẽ ratione exponit, ut Christi nomen tum divinam tum humanam substantiam significans tribuatur petræ, ad significandum signũ seu sacramentum quod in illa petra Dominus populo proposuerat. Et illud ipsum exemplũ ad hanc ipsam rem de qua agimus ita accommodat, ut doceat propter similitudinem & analogiam quam habent inter se signa & res signatæ, unius nomen alteri tribui. Sed hæc tu omnia à nobis toties inculcata, tamen surda aure prætereunda tibi putasti. Deinde, quoties obsecro arca fœderis nominatur ipse Iehova exercituũ? Quid? an non Ierusalem nominatur Iehovah Iustitia nostra. Ecquem autem nosti Iehovam qui sit Iustitia nostra, præter unũ Christum? De columba an nõ dicitur, fuisse Spir. sanctũ? Et tamẽ nemo est ita omnis sensus ac rationis expers qui propterea spiritũ ipsum

à Patre & Filio Christo procedentē in columbā fuisse transsubstantiatum, vel è diverso columbam in Spiritum somniet. Sunt enim hæc temulentorū seu potius furiosorum hominum insomnia quæ mēs ægritudine & præjudicatæ opinionis errore occupata, per visum *phantasia* sibi reddit verisimilia.

Pergis deinde ad refutationem nostrorum argumentorum. In quo pleraq; & quibus urgeris vehementissimè, silentio præteris, & ad Synodi Nicenæ decretum pedem refers, atque ais neminem esse qui nesciat, Panem hunc benedictum esse Christi morientis sacramentum. Vnde etiam mandatum est à Domino *Hoc facite in meam commemorationem*: ut & offerentes hostiam salutarem & participâtes elevata mente per fidem, perpetuò in eam formam intenti sint quam Christi corpus habuit. Sed non propterea sequi, corpus istud in sacramento non cōtineri: Aliâ enim formam considerandam esse, ut perpetuò habeatur passionis & resurrectionis memoria, sed non aliâ substantiam quàm in sacramento ipso cōtineatur.

Hic tu mihi videris, quod tanti viri pace dixerim, quasi alto quodâ & supino veterno consopitus, omnium eorum quæ antè dixisti penitus esse oblitus. Nam ne concilij Niceni auctoritatem cogaris elevare, simulas te nostræ sententiæ prope ad amulsim astipulari. Ais enim panem hunc benedictum esse sacramentum Christi morientis. In quo certè si tibi cōstares, & superiora omnia quæ de transsubstantiatione enixus es stabilire, everteres, & cum veritatis doctrina pulchrè cōsentires. Sed cōtinuò pedè retrahis
 ——— veluti qui sentibus anguem
 Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit.

& variè tecum ipse pugnas . ut facilè appareat quum dixisti neminem nescire quin panis hic benedictus sit Christi morientis sacramentum , longè sensisse aliud quàm verba præ se ferant: & voluisse te hæc iterum effuso illo obscuro & ambiguo panis benedicti verbo, quasi sepiæ quodam atramento involvere. metuës videlicet ne ut forex quod aiunt tuo ipse indicio prehensus tenerere, si planè ac sine ambagibus vel panem vel Christi corpus nominasses. Quid enim est obsecro panis iste tuus benedictus què tu nobis usque ad nauseam toties ingeris? & Christi morientis sacramentum esse pronuncias? panis nè? At nullus vobis restat panis. An corpus Christi quod pani successit? At nō ignoras Sacramēti definitionē esse, ut sit sacræ rei signum. At qui jã corpus Christi est ipsa res sacra: Nō potest igitur sui ipsius esse signū. præsertim quum non sit visibile. Quā certè notam Augustinus & reliqui oēs Patres in sacramentis animadverterūt. Adjicis proptereà mādātū esse à Domino, ut hoc faciant in sui cōmemorationē. In quo nisi tutemet tibi oculos rācidis magistrorū tuorū collyrijs oblevisses, facilè cernereres te hic universam transubstantiationē jugulasse: nihilque nos ab orthodoxa fide aberrare, qui doceamus hoc sacramētū benedicti panis & calicis in ejus mortis memoriā ac sacrū signū esse institutū. Sed evertis è vestigio què dixisti, & jubes ut offerentes hostiā salutarē intenti sint, nō in eam formā quam vident, sed in illam quam habuit dum viveret & in terris conversaretur: Quo quid potest esse absurdius? Nam si est illa vestra hostia verissimū atque ipsissimum Christi corpus, quemadmodum soletis etiam ignibus & gladijs efferatè contendere: quid

est necesse in aliã formã intentos esse vestros sacrificos? Quasi verò ea forma quę Christo ipsi placuit nõ etiã vobis placere debeat: aut quasi Romanę Ecclesię Scholastici Christo prescribere debeant, quæ ille nobis forma sit adorandus. Sed quid quod & in Romanam Ecclesiam es contumeliosus? Illa n. dum se corpus Christi capsula condere arbitratur, dũ se illud per fercula & pōpas tũ flaminales tum funerales circumgestare credit, & nõ modò incēsis facibus, thure, campanis ac libaminibus colit, sed etiam quotidie in missa universo populo tanquã Deũ ipsum rerũ omnium cōditorem ac vitæ fontem adorandũ proponit: tantum certè abest ut ad aliam aliquã formã populũ revocet, ut qui coram hac ipsa forma vel vitrea etiam capsula inclusa non ad genua actutum provolvatur, eos confestim ignibus atq; extremis cruciatibus addicant. Tu tamen illa forma neglecta aliã vis cōsiderari, ut possit haberi ejus passionis & resurrectionis memoria. Vides n. pro tuo ingenij acumine, Christũ neq; passum fuisse unquã, neq; surrexisse in forma panis. Ac proinde ut ejus memoriam tibi proponas, aliã omnino formam esse animo ac mētis oculis objiciendam. In quo fortè non planè abs re lignei vobis & saxei vestri crucifixi, atque alia simulacra seu *ειδωλα* ac de orũ formæ ex usu erũt. Sed vide quàm iniquè agas. Christus ut nobis vim atque efficaciam salutarem ac vi vificam sacrosancti sui corporis & sanguinis à virgine matre accepti & in cælũ postea sublatus præ oculis mentis ac memoriæ statueret, putavit nullũ se posse magis propriũ atq; accommodatum, nullumq; significantius signũ, sacramentũ aut mnesmosynon proponere quã panẽ & vinũ: ut nimirũ

illis sumptis ejus mortis perennem memoriam retine-
remus: Vos quasi Christum Dei filium sapientia lôgè
antecellatis, primū abjicitis panis substātiā, & nuda
relinquitis accidentia quę mirabili verborū fūco for-
mā nominatis, cū nullius formati formam esse posse
ipsi suaviter in scholis vestris disputetis. Mox nō con-
tenti tanta contumelia Christi affecisse institutionem,
etiam formam ipsam eripitis, & ad aliam formā vultis
animi nostri atq; oculorū aciem esse intentam. Et in-
terea ne ullum insanix vestigium relinquatis intactū,
unam illam ac simplicem corporis esse substātiā pu-
gnatis. Necessum igitur est Christi corporis unam &
eandem substātiā diversas habere formas. Vnam ni-
mirum quam sumpsit à matre virgine: alteram, quam
à pistore seu fornacario mutuata vestri sacrifici so-
lemni carminis præstigio corpus ejus effecerunt. Ita
una ejus forma erit in cælis, altera in terris: una vera
ejusque omnibus proprietatibus atque accidentibus
vestita quam secum post mortem abiens abstulit, eā-
demque se denuò ad judicium venturum dixit: altera
imaginaria sine ulla aspectabili figura ullisque sensui
objectis accidentibus, missatica nimirum quæ neque
in pane sit neque in corpore neque pendeat in aëre,
neq; in manibus sacrifici hæreat, nec in stomachū de-
labatur: sed sit quod nō est, & nō sit quod est: quod-
que malefanū Scholasticorū cerebrum extra Dei ver-
bū somniavit, & stolido mundo ꝑ miraculo obtrusit.

In octavo capite varijs uteris involucris, ut ostēdas
caput Ioannis 6. ad sacramentalem manducationem
minimè pertinere. Quod si luberet cōtradicere, haud
me deficerent veterum Patrū testimonia. Sed lubens
acquiesco, modò & tu fateāre ꝑ Christus cap. Ioan. 6.

promittit id ipsum præstare in cruce, idemque ipsum ante crucē si gnificātissimē in cœnæ sacramēto ad sempiternam sui recordationem instituere. Itaq; non est alia manducatio Christi corporis proposita Ioan. cap. 6. alia in cœna, nisi quatenus ad sacramentum attinet. Christus enim in Ioan. 6. testatur se esse verum illū panē qui de cælo descendit & mundo vitam largitur, nō n. vi carnis, sed Spiritus divini carnē vivificantis, & quasi quodam organo seu tubo utentis, per quem fidei apprehendentis virtute vitā & justitiam in nos transfundit. Frustra itaq; desudas quum hic elabi te posse speras objecta lectori diversæ manducationis nebula. Omnino n. quemadmodū Ioan. 3. Christus dum dicit homini esse renascendum qui vitam velit ingredi: nō quidē instituit Baptismum, sed illud ipsum planē declarat quod Baptismo nobis tanquam certa atque indubitata tessera & σφραγίδι ob signatur exhibeturq; Ita dum docet sese in hunc mūdum venisse ut vitā mūdc præstet & credētibus justitiam, per veram illam ac mirificam sui corporis nobiscum unionem, longē profectō arctiorem quàm sit illa panis aut vini cum corporis substantiā & carne coalitio: non instituit quidem ille cœnæ sacramentum, sed verum ejus effectum ac finē declarat. Et sanē in cœna nihil consequimur aliud vel Paulo teste, & te etiā astipulatore, nisi ut in Christi corpus & sanguinem ad vitæ æternæ participationem uniamur & coalescamus. Quare quod hīc identidem nos traducīs, quasi cœnæ Sacramētum nudū & inane signū esse doceamus, neque ullum habere effectū nisi ut significet: bona si tua cum venia licet dicere, mei calumnia est; nisi tu inane signū audes fortasse appellare, cum quo & per quod tanquam per intermed.

arrabonē ac sigillum Deus ipse animis nostris præſens ſtatuit Chriſti corpus, ex eoque nobis verè atque eſſentialiter, juſtitiam, ſanctitatem, vitam æternam, & denique omnia quæ in Chriſto accipere poſſumus dona affatim & læculentiſſimè largitur. Sed ſunt jampridem hæ calumniæ ab alijs plus ſatis cõfutatæ, quorum lectionem ſi vos liberam populo permitteretis (quemadmodum nos veſtrorũ librorũ & commentariorum liberam mercem etiam myropolis & tonſoribus relinquimus) haud ægrè ſanè hominum mentibus diſfuſa humanorum commentorum caligine, Dei veritatis lux affulgeret. Quæ reliqua ſunt in hoc capite, ſunt omnia ejuſdem farinae. Tu quidem tibi delicias facis in argutula illa diſtinctione: quòd ſcilicet tropus ſit non in verbo EST, ſed in ipſo attributo: eodemque Pauli ſententiam conaris revocare. Sed quàm hoc ſit inane, jam antè ſatis demonſtratum eſt. Et tamen tu ipſe tuo hîc laqueo prehenderis. Fateris enim, his Pauli verbis Panis quem frangimus eſt communicatio ſive communio corporis Chriſti, noluiſſe Paulum ſignificare quid eſſet Panis, ſed quid participatione illius panis ſignificaretur atque efficeretur (eſt in poſtrema tua Epistoſa quaſi teneri te tuis pedicis ſentiens, illud verbum ſignificãdi expunxiſti) quam obrẽ quaſo te vir optime quum hîc de verborum Chriſti interpretatione ſit controverſia, & nemo planè dubitet quin eorũdem fideliſſimus fuerit interpres Paulus, præſertim eandem materiam pertractans: præſta hîc nobis bonã fidem, præſta animum modeſtum ac dociles aures: & quemadmodum tu tibi tribuis poſſe te verba Pauli prout cõmodiſſimè licet interpretari: ita nobis ipliſſimã hanc tuam interpretationẽ patere ad

ea ipsa verba quorum sententiam Paulus ad amulsum explicavit accommodare, & cōtinuò senties omni penitus nebula discussa, nihil amplius superesse quod veritatem possit obscurare: neque opus esse ullis vel ambagibus vel cavillis, vel varijs verbi Est distinctionibus, ut quod est per se planissimum verborum involucris obtegatur. Similitudo porro illa tua qua ex Ioan. cap. 6. in medium producta conaris Pauli testimonium, panis nomen Sacramento manifestè atque identidē tribuētis, eludere: propterea quod se Christus ipse panem appellet, propè mihi etiam risum excussit, quem vix te certè ipsum in scribendo tenuisse arbitror. Nimis est enim venusta & lepida illius tuæ
 ,, ratiocinationis complexio, dum scribis: Si Christus &
 ,, caro eius, panis seu cibus verissimè dicitur quia dat vi-
 ,, tam mundo: quare non potest simili tropo etiam pa-
 ,, nis benedictus & in corpus Christi conversus panis
 ,, nuncupari? Taceo, quod hîc per te potes animadverte-
 re, innumerabilem vos passim troporum catervam in vestri de transsubstantiatione commenti suppetias advocare, ut scilicet positam in signo & sacramento Christi orationem à Spiritus efficiētia & fidei ratione ad dentes ac ventrem avertatis. Prætereo etiam cramben illam tuam toties cum nausea repetitam de pane benedicto. Sed quis quæso non videt, quæ tu similia esse autumas; ea plusquàm toto inter se cælo discrepare. cum nemo non stultissimus ullam sibi amphibologiam in illa Christi assertionem, qua se panem esse testatur vel imaginatione possit cōfingere. Tota n. oratio eò spectat ut cælestem vitā ex se uno Christus manare asseveret: ac proinde ait se esse panem qui de cælo descendit. Deinde oēs videbant Christi vivum ac natura-

turale corpus neq; tum esse, neque antè unquã fuisse panem: Hic verò in eo quod panis fuerit, quod panẽ esse oẽs sensus judicent, natura doceat, ortus convincat, forma testetur: color, figura, gustus, omnes deniq; circumstantiẽ atque omnia planè accidentia manifestè prodant, Verbum ipsum divinum & à Spiritu sancto dictatũ oraculũ iteratò ac sæpius inculcet, Velle tamẽ emendicato aliquo tropo quod paulò antè proprium fuerit ejus nomẽ ad peregrinam significationem contorquere, abutẽtis est profectò & auditoris patientia & verbi Dei dignitate. Patrum testimonia quæ produxi ne verbo quidem confutas, Consciũ es n. ipse tibi nimis esse plana, diserta atq; perspicua quàm quæ verbis eludi queant. Ad nescio quem Lanfrancum, & Guitmundũ, & Algerum me remittis. His adjicis Iohannem Hesselium Lovaniensem. Quasi verò mihi cum Hesselio, & non cum Michaelẽ Baiò hæc sit palæstra. Deinde dicis ex ipsis Patribus alias & quidem plures ac manifestiores colligi posse sententias quibus vestra opinio constabiliatur. Quod si ita est, necesse est multum esse vel in Patrum delectu discriminis, vel in ipsis eorum scriptis ambiguitatis: & tamen ea ipsa debueras producere ut ad veritatis trutinam expenderẽtur.

In extrema Epistolæ parte graviter me & pro magistri authoritate reprehendis quasi dixerim, horrendã Gothorum vastationẽ Christi Ecclesiam corrupisse. Vnde tu in campũ Philosophiæ de Ecclesiæ afflictionibus orationem vocas: ut quasi Theologiæ magister ostendas, afflictiones non corrumpere sed repurgare Ecclesiam. In quo certè primũ præstas malam fidem, & manifestam impingis calumniã: deinde turpiter & Sophisticè cavillaris: postremò tota rei veritate aber-

ras. Quod ut intelligas recole hæc mea verba. Ego ita
 „ scripsi. Postea verò quàm horrenda illa Gothorù va-
 „ statio Ecclesię iusto Dei iudicio pro virtute libidinē,
 „ pro iustitia tyrannidem, pro pietate superstitionē in-
 „ vexerat, sub Nicolai tēpora &c. Quæ quàm sint à tuis
 diversa, iudicet æquus Lector: & an te calumniæ reū
 immeritò agam ex æquo & bono seu potius ex re præ-
 senti statuatur. Observa deinde cavillū plusquam sophi-
 sticum. Quod si dixissem Ecclesiã corruptam esse Go-
 thorum vastatione, nemo me existimasset de alia locu-
 tum esse Ecclesia nisi de aspectabili ac visibili, quam
 nimirū Christus pisciū sagenæ & aræ tritici dicit esse
 similem & proinde improbis æquè ac probis confer-
 tam. Eam si dixero persecutione imminui & ppemo-
 dum totam perdi atq; interire: quid aliud dixero nisi
 „ quòd ipsa universa testatur apud Isaiam Ecclesia: Nisi
 „ Dominus reliquisset nobis semen, omnes sicut Sodo-
 „ ma fuissetus, & sicut Gomorra perijssimus. Est igitur
 „ cavillus impudens, ita ludificari lectorem vocabu-
 lorum ambiguitate. Sed vide quàm bonus sis Theo-
 logus, qui te illius sacrosanctę doctrinæ antistitē pro-
 fitearis. Quæris ex qua Scriptura sacra aliquando di-
 dicerim Christi Ecclesiam persecutionibus esse cor-
 ruptam. At pleni sunt omnes propè omniū Prophe-
 tarum libri, pleni Apostolorum atque Euangelistarū
 infinitis harum rerum exemplis. Quid n. aliud pertra-
 ctat Isaias, quid Ieremias, quid Ezechiel, quid Daniel,
 quid Ozeas, quid Ioël, quid Psalmorū liber, quid de-
 nique omnes reliqui? nisi quòd propter hominū pec-
 cata ira Dei accensa, miras & horrendas strages in Dei
 populo quotidie edat, Ecclesiæ suæ sepem diruat, se-
 minarium evellat, stiones extirpet, vitem suisibus &

apris laniandam & cuius obvio diripiendam tradat. Hęc si Domine Doctor tu ignoras, quod in Scholasticorũ argutis quotlibetis ætatem potiũs quàm in Scripturarũ simplici veritate pro academix vestrx more triveris : est quod te ipsius Domini verbis remittam cum Iudaica synagoga ad locum Siloh. Vide quid ibi egerit Dominus exercituum; quomodo Ecclesiã suam hostiũ persecutionibus dissiparit, sanctissimi fœderis symbolum ludibrijs incircuncisorum exposuerit: remittam te ad Bethel quod Bethauen factũ est: ad Geihinnom, quod in Gehennam commutatũ est: rogabo ut ipsam visas Ierolosymam ac mōtem Sionis, de quo dictũ erat. Hic est locus meæ quietis in æternũ &c. Et si hęc tibi non satisfaciunt, rogabo ut mihi florentissimas illas Asiæ, Græciæ, Ægypti, & Africæ Ecclesias commōstres, quis illas ita vastarit atque everterit edoceas. Vbi sedes illa Antiochena, quam Petro per viginti quinque annos vestri tribuunt fabulatores: ubi Roma illa antiqua qua alios xxv. annos illum sedisse comminiscuntur? An non vides urbiũ ruinas, hominum excidia, gentium ac populorum interneciones? Quasi verò quod in Silo, quod in Ierusalem, quod in Græcia, quod in Asia, quod in Ægypto, Africa; quod denique in universo terrarũ orbe pro sua iustitia fecit Dominus exercituum, non etiam in Romana vestra Ecclesia audeat experiri: quę nullam certè habet eiusmodi promissionem: Hęc est requies mea in seculũ., Si filij eorũ peccarint mandatorũ meorum obliti &c., misericordiam tamẽ meam ab eis nõ auferam. Et sanẽ, à veritatis doctrina longè etiam si nõ scediũs, at certè multò protervius & petulantius sese sciens volensque avertit quàm unquam fecerit Ecclesia Iudaica quippe

quæ nunquã ausa fuerit statuere Deũ in terris in cujus gremio reconditũ esset univẽrsi juris & divini, & humani scriniũ, qui cõcilijs authoritatem daret, decreta scisceret, fidei articulos fabricaret de verbo ac mandatis Dei pro arbitrio dispẽsaret: hominũ animas Christi sanguine redemptas in infernũ catervatim ducẽs à nemine possẽt reprehendi. ut qui judex esset omnium, à nemine planè judicãdus: Dominus mundi, Regũ rex & Dominus dominantium. Hæc non est necesse tibi certè ut probẽ. Agnoscis n. vestræ Ecclesiæ Romanæ catholicam & universalem doctrinã, agnoscis ipsissima verba & decreta, quibus olim in principum ac regum omniumq; populorũ aures intonuvistis, oculos fulminastis, animas attonitas reddidistis. Et quia vos jam si qui estis paulò verecundiores, tam horrendarũ blasphemiarũ pudet, vultis emẽdicati Petri velo Romanæ meretricis cujus nomẽ est Hebraicè Geddon Harma, seu ut græco more legitur harma Geddon, id est excisio Romæ, vel excisio altæ urbis, spurcissima opprobria obtegere: & quod neque ratione neque scripturarum testimoniis evincere potestis, id ferro, flamma, cruce, eucleis ac violenta manu extorquere. Sed adest jam brevi tempus quo vestrum hoc probrũ universo terrarum orbi patefiat, quo ipsi reges qui meretricem hanc splendidam ac purpuratam stupidè adorãt, ejus carnes frustatim sint incisuri ac devoraturi. Ac proinde si tu mi D. Bay, cujus aliquando conscientiam melioribus fuisse imbutam quàm hodie præteferas satis scio, iram Dei nõ reformidat: sine quæso nos ad ejus vocem ac mandatum ex Babylone maturè fugere: ne abominationum ejus & simul condignorum suppliciorum fiamus participes.

MICHAELIS BAII
IN SACR. THEOLOG. REGII
PROFESSORIS, CANCELLARII ET
Conservatoris Privilegiorum Universitatis Lovaniensis,
APOLOGIÆ, pro responjione ad quæstiones
PHILIPPI MARNIXII,
de Sacramento Altaris,
DEFENSIO.

ELENCHVS CAPITVM DEFENSIONIS APOLOGIÆ.

QUOD responsio ad Apologiam, multa parerga contineat. CAPVT I.

Quod Apologia fuerit fraterna correctio, non conuictij criminatio. CAP. II.

Quod terrere subditos ut emendentur, non sit tyrannicum, sed æqui iuris imperium. CAP. III.

Quod ad quæstiones plures, plures danda sunt responsiones. CAP. IIII.

Quod alia sit intentio per propositionem significata, alia finalis, quæ priori frequenter adjicitur. CAP. V.

Quod obtegere finem sui sermonis intentionem non sit mendacium. CAP. VI.

Quod licet Deus faciat quod dicit, attamen id non debet de iis propositionibus intelligi, quarum res significata prius extiterunt, quàm in scripturis sacris dicerentur. CAP. VII.

Quod Christus non dicatur metaphoricè Agnus Paschalis, aut Petra in Ore percussa, sed quia per eas res sacramentaliter significatur. CAP. VIII.

Quod in hac oratione: hoc est corpus meum, pronomen (hoc) nec metaphoricè sumatur, nec demonstrat rem, quæ corpus Christi prius sacramentaliter significabat. CAP. IX.

Quod Christus prætendatur vocibus & tactu non fecisse miracula, ad hoc videtur referri, ne ipsius sacramentis, vis aliqua operandi tribuatur, CAP. X.

Quod hæc Christi enuntiatio: hoc est corpus meum, semper vera fuit, etiamsi Christi corpus, non nisi ultimo ejus momento, ibi esse cœperit. CAP. XI.

Quod responsio de transubstantiatione ad testimonia, filius tuus vivit, & mulier ecce filius tuus, sit omninò extra causam.

CAPVT XII.

Quod hac oratione, Petra erat Christus, nulla efficitur transmutatio, quia tantum significatur quod antè fuit, quàm hæc oratio pronuntiaretur.

CAP. XIII.

Quod præsentia Christi in sacramento altaris, quam populus Christianus semper intellexit secundum corpus & sanguinem, versutè transferatur ad præsentiam secundum divinitatem.

CAP. XIII.

Quod sensus præstigiū non patiuntur, quando substantia in substantiam insensibiliter transmutatur.

CAP. XV.

Quod locus Apostoli: Bibebant de consequente eos petra, à D. Augustino rectè accipiatur de Iudæis, spiritualiter utentibus sacramentis illius temporis.

CAP. XVI.

Quod petra de qua Apostolus ait, Petra erat Christus, prius Christi sacramentum fuit quàm hoc diceretur: non autè panis, priusquàm à Christo in manus acciperetur.

CAP. XVII.

Quod confidentia non semper sit argumentum veritatis, sed aliquando præsumptionis & impudentiæ.

CAP. XVIII.

Quod licet Deus plura contulerit Ecclesiæ Christianæ quàm Iudæicæ, attamen præfecti in utraque rectè dij vocantur.

CAP. XIX.

DEFENSIO APOLOGIAE,
PRO RESPONS. AD QVAE-
stiones de Sacramento Altaris.

Quod responsio ad Apologiam, multa
περίεργα contineat.

CAPVT PRIMVM.

LECTO nuper Catalogo, seu indiculo libro-
rum, qui nundinis Franckfordiensibus circa
Septembr. anni 82. venales expositi fuerunt,
mi Sanct. Aldegonde, comperi te Antuerpia
edidisse responsionem ad Apologiam, quam pro responsioni-
bus ad quaestiones tuas de sacramento altaris, anno 1581.
Lovaniij emiseram, cuius responsionis exemplar cum die
& frustra ex Colonia expectassem (neque enim alia expedi-
tiori via, cessantibus iam dudum propter bellorum disidia
inter nos & Antuerpienses consuetis commerciis, acquiri
posse existimabam) tandem post multum circuitum. 10.
Martij anni 83. ad me ex Antuerpia perlatum est. Hanc
igitur responsionem tuam percurrendo, reperi multis lon-
gissimis parergis ad rem nihil pertinentibus suffultam: ut
videlicet partim omisis, partim obiter duntaxat commemo-
ratis, plerisque, iisque praecipuis nostrae disputationis capitibus,
parum ad rem dicendo, aliquid dixisse, & libello meo re-
spondisse videreris. Quorsum enim alioqui pertinebat, tam
multa commemorare, & quaesitis verborum campis, tam
mordaci & odiosa oratione, per multas paginas refellere,
que à concilio Lateranensi, à D. Thoma Aquinate, à Ca-
jetano, aliisque doctoribus scholasticis. de transsubstantiati-
one quoquo modo dicta pretendis? Cùm ego neque concili-

um Lateranense commemoraverim, sciens modestiam tuam conciliorum auctoritate non detineri, neque testimonium ulli produxerim ex doctoribus scholasticis, quos tu tanta loquacitate refellere, & in contemptum adducere conaris. Eodem spectare videtur sequens disputatio, in qua scriptura sacre veritatem, que de Christo ait, quod accepit panem, & benedixit fregit, deique discipulus suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum, obnubilare conaris, voluendo te in philosophica questionis obcuritate, que in Categoris Aristotelis solet inquiri, quid sit per se & immediate invisibile; substantiæ corporea, que accidentibus oibus subicitur, an magnitudo, seu quantitas continua qua in illa excipitur. Nec ab hac intentione dissentit ea narratio, qua per multas paginas persuadere niteris Romanam ecclesiam humanis & superstitiosis traditionibus Deum colere; vestram autem societatem, non nisi ex Dei verbi prescripto: Et tamen quasi verbum Dei non sit quod Christus cuidam adolescenti conjuvens dixit: Vade; vende omnia que habes, & da pauperibus, & veni sequere me. & alibi: Sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat. A vobis tam insana & a cultu Dei aliena, reputantur Christi consilia, ut si quis commune fidelium infirmitatem, eminentiore virtute supergressus ea complexus fuerit, & in his, jejuniis et orationibus, nocte & die Deum colere decreverit, ut ejus precepta purius & sinceriorum impleat, non prius ad vestram societatem recipiatur, quam per apostasiam, universorum Christi consiliorum observationem abiecerit. Unde etiam sectæ vestre protectores & Coriphæus Princeps Auriacus, non alia ratione melius se, vestre conspirationi probari posse putavit, ut manus vestre cum corroborarentur quam si imitaretur Abjolone, patrem suum sedantem ut quemadmodum ille consiliente

lente Achitophel ingressus est ad concubinas patris sui, corā universo Israël, sic etiam ipse Auriacus, vivente adhuc uxore propria, spectante orbe, sub nomine conjugij (te authore ut multi autumant) sociavit sibi Christi sponsam consilia Evangelica professam, tantū ut hac ratione vestra societas, quæ illa extreme odit, & contemni ac violari gaudet, illi arctius copularetur. Sed nunc ad ea redeo, quæ ordine in tua responsione continentur.

Quod Apologia fuerit fraterna correptio,
non convitij criminatio.

CAP. II.

Dicis me postremum meum libellum inscripisse, Apologia, cum sit atrox & convitij plena criminatio: nec tamen ullū convitiū profers à me in illo libello positū, de quo me accusandum putes. Dico igitur me mihi consciū non esse, quod ullum in te convitium dixerim. Sed fortè convitiū interpretaris, quod tibi duo crimina objecerim, alterum quod palam sequaris damnatum Calvinii dogma, de Christi corpore in sacramento altaris, alterū quod in eorum communione permanes, qui se palam in edictis publicis profitentur & nominant desertores Romanae Catholicæ religionis: quod nomen à nulla hactenus secta, quod sciam assumptum est. Ad quod posterius ne verbum quidem respondisti. Sed hæc mea objectio non est convitiū, sicut videri vis vocans eam criminationem, id est, falsam et contumeliosam accusationem: sed est fraterna correptio et charitatis officiū, quo te, tuosq; conatus sum à tā gravi scelere revocare, & eos qui per te seduci possent, ne tibi acquiescāt, impedire, sicut conabatur Ioannes Baptista cum ait Serpentes genimina viperarum, quis ostēdit vobis fugere à ventura ira? Et Apostolus dicens: O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati?

Quod terrere subditos, vt emendentur non sit tyrannicum, sed æqui juris imperium.

CAPVT. III.

DEinde transiens ad ea que in Epistola ad D. Ghennart respondendo objectionibus R^{di} Patris Horantij dixeram, quod si tu mihi subiectus fuisses & in mea potestate positus, potuisssem tibi cum increpatione respondere, & minando deterrere, ne periculosus, ne dicam perniciosus disputationibus incumberes (sicut a me in suis objectionibus requirebat Horantius:) Hac igitur pertractans, magno fremitu aduersum me insurgis, et magnas Deo immortalis gratias agis, qui te tam tyrannico imperio & potestate, asseruerit: Quasi tyrannicum sit imperium, si prefectus subditum instruens, cum increpatione & minis eum deterreat, ne periculosus & perniciosus disputationibus incumbat. Ego de moribus vestris non disputo, nec quam modeste imperetis inquirō, quia utinam nihil præter timorem inferretis: hoc solum te rogo, an Apostolus tyrannicum imperium doceat, cum ait; Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Et rursus, Si malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Et ad Timoth. qui tantum Ecclesiastica potestate fungebatur; Peccantes (inquit) coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. Et Christus in Euangelio, seruo, quem ad vocandū inuitatos misit, Compelle, inquit, intrare, ut impleatur domus mea: plus enim est compellere quam terrere. Quæro igitur in his diuine scripturæ testimoniis, quibus prefecti iubentur, subditos timorem incutere, ut errantes in viam reducant, an doceatur tyrannicum imperium, an potius æquum ius dominandi, quo is qui præest, unicuique subditorum, prout illis expedit, sincera charitate, ad Deum promerendum consulit? *Aliter*

Rom. 13. doceat, cum ait; Principes non sunt timori boni operis, sed mali.

1. Tim. 5. causa gladium portat. Et ad Timoth. qui tantum Ecclesiastica potestate fungebatur; Peccantes (inquit) coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.

Luc. 14. Et Christus in Euangelio, seruo, quem ad vocandū inuitatos misit, Compelle, inquit, intrare, ut impleatur domus mea: plus enim est compellere quam terrere.

Aliter enim regendi sunt servi pigri, qui verbis non emendantur, aliter liberi, aliter contumaces, aliter infirmi. Lenge August. Epist. 48. hanc questionem ex scripturis sacris diligenter pertractantem, & videbis quàm præter rationem, hoc loco animi tui acerbicatem, ex apertissimo errore, huic tuae responsioni infercias.

Quod ad quæstiones plures, plures danda sunt responsiones.

CAP. IIII.

E*iusdem planè absurditatis est querela sequens, quòd ad quæstionem tuam plura continentem, non unam, sed plures dederim responsiones. Interrogasti enim quod $\kappa\rho\iota\tau\acute{\iota}\mu\iota\omicron\nu$ haberet Ecclesia, ejusque constitutiones seu traditiones? Ac deinde adjecisti: An hoc $\kappa\rho\iota\tau\acute{\iota}\mu\iota\omicron\nu$ constet pagina Sacræ Scripturæ? Quas quæstiones in duas dividens partes, respondi ex D. Aug. de unitate Ecclesia, Iudicium de Ecclesia, ex scripturis sacris esse petendum: & quia non simul dixi, etiam constitutiones seu traditiones, ex scripturis sacris dijudicandas, clamitas me, quæstionem tuam dividendo, peracutè quidem id fecisse, sed parùm candidè ac sincerè. Miror te hic tuum Aristotelem non esse recordatum, tam in Topicis docentem, quomodo terminari debeat problema multiplex, quàm in Elenchis, ubi explicat, quomodo dissolvi debeat sophisma, ex eo proveniens quod interrogans, plures interrogationes ut unam facit, sicut tu in hac tua quæstione fecisti. Ex eo enim accidit sophisma, quòd respondendo non dividitur ejusmodi propositionis ratio. Tu igitur ad quæstiones plures, responsionem unam absque divisione postulans, non sinceram & candidam (sicut videri vis) sed obscuram tenebris involutam responsionem extorquere conaris, ut sit locus sophismati: à quo remotissimus*

esse debet, simplicitatis sacra scriptura pertractator. Quia
 Eccle. 37. qui sophisticè loquitur (inquit Sapiens) odibilis est: in om-
 ni re defraudabitur, non est enim illi a Domino data gra-
 tia: omni enim sapientia defraudatus est. Sed forsitan fa-
 cile passus fuisses, me quæstionem tuam plura continentem,
 juxta regulas dialecticas, in duas partiri, & utriq; quæsti-
 oni seorsum suam assignare responsum, si modo generali-
 ter jateri voluissè, constitutiones Ecclesiasticas ex sola scri-
 ptura sacra dyndicandas. Sed ego id dicere volebam. Pri-
 mò quidem, quia (sicut ex epistola ad D. Ghennart satis
 intelligere potuisti) mihi omnino propositum erat, dissimu-
 latis aliis quæstionibus, ante omnia tecum de sola Ecclesia
 disserere: in quam disputationem etiam pluribus modis
 provocatus, hæc tæmus descendere noluisti. Deinde, tanta est
 ecclesiasticarum constitutionum varietas, ut non videantur
 omnes ex eodem capite dyndicande, alie enim desumpta sunt
 ex scripturis sacris, ut quæ certò & in divinis literis sacrato-
 dierum numero, jejunia præscribunt: alie verò ex traditi-
 one Apostolica: alie verò ex recta ratione, ut quod librorum
 hereticorum lectio, indoctis & idiotis non permittatur. Le-
 ctio enim legentis est cibus, qui si sit veneno permistus, opus
 est solertia, quæ in idiotis non est, ut prudenter dyndice-
 tur. Et cum prohibeat Iohannes, ne is qui alienam doctri-
 nam affert, in domum recipiatur, quanto magis prohiben-
 dum est, ne ejusmodi doctrina in animum rudioris lectoris
 admittatur: præsertim cum omnes natura mali sumus, &
 ad tenebras, in quibus nati sumus, quàm ad lucem, in qua
 per Christum reformamur, multò propensiores. Vnde etiam
 sacrarum literarum indagatorem monet August. ut in i-
 nitio studij literas apocryphas vitet, ne preoccupent imbe-
 cillum animum & periculosus mendacius, atq; fantasmati-
 bus

bus eludentes, præjudicent aliquid contra sanam intelligentiam. Caterum ut constitutiones Ecclesie, ex Jo. is scripturis sacris dyjudicandas esse conclusas, cetera pene omnia, quæ ad illarum comprobationem existimasti potuisse videri oportuna, veluti pertransiens, canino demer perstrinxisti, dicens: me non potuisse suspicari te aliud petivisse, nisi ut semel & clarè explicarem, an constitutiones Ecclesie, ex autoritate solius scripturæ censendæ essent? an verò ex patrum varij, & sæpè inter se pugnantibus interpretationibus? an ex effrænantis, atque impotentibus Pontificum decretis? an ex contentiosis synodorum sanctionibus? an denique ex horridis, & spinosis scholasticorum concertationibus? Bene habet, quod dum salutaris doctrinæ fulcimenta, tuo stylo velut aliud agens conatus es jugulare salutem Apostolicas traditiones, de quibus ait Apostolus: Tenete traditiones quas didicistis. sive per sermonem sive per epistolam nostram: & iudicium Ecclesie, quæ est columna & firmamentum veritatis, quam qui non audierit, sit tibi inquit (Christus) sicut Ethnicus & Publicanus: bene inquam habet, quod hæc duo nobis integra & intacta reliqueris, ut ex iis etiam constitutiones Ecclesie, possimus non tam dyjudicare, quam defendere. Tunc enim dyjudicanda, cum statuuntur: ubi autem statuta sunt, tunc sunt observanda. Et simul cum his duobus fundamentis, ipsam rectam rationem admittis. ex qua puto te velle defendere constitutiones vestras, quibus per magistratus seculares, nunc a clero & monachis, nunc ab universis civitatum per vos occupatarum incolis, exigitis abjurda et inter fideles hæctenus inaudita jurameta, quibus bonas conscientias, aut sceleribus vestris implicetis, aut sua omnia deserere cogatis: quia horum.

juramen-

2. Thef. 2

1. Tim 3.

Matt. 18

juramentorum, neq; in scripturis sacris neq; in aliis salutaris doctrinae fundamentis, ulla sit mentio. Hic prudens pertranseo ridiculum argumentum quo vis ex D. Aug. colligere, omnes omninò questiones ad scripturas sac. esse examinandas, quia id dixit de questione qua quærebatur, Vbinam esset Ecclesie corpus, quia non videtur responsione dignum.

Quod alia sit intentio per propositionem significata, alia finalis, quæ priori frequenter adjicitur.

CAPVT V.

CAPITE 2. libri tui, multa sophisticè congeris, ut credarguas quod dixi, & manifestissimis scripturis cõprobavi, quod eadem propositio seruata eadem vocum significatione, possit alia & alia intentione enunciari, Nam licet Christus & serui reguli in Euangelio, eadem omnium vocum significatione, eademq; intentione per voces ipsas significata, regulo dixerint, filius tuus vivit: attamen Christus hanc enunciationem alia finali intentione protulit, quam ipsi serui, nempe intentione faciendi quod dicebat; videlicet sanandi filium eius. Quam intentionem, neq; enunciatio ipsa significat, neq; serui habebant cùm dicerent: filius tuus vivit: neq; etiam omnes intelligebant, qui audiebant Christum dicentem: filius tuus vivit: sed hi soli, qui filium usq; ad id momentum egrotasse noverunt, & simul credebant Christum verbis suis efficere velle, quod dicebat: sicut credidit Centurio confidenter domum abiens, & de filij sui sanitate non dubitans. Sed hanc loquentium intentionem, qua extra significationem verborum frequenter concipitur, tu peregrinam vocas: ut sophisticando, & de duabus intentionibus, altera per voces significata, altera per loquentem cogitata, tanquam de una loquendo incurioso lectori nebula suffundas: nec permittas eum intelligere, quod clausis oculis vidè-

Ioan. 4.

Matth. 8.

vidèris non velle attendere. *Quis enim ignorat Abraham* Gen. 12.
duobus regibus dixisse de uxore sua: Soror mea est, & hoc 8x 20.
dicendo, non tantum intendisse significare, quod verba ipsa
significant; sed etiam occupando eos circa hanc intentionem per
verba significatam, voluisse impedire, ne cogitarent eam esse
ipsius uxorem? quæ fuit altera intentio, extra verborum si-
gnificationem ab eo cogitata. Quod igitur ais me dicere; in
his verbis: Hoc est corpus meum, servari propriam & genuinam
omnium vocum significationem, verum dicis; sed quod addis,
me simul negare iis significari ipsum illud quod voces proprie
sumpte notant, hoc dicendo aut calumniaris, aut falleris.
Utrumque enim dico; videlicet, in his verbis, hoc est corpus meum,
servari propriam & genuinam omnium vocum significationem;
et his verbis significari ipsum illud, quod voces proprie sumpte
notant. Sed addo Christum simul intendisse facere, quod
verbis illis non quidem fieri sed esse designatur: quam inten-
tionem faciendi, verba ipsa non significant. Quod autem ais
haud posse cuiquam esse dubium, quin ea verba proprie usur-
pata, planissime significant, panem illum à Christo sumptum,
esse ipsius (scilicet Christi corpus) procul dubio non diceres,
si ex Dialectica didicisses, propriam demonstrativorum prono-
minum significationem, esse ipsam demonstrationem: Et id-
eò cum dicitur; Hoc est corpus meum, si per pronomen (hoc)
demonstrasset Christus panem quem manu tenebat, sicut vos
pretenditis, tunc propria huius pronominis significatio, fu-
isset hic panis; sed quia non demonstrabat panem sed corpus
sum, quod ex pane verbis suis facere intendebat, & disci-
pulis distribuere manducandum; idè propria huius prono-
minis significatio, in ea oratione non est panis, quem Christus
acceperat, sed corpus quod facere intendebat, ut diximus.
Ex iis facile intelligitur, quam certum sit & evidens, quod
dixi capit. 3.

dixi capit. 3. libri mei, enunciationem aliquam, manente eadem vocum omnium significatione, posse alia & alia intentione dici. Cujus rationem subjeci his verbis: quia quando una & eadem propositio, alia & alia intentione proferitur, non oportet eam intentionem, quae alia & alia est, illa enunciatione significari, sed eam tantum passionem, quae utrobique est eadem, ad quam significandam, voces in propositione posita, sunt institutae: quae eadem passio, potest apud utrumque enunciantem eadem consistere, etiamsi ipsa enunciationis pronuntiatio, à pronunciante ad aliam atque aliam intentionem, finalem videlicet, referatur. Haecenus verba mea: quae cum apertissima sint, & indubitata, non est portentum quod dixi, sicut mihi objicis, sed potius est portentum, quod certissimam veritatem, tam clare expressam non in te legeris, aut etiam non satis lectam redarguere coneris. Neque enim adduci possum, ut credam te tam stupidum, ut si paulo consideratius legeris verba mea, non attenderis, me de duplici intentione loquutum: altera quae per verba significatur, altera verò finali, quae a loquente, extra verborum significationem cogitatur, & non ex verborum significatione, sed ex aliis circumstantiis intelligitur, sicut supra ostendi, in hac enunciatione a Christo & servis reguli dicta: *Filius tuus vivit*. Sed sicut supra ex duabus questionibus, conatus es unam facere, unamque responsionem extorquere, ut esset locus sophisticæ; sic & hoc loco libenter confunderes duas intentiones, quas dixi Abraham habuisse quando dixit de sua uxore, *Soror mea est*; alteram quae verbis illis significatur, alteram verò finalem, qua intendebat avertere suspicionem seu cogitationem Aegyptiorum, quod esset ejus uxor, ne propter illa occideretur: ut te in hac confusionis obscuritate volutares, & sublata distinctione,

qua veritatem manifestat, tuo more sophisticae apparentiae, verbis ad eam rem ingeniose compositis, incumberes. Dicit eadem esse significare, & intentionem explicare, sed non attendis me toties inculcasse, quod sicut Christus dicens: Filius tuus vivit, nec dixit, nec verbis significavit intentionem, qua filium sanabat, sed illam regulo credendam reliquit: sic etiam dicens: Hoc est corpus meum, nec dixit nec verbis explicavit intentionem faciendi quod verbis illis significabatur, sed considerata ejus omnipotentia, & veritate, illam discipulis credendam reliquit: quam quia tu non vis credere, ideò nec eam potes intelligere. Nisi enim credideretis (inquit Propheta) non intelligetis.

Quod obtegere finalem sui sermonis intentionem non sit mendacium.

CAPVT VI.

Quod autem illos mendacii arguis, qui loquendo animi sui sensa obtegunt, hoc est, qui finalem intentionem reticent, propter quam enunciant quod dicunt sicut fecit Abraham cum de uxore sua dixit, Soror mea est, ut nemo uxorem esse suspicaretur, perridiculum est. Idem dixit quod & veritas habuit, & sensit, sicut ipsi Abimelech postea aperuit dicens: Verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meae. Sed hoc dicens, absq; omni mendacio aliquid reticuit, quod justissima ratione intendit, nempe, ut nemo cogitaret ipsam illi esse uxorem, ne propter illam occideretur, sicut Gen. 20. apertissime declaratur.

Deniq; capitis hujus epilogum faciens, ut concludas verba Christi quibus ait: Hoc est corpus meum, Et: Hic est sanguis meus, non proprie ac substantialiter, sed symbolice, & per tropum esse necessario explicanda dicit: Christum neq; mentiri posse, quod verum est: neq; mentem atque inten-

tionem dissimulanter celare, aut abscondere voluisse, i quod etiam verum est, de intentione verbis significata; se intentionem conficiendi quod esse dicebat, ex aliis circumstantiis intelligendam reliquit, ipsum omnipotentem atque veracem esse, fideliter credentibus: à quibus quia recessistis, ideo nec hanc posteriorem Christi intentionem intelligitis, sed illam quibus potestis argumentis impugnatis.

Addis hac verba: Hoc est corpus meum, in propria sua significatione retineri nullo modo posse, Id quod supra falsum esse ostendimus, quia siue pronomen (hoc) demonstret panem quem Christus in manibus acceperat, sicut absurde dicitis: siue corpus Christi, quod verbis suis ex pane conficiebat, semper est propria loquentio, quia propria significatio pronominis, est ipsa demonstratio ut diximus.

Iam puto vides, mi Sanct. Aldegonde, me non meis pedicis impeditum, sicut gloriaris, ut cogar fateri toties mutari enunciationis significationem, quoties mutatur qualificatio, intentio loquentis verbi gratia finalis (de hac enim manifeste sum locutus) sed potius me vides sophisticis tuis ratiocinationibus ita expeditum, ut cuiusvis facile pateat, vanum esse quod tanto molimine conaris ostendere, non posse aliam et aliam esse enunciantis intentionem, etiam finalem, de qua manifeste locutus sum, nisi sit alia & alia enunciationis significatio. Quod ais me, ut veritatis in bar caligine mendaciy obscurarem, veteratorie argumentum tuum truncasse, in quo dicitis te alterutrum effecisse, nempe vel illis vocibus intentionem dicentis non explicari: vel easdem certe voces, idem significando non idem significare: vel non recordans verba tua, multum falleris, vel ad alia verba tua respicis quam ego: Sic enim habent verba tua, à me commemorata: Cum ais, Enunciationes manente eadem

eadem usitata, & genuina omnium vocum significatione alia & alia intentione dici, quid aliud designas nisi easdem illas enunciationes, idem significando non idem significare? Ostende hinc distinctionem ex qua te alterutram partem effecisse contendis, & considera, an ne his tuis verbis, aperte significaveris, quod asseruisse retuli, nempe quod dicere enunciationem aliquam, manente eadem vocum omnium significatione, posse alia & alia intentione dici, nihil aliud sit quam dicere, enunciationem aliquam idem significando, non idem significare. Hac tua tamen objectione admonitus reperi te postea repetendo supradicta verba tua, aliquid eis adjecisse, quod aliquid habet distinctionis: sed ego tantum priora tua verba citavi, & quam absurdum sensum contineant ostendi. Quod verò postea adjecisti illis vocibus intentionem dicentis non explicari, verum est de intentione finali loquentis, sicut saepius dixi, non autem de ea quam verba ipsa significant.

Quod licet Deus faciat quod dicit, attamen id non debet de iis propositionibus intelligi, quarum res significatae prius existerunt, quam in scripturis sacris dicerentur.

CAPUT VII.

Quia in thesibus tuis theologicis, confessus eras Christum mandando multa fecisse: sed addideras argumentum à verbis mandandi ad enunciandi voces traditum elumbe esse, per quod significaveras, te quidem credere Christum mandando multa effecisse, sed non enunciando: sicut cum dixit: Hoc est corpus meum. Dixi virtute hujus enunciationis: Hoc est corpus meum, effici quod per eam non significatur mandando fieri, sed tantum significatur esse enunciando, sicut per hanc enunciationem: In do-

lore paries filios tuos, effecit Deus, non quod illa oratio significabat fieri, sed quod tantum significabat futurum esse. Adhibui tunc quidem aliud exemplum ex script. sacris quod ex tempore occurrebat, sed ad eandem rem pertinens. Si igitur Deus in futuro effecit, non quod iussit fieri mandando, sed quod maledicendo futurum enunciauit, dicens: In dolore paries filios tuos: quid mirum si etiam credatur fecisse, quod benedicendo esse enunciauit, dicens: Hoc est corpus meum? cum enim benedicit Deus (inquit Prosper in Psal. 108) facit quod dicit. & quia Deus facit quod dicit, ideo Psalmista tantum a Domino petit, Dic anima mea, salus tua ego sum. Sed contra hac sic argumētaris. Si Deus facit quod dicit, quotiescunq; spiritus eius res planè disparatas, alteram de altera enunciauerit per verbum est, cum Deus oīa possit, fateamini necesse est, eundē Christū in verā vitis substātiā, in agnū, in leonē, in panem, in lapidē; & contrā, lapidē & panem in Christū fuisse transmutata: aut si hæc sunt & falsa & absurda, quid est causę cur vos in singulari exēplo ita fastidiosè urgeatis, quod in reliqs oīb. obstinatè repudiatis?

Solutio. Respondeo: quod quando Deus aut spiritus eius, res disparatas alteram de altera per verbum (est) enunciat; facit quod dicit, quando id quod dicit non prius fuit quam illud enunciat; ut filius tuus, videlicet eger, vivit: mulier, scilicet egra, dimissa es ab infirmitate tua: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. In his enim enunciationibus locum habet quod ait Psalmista: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt. Sed quando Deus id dicit quod prius fuit, tunc hoc dicendo non facit quod dicit, sed tantum enunciat quod prius & dixit & fecit: ut cum Iohan. r. Christus; Tu es Simon filius Iona. In his autem enunciationibus

Prosper.

Psal. 34.

Object.

Solutio.

Iohan. 4.

Lucæ 13.

Psal. 109.

Psal. 148.

Iohan. r.

enibus

onibus quas ex scripturis sacris protulisti, res significata nō tunc esse cœpit, quando Christus aut spiritus ejus illas in scripturis sacris enunciauit, sed longo antè tempore fuit. Christus enim prius fuit vitis, agnus, leo, panis, petra, quàm diceret: ego sum vitis, ego sum panis. Item quàm in scriptura sacra diceretur; Ecce agnus Dei, Petra erat Christus, Vicit leo de tribu Iuda: & idèd nihil mirum, si Christus aut spiritus ejus, his enunciationibus in scriptura sacra positis, nullam transmutationem fecerit; sed tantum id esse significauerit, quod antè cœpit esse quàm hac diceret. Id autè quod hac enunciatione significatur, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, non prius fuit, quàm hoc à Christo diceretur. Nam si res illa significata prius extitisset, quàm Christus hac enunciaret, tunc Christo adhuc tacente, aut panem nondum accipiēte, potuisset sanctus Petrus, & alius quivis, isdem rebus demonstratis Christo veraciter dicere: Hoc est corpus tuum, Hic est sanguis tuus: quod credo nec vos esse concessuros. Vt autem intelligatur, quomodo harum enunciationum, Ego sum vitis vera, Ecce agnus Dei, vicit Leo de tribu Iuda, Ego sum panis vivus, Petra erat Christus: quibus similes sunt; Pascha seu agnus paschalis est Christus, Sapientia est lignum vite omnibus amplectentibus eam: ut inquam intelligatur, quomodo harum enunciationum res significata prius extiterit, quàm à Spiritu sancto in scripturis sacris enunciaretur, sciendum est, has universales voces; vitis, agnus, leo, panis, propter aliquam significata rei similitudinem, Christo figuratè attribui: vitis propter nutrimentum quod palmitibus suppeditat: agnus propter innocentiam: leo propter fortitudinem; panis propter vita subsidium, quæ res prius Christo inerant, quàm hæ orationes scripturis sacris enunciarentur.

Ioh. 16.
Iohan. 6.
Iohan. 1.
1. Cor. 10
Apoc. 5.

Quod Christus non dicatur methaphoricè. Agnus Paschalis, aut Petra in Oreb percussa : sed quia per eas res sacramentaliter significatur.

CAPVT VIII.

August.

HÆ verò tres voces Agnus Paschalis, Petra, & Lignum vite, non metaphoricè Christo & sapientie tribuuntur. Nam sumuntur in ppria sua significatione, nempe Petra ut lapidem significet virga Moysi in Oreb percussu, Agnus Paschalis, ut significet animal, quod a Iudæis in paschate immolabatur in phase; & Lignum vite, ut significet certam arborem Paradysi. Vnde D. Augustinus de Gen. ad literam libr. 8. cap. 4. quando hæc commemorata sunt, inquit: sapientia est lignum vite omnibus amplectentibus eam, & Petra erat Christus, non erat illa figurata locutio, sed earum rerum expressa narratio, quarum erat figurata precessio. Et infra: Recte quippe appellatur quod ad eam significandam precessit. Igitur hæc due voces, videlicet (Petra) & (Agnus Paschalis) non metaphoricè Christo tribuuntur, sicut nec vox (Lignum vite) tribuitur ipsi sapientie, sed tantum ratione rei significata, que prius sacramentaliter instituta fuit, ad id significandum, cui vox ipsa tribuitur, quam Christus in scripturis sacris diceretur esse Petra in Oreb percussa, Agnusq; Paschalis, & quam sapientia diceretur lignum vite. Nam Petra in Oreb virga Moysi percussa, tunc ad significandum Christum in cruce propter scelus populi Domini percussum, sacramentaliter est instituta, quando virga Moysi percussa aquas fudit: & Agnus Paschalis, quando ad immolandum iussu Domini deputatus est: & lignum vite tunc institutum est ad sacramentaliter significandum sapientiam, quando in Paradiso est plantatum. Sicut enim dicitur: Hæc statua est sanctus Franciscus, non

qui &

quia vox ista (statua) proprie, aut metaphoricè significat sanctum Franciscum, sed quia lapis ipse demonstratus, aut lignum exsculptum (quod proprie non metaphoricè per statuam significatur) sanctum Franciscum representat: si etiam dicitur, quod Petra, videlicet in monte Oreb percussa, erat Christus, non quòd vox Petra in illa oratione, proprie vel metaphoricè Christum significet, sed quia lapis ille quem vox (Petra) proprie significat, dum percutiebatur, sacramentaliter institutus est ad significandum Christum.

Quod in hac oratione: Hoc est corpus meum, pronomen (hoc) nec metaphoricè sumatur, nec demonstret rem, quæ corpus Christi prius sacramentaliter significabat.

CAPVT IX.

Porrò in hac enunciatione, quam Christus in cœna novissima protulit: Hoc est corpus meum, pronomen (hoc) neq; metaphoricè sumi potest, ut Christi corpus tropicè significet, quia ejusmodi pronomina, metaphoram nō admittunt, sed demonstratio rei de qua agitur, est tota pronominis demonstrativi significatio. Et licet vocabulum panis, dum indefinitè dicitur, admittat metaphoram, ut cum ait Christus, Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi: attamen, quia in hac enunciatione non dicitur: panis est corpus meum sed loco subjecti tantum ponitur pronomen (hoc) quod individuum significat. Ideò non potest hujus metaphora hinc haberi ratio. Insuper pronomen (hoc) non demonstrat rē aliquam, quæ prius sacramentaliter instituta fuerit ad significandum Christi corpus: Nam secundum vos demonstrat panem illum, quem Christus tenebat in manibus, qui, priusquam Christus hoc diceret, non magis institutus fuerat in sacramentum corporis Christi, quam quivis alius panis:

Igitur cum Christus dixit: Hoc est corpus meum, si pronomen (hoc) demonstrat panem, sicut vos dicitis, nulla potest esse alia istius sermonis intelligentia, quam quod hec individua panis substantia sit Christicorpus, quo nihil est absurdius: quia ut jam ostensum est, neq; per metaphoram id dici potest, neq; etiam ratione rei, ad quam significandã panis ille prius institutus erat: quia panis quem Christus tunc secundum vos demonstrabat, nihil sacramentaliter significabat, ad quod respectus haberi potuisset, cum diceret: Hoc est corpus meum. Accipe simile, cuius etiam supra meminimus: Si quis de lapide in imaginẽ sancti Francisci exsculpto, dicat; Hic lapis est sanctus Franciscus, verum dicit propter rem quam lapis exsculptus significat: sed si quis id ipsum de lapide adhuc rudi enunciaret, omninõ absurde loqueretur, quia non posset haberi respectus ad rem significatam per lapidem qui adhuc rudis nihil significat, sed tantum ad ipsam lapidis substantiam: qua sine aperta absurditate dici non potest esse sanctus Franciscus. Id ipsum aut, & in vocibus que inter homines significandi principatũ obtinent, manifestissime ostenditur. Priusquã enim vox (homo) qua sensibilis qualitas est, ad significandam creaturam rationalem institueretur & usurparetur, non minùs absurdũ fuisset dicere: homo est substantia, quam nunc absurdum esset, si quis prolata voce nullius rei significativa diceret, hũ est substantia. Sed postquam vox (homo) hanc accepit significationem, tunc nemo miratur, cum dicitur, quod homo sit substantia: quia audito hoc sermone, statim intelligitur debere accipi, non de illa voce quod sit substantia, sed re per vocem significata. Eodem modo cum secundũ vos dixerit Christus: Hic panis est corpus meum, si hic inveniretur præ ceteris panibus, prius institutus fuisse in sacramentum corporis Christi, quam hoc diceretur

eretur, nemo sermonē illum deberet admirari: sed quia nec vos dicitis, hunc panem prius fuisse institutū in sacramentum corporis Christi, quam hoc diceretur; sed vultis id tropo dici; ideò absurda est vestra intelligentia, qua dicitis per pronomen (hoc) demonstrari hunc panem. Quibus omnibus consideratis manifeste efficitur, aliter dici non posse, quā quod Christus dicens: Hoc est corpus meum, pronomine (hoc) demonstraverit non panem, quem manu tenebat, sed corpus suum, quod verbis suis efficiebat: ut diximus.

Iam puto vides, Sancte Aldegonde frater, quod quemadmodū prius in verbo substantivo (est) quod pro (significat) positum voluisti, deinde in attributo (corpus meum) per quod corporis Christi signum intelligendum putasti, secundum scripturas sacras, non invenisti tropum quem tanta instantia quaesivisti; sic & nunc in pronomine (hoc) non potuisti invenire quod putasti, nempe quod pronomen (hoc) aut per metaphoram corpus Christi significaret, aut rem aliquam demonstraret, que prius instituta fuisset in sacramentum corporis Christi. Obsecro te, jam satis diu cum impiis circumvisti: (In circuitu enim impij ambulant) regredere aliquando in rectam simplicis veritatis semitam, & vere fidei lumen aspice, ut possis aliquando feliciter intueri, quod nunc infideliter credere recusas, nempe, quod Christus dicendo: Hoc est corpus meum, ex pane, quem manibus tenebat, vere corpus suum effecerit: quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Et quia Christus etiam Apostolis eorumq; successoribus praecepit: Hoc facite in meam commemorationem; ideò etiam sacerdotes in persona Christi dicentes: Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, id ipsum faciunt, quod Christus in novissima cena fecit.

Psal. 12.

Psal. 148.

Quod Christus prætendatur vocibus & tactu non fecisse miracula, ad hoc videtur referri, ne ipsius sacramentis, vis aliqua operandi tribuatur.

CAPVT X.

IN responsione ad objectiones tuas, contra meam responsionem ad posteriores questiones, per te mihi propositas, dixeram, quod sicut Christus mandando multa effecit, quæ nos iisdem verbis, eadẽ significatione acceptis, tantum præcipere solemus ut per alios fiant, ut surge, tolle grabatum tuum & ambula: &, Lazare veni foras: Extende manum tuam: Respice, &c. Sic etiam per præsens multa effecit, quæ nos iisdem verbis, eadem significatione acceptis, prius fuisse significamus: ut, Filius tuus vivit, cui in thesibus tuis, more tuo dissimulatis sacra scriptura testimoniis, quibus dicta mea confirmavi, Respondes te non inficiari Christum mandando multa fecisse, si mandatum referas ad mentem, ac voluntatem, & non ad magicam vim verborum, quæ tantummodò ad illam explicandam indicandamque adhibentur. Quibus verbis tuis intellexi. sicut qui vis alius intelligeret, te sentire curationem paralytici, resurrectionem Lazari, aliasque sanitates supra commemoratas, divina quidem mente ac voluntate factas, sed non vocalibus Christi verbis, quæ tantummodò (ut ais) ad explicandam indicandamque divinam voluntatem sunt adhibita, & non ad aliquid operandum: & quod tribuere dictis Christi vocibus, aliqua operandi vim, sit magicum, id est, fallax curiosorum hominum presumptio, cui se solet diabolus insinuare, occulta sua potestate faciens, aut simulans facere, quod homines errando, verbis aut signis magicis ascribunt. Hanc eandem verborum tuorum intelligentiam, tua hac responsione repetis, dicens:

Verbum

Iohan. 5.
Ioha. 11.
Matt. 12.
Lucæ. 18.
Iohan. 4.

Verbum Dei vobis esse Dei voluntatem, ac decre-
 tum, cui summam efficientiam inesse creditis: sed
 oces & typos, esse nuda signa. *Qua cum apertissima*
nitentiam tuam obnubiles; non erubescis perfricta fronte,
praedictam meam, imò potius tuam intelligentiam, ap-
pellare impudentem calumniam, vel putidam oscitanti-
am; Addisq; me meum stuporem prodidisse, quod
eternam Dei voluntatem, à verbis Christi vocalibus,
ad significandum adhibitis, distinguere nō potui.
Uasi videlicet ego eternam Dei voluntatem, qua rerum
omnium prima, & radicalis causa est, à verbis Christi vo-
calibus, quibus tanquam instrumentis usus est, ad illumi-
andum cœcum, ad suscitandum Lazarum, aliasq; sani-
itates perficiendas, distinguere non potuerim, quia contra
apertissima Sacra Scriptura verba, qua non tantum tactu
suum Elizei, sed etiam magno Christi clamore mortuum 4. R. c. 17.
resuscitatū ostendunt, nolui fateri, non fuisse verā vocis Chri-
operationē, qua Lazarum suscitavit, sed magicā, sed ca- Iohan. 11.
listicam, sed diabolicam: sicut etiam de Christo commenti
nt Pharisei, quod in Beelzebub principe demoniorū ejicie-
ret demones. Ego igitur, mi Philippe, non tantum eternū
ei verbū, quod rerū omnium prima causa est, à temporali,
à vocali verbo, quo & ad significandum, & ad operan-
am tanquam instrumento usus est Christus quando vo-
uit, distinguere potui, sed etiam tuam absurditatem re-
largui, qua negas Christum verbo suo vocali operatum, Marc. 2.
um paralyticum sanavit dicens: Surge, tolle grabatum Ioha. 11.
uum & ambula; cum Lazarum resuscitavit clamans vo-
ce magna, Lazare veni foras: sicut suo tactu auriculam
Malco restituit. Quid autem te moveat, ut contendas ma- Luc. 22.
gicum

LUCÆ 8.

Matth. 8.

gicum esse, dicere Christum esse usum verbis suis vocalibus tanquam instrumentis, ut sanitates perficeret: ex quo sequitur, quod nec tactu vestis janaverit mulierem patientem fluxum sanguinis, nec tactu manuum curaverit leprosum, aut auriculam Malco restituerit, sed quod id dicere sit magicum, quia non est alia de vocibus, quam de tactu ratio: quid inquam te moverit, ut contra omnem intelligentiam hac diceres, paucis verbis indicasti, dicens: Cum Christus dixit panem quem acceperat esse suum corpus, haud sane voluit istis vocibus vim ac facultatem tribuere, ut quotiescunq; , & à quocunq; illæ pronunciarentur, toties miraculorum nova vis ederetur. Non quidem hoc dixit Christus quod illi fallaciter imponis, videlicet panem quem acceperat esse suum corpus, sed dixit: Hoc est corpus meum: sed de hoc alias. Nunc illud considerandum est, te fateri nolle Christum verbis suis vocalibus, Lazarum quando voluit resuscitasse, ne quis forte inde colligat, absurdum non esse si quis dicat, etiam Christum verbis suis ex pane corpus suum confecisse, ipsoq; sacerdotibus, qui ad hoc consecrati sunt, ut Christum representantes in ejus persona hoc etiam dicerent, idem facere. Sicut enim ex vestra conspiratione prorsus exhibuistis Christi consilia, de quibus principio hujus defensionis, sic etiam abieci- stis universa ejus sacramenta; sed in hoc differentiam posuistis, quod in Christi consiliis nullam retinuistis speciem aut umbram qua rudioribus illuderetis, & simularetis vos observare quod non observatis. Nam licet conqueraris apud nos esse infinitas monachorum formas, que Christi consilia profitentur: attamen neq; ex eis aliqua vobis placet, neq; alia per vos excogitata est, in qua aliqui ex vobis profiterentur se Christi consilia conservare velle. In sacramentis verò invenistis fucum, quo simularetis vos servare quod non serva-

*servatis: explosa enim omni verborum vi, quibus Christus
 baptismū & sacram Eucharistiam perfici mandavit (quam
 vim dicitis esse magicam) solam verborum factorumq; sig-
 nificationem & doctrinam reservastis; ut rudioribus, qui
 artem vestram non observant, illudatis. Hæc sunt non sa-
 cramentorum, sed prestigiorum vestrorum mysteria, quæ
 apud fideles tantæ sunt absurditatis, ut ea Christianis au-
 ribus aperuisse, satis sit redarguisse. Quod autem ais, istis
 vocibus: Hoc est corpus meum, non esse eam vim
 inditam, ut à quocunque pronuncientur, id effi-
 ciant quod esse significant, Verùm dicitis: quia sicut
 non cuivis Angelo commissum fuit, ut diceret: Ego sum
 'Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, sed illi dun- Exod. 3.
 taxat qui ad hoc à Deo deputatus fuit, ut divinam perso-
 nam representans diceret, non quod sibi, sed quod illi perso-
 næ congrueret, quæ per ipsum significabatur: Sic etiam non
 cuivis homini commissum est, ut personam Christi representet,
 & in ejus persona efficaciter dicat, quod non persona loquens,
 sed Christo significato congruit, Hoc est corpus meum, sed
 solis Apostolis, eorumq; in ea re successoribus sacerdotibus,
 quibus à Christo mandatū est: Hoc facite in meam commemo-
 rationem. Nam si quis alius ad hoc per consecrationem non
 deputatus, id attentet dicere (sicut apud vos quotidie faci-
 unt sutores, & calcifices) non tantum nihil operatur, sed
 etiã perniciosè mentitur, significans absq; legitima commis-
 sione, se Christi personam gerere: sicut absq; dubio menti-
 retur, quisquis absq; legitima commissione diceret: Ego sum
 Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: quia cum is
 Deus non eset, neq; Deum significando representaret, ut ra-
 tionem rei significata posset vere dicere: Ego sum Deus, palam
 mentiretur, asserendo quod verum esse non posset.*

Quod

Quod hæc Christi enunciatio : Hoc est corpus meum, semper vera fuit, etiamsi Christi corpus, non nisi ultimo ejus momento, ibi esse cœperit.

CAPVT XI.

Capite tuo quinto, ais, caput Apologiae meae sequens, quod in ea septimum est, sententia mea ineptias magis ac magis prodere: nempe quia contra id quod dixisti, quod eo ipso momento, quo Christus hæc verba proferre incipiebat, videlicet, Filius tuus vivit, jam sanus erat reguli filius: tanta manifestatione ostendi orationes quibus aliquid efficitur, non eo momento quo pronunciarum incipiunt. sed eo quo pronunciate sunt, suum effectum consequi, ut modo nolens volens id ipsum fatearis. Addis tamen te in momentis syllabarum, nullam vim constituisse, nec ejusmodi quippiam, vel per somnium tibi in mentem venisse. Quid tibi in mentem venerit, nescio: sed quid à calamo tuo processerit, hoc in scriptis tuis lego, hoc redarguo, & nihilominus quasi te poenituerit approbasse quod dixi: Si vir animo ducendi uxorem mulieri dicat, Tu es uxor mea: & illa vicissim viro dicat, Tu es vir meus, secundum Jurisconsultos non eo momento quo vir & mulier loqui incepissent, sed quo sermonem complevisset, factos esse conjuges: atque ex eo conclusi, orationes quibus aliquid efficitur, non ipso momento quo pronunciarum incipiunt, sed eo quo pronunciate sunt, suum effectum consequi argutaris, dicens; Quod si per pronomen (hoc) dicente Christo: Hoc est corpus meum, demonstratur corpus Christi, ratione illius instantis in quo finitur oratio, igitur donec planè finita fit oratio, Christus mendacij reus à vobis peragitur. Visne similiter ex dictis tuis colligamus: quod si vir & mulier, non eo momento quo lo-

qui cœ-

qui coeperint facti sunt conjuges, sicut ipse fatèris, sed quo sermonem compleverint: Igitur donec planè finita sit oratio mendaciy rei sunt, dicentes: Tu es uxor mea, Tu es vir meus? Si autè hæc duæ orationes, idè semper veræ sunt, quia non referuntur ad momentum quo pronuciari incipiunt sed ad illud quo pronuciate sunt: similiter intellige quod licet per pronome (hoc) demonstratur Christi corpus sub specie panis, eo momento futurũ, quo hæc oratio completa fuerit, Hoc est corpus meum: attamè semper vera est oratio, quia nõ referitur nisi ad illud tẽpus, quo res se habet. sicut ipsa enunciatio significat. Puerilia sunt quæ hic argutaris & Sacr. literariũ pertractatore indigna, sed quia forsitan eos movere possent, qui in Dialecticis, imò & Sophisticis minùs sunt exercitati; ideo tuo sophismati respondendũ esse putavi, quo niteris ostẽdere, non quidẽ in Christi verbis, ut ais, sed in nostra interpretatione turpissimã falsi labem esse: quam non video quomodo deterges a tua interpretatione, qua ais; per pronomen (hoc) panem demonstrari, ipsamq; enunciationem ad illud tempus esse referendam, quo pronuciari incipit. Quia panis quem pronomen (hoc) secundum vos demonstrat, primo orationis momento, nihil ulterius significat, ratione cuius possit dici esse corpus Christi: ac proinde secundum vos, nulla potest esse huius enunciationis intelligentia, nisi quod hæc panis substantia sit Christi corpus: à qua intelligentia, si falsi labem absterferis, eris mihi magnus Apollo. Si verò (non ex script. sacra, sed ex tua præsumptione & Sapientia) dixeris, quod ante Christi verba quibus ait: Hoc est corpus meũ, panis hic in sacramentum transierit, ut ratione rei significatæ per hunc panem a Christo acceptum in manus. verè dixerit Christus: Hoc est corpus meũ. Igitur & quisvis alius, ante Christi verba ipsi Christo potuit veraciter dicere: Hoc est

corpus

corpus tuū. Nec in huius sacramēti distributione, opus erit
 ullis verbis: sed sicut stramen vasi absq; ullis verbis imponi-
 tur, nihilominus à transeūtib; tantisper intelligitur signi-
 ficare vas esse venale, donec à vase deponitur: sic etiam panis
 vester absq; omni sermone, per hoc quod vice corporis Christi
 distribuitur, tantisper intelligitur, usu esse ipsum Christi
 corpus, donec hic usus cessaverit, sicut etiam supra attigi-
 mus. Quod autem te planissima omnia facere jactas, dicens;
 Quòd ex quo Christus voluit hunc sacramentum ac be-
 nedictum panē, in eum à nobis usum accipi, ut esset
 vice sui corporis, jamjam in ara crucis morituri: non
 fuit ampliùs vulgaris panis, sed ipsum ejus corpus, nō
 quidem ulla substantiarum commigratione, sed usu
 & destinatione: *Quid aliud, quā nos verborū involucris,
 & sermonis ambiguitate ludificas. Incertum enim est, quòd
 tempus designes, dicens: Ex quo Christus voluit hunc
 panem à nobis accipi, an aternū, (voluntas, enim Christi
 aterna est,) an temporale, quādo videlicet à nobis accipitur,
 juxta illud: Accipite & māducate. Deinde, hunc panem
 vocas sacramentū & benedictū, sed non explicas quādo, & qui-
 bus verbis sit sacramentus & benedictus: an his: Hoc est corpus
 meū, an aliis, an nullis: & quem effectū habuerit ea benedi-
 ctio. Quòd si forte dicas, non esse verbis vocalibus benedictū
 (id enim magicū esse contendis) sed tantūm aterna Dei vo-
 luntate: adhuc restat explicare, quando sit aterna Dei vo-
 luntate benedictus, & sacramentus: an quando Christus dixit,
 Hoc est corpus meū, an quando illū manducandū tradit, di-
 cens: Accipite & manducate. Satis sentio te non libenter cō-
 fiteri, quòd hic panis eo tēpore versus sit in sacramentū, quo
 Christus dixit: hoc est corpus meū, ne cogaris fateri, hūc pa-
 nē, primo momento quo Christus hanc orationē inchoabat,*

Hoc

Hoc est corpus meum, nondum fuisse sacramentum corporis Christi; ac proinde, non posse veram esse vestram intelligentiam, qua per hanc enunciationem: Hoc est corpus meum, significatum esse contenditis, quòd hic panis sit corpus Christi. Explica tandem quid velis, & sermones indefinitos de medio tolle, ut possimus certa & definita oratione, tecum expressuppositis, de questionis tue capite disserere. Laus tamen Superis, quod nunc ex scripturis sacris didiceris, non debuisse nuper tibi fastidiosum fuisse, quòd ego panem, quem Christus fregerat, dederatq; discipulis, semel atque iterum benedictum nuncupaverim, quia hunc eundem panem nunc & sacratum & benedictum nuncupasti. Sed tamen doleo, quòd ita vocem agnoscas, ut rem voce significatam obstinate perneges, contendens Christi benedictione, nullam panis factam esse mutationem. Quando enim Deus benedicit (inquit Prosper) facit quòd dicit: sicut etiam patet in maledictione, qua mulieri maledixit, dicens: In dolore paries filios tuos. Insuper in tua declaratione, qua te existimas omnia planissima facere, adis, hunc panem fieri Christi corpus, non metamorphosi, sed usu ac destinatione. Quibus verbis, rursus, per circuitum, ad illud redis, quòd tibi prius extortum est, nempe hujus enunciationis attributum, Hoc est corpus meum, non sumi propriè pro vero Christi corpore, sed figuratè, pro signo corporis Christi. Hoc enim significat verba tua quibus ais, panem hunc fieri corpus, no metamorphosi, sed usu & destinatione, hoc est, figura, non rei veritate. Deniq; adis, similitudinem annuli, quo Episcopus aut Abbas investitur. Sed longè exactius vestro sacramento correspondet similitudo straminis vasi impositi, quia annulus post investionem, diligenter & honorificè conservatur, ac in rei memoriã publicè ostentatur; vestrum

Prosper
super
Psal. 108.

autem sacramentum, nec conservatur, nec ostentatur, sed aut usu consumitur, aut cessante usu, ad pristinū suū statū revertitur, sicut stramen vasi impositum, si in sua significatione non sit conjunctū, cum à vase detrahatur omnino tale evadit, quale erat priusquā vasi ad significādū imponeretur.

Quod responsio de transsubstantiatione ad testimonia,
Filius tuus vivit; & Mulier ecce filius tuus,
sit omnino extra causam.

CAPVT XII.

CApite septimo Apologia mea improba veram, quod videris mihi veritatē, & verborū Christi intelligentiā, corporeis sensibus metiri, & magis fidere, et inherere phantasiæ, quam ex sensuum exteriorum iudicio concipis, nempe quod in pane & vino, per Christi benedictionē nulla sit facta mutatio; quā credere verbis Christi, in script. sacra manifestissime contentis quibus ais: Hoc est corpus meū, & Hic est sanguis meus. Et tamen nobis absq; ulla apparentia improperas, quod trāssubstantiationē soli externorū sensuum iudicio superstruimus. Contra quæ quid cap. 5. responsionis tue dicas, non est opus hic explicare; videat lector, et iudicet: quia sentio ubi cerebrum commoveri, si quid per te dictum exactiūs discutia, quod existimas ex p̄p̄inquo non contingere caput disputationis nostræ, quam facere vis de transsubstantiatione. Ut igitur ostenderem eandem enunciationem, alia & alia intentione posse proferri, dixeram Christū alia intentione, scilicet finali, dixisse regulo; Filius tuus vivit. nempe intentione sanandi filium ejus; alia servos, nempe intentione latificandi Dominū suū de sanitate filij: Hic tu respondisti in curatione filij reguli, nullā significari transmigrationē substantiæ in substantiā. Ad quod dixi, rationē per te datā, veluti a somniāte, omnino extra causā adductam, quia non agebamus de transsubstantiatione, sed an eadem

eadem enunciatio, servata eadem significatione, posset alia & alia intentione proferri. Atq; ut ostenderem, posse alia atq; alia intentione, videlicet finali, proferri, illam scripturam adduxi, non tanquam exemplum aliquod, quo per verbum (est) significatur transsubstantiatio, sicut tu contra tua, & mea expressa verba tibi confingis. Sic enim habet initium cap. 7. in apologia mea: Subdis in tua responsione, exempla script. sacrae per me proposita, ut ostenderem unam & eandem enunciatioem, servata eadem vocum significatione, posse alia & alia intentione proferri: videlicet Filius tuus vivit: & Mulier ecce filius, cum nro argumento nihil habere commune, eod quod nullam significant transmigrationem substantiae in substantiam; sed tantum accidentis in accidens. An non hic manifeste vides, ad quid probandum adduxerim illa duo script. sacrae testimonia: Vade, Filius tuus vivit; & Mulier ecce filius tuus? Et hic adhuc conquereris, quod ad tuam transsubstantiationem, in his testimoniis per te allegata ne gry quidem responderim. Obsecro an non satis magnum gry fuit, quod te dixi in prima responsione, addicta testimonia veluti somniantem respondisse, & quod nunc adhuc dico, te in eodem somnio perseverare, quando a me petis, ut aperte fatear, Beatam virginem duos ex sua substantia habuisse filios, alterum ortu, alterum transsubstantiatione, cum in productione dictorum testimoniorum, nullam omnino transsubstantiationis mentionem fecerim, sed tantum conatus sum ostendere, eandem orationem, alia & alia finali intentione dici? Nam Christus in cruce dicens matri de Iohanne: Hic est filius tuus, finaliter intendit his verbis, Iohannem in Mariae filium adoptare. Si autem S. Petrus postea hoc idem Beatae Mariae dixisset, tunc tantum intendisset, id significare, quod a Christo factum

erat in cruce, nempe significare, quod Iohannes esset filius Mariae adoptivus.

Hic præterire non possum, id de quo & mihi congratulor, & tibi condoleo, nempe quod me facetum scurram vocas: gaudeo enim quod à Domino iudicatus sum dignus, qui pro veritatis defensione contumeliam sustinerem: Nam beati estis cum maledixerit vobis homines, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me; gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis, inquit Christus. Sed me contristat, quod cum hæcenus gloriatus sim de te, quod licet pro defensione causa quam sustines, multa diceres, quæ mihi non placerent; attamen a conviciis & contumeliis abstineres. Nunc autem, non video, quo modo hoc verbum, quod tibi hic excidit, rejerre queam ad defensionem causæ quam suscepisti, & non potius ad studium ledendæ & inhonorandæ personæ meæ, quod est convicij et contumeliæ proprium. Potest quidem à furore oculus meus conturbari, ut alicui inferam iudicium contumeliæ, sicut mihi principio tuæ responsionis objecisti, sed sincere dico, si quid a me prodiit, quod tale quippiam tibi sonare videtur (cujus non sum mihi conscius) non intendi id quod mihi impingis. Si quid autem interdum differendo conatus sum lepidius dicere, id non feci animo irritandi quempiam, aut vanè delectandi, sicut solent faceri scurræ, sed studio consulendi fidelibus, ut ab erroribus revocarentur: sicut Heliam fecisse arbitror, quando sacerdotibus Baal illudebat, dicens: Clamate voce majore, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur.

3. R. C. 18.

Quod hac oratione, Petra erat Christus, nulla efficitur transmutatio, quia tantum significatur quod antè fuit, quàm hæc oratio pronunciaretur.

CAPVT XIII.

Capite VIII. *refricas verbi (est) unam & simplicem esse significationem, sed ubi coniungitur Categoriis tñ accipi pro re subiecta: de qua re satis dixi in Apologia sed cñ eo quod addis, me magno studio voluisse verbi (est) significationem introducere ad fieri, ut persuaderem, Hoc est corpus meum, idem significare, atq; hoc fit, vel hoc factum est corpus meum; Vellem adjungeres quo loco, aut quibus verbis conatus sum hanc verbi (est) significationem introducere, ut appareret, quam sit verum quod dicis. Dixi cap. 4. Apologia mea, virtute huius propositionis: Hoc est corpus meum, posse fieri, quod per eam non significatur fieri, sed tantum significatur esse: ubi satis aperte significavi, verbum (est) in propria significatione, & non pro (fieri) accipi: sed ubi diversum aseruerim, non invenio. Proinde observa, ne forte in libro meo non inveneris, quod mihi scribis, nempe quod magno studio voluerim verbi (est) significationem introducere ad (fieri,) ut persuaderem; Hoc est corpus meum, idem significare, atque hoc fit vel hoc factum est corpus meum, sed te potius hoc, aut dormiendo somniasse, aut vigilando confinxisse.*

Dicis in hac oratione: Petra erat Christus & subiectam vocem, & quæ illi attribuitur, iustitiam significare. Et verum dicis; ac deinde rogas, cur non credimus Petram substantialiter fuisse in Christum transformatam? Respondeo, quod sicut Petra, quæ est vox subiecta lapidem significat: sic & ipse idem lapis significatus, ulterius sacramentaliter Christum representat, de quo dicitur: Petra autem erat Christus, id est, res significata per illum lapidē virga Moysi percussam, erat Christus: quod quia sine sella transmutatione verum invenitur, ideo in hac oratione:

Petra erat Christus, nulla transmutatio queritur, ut vera esse inveniatur, sicut nec in hac; Hac statua est s. Franciscus, homo est substantia: quia cum dicitur, Petra erat Christus, non ad signum, sed ad rem significatam respicitur, qualongotempore prius fuit, quam hoc ab Apostolo diceretur. In hac autem oratione: Hoc est corpus meum, nihil potest intelligi demonstratum, quod tunc fuerit Christi sacramentum, cum hoc dici inciperet, ut intelligi queat sermo esse, non de re per pronomen (hoc) demonstrata, sed de re sacramentaliter, per rem illam demonstratam ulterius significata: sicut de Petra diximus. Et ideò in hac oratione; Hoc est corpus meum, necessum est ad id venire, quod supra diximus, ut per pronomen (hoc) demonstretur Christi corpus, quod his verbis efficiebatur. Nam alioqui, verum esse non potest quod ait Christus; Hoc est corpus meum. In hac autem oratione, Petra erat Christus, nulla transmutatione opus est, ut vera sit oratio, quia per eam nihil aliud significatur, quam quod res sacramentaliter significata per Petram, in monte Oreb virga Moyse percussam, sit Christus; quod sermone simplicissimo verum est. Sed de his plura diximus superius.

Quo I præsentia Christi in sacramento altaris (quam populus Christianus semper intellexit secundum corpus & sanguinem) versutè transferatur ad præsentiam secundum divinitatem.

CAPVT XIII.

Capite tuo nono gloriaris, quod cum scripta tua cum mea Apologia non ediderim, (malui enim venenatis cibum peritis medicis iudicandum relinquere, quam rudi plebi manducandum propinare) tu tamen Apologiam meam, cum tua responsione curaveris excudi, nempe ut eos nostræ disputationis iudices constituas, eorumq; iudicio victor evadas.

evadas, de quibus ait *Apostolus*, *Quod erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria concervabunt sibi magistros, prurientes auribus; & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem converteantur. Caterum si quis vestrorum, meis verbis, quæ tu venenata reputas, incantetur: nonne tibi imputabitur, quod absq; necessitate, venenum ab alio confectum propinaveris, tantum ut experiaris, ànne per te sufficiens & opportunum contra illud sit adhibitum remedium? Addis etiam, te prudentem pertransire disputationes meas de benedictione & maledictione, deq; straminis vasi impositi similitudine, aliaq; ejus generis permulta: ne confutandis meis ineptiis, ipse te ineptum præbeas. Respondeo, non exiguam esse prudentiã, ea quasi contemnendo præterire, quæ propter nimiam evidentiam, neq; argumentis refelli, neque verborum involucris possunt obscurari. Ad illud transeo, quod capite sequenti tã acerbis verbis exaggeras, me verutè ac veteratoriè, Christi præsentiam pro transubstantiatione panis substituisse. Quod quidem ipsum (inquis) in libri titulo fecisti, sanè quàm impudèter. Capite xi. *Apologia mea sic breviter argumentum tuum retuli: Christus præcepit, ut quotiescunq; id fecerimus, in sui memoriam faciamus: igitur in sacramento Eucharistiæ non est Christi præsentia, sed memoria. Deinde respondi; Christum jussisse benedictionem, fractionem, & sumptionem hujus sacramenti, in sui memoriã fieri: sed nunquid negavit præsentiam, cum dixit: Hoc est corpus meum: & His est sanguis meus? Quia igitur in sacramento tuo non intuli: igitur in sacramento Eucharistiæ non est Christi præsentia secundum corpus: sed tantum dixi, non est Christi præsentia: Ideò exclamas, me veteratoriè & ver-**

sutè agere, quasi non hoc ipsum satis expresserim cum subjeci: nunquid negavit præsentiam, cum dixit: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus? significans me loqui de Christi præsentia, non secundum divinitatem, de qua nemo vobiscum contendit, sed de præsentia secundum carnem & sanguinem. Sanè si tunc advertissem, quod nunc adverto, te reformidare populi judicium, cuius animo ex antiquissima fide impresum est, Christum in sacramento Eucharistie semper esse præsentem teq; hujus dicti intelligentiã de veritate corporis & sanguinis Domini astutè, dolosè, veteratoriè velle transferre ad præsentiam secundum divinitatem vel secundum fidem, sicut ait Apostolus: Christum habitare per fidem in cordibus, ut populo illudas, qui hanc Christi præsentiam semper intellexerit secundum corpus & sanguinem: ego potius ter intulissem, te velle colligere, in sacramento Eucharistie non esse præsentiam Christi secundum corpus & sanguinem, quam semel omissem, quod nunc exprimo, secundum corpus & sanguinem, ut amputassem tibi occasionem, tam multa dicendi de Christi præsentia secundum divinitatem, & fidem; de qua nulla questio tibi movebatur. Sed quia tunc hoc non adverti, ideò contra sophisticam & dolosam, ne dicam veteratoriam tuam intelligentiam, minus vigilans fui, simpliciter ponens Christi præsentiam, pro præsentia secundum corpus & sanguinem. Quid autem in titulo libri mei dicas impudenter per me factum, non intelligo. Sic enim habet titulus: Apologia de veritate corporis Christi in sacramento altaris. Nullum enim locum reliqui intelligentie tue de præsentia divinitatis. Sed forte malè te habet, quod nõ inscripserim apologiam de transsubstantiatione, ut relietis sac. scripture verbis, in questione transsubstantiationis, posses simulare cupressum, ad quam tanquam locum communi-

rem libenter, etiam sine necessitate, recurris. Addis me argutulè cavillari, haud esse facinus, deglutire integrâ Christi carnem modò non frangatur aut laceretur. Hoc dixi nec muto, quod Christum deglutire, imò & frangere, eo modo quo in sacramento frangitur, nec facinus nec crimen est: quia neque occasio est, neq; lesio, que occasionis principium est. Tu autem qui facinus esse contendis, dic cujus mandati sit transgressio deglutire aut etiam frangere Christi corpus, sine injuria & lesione: facinus enim omne contra aliquod mandatum præsumitur. Sed tibi sufficit id dicere, etiamsi neque scripturam sacram, neq; orationem possis adducere. Dicis facinus esse deglutire ritu balenæ. Fateor quia balena deglutit ad interimendum, sed si sine lesione deglutiret ad transportandum, sicut navigantem deglutit navis, aut sicut cœte deglutivit Ionam, non esset facinus; sed beneficium.

Quod sensus præstigiū non patiantur quando substantia in substantiam insensibiliter transmutatur.

CAPVT XV.

Capite tuo XI. & XII. in verborum campos excurre, & libro tuo prolixam disputationem inseris, de dictis Petri Lombardi, Divi Thomæ Aquinatis, Cajetani & aliorum: Item de sensibilibus qualitatibus, quas dicis à nobis fingi apparere, que non sunt: velut album, rotundum: in qua re si nihil fingeres, forte religiosior appareres. Itē ca. 13. consumis, negando te significasse possibilem esse Lutheranorum opinionem, de pane remanendo in sacra Eucharistia, cum Christi corpore: de quibus omnibus nihil dico, quia fidei Catholice, non Scholasticorum doctorum suscepi defensionem.

Ad caput tuū 14. venio, in quo conaris defendere, quòd
c 4. si panis

si panis per verba Christi in Christi corpus convertatur, igitur sensus, qui hoc non advertunt, prestigium patiuntur. Rogavi, an etiam sensus prestigium patiantur, quando non advertunt, quod infans in baptismo, ex filio diaboli, Dei filius efficitur? sed quia existimas, inter has duas transmutationes, quæ tamen ambæ insensibiles sunt, nihil esse simile, ob id (ut suspicor) quod in baptismo nulla fiat substantiæ transmutatio, quæ possit cum ea transsubstantiatione comparari, quæ videtur tibi perpetuò ob oculos versari, adferam aliam transmutationem. Rogo igitur, si quis te presente, sed id sensu non percipiente, moriatur, an sensus tui in hac transmutatione substantiæ prestigium passi dicentur, quia non adverterunt, quod alia ratione postea deprehenditur, nempe ex vivo homine, cadaver inanime factum esse? Intellige igitur sensus prestigium pati, non quædo circa substantias aliquid occultè mutatur, quod sensu non percipitur, sed quando sensibus in suo sensibili illuditur, ut aliud pro alio sentiant.

1. Cor. 10

Ut ostendas apud Apostolum, cum ait: Panis quem frangimus, non corpus Christi ex pane factum, sed verum panem esse, qui frangi dicitur: conaris ostendere serpentem in quem virga Moyse conversa legitur, adhuc virgam nominari, non quia ex virga factus est, sed quia magorum virgis comparabatur: quas præterdis re vera in serpentes mutatas non fuisse. Sed si verus serpens propter nudam comparationem ad virgas, quæ sub serpentum specie occultabantur nomine virgæ appellatus est: quanto magis potest idem serpens, virga nuncupari, propter comparationem ad virgam, quæ spectantibus omnibus in illum serpentem est conversa? Et simul ad illud nihil respondes, quod tibi primo loco objeci, dicens, quod cum tu contendas de panis substantia rectè à Christo dictum, Hoc est corpus meum, tantum quia panis adhibe-

adhibebatur ad significandum Christi corpus, cuius nullam præferebat imaginem: miraris tamen, si Apostolus panem vocet Christi corpus, verbis Christi ex pane factum, & adhuc integram panis figuram retinens.

Quia dixeram, in simulachro S. Francisci, relucere imaginem eius, ut statim intelligatur, cur hoc simulachrum sanctus Franciscus esse dicatur (quod non minus dicere poterã de imagine Cæsaris, vel simulachro demonis, quam de imagine alicujus sancti) attamen arrepta occasione, statim excurrens ad accusationem saxeorum idolorum, & sacris imaginibus maledicendo te disertum ostendis. Quasi hic aliquid egissem de cultu imaginum, & non potius de sermone, quo in talibus rebus uti solemus, dicentes: Statuam Iovis esse Iovem, quia videlicet res per statuam Iovis significata, Iupiter est. Sed more tuo fecisti, quod audita voce imaginis, hunc locum tuum communem negligendum non putasti, ut tua responsionis chartas, disputatione nihil ad rem pertinente, adimpleres.

Quod locus Apostoli: Bibebant de consequente eos petra,
ad Augustino rectè accipiatur de Iudæis, spiritualiter
utentibus sacramentis illius temporis.

CAP. XVI.

Capite tuo xv. quereris me locum illū Pauli; Bibebant de consequente eos Petra, Petra autem erat Christus, argutula cavillatione pervertere; & contra Augustini, aliorumq; veterum auctoritatem de ipso Christo, qui per fidem in eorum cordibus qui bibisse dicuntur, habitabat, interpretari; non autem de incredulis Iudæis, qui sacramentorum duntaxat erant participes. Nisi in Apologia ostendissem, Chrysof. id sentire quod dixi, forsitan illum etiam hic nominasses: sed quia D. Augustinum reliquis suppressis nominasti, audi quid lib. 12. contra Faustum cap. 29. de hac re
Chrysof.
August.

dicat. Recitatis enim verbis Apostoli ex cap. 10. prioris ad Corinth. usq; ad hanc clausulam: Petra autem erat Christus, subjicit verba sua, que sic habent. Exponendo unum, in cætera introducit intellectū. Si enim Petra Christus propter firmitatem, cur nō & manna Christus, tanquam panis vivus qui de cælo descendit? quo verò qui vescuntur, spiritualiter vivūt: Nam illi veterē figuram carnaliter accipientes mortui sunt; Sed cum dicit Apostolus, eundem cibū spiritualē manducaverūt, ostendit illud spiritualiter intelligi in Christo, sicut & potum cur spiritualem dixisset, aperuit cum subjunxit: Petra autē erat Christus, quo aperto cuncta fulserunt. Et rursus tractat. 26. super Iohannem, tractans illud; Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. Quare manducaverunt & mortui sunt? Quia quod videbant credebant, quod non videbant non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum. Manducavit manna & Moyses, & Aaron; manducavit manna & Phinees, & mortui nō sunt; quare? quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. Et infra super illud: Hic est panis qui de cælo descendit. Hunc panem, inquit, significavit manna; hunc panem significavit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt, in signis diversa sunt, sed in re que significatur, paria sunt. Apostolum audi: Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt; spiritalem utiq; eandem, nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud; spiritalem verò, quam nos vel patres nostri, quibus nos similes sumus, non patres illorum quib. illi similes fuerunt. Et adjungit; Et

1. Cor. 10

omnes

oēs eundem potū spiritālē biberūt ; aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidā, tamē hoc idē significante virtute spiritali: Quomodo enim eundem potum ? Bibebant, inquit, de spiritali sequente Petra, Petra autem erat Christus. Inde panis inde potus. Petra Christus in signo verus Christus in verbo & in carne. Et quomodo biberūt ? percussa est Petra de virga bis. Gemina percussio, duo ligna crucis significat. Hic est ergo panis qui de cœlo descendit, sed qui pertinet ad virtutē sacramēti, non qui pertinet ad visibile sacramentū. Hactenus Augustinus: quem manifestū est dictū Apostoli locū intellexisse de iis qui in sacramentis veteribus, per fidē Christum spiritaliter manducabant. Nam cū dicit Apostolus; Eūdem cibum spirituale manducaverūt, ostendit illud spiritaliter intelligi, in Christo, inquit. Sed & ipse textus Apostoli, nos cogit intelligere quod dixi: habet. n. sic, Nolumus vos ignorare fratres. Igitur fidelib. loquitur, q̄ fratres appellatur. Quonia patres nostri oēs sub nube fuerūt: fideles loquūtur, fidelīū n. patres fuerunt Propheta & alii sancti, quorū conversatio in cœlis fuit. Nam fidei illorū credendo sunt imitatores. Igitur de spiritalib. Iudæis loquitur, infidelīū autē est dicere sibi patrem super terrā, quibus ait Christus: Patres vestri videlicet infideles & increduli, manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt; quia non spiritaliter fide intelligendo sacramenti rationē, sed tantū carnaliter vitā temporale sectando manducaverūt. Sequitur, bibebant autē de spiritali, consequente eos Petra, Petra autē erat Christus: qui de se ait apud Iohannem: Qui credit in me, non sitiet. Sed ne cogaris per petrā sequentē, Christū intelligere. (Nam lapis ipse populum non sequebatur) dicis Petram quidem in Ore virga Moyfi percussam, non esse secutā populum, sed aquam de Petra fluentem, quæ per Metonymiam nomine Petræ intelligitur.

Sed quomodo illa aqua sit populum secuta, tu videris: Nihil enim ejusmodi in Numeris habemus. Imò populus obtulit, in Idumæa, pro aquis pretium dare, quod non obtulisset, si aqua petre percussa, populum secuta fuisset, sicut prærendis. Quoniam igitur in D. Augustino, quem nominasti, te falsum dixisse comperio; nempe quòd locum Apostoli de carnalibus Judæis acceperit, & merito idem suspicor de pluribus aliis, quorum nomina tacuisti: idè ad textum Apostoli te revoco, & ex illo tibi ostendo, quid me moverit, & quid te movere debuerit, ut istud Apostoli testimonium acciperes, non de iis Judæis, qui carnaliter tantum, sicut accipiunt quidam; sed de iis qui spiritualiter veteris Testamenti sacramenta perceperunt. Non igitur ego lectoris patientiam tento, aut à proprio sensu verba Apostoli protervè detorqueo, (sicut absq³ omni ratione mihi improperas) sed tu, qui etiam sacris doctõribus, contra apertissima verba textus, audes falsum imponere. Sed objicis maximam eorũ partem de quibus loquitur Apostolus, fuisse infidelẽ, quod illis, in quorũ cordibus habitat Christus, tribui nõ potest. Respondeo me fateri quod dicis, maximam partem eorũ fuisse infidelem. Sed multum miror te velle de scripturis sanctis disserere, & tamen ignorare secundam Ticonij regulam, que habetur apud Augustinum de doctrina Christ. lib. 3. cap. 32. cui subdit, quòd lectorẽ vigilantem requirit, quando videlicet scriptura, cùm ad alios loquitur, tanquam ad eos ipsos, ad quos loquebatur, videtur loqui: vel de ipsis, cùm de aliis jam loquitur, tanquam unũ sit utrorumq³ corpus propter temporalem commixtionem & communionem sacramentorũ. Et adducit hujus regulæ exemplũ ex Canticis Canticorum, ubi ait Ecclesia; Fusca sum sed formosa, fusca in malis formosa in bonis. Item aliud ex Isa. 42. cap. ubi do

August.

Cap. 1.

ubi de bona parte dicit: *Ducam eos in viam: deinde de alia parte, tanquam de iisdem subdit: Ipsi autem conversi sunt retrorsum, quamvis alii jam significentur his verbis. Igitur si circa dictam Ticonii regulam vigilasses, facile intellexisses objectionis tue solutionē, quod Apostolus juxta morē script. sacra, in priore quidē capituli sui parte, de spiritualibus Iudeis loquatur: in sequenti verò, de carnalibus in eodem populo, eorumdemq; sacramentorum communionē existentibus.*

Quod Petra de qua ait Apostolus : Petra erat Christus, prius Christi sacramentum fuit, quàm hoc diceretur: non autem panis priusquam à Christo in manus acciperetur.

CAPVT XVII.

Capite XVI. multa verborum ambitione præmissa, acceptas meam confessionem, qua dixi, *Hanc sententiã, Petra erat Christus, vel hanc, si usquã in script. sacris reperiretur, Columba que super Christũ descendit, fuit spiritus sanctus: non sic explicandã: Hec columba significavit Spir. sanctum: vel sic; Hec columba fuit sacramentum spir. sancti: sed tantũ explicandã per hanc sententiã: Id quod per illam columbam fuit sacramentaliter significatum, verè fuit spiritus sanctus: sic, ut non sit figura in voce attributa (spir. sanctus) neq; in copula verbi (est) sed (ut ais) in ipsa voce subiecta. Respondeo juxta jam dictã explicationem hujus sententię, Columba que super Christum descendit fuit spir. sanctus: cui similis est: Petra in Ore percussa erat Christus: non tantũ in voce attributa, & in copula sed etia in voce subiecta, nullã omnino fuisse figuram. Ipsa enim subiecta vox, videlicet columba, juxta sue significationis proprietatē, avē notam significat, sicut & Petra lapidem: sed quia hec avis quando super Christũ descendit, sacramentaliter Spiritum sanctum significavit: ideo ratione rei per hanc avem significata*

cate, rectè dici potuit, quòd illa columna fuit Spiritus sanctus: Unde Divus Augustinus de Genesi ad literam libr. 8. cap. 4. dicit, quòd in his sententiis: Sapientia est lignum vite omnibus amplectentibus eam: & , Petra erat Christus: quibus omninò similis est hac enunciatio: Columba illa que super Christum descendit. fuit spiritus sanctus: non erat (inquit) figurata locutio, sed earum rerum expressa narratio, quarum erat figurata precessio. Et infra: Rectè quippe appellatur, quòd ad eam significandam precessit. Non igitur est in voce (lignum vite) neq; in voce (Petra) vel (Columba) ulla figurata significatio; sed in re significata (de qua in dictis sententiis mentio est) precessit quedam sacramentalis institutio, qua res ipsa per vocem propriè significata, Sapientiam, Christum, aut Spiritum sanctum significat. Quòd autem consequenter ex dictis duabus sententiis congruenter postulas, ut hac enunciatio à Christo prolata; Hoc est corpus meum, non explicetur per hanc sententiam, Hoc significat corpus meum; neque per hanc, Hoc est signum corporis mei, ut sit figura in attributo, aut verbo: sed tantum per hanc; Id quòd sacramentaliter significatur per hoc quòd vobis demonstro, vel per hunc panem, est vere corpus meum; absurda petitio est, qua exigitur falsa & absurda huius propositionis explicatio. Siquidem huius panis, quem pretendis pronomine (hoc) demonstrari, nulla omninò precessit sacramentalis institutio, qua Christum aut eius corpus significaret, sed antea tantum res fuit, non signum. Quòd qui attendunt facile vident falsam & dolosam esse hanc explicationem à te excogitatam, videlicet. Id quòd per hunc panem significatur, est Christi corpus. Hic enim presupponitur, quòd quemadmodum Petra in Ore percussa, prius sacramentaliter Christum significabat, quam diceret Apostolus,

Petra

Petra erat Christus: sic etiam panis, quem in novissima cœna accepit Christus in manus suas ad benedicendum, prius sacramentaliter institutus fuerit ad significandum Christi corpus, quam ipse Christus benedicens panem, diceret; Hoc est corpus meum. Id quod aperte falsum est: quia nulla præcessit institutio, qua hic panis, quem Christus in suas manus accepit, sacramentaliter significaret Christi corpus, Aut si quæ talis institutio sacramentalis præcessit, proferatur, & ex scripturis sacris confirmetur.

Quod confidentia non semper sit argumentum veritatis, sed aliquando præsumptionis & impudentiæ.

CAPVT XVIII.

CApite ultimo responsionis tuæ, resricas confidentiam tuam, qua scripta mea cum tuis ausus sis prælo committere, ut mundus de causa iudicet. An in hac re instituto tuo congruenter feceris, sicut supra dixi, tu videris. Ego tamen considerans te eadem fronte qua scripta mea cum tuis edidisti, simul asserere, quod quo tempore eras Lovaniæ, videris scripta Ruardi Tappardi eo tantum nomine vetari, quod Calvini rationes interdum fusiùs, & de verbo ad verbum proposuisset: non magnifacio confidentiam tuam. Quia mihi & pluribus aliis qui ejus temporis adhuc memoriam retinent, certò constat falsum esse, quod de scriptis Tappardi te vidisse scribis. Eram enim tunc non tantum professor sacrarum literarum, sed etiam de consilio Universitatis Lovaniensis, & facultatis sacræ Theologiæ: in quibus consiliis, nulla unquam facta est ejus rei mentio.

Confidentia igitur non semper est veritatis argumentum; sed frequenter præsumptionis, superbiæ, & impudentiæ testimonium: qua nonnulli, & præsertim heretici, constantiore

vultu

vultu aſerunt quod nesciunt, aut etiã quod dolose confinxerunt, quam alii quod compertũ habent. *Que impudentia in ſequentibus adhuc maniſteſtius oſtenditur, ubi volens verba mea refellere, quib. dixi, Quod ſi Catholici principes de vobis aliquid durius ſtatuerũt, quã velti duces de Catholicis ſtatuerũt, id præter rationẽ non fore. Nunquã enim fuimus quod eſtis, nec aliquid vobis promiſimus, neq; à vobis unquam defecimus, ut vobis hoſtes efficeremur: vos à nobis, noſtra religione, noſtroq; principe, contra fidem datam, contra majorũ inſtituta defeciftis. Deinde adjeci: Vos voſmetipſos Romanæ Catholicæ religioni ſubtraxiſtis, & ſubtractos Ro. Catholicæ religionis defertores appellatiſtis. Reſpondeſ nos bis eſſe pduelles. Primũ quod à Rege ob Hiſpanorum tyrannidẽ defecerimus. Deindẽ fortuna paululum cõmutata, in patriã arma tulerimus, ſeu, ut infra ais, à vobis quib. eramus arctiſſimo jũcti foedere & ſacramẽto, diſceſſiſſe omnes vident. Deindẽ etiam addiſ, perridiculum eſſe, quod Cath. Romanæ eccleſiẽ vos dixerim eſſe defertores, eò quod Catholica Ro. nihil aliud ſit quã univerſalis particularis. Si apud Iuriſperitos dũtaxat cauſa hæc ageretur, facilis eſſet ad tuas accuſationes reſpoſio, quod criminatio (p̄ſertim quæ vos deficiendo à Rege ſaltẽ ſemel perduelles eſſe convinci) nõ ſit purgatio. Sed quia mundo ſatiſſaciendũ eſt, in quo ſunt nõ ſolũ intelligentes & eruditi, ſed etiam rudes & imperiti, qui inter purgationẽ, & criminationẽ non diſtinguunt: Ideò reſpondeo, nobis, id eſt, Vniuerſitati Lovaniẽſi, ante adventũ Domini de Glabbeke, nihil unquam fuiſſe propoſitũ, quod ullam à Rege Catholico defectionem portenderet. Sed cum iſ aliquot diebus antè conflictum Gemblacenſem veniſſet*

Lovanium, me presente, audiente, & simul cum ceteris respondente, Universitati Lovaniensi proposuit, & ad ea responsum accepit: qua sequenti commentario, ex Actis Universitatis Lovaniensis ad verbum extracta, continentur.

ANNO Domini 1578. die Luna, 27. Ianuarij hora tertia post Meridiē in superiore Capitulo sancti Petri Lovaniensis, fuit sub juramento convocata, congregata Universitas, cui Magnificus dominus Rector proposuit ea qua sequuntur. Primo, an placeat acceptare pro superintendente custodiae & conservationis, ac inde dependentium, oppidi Lovaniensis, Maximilianum de Cottrean, dominum temporalem de Glabbeke, &c. juxta commissionem sibi datā. Secundo, proposuit Universitati, an placeat prestare juramentum, juxta formulam ab eodem domino Maximiliano propositam, tenoris hic inferius inserti. Super quibus Universitas deliberando conclusit, praefato de Glabbeke dandum esse responsum in scriptis, tenoris sequentis.

ALMA Universitatis studij generalis oppidi Lovaniensis, viso exemplo commissionis, qua sub data 17. hujus mensis Ianuarij, nobili viro Maximiliano Cottrean, domino de Glabbeke, &c. data est, quo ad superintendentiam custodiae & vigiliarum, oppidi Lovaniensis: audita quoque illius propositione, & exactione juramenti in scriptis concepti, sub formula sequenti.

Ick ghelove en zwere ten hepligen / den Coninckl. Majesteit / als Hertoge van Brabant / Eertsheroghe Mathias van Oostenrijck / Gouverneur ende Capiteyn generael van zynen Nederlanden : Mijn Heere den Prince van Oraengien / als Gouverneur particulier van Brabant / ende Lieutenant generael vanden voorszreven Nederlanden: en Maximiliaen
d
van

van Cottreau/Heere van Glabbeke/Waffemont/ete.
als superintendent deser stadt vā Loven / vāden Co-
nincil. Majestejt / en Staten generael daer toe spe-
cialijck gecōmitteert: gehooysaem/ goet en gherrou te
zijne: ende met raet ende daet/ lijf ende goet te weder-
staen de verclaerde vbanden van onsen gemeyne Va-
derlanden/ende de voozsz stadt van Loven. So helpe
my Godt/ ende alle zyn Veylighen/ &c.

Quod Latine ad verbum sonat. Ego promitto &
juro ad sancta, Regiæ Majestati, tanquã Duci Bra-
bantix: Mathiæ Archiduci Austria, Gubernatori &
Capitaneo generali suarum inferiorum Provincia-
rum: D. Principi Auraico tanquam gubernatori
particulari Brabantix, & vicem gereti generali præ-
dictarum inferiorũ Provinciarum: & Maximiliano
van Cottreau, domino de Glabbeke, VVaffemont,
&c. tanquam superintendenti hujus civitatis Lovan-
nensis, à Regia Majestate & Statibus generalibus
ad hoc specialiter commissiõnem habenti, me obe-
dientem, bonum & fidelem fore, & quod consilio
& opere, vita & bonis resistam declaratis hostibus
nostræ communis Patriæ & prædicti oppidi Lovan-
nensis. Sic me Deus adjuvet & omnes Sancti, &c.

*Ex deliberationibus quinque Facultatum conclusit, do-
mino Superintendenti respondendum esse: quod, quo ad re-
ceptionem sua persone ad dictam superintendentiam, hæc
res ad Vniuersitatem non pertineat, cum non habeat dicti
oppidi administrationem & gubernationem, quæ pertinet
ad Magistratum &c. Et quo ad formulam propositi ju-
ramenti, declarat Vniuersitas, se existimare, quod sic illud
non possit, nec debeat prestare: & miratur, hujuscemodi
juramentum ab Vniuersitate (quod corpus est Ecclesiasti-
cum) præter exemplum exigi.*

Postridie, die Martis, 28. Januarij, hora undecima ante Meridiem, finita repetitione in utroque Iure, in Scholis Mathematicorum, M. Petrus Peckius, Juris utriusq; Doctor, in Universitate retulit, quomodo ipse cum eximio domino & M. N. Roberto Malcotio, ac domino Advocato fiscali, tradiderit Domino de Cottrcau instrumentum Universitatis.

Et ne dicas hæc quæ retuli, fortuna paululum mutata contigisse (sicut respondendo indicas) advertendum est, hæc contigisse Lune & Martis 27. & 28. Januarij: Conflictum verò Gemblacensem, postea fuisse commissum, die Veneris sequenti, trigesima prima videlicet, ejusdem mensis Januarij. Cumq; die Sabbathi, id est, prima Februarij sequentis, præfatus Superintendens postularet consensum Universitatis, ad introducendum externum presidium, pro civitatis custodia: conclusit Universitas respondendum, quod ad se non pertineat ordinare de recipiendo, aut non recipiendo milite, rogans Magistratum, ut si intendat intromittere militem, priusquam id faciat, dimittat omnes de Universitate abire volentes, juxta jus commune, & privilegia ejusdem Universitatis. Et hujus conclusionis data est præfato Superintendenti copia vernaculo sermone.

Cumq; secunda Februarij, per dictum Superintendentem & quosdam alios, sub vesperam clandestine in oppidum Lovaniense, introducta essent duo vexilla Scotorum, pro murorum custodia, universitas postridie hora nona ante Meridiem congregata in magno refectorio fratrum Predicatorum, conclusit, & eodem die in scriptis, præfente supra scripto Superintendente, Magistratui conclusionem suam exhibuit, qua conquerebatur inter cives sparsum esse rumorem, quod externum presidium receptum esset de

consensu Universitatis; cuius oppositum ipsis esset satis cognitum. Et quia jam admissum erat presidium, Universitas petiit, ut iuxta priorem suam petitionem, statim omnibus studiosis daretur potestas discedendi ex oppido. Ad quod respondit Superintendens, se ad hoc nihil posse respondere, abque ordinatione Statuum.

Vidésne mi Marnixi, quomodo à Rege Catholico deficientes vobiscum per ànelles effecti sumus, & quam arcto fœdere ac sacramento vobis iuncti fuerimus? Si res habet ut dicis, non debuit sine scripto perfici. Profer igitur tabulas initi vobiscum jœderis, & præiuti juramenti: ut spectante mundo, te expurges à crimine mendacij, quo penè in singulis quæ narras, scatère deprehenderis.

Quod autem addis, perridiculum esse quod ajo, vos Romanæ Catholicæ Ecclesiæ esse desertores, eò quòd Catholica Romana, nihil aliud sit quàm universalis particularis: Quid aliud quàm impudètia est? cum vos ipsi priores in edicto publico, vos Romanæ Catholicæ religionis desertores nuncupaveritis? Si enim ridiculum est, Ecclesiam aliquam dicere Romanam Catholicam, eò quòd Romana Catholica, nihil aliud sit, quam universalis particularis: Igitur ridiculum fuit vestrum edictum, quod & præconis voce publicastis, & prælo commissum, in mundum universum emisistis: in quo vocastis vos Romanæ Catholicæ religionis desertores. Aut si tunc aliam Romanam Catholicam Ecclesiam cogitabatis, quam nunc Catholicam dicere non vultis, saltem explicare, quam nunc velitis appellare Catholicam. Nam licet symbolum fidei, unam, sanctam, Catholicam agnoscat Ecclesiam, tu tamen duas describis Ecclesias: alteram visibilem: alteram, quæ solis Dei oculis conspicua, electorum numero contineatur: quarum dis-

discrimen me ignorare gloriaris . Id quod libenter agnosco, quia mihi verecundum non est ignorare, quod scriptura sacra nescit, quod unversa scriptorum antiquitas ignoravit, & quod nulla ante vos haereticis somniavit . Scribit Aposto- Eph. 5.
lus de vocatione qua vocati sumus, de qua alibi: Videte vo- 1. Cor.
cationem vestram fratres, id est, de Christi Ecclesia, unum 1.
corpus & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe voca-
tionis vestrae. Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma:
unus Deus & pater omnium . Et tu non tantum duas facis
Ecclesias, alteram invisibilem solis Dei oculis conspicuam,
alteram visibilem, quam desinis esse quemvis eorum coetum,
qui nomen Christi externo ritu profitentur: sed penes innum-
eras, quae in unum corpus coalescere non possunt . Nam no-
men Christi externo ritu profitetur, non tantum Romana
Ecclesia, quam tantopere detestaris, sed etiam univ[er]se ha-
ereses, & schismata, quae Christianum nomen nondum ab-
jecerunt etiam si diversissimis, & adversissimis spiritibus
inter se conflictentur, & non magis in unum coalescere pos-
sunt, quam Christus & Belial, aut quam templum Dei &
idola . Et tamen has univ[er]sas cōspiraciones, in tua visibili
Ecclesia comprehendis: unde etiam non diffiteris quin Ro-
mana Ecclesia, licet in ea sedeat Antichristus, attamen sit
Ecclesia, & templum Domini, quia Christi nomen, & ba-
ptismatis sacramentum retinet: licet varijs hominū corru-
ptelis adulteratum: hoc est, Ecclesiae Christi tibi sunt, & 2. Tim.
Christi regnum (quod tamen sanctum esse dicit Apostolus) 2.
quacunque aliquam pietatis speciem Christum nominando C. int. 1.
retinent, etiam si in totum virtutem ejus abnegaverint . &
sicut in Canticis legimus, se quidem propter iniquitatem
nigras dicere possunt, sed formosas a vera pietate non possunt.
Ceterum quod ait symbolum, unam esse sanctam Ecclesiam

Catholicam . ad tuam invisibilem referendum putas , quæ vere sit sanctorum omnium communio . Quia enim Dominus novit qui sunt ejus , ideo hanc sanctorum congregationem , non re quod futurum est in iudicio . sed nunc mente & cogitatione a cæteris separatam . solam , absq; ullo scripture sacra testimonio , dicit vis Catholicam . Visibilem autem Ecclesiam non vis credi esse sanctam : & præsertim Romanam , de qua ais , adeste jam tempus , quo Dominus fedem illam magnæ meretricis funditus evertat , & suam Ecclesiam ab immani ejus tyrannide vindicet . Sed hanc tuam prophetiam potes conjungere cum prophetia Martini Lutheri hoc expressa versiculo ,

Pestis eram vivens moriens tua mors ero Papa .

Quia similis erit utriusq; Prophetiæ exitus : ut videlicet in tuo desiderio maneat tua prophetia , & effectum alium non habeat : sicut nec a mille quingentis annis habuerunt similes aliorum hereticorum conatus , de quibus in persona Ecclesie prædixit Psalmista : Sæpe expugnaverunt me à juventute mea , dicat nunc Israel , sæpe expugnaverunt me à juventute mea : etenim non potuerunt mihi . Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores , prolongaverunt iniquitatem suam : sed non impleverunt malitiam suam , quia firmum Ecclesie fundamentum stat , quod posuit Christus dicens : Tu es Petrus & super hanc Petram edificabo ecclesiam meam , & portæ inferi non prævalebunt adversus eam .

Quod licet Deus plura contulerit Ecclesie Christianæ , quàm Judaicæ ; attamen præfeti in utraq; rectè dii vocantur .

CAPUT XIX.

Postremò dicitis , me pueriliter cavillari in discrimine Ecclesie Judaicæ & Christianæ , eò quòd nunquàm statueris , veniente Christo , nihil fuisse in Ecclesiam collatum , quod antea Dominus necdum erat largitus .

*Respondeo, quòd oratio tua, qua de hac re differis, redacta in formam Dialecticæ, hanc ratiocinationem cõtinet. Ecclesia Iudaica nunquam ausa fuit statuere Deũ in terris; sed Ecclesia Romana statuit Rom. Pontificẽ Deũ in terris: Igitur Ecclesia Romana a veritatis doctrina se protervius avertit, quãquam fecit Ecclesia Iudaica. Qua illatione manesiste significas, Ecclesiam Romanã nõ posse sibi sine errore statuere, nisi quod sibi olim statuit Iudaica, Nõ ignorabam in scripturis sacris, Ecclesia Iudaica, seu potius Synagoga, prepositos sepissime deos nuncupari, ac deos in terris statui, ut nemo eos contemneret. De his n. scriptũ est Pjal. 46. *Dij fortes terra vehemẽter elevati sunt. Et 49. Deus decurũ Dominus locutus est. Et 81. Deus stetit in medio decurũ, in medio deos dijudicat. Et rursus: Ego dixi dii estis. & Exod. 21. Offeret eum diis. Et 22. Dominus domus applicabitur ad Deos. Et iterũ; Dijs nõ detrahes: & principi populi tui non maledices. Et quã scriptura sacra, ministros veteris testamenti, i. ministros literæ & mortis, sepissime deos vocat, satis intelligebam, presectos Ecclesia, quos Apostolus vocat ministros spiritus, rectissime posse statui & vocari deos. Nam si ministratio mortis fuit in gloria, inquit Apostolus, quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Sed ut ostenderem, quod etiam si vera fuissent, quæ assumebas; attamen argumentando negativè ab Ecclesia Iudaica ad Ecclesiam Christianã, nihil Aristotelicè concluderes: monui te, ut adverteres, quã inepitè argumentareris ab ecclesia Iudaica ad Christianam. Ego tamẽ interim satis sentiebam, te verborũ tuorũ circuitu, velle significare, quosdam nostrũ, non tam veritate quã benevolentia, aut adulatione, præminentias quasdam Romano Pontifici tribuere, quæ in scripturis sacris nõ satis clarè exprimuntur, atque eum inter ministros**

novi Testamenti, eminentiorem Deum velle facere, quam scriptura sacra testetur. Pro quibus respondeo, si qui sorte tales sint, eos incomparabiliter minus benevolentia peccare, conando eum majorem facere quam est: quam vos, odio & malevolentia, conando id totum abolere quod est. Agnoscite igitur beatum Petrum, ejusque successores Romanos Pontifices, id esse quod Christus eis locutus est, & tunc de latitudine potestatis ac præminentiarum eorum differite: quia quam diu in hoc toti estis, ut ejus potestatem evertatis, facile qui vos suspicabitur, vos de potestatis eorum latitudine discentes, non modum potestati velle imponere: sed hoc prætextu, illam simpliciter velle abolere.

I AM secundo à me admonitus, Sanct. Aldegonde frater, magis magisque declarasti, quam obfirmato animo illis adhareas, qui se Romane Catholice religionis desertores nuncuparunt, & acerrimos hostes exhibent. Quò fit ut vehementer timeam, ne & mea admonitio, & totius Ecclesie oratio, qua etiam pro te quotidie ad Deum funditur, tibi in peccatum convertatur. Quia tamen, sicut à principio collationis nostræ, ita & nunc tibi ex animo bene volo, non cessolugere, & à Deo petere, ut quod mea industria non valeo, id sua misericordia præstare dignetur, & meliorem mentem tibi aliquando largiatur. Cui orationi utinam tu aliquando desinas obsistere.

FINIS.

PHIL.

PHIL. MARNIXII
SANCTALDEGVNDII

Postrema Responsio

Ad Michaëlis Baij Lovaniensis Academiae
Cancellarij Apologiae defensionem jam
ante quadriennium editam.

ΑΛΗΘΕΙΑ ΑΔΕΣΠΟΤΟΝ.

1589.

PHILIPPVS MARNIXIVS
 SANCTOALDEGONDIVS
Michaeli Baio S.

BIENNIO, ni fallor, antequàm Antverpia in ducis Parmensis potestatem celsisset, oblatus mihi fuit à Bibliopola tuus libellus, Baï, quem inscripsisti, Apologie defensionem pro responsione ad meas quæstiones. Eum quia leviter percurrèti nihil occorrebat, quod non esset superioribus nostris disputationibus abundè explicatum, & ut ego quidem cenfeo, firmis atque inconcussis argumentis confutatum, putavi sine omni responsione esse prætermittendum. ne lectori eadem sæpius iterando fastidium pariens, etiam contentionis studio (à quo semper abhorruì) viderer laborare. Statuebam enim ex ijs quæ utrinq; à nobis præsertim in hoc de Cæna Dominica argumento dicta essent, non planè vecors ingenium facile posse judicare, ab utrâ parte stare veritas. Abjeceram itaque penitus omnem respondendi cogitatione. Quum ecce jam nuper, ab amicis seriò moneor, non paucos esse qui tum Lovanij tum Leodij alijsque locis palàm gloriantur, me tuis convictum scriptis tandem obmutuisse, neque posthac audere manum ampliùs tecum conferere.

Id ego, veritati Euangelicæ, quam sedulò debemus omnes tueri, fraudi esse ratus, sumpsi calamum in manus & primùm quidem ad marginem cavillos tuos & paralogismos obeliscis adnotatos, brevibus aphorismis confutavi, qui tamen indiculi instar le-

ctorem

ctorem ad superiora remitterēt, potiùs quàm ut iustam responſionem continerent.

Post verò quàm propiùs tua relegens, animadverti calumnijs pleraq; scaterere, neque quicquam ſinceri aut candidi præ se ferre, veritus, ne poſthac iterum diſſimulatis omnibus ijs ad quæ lectorem remitteret indiculus, ex brevibus illis aphoriſmis novam calumniandi anſam arripereſ, mutato conſilio ſingula libelli tui capita ordine iterum eſſe excutienda duxi, & ſi quæ ampliori explicatione opus habere viderentur, explicanda, in reliquis ad jam ante dicta te remittendum. In quo etſi ſuperflua quæq; reſecando fui certè quàm potui brevifſimus, quando tamen orationis tuæ filum atque argumētorum ſeriem perſequēti omninò necelle fuit, quæ jam antè ſatis fuſè dicta erant, etiam cum ſaſtidio nonnunquam repetere, Spero ab æquo me lectore hujus battologiæ veniam non ægrè eſſe impetraturum, quippe ad quã non mea me loquacitas, ſed tua vel inuitum rapuit importunitas.

Habes itaque poſtremam meam ad tuum ſcriptũ reſpõſionem Bay, quam ego mihi hac lege ſum paſſus extorqueri, ut ſi poſthac reſcribens nihil ſolidius attuleris quàm feciſti haëtenuſ, liceat mihi nulla veritatis cum fraude ſilentium poſthac agere, quando certè non eſt animus, melioribus & magis neceſſarijs occupationibus intermiſſis, toties jam coëtam ac recoëtam hanc tuam cramben iterũ devorare, in quo ut lectorem habeam æquioſem, volui ſuperiorem omnẽ noſtram diſputationẽ unã cum datis utrinq; literis in unum cõjectam volumẽ ſimul edere, ut ex

ijs omnibus inter se collatis de veritate fiat iudiciũ.

Itaque veniamus ad rem. Atque initio quidem aĩs postremam meam ad tuam Apologiam responsionem, cujus tibi exemplar Anno 83. decima Martij Antverpia tandem allatum est, multis & quidem longissimis parergis ad rem nihil pertinentibus suffultam fuisse, ut videlicet partim omisis, partim obiter dũtaxat commemoratis plerisque & quidem precipuis disputationis capitibus parum ad rem dicendo aliquid dixisse, & libello tuo viderer respondisse.

Hæc tu parerga si nominatim singula percensendo commonstrasses, vel certè meã illam tam imtēpestivam (ut vis) responsionem in lucem emisisses, poteras apud homines non planè stolidos, fidem fortassè tuam tueri, & viri etiam boni existimationem præstare. Nunc autem cùm uno verbo hæc omnia nihil minus quàm demõstrata involueris, & meã omnem responsionem suppresseris, vide ne quis non obessæ naris lector te existimet ejusmodi actu meorum argumentorum pondus voluisse declinare, ac proinde cavillandi studium bona fide atque existimatione habuisse antiquius.

Etenim quæ tu parerga esse criminariis, quia nihil habes solidi quod opponas, cordatus quivis ac pius lector totius non immeritò disputationis cardinem esse statuerit.

Quiritaris tu quidem quòd Lateranense vestrum concilium vestrosq; Thomas tum Aquinatem, tum Cajetanum de transsubstantiatione disputantes diligentius excussos tibi objecerim, quasi nihil ad te pertineat ij, quos tu sententiæ tuæ testes minimè accersivisti.

fuisti. Hujus autem mei consilij gravissima isthæc & luculenta mihi constat ratio.

Equidem vel illos Catholicæ vestræ romanę fidei fuminos atq; *ἀντιπροφῆτας* esse Dictatores sum suspicatus, vel quibus tandem tabulis hæc fidei vestræ Romanæ tam abstrusa continerentur mysteria nunquam potui intelligere.

Nos etenim statuimus, universalem salutis per Christum nobis partæ, doctrinam, Prophetarū atq; Apostolorum scriptis ita absolutè cōtineri, ut nulla planè de capitibus religionis ne fingi quidem possit controversia, quę illis ipsis modò ut inter se diligenter collata examinētur, nō facilè dirimatur. Ac proinde in omnibus omnino disputationibus, quę quidem ad fidei articulos creditu necessarios pertineāt, solo illorum judicio ac sententia standum esse.

Vos econtrà si quando autoritate scripturarum sentitis, arctiùs vos premi, quàm ut effugiū pateat, soletis à scriptura plerumq; ad Ecclesiæ autoritatē provocare, & quæ tum Prophetarum tum Apostolorum scriptis ne judicari quidem confitemini, pro Apostolicis tamen traditionibus nō minus superciliosè quàm importunè nobis ingerere, Ac nescio quæ arcana Eleusines mysteria per manus, ut vultis, tradita, vel ad nauseam usque ingeminare.

Horum si produci archiva postulentur, saltuatim nunc ad Pontificij pectoris scrinia, nunc ad conciliorum sanctiones, interdum ad Patrū homilias, interdum ad temulenta monachorum insomnia, sæpè ad commentitia anicularū miracula, sæpè ad Scholasticorum spinosas recurritis argutias. Et tamen si ex
illis

illis ipsis quorum videtur vobis fides esse sacrosancta, quidpiam nos adducimus quo dogmatum vestrorum manifestam absurditatem commōstremus, cōtinuò audimus haud esse illa Catholica totius Ecclesiæ, sed particularia hominum priuatorum scripta, quorum fide atque autoritate astricti nequaquam teneamini. Ita nihil est in quo pede cominus fixo manum conseratis.

Quare quod ego jam pridem te per Deum immortalem obtestatus sum, mi Bai, idem hîc iterum quam possum obnixissimè contendo, ut cogites nos in divini iudicij luce versari, ac proinde omisis illis diverticulis, vel quos objicimus vestrorum dogmatum architectos ac testes semel ac perspicuè ejeres, aliosque qui vestras istas traditiones atque Ecclesiæ Catholicæ dogmata certius & meliori fide tradiderint, commonstres, vel certè quæ ex vestris istis Archivis testimonia producimus, perspicuè & sine tergiversatione comprobes, ut multiplicis hujus lernæ caput tandem aliquod agnoscamus, & qua sit ferendum securi statuere possimus. Ecclesiam quidem vestram Catholicam haudquaquam errare posse perpetuò inculcatis. Et tamen quibus tandem tabulis, quibusve regionum cancellis tam mirifica isthæc & indubitata contineantur oracula non potestis expedire. Concilii certè Lateranensis autoritatè vobis esse sacrosanctam, inficiari tibi fuerit religio. Quinetiam illius unius decreto transsubstantiationis doctrinam & institutam esse, & stabilitam, etsi tu dissimulas, plerique certè scholastici vestri Doctores confitentur. Quod si tamen quærimus an illius concilii
sen-

sententia quam in Decretorum canones pontifices vestri retulerunt, omnem hanc litem dirimi velitis, sentimus cuniculos à vobis agi, & istius tam sacri, & tam œcumenici, ut vultis, concilii vel fidem elevari, vel aperta & significantissima verba cōtortis & violētis interpretationibus eludi. Hoc n. illud est quod
 „ ipse ille decretorum vester glossator vocat sanè in-
 „ telligere, ut ne in maiorem quàm ipse Berengarius
 „ habuit hæresim, prolabamur.

Thomam deinde Cajetanum an nō inter Catho-
 licę istius vestrę vel primarios Doctores agnoscitis? fuit n. (ut scis) & theologiæ professor & generalis totius ordinis Prædicatorum magister, & post etiam presbyter Cardinalis , ita ut summa ejus inter vestros istos romanenses Catholicos fuerit autoritas sanctissimaq; fides, adeò quidem ut concilio etiam lateranensi sub Iulio secūdo interfuerit. Et ejus scripta in scholis nō aliter quàm pro oraculis habeātur.

Atqui extat hujus grauissimum simul & verissimū hoc testimonium de conversione panis in Christi corpus doctrinam, nullo Euangelij apice declarari, Sed Ecclesiæ, ac Pontificum, & præsertim prioris cōcili Lateranensis autoritate stabilitam retineri. Et verò etiam de existentia corporis Christi in Eucharistiæ sacramento nihil haberi in scriptura præter verbum salvatoris dicentis; Hoc est corpus meum, quod æquè tamē per metaphorā omnibus omnino sacramētis usitatissimam posset explicari, nisi Ecclesia romana jussisset propriè & corporaliter intelligi.

Et hanc quidem verissimam ejus sententiã, etiam Scotus vester quem propter singulare ingenii acu-
 men

mē soletis subtilē appellare, videtur apertè cōp̄basse.

Tu verò quid ad hæc habes quod respōdeas Bai? Ais parerga esse, & nihil ad te pertinere. Quid ita? quia scilicet neque tu ipse illa commemoraris, neq; cūm scires eorum authoritate me minimè commoveri, ullum ex iis testimonium produxeris.

Quasi verò mihi fuerit vel nefas aliquid producere, quod ipse non commemorasses, vel sperādum te esse adducturū ea quibus cōmentitiæ tuæ transubstantiationi videres poplites ac nervos incidi.

Sed si meministi, erat nobis in Christi verbis de scripti sententia disceptatio.

Ego aiebam, quum certa constaret & pia ac non modò ad fidei omnes articulos, sed ad ipsam etiam sacramenti naturam & analogiam accommodatissima interpretationis ratio, nihil esse causæ, cur tu illa posthabita, Christi verba in alienam, impropriam, violētam, & omnibus omnino sacramentis inusitatam expositionem (quæque nisi adsutis miraculorū commentitorum cētonibus posset constare,) quasi ob torto collo per vim traheres. Nec n. esse miracula pro nostro arbitrato confingenda, ut citra doctrinam scripturarum sententias nostras mordicus retineamus.

Hoc tu quidem postremum sive ex animo, sive simulatè confessus, contendisti tamen, quia verba Christi non possint aliter esse vera nisi huiusmodi miraculis fulciantur, ideo fidem Christianam illa nō debere averfari, Et relicta hypothesi quæ inter nos controvertebatur in confirmanda illa thesi, de qua nemo Christianus unquam dubitavit, Quod nimirū

Christo credendum sit, adductis Abrahami & aliorum fidei exemplis laborasti . At verò quis nescit omnis naturæ ac totius machinæ mundanæ ordinē potius esse solvendum, quàm ut Christus qui est ipsa Dei veritas, vel minimi mendacij, quantumvis tenui suspitione inlimuletur? Itaque non hoc tibi, sed illud erat probādum, haud posse verba ejus aliter esse vera, nisi ejusmodi aliena interpretatione, quæ tam absurda miraculorum portenta secum traheret, explicaretur .

Nam si constaret alio quovis modo verborum Christi veritatem posse consistere, videbas te causa penitus excidisse.

Atqui non potes Bai pernegare, quin à me planissimè ostensum sit, ea ipsa verba & ad generalem fidei, & ad particularem sacramentorū analogiā explicata, non modo vera esse, sed etiam perspicua, clara, & ad id quod habet sibi Dominus in hoc cœnæ mysterio propositum significantissima, & ad omnes denique circumstantias, omnemq; tum antecedentis, tum consequentis orationis seriem accommodatissima.

Et tamen ne ullus tibi restaret tergiversationis locus, ostendi etiam clara & liquida doctorū vestrorum sententia commodiùs & veriùs per sacramentalem tropum ea potuisse explicari, quàm ut ad corporalem, & portentosam istam transsubstantiationem restringerentur; nisi una illos Ecclesiæ Romanæ commovisset autoritas. Quam certè confessionem quum eis nulla neque contendendi libido, neque animi intemperies, sed una manifestæ veritatis vis e-

tiam

tiam invitis extorserit, demiror equidem maluisse te hoc misero effugio lectori fucum facere, ut dices parerga hæc esse omnia, quàm veritati manifestæ locum dare. Hoc si est candidè & Christiana fide agere, quod vel maximè theologiæ professorem & quidem Cancellarium decebat, tua ipsius conscientia testis esto.

Mox addis, me in Philosophicæ quæstionis obscuritate volutari, qua in Aristotelis categorijs queri solet, quid sit per se & immediatè divisibile; substantiæ corporea, an magnitudo seu quantitas? Sed amabo te, mi Baj, an censes ita stupidum esse terrarum orbem, ut non sentiat, ex vestris transsubstantiationis dumetis istas esse enatas spinas? Nos. n. tanquam scopulos ejusmodi omnia refugimus; et quia cum Paulo panem esse, qui frangatur decernimus, ejus generis argutijs opus nō habemus. Veritatis n. quam ex sacro scripturarū fonte haurimus, simplex & plana est oratio. Vos ut beatum istum ex Iovis vestri Tarpeij capite prognatū partū tueamini, hæc sunt extruenda Palladia. ac proinde vestri libri hisce disputationum spinis à capite ad calcem toti scatent, quæ si à nobis interdum attinguntur, id eò fit, ut ex istis latebris in arenā vos extrahamus, non ut veritatis Evangelicæ lucem (quod vobis solet esse familiare) disputationum sophisticarum caligine obscuremus.

Eòdem ais pertinere quod per multas paginas adnixus fuerim persuadere Romanam ecclesiam humanis & superstitionis traditionibus Deum colere: nostram autem (ut vocas) societatem nō nisi ex Dei

præscripto . Hic tu iterum collige te paulisper , mi Bai , & quibus tandem strophis lectorem ludifices , quæso propiùs expende . Improperamus , nos esse Romanæ Catholicæ religionis desertores : Respondi , nullam planè religionem vel doctrinam , si à doctrina , & præscripto Apostolorum dissentiat , Catholicam dici jure posse : cum nemo nesciat unicam religionem & doctrinam Apostolicam verè Catholicam & dici debere , & ceteri . Ac proinde si ad hujus doctrinæ Apostolicæ lapidem Lydium , fides vestra & religio examinata penitus discrepet , nostra autem pulchrè per omnia cõsentiat : Romanæ nos quidem vestræ Ecclesiæ desertores haberi forsan posse , at verò Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ desertores cur dicamur , causæ nihil esse .

Atque exinde porrò tum ex ritu Sacramentorum , tum ex universa colèdi Dei ratione (in qua religionis omnis cardo præcipuè consistit) planissimũ feci vestram omnem religionem , vestrosq; ritus à Romanis pontificibus longo post Apostolorũ ætatem intervallo invec̄tos , & varijs ac infinitis traditionibus interpolatos penitusq; deformatos vel vestra ipsorum confessione à prima illa antiquissima & genuina Apostolorũ simplicitate longissimè recessisse : nostros autem ritus omnes atque universam colèdi Dei rationem , quæ in ecclesijs nostris observetur referre ad amussim eandem illam , & quidem puram putam simplicemq; religionem , quæ ab ipso Christo instituta , ab Apostolis tradita , à prima illa & antiquissima fidelium ecclesia recepta , à vobis vestrisq; pontificibus penitus difformata , tandem post multa
secula

secula singulari Dei beneficio, quasi jure postliminij restituta fuit. Atq; ex eo effeci, non nos, qui primam illam & simplicissimam ac verè catholicam religionem ad primum archetypum revocatam in nostris Ecclesijs restituerimus: sed vos, qui eandem illam infinitis vestris traditionib. interpolatam antiquaveritis, veræ Ecclesiæ Catholicæ veros esse desertores. Ad hæc tu omnia nihil planè respondes, nisi quod uno verbo ais esse parerga; quod quidem certè quæ sit intempestivū vides. Et tamè ne fortè lector nesciret quid parergi nomine censeri velles, voluisti in tua isthac oratione manifestissimum parergi extare exemplum.

Longè n. ab instituto discedēs, in avia nescio quæ & sinuosa de consilijs, ut vocas, Euangelicis, diververticula te proripis, ex quibus scædas monachorū haras bonus architectus excites, easq; perfectissimæ immortalis Dei legi, quæ perfectissimā à nobis exigat charitatem, quam nemo unquam mortalis, uno Christo homine excepto, præstitit, cucullatorū tuorum regulis, quasi minus perfectam, posthabeas. Et tandem congestis in Auraicæ principem ejusq; sanctissimam conjugem, quæ jam tum in Domino pridem obdormierat, putribus convicijs, à pecuina illa porcorum tuorū castitate, cujus votis impurissimis & Deo, & suæ conscientiæ & universo terrarū orbi petulanter illudunt, non magnopere te abhorrere fidem facis.

Itaq; his omisissis ad rem veniamus.

Capite secundo, objecisse me tibi ais, quòd cùm contineret libellus tuus atrocem & convitij plenam

criminationem, nullum tamen cōvitiū tuum protulerim. Ea tu ne scripseris vigilās an somnians haud satis possum statuere? pessima certè fide scripta esse scio. In ipso enim libri mei propè frontispicio queror, quod libellus tuus apologiæ nomine inscriptus sit atrox & cōvitiij plena criminatio, & quasi pro tribunali promulgata sentētia, qua me impietatis, doli, perfidiæ, atquæ hæreseos damnatum, in infernum præcipitas. & in calce iterum ipsissima hæc verba repeto. Deinde varijs nos criminationibus perfidiæ, fraudum, perjuriij, perduellionis, hæreseos & sacrilegij, pro theologica tua modestia & fraterna charitate reos agis. Hæc omnia ad verbum convitia, una tuę apologię pagina 59. disertis verbis extant præter alia æquè atrocia quæ per omnem libellum instar flosculorum fusim sparsa sunt. Et tamen tu hic affirmas neque me convitiū ullum tuum protulisse, neque te tibi consciū esse, quod ullum in me convitiū dixeris. Hoc verò quid aliud est, quàm affirmare quod vulgo ajunt; *Nisi intra est oleam, nisi extra est in nuce durum?* Illud unum fateris te mihi objecisse; & quòd damnatum sequar Calvinī dogma de Christi corpore in sacramento altaris, & quòd nomen meū inter Catholicæ Romanæ Ecclesiæ defertores profitear: Ad quod posterius me addis ne verbum quidem respondisse, in quo iterum ambiguus hæreo, ecquid statuendū sit, delirans ne hæc an oscitans scripseris. Primū quidē propterea quod non ignoras vos uno isto Luteranismi quod nobis obijcitis crimine, atrocissima quæq; scelera & flagitia omnia solere cōprehendere; ac proinde illo con-

cesso

cesso non possis cōvitium inficiari, etiam si nihil eorum quæ modo attigi nominatim percensuisses.

Deinde quod ne dissimulare quidem potes ea quæ paulò antè impropèrasti, me multis paginis loquaciter & mordaci ac odiosa oratione esse persecutū, huc omnia spectare, ut ad posterius illud criminatōnis tuæ caput respōderem, Nos nimirum etiam si Catholicam, Romanam vestram Ecclesiam deseruimus, haud propterea veram Catholicam & Apostolicam Christi, sed Catholicam apostaticam Romanam Antichristi ecclesiam deseruisse. quæ quidē haud reor opus esse hic repetere, cum à pagina 60. libelli mei usque ad paginam 66. diffusè explicētur: Tantū rogo ut posthac memineris veteris dicti quo ajunt, *Mendacem memorem esse oportere.*

Sequenti capite ais, me magno fremitu ad ver sum te insurgere, propterea scilicet quod egerim Deo gratias, qui me tam tyrannico, quod in conscientias exercetis, imperio liberarit, et multis verbis ostendis haud esse tyrannicum, errantes & malè agentes corripere. Hujus ego disputationis lectorem facio judicem, si quis unquam vel vidit, vel fando accepit, quid Theologica isthæc inquisitorum supercilia in nos nostrumque caput & fortunas hæctenus statuerint, & quid posthac etiam statuere sit illis in animo, nisi tantum hunc furorem à nostris cervicibus Dominus avertat.

Quartò ais, quæstioni meæ plura continenti plures te dedisse ac distinctas responsiones. Ex quo vis natam querelæ meæ absurditatem. Ego verò jam ipse luculèter me explicavi, & manifestissimè ostēdi

nihil mihi fuisse propositum in ea quæstione, quàm ut ex te audirem, quoties Ecclesiæ autoritatē nobis objicis quo *περιηει* non ipsam illam Ecclesiam, (scimus n. ex voce pastoris agnoscere oves) sed ejusdē doctrinam, fidem, cōstitutiones seu traditiones putetis esse trutinandas. Statuebam n. planè quemadmodum quod olim ad patres locutus est Dominus per Prophetas id ex Prophetarū scriptis erat eruendū: ita quod postremis temporibus locutus est per filium, id esse ex ipsius filij doctrina, quam ab ejus Apostolis, & Evangelistis luculenter explicatam & scripto consignatam esse uterque nostrum confitemur, peti debere. Tu si quod aliud habebas *περιηει*, id verè, clarè, & sine ambagib. erat exponendū, & ex istis tuis sophericis nebulis aliquando emergendū.

De Aristotele quem denuò falsò objicis, nihil addam, habes n. luculentam responsonem pagina 70. & 71. ad tuam Apolog. responsonis.

- » Affirmas deinde, noluisse te Ecclesiasticas constitutiones ex sola esse scriptura dijudicādas. Primūm,
 » quia tibi erat propositum dissimulatis cæteris quæ-
 » stionibus de sola Ecclesia differere, quam me disputa-
 » tionem multis modis ais refugisse: deinde, quòd
 » tanta sit Ecclesiasticarum cōstitutionum varietas, ut
 » non videantur omnes ex eodem capite dijudicādæ.
 » Illud quidem, & importunè & malitiosè. Hoc verò
 » prorsus impiè & pharisaicè.

Importunū n. est & versutum, quod me in culpa esse vis, propterea quòd non inierim tecum disputationem de quæstione quam ex mea responsonem intellexisti minimè inter nos controversi. ita enim scripsi:

ſcripſi: Quantum itaque ex tua ſeu potius Auguſtini „
 reſponſione poſſum conſpicere, omnino ita ſentis, „
 unicum eccleſiaſticarum traditionum *κεκτημένων*, unicū „
 lapidem Lydium atque indicem eſſe verba Domini „
 noſtri Ieſu Chriſti tradita ſacrę ſcripturę diſertis pa- „
 giniſ &c. Et paulo poſt, In hoc ego tibi per omnia „
 planiſſimè aſſentior. et quę ſequuntur. Cū itaque „
 nullam inter nos ea de re putarem eſſe controverſiã,
 non erat cur in contentionem tecum venirem.

Pręfertim cū in mea ad tuam epiſtolam reſpon- „
 ſione ita concluſiſſem. In ſumma; Hoc inter nos cō- „
 veniat; doctrinę Apoſtolicę & Prophetice cui ſoli „
 innixa eſt Eccleſia, iudicium omne ad ſacram ſcri- „
 pturam eſſe revocādum, omniaq; omnium vel patrū „
 dogmata, vel conciliorum decreta, vel pontificum „
 placita, vel ſcholasticorum axiomata non aliter eſſe „
 recipienda, niſi quatenus huic ſcripturę ſint conſen- „
 tanea. Sed quia metuebam ne in reſponſionis tuę „
 obſcuritate, qua de conſtitutionibus Eccleſiaſticis „
 loquebare, aliquid minus ſincerum deliteſceret; ad- „
 didi, poſtremum tantum Epiſtole tuę caput, de cō- „
 ſtitutionib. Eccleſię, vellem paulò dilucidiùs expli- „
 caſſes, Aiſ n. ubi regnum agnoſcitur, non poſſe ne- „
 gari conſtitutiones. quod certè libenter damus; ſed „
 ſimul addimus, ab ipſo rege in quovis quidē regno „
 conſtitutiones debere proficiſci, & quę in eam ſen- „
 tentiam plura ſequuntur: Iis cū tu ne velles quidē „
 omnino contradicere, quod jam fateris; quid erat „
 cauſę cur ego in eam venirem diſputationem, quam „
 tu hīc (neſcio qua fide) aiſ me, etſi ſapiùs provoca- „
 tum, reſugiſſe? Ego ſanè, mi Bai, haud oblector cō-

tionibus à Paulo edoctus, ubi sit animorum consensus, ibi esse Christum, ac proinde cum te in eo fidei capite, quod uterque statuebamus esse omnium controversiarum cardinem & fundamentum, haberem assentientem, non injuriâ demiror hanc animi tui impotentiam, qui mihi culpæ tribuas, quod noluerim contentiosius de re inter nos confessa disputare, Etsi videris id facere potius ut Horatio, quam ut tuæ satisfacias conscientia. Cû n. ne verbo quidē de tua me mente commonefecisses, nisi quod generatim dixeras te videre non deesse in quibus adhuc conferre deberemus, ad Horantium diligenter & studiosè explicasti, hoc unū fuisse illud de quo mecum tibi erat animus pertractare. quod cum ad me propriè non pertineret; nihil habebam causæ cur nova suscepta disceptatione, cōtentionis me studiosum esse facerem lectori suspicionem. Quod itaque sophisticam mihi hîc objicis, facis mala fide, præsertim cû scias hoc te quasi proprio elogio jampridē ornatum, audire Lovanij solere, Sophistarū patrem.

Sed quod addis, tantam esse Ecclesiasticarū constitutionum varietatem, ut non videantur omnes ex eodē capite dijudicandę: etsi hoc habes cōmune cum Phariseis, haud planè tamē aberras à vero. Est n. procul dubio tanta inter vos & tam immensa traditionū varietas ac multitudo, ut Pharisaici fermenti tumor ē sua mole facilè superet. Etsi est nobis de solis ijs cōtroverfia, quarum fide ac *πληροφορία* Ecclesia collecta conservetur, seu quæ ad salutem tum creditu, tum observatu sunt necessarię. quod ut intelligeres, conjunxi de industria in mea quæstione de *κεκτηνία*, Ecclesiam

clesiam cum suis cōstitutionibus seu traditionibus, ut quasi per epexegeſin ſignificarem de illis me ſolū cōſtitutionibus quærere, quarum fides Eccleſiam ipſam cōſtituit & quodammodo informat. De ritibus enim adiaphoris quique vel ad publicam honeſtatem, vel ad evitandum ſcandalum, vel denique ad miniſterij munus ritè atque ordine obeundum inſtituti pro temporum, locorum, ac perſonarum ratione variari poſſunt, & antiquari, ac proinde ad fidei *πληροφορίαν*, & ad ipſam Eccleſiæ cōſtitutionem informationemque minimè ſpectant, non eſt inſtituta quæſtio. De illis autem prioribus ſi pridem dixiſſes ex varijs eſſe capitibus dijudicandas, næ tu facile ſenſiſſes me iſtam diſputationem, quod gloriaris, nunquam ſubterfuſiſſe.

Sed vah quale eſt hoc tuum de traditionibus Eccleſiaſticis iudicium. Ais eas quæ certo & in divinis litteris ſacrato numero jejunia præſentant ex ſacris eſſe ſcripturis. Mirum, ni ex illo Pauli loco ad Galatas: *Quomodo convertimini retroſum ad im-* *Gal. 4.*
9. &
ſeq.
potentia & egena elementa quibus retroſus ab in- ,,
itio ſervire vultis, Dies obſervatis, & menſes, & ,,
tempora, & annos, Metuo de vobis ne fruſtrà fati- ,,
gatus ſim apud vos, aut fortè ex illo ad Coloffen- *Colloſ.*
2, 20.
ſes: Itaque ſi cum Chriſto liberi eſtis ab elementis ,,
mundi, cur ut viventes in hoc mundo ritibus one- ,,
ramini. Ne attigeris, ne guſtaris, ne contrectaris, quæ ,,
omnia ipſo uſu pereunt præſcripta ex mandatis & ,,
doctrinis hominum, quæ rationem quidem habent ,,
ſapientiæ in cultu voluntario, & ſubmiſſione animi, ,,
& in eo quod corpori non parcant, non tamen ul- ,,
lius

„ lius sunt pretij , quum ad ea spectent quibus farci-
 „ tur caro .

Aliud certè ex scripturis sacris testimonium nunquam produces , quo tuam istam jeiuniorum ratio-
 dierū numero præscriptionem stabilias, cū Paulus
I. Cor. apertè doceat, neque cibum, neque externos ritus
8, 8. nos Deo commendare . nisi fortè nos voles ad Iu-
Rom. daicæ legis umbras relegare; quod te minimè factu-
14, 17. rum reor , quippe qui non ignores nos ab illis per
 „ mortem Christi in libertatē esse vindicatos, deleto
 „ jam & cruci affixo quod adversum nos erat rituum
 „ chirographo .
Gal. 2.

14. Quod verò ex rectæ rationis iudicio elicis prohi-
 bitionem hæreticorum librorum; extra rem vagaris.
 Eam n. esse penitus arbitrariam & politicam , cujus
 vel observatione, vel violatione conscientiaë Chri-
 stianæ minimè lædantur, manifestius est quàm ut
 indicari debeat.

Quod si igitur hanc rectam rationem in ijs quæ
 ad ordinem, honestatem, ac decorem constituendū
 pertinent putas esse adhibendum: haud habebis nos
 repugnantes. Iam n. diximus, illa esse arbitraria. Sed
 nihil faciunt hæc ad nostram quæstionem. Sin autem
 in salutis doctrinam, vel fidei aliquod caput, quod
 scripturis sacris minimè comprehendatur traducen-
 dam eam esse statueris, næ tu cum Paulo, & cum u-
 niversa Scriptura ex diametro pugnaveris, pronun-
 tiantē passim Spiritu sancto, humanam rationem in
 rebus divinis prorsus cæcutire.

Rom.
8, 6.
I. Cor.
2, 14.

Sed quale tandem illud est, quod tu ad salutaris
 doctrinaë *νεπίταγτοι*, nescio quas Apostolicas traditio-
 nes

nes vis adhiberi, quas etiam gloriosè veditas me tibi
 integras & intactas reliquisse, cùm tamen eas ipsas
 designare videaris de quibus ait Apostolus ad The- 2. Tess.
2, 15.
 salonicenses: Tenete traditiones, quas didicistis sive
 per sermonem, sive per epistolam nostram. An verò
 tu hinc non vides Paulum nullas planè alias traditio-
 nes designare, nisi quas ipse, alijque Apostoli primùm
 quidem viva voce Ecclesijs tradiderunt; mox, ut &
 veritas τῶν πεπληρορημένων rectius, certiusque agno-
 sceretur, & memoria simul ac posteritati consultum
 esset, πάντι ἀκριβῶς ἐπακολουθῆντις ἐφεξῆς ἔγραψαν, ac pro-
 inde, cū illę ipse traditiones nihil sint aliud nisi pura
 puta Euāgelij doctrina ab ipsis Apostolis tum voce,
 tum scripto tradita: omnino frustra hæc à te in duo
 dispesci capita? cùm plane unum sit & idem. Paulus Lector
consu-
lat to-
tū il-
lud ca-
pit &
judi-
cet.
2. Tess.
2, 13.
 n. ipse ad Thessalonicenses eo quem citas loco, sui
 ipsius est optimus & certissimus interpret. Postquā
 n. fictas pseudoprophetarum revelationes graviter
 castigasset, & ab omni porrò nova hominū doctri-
 na novaque traditione sive illa per spiritum sive per
 epistolam, seu denique per sermonem tanquam ab
 Apostolis acceptum traderetur, seridè ac studiosè eos
 revocasset; agit Deo gratias, quod eos elegerit ad
 salutem per sanctificationem spiritus, & fidem habi-
 tam veritati, quò illos vocarat per suum euangeliū,
 ad obtinendam gloriam Domini nostri Iesu Christi.
 Atque ex hoc ipso statim infert, Nempe igitur per-
 state & tenete traditiones, seu tradita vobis dogma-
 ta, quæ sive per sermonem, sive per epistolam nostrā
 edocti estis: apertè indicans nullas se alias traditio-
 nes designare, nec in Ecclesiam recipi velle, nisi quas
 eos

eos ipse suo Evangelio ad obtinendam Christi Do-
Gal. 1, mini gloriam tū voce tum scripto edocuerat. Planè
8. quemadmodum ad Galatas: Etiam si nos, aut ange-
 ,, lus è cœlo vobis Euangelizet, præter id quod vobis
 ,, Euangelizavimus, vel quod à nobis accepistis, Ana-
Col. 2, thema esto. et ad Coloffenses: Sicut accepistis Iesum
6. Christum dominum, ita in eo incedite, utens verbis
 ,, λαβῆν & παραλαβῆν, quæ quidem cum verbo παραδοῦναι
 ,, converti, nemo est qui ambigat. Eodem planè sensu,
Cor. quo ait ad Corinthios: Accepi à Domino quod &
11. tradidi vobis, quod quidem in omnibus epistolis
 propè importunè inculcat, ut nimirum spretis & re-
 jectis hominum, quovis seu angeli, seu Apostoli, seu
 denique spiritus divini titulo, sese ingerentiū tradi-
 tionibus & doctrinis, quas ait plerumq; consistere
 in rebus ad corpus & carnem spectantibus, in quibus
 exiguū sit emolumentū, in Evangelij semel tradita
 doctrina constanter persistent. Suis n. istis traditioni-
 bus, quas Euāgelij nomine insignit, ex diametro op-
 ponit omnes ἐθελοθρησκείας, & hominū traditiones, cō-
 mentitiasq; revelationes, quas ex Ecclesia procul
 esse abjiciendas contendit, quacunque tandem spe-
 cie sapientiæ aut submissionis fucatæ obtendantur.

Ex eo igitur si, vestras illas Pontificum Romano-
 rum ut pietatis inanissimas, ita blasphemiarum omne
 genus plenissimas ἐθελοθρησκείας, & multis post Apo-
 stolorum ætatem sæculis invecas traditiones voles
 stabilire, quid aliud egeris, quàm quod manifestè
 prodideris, Primùm quidem, te spiritui sancto ni-
 mis procaciter & petulanter illudere, qui quod ille
 maximè cavendū jubeat, id tu ex totidem ejus ver-
 bis,

bis, per vim contra mentem detortis, maximè cōtendas esse faciendum?

Deinde nimium te perfrictæ frōtis esse, qui quod unum sit totius nostræ disputationis *ἡ πρὸς πάντας*, id unū non modò pro cōfesso arripias, sed pro uno ac præcipuo tuę argumentationis firmamēto statuas, quo certè nihil potest esse impudētius, nihil in omni disputandi genere flagitiosius.

Etenim quia videmus vos nescio quas nobis Apostolicas perpetuò inculcare traditiones, quas pro ipsa pastoris voce, aut certè pari dignitatis gradu in ovile Christi per vim & quasi per fenestras intruditis, quia nos illas non modò apostolicas traditiones esse pernegamus, sed etiam impias ut plurimum esse superstitiones, parati sumus ex verbo Dei ostendere: ideò volumus apertè nobis & clarè explicari, quo tandem firmamento tum istæ traditiones, tum universa vestra doctrina fulciatur: Tu hīc actum agens respōdes; niti traditionibus apostolicis. Ita circulum nectens quæstionem per ipsam quæstionem resolvit.

Sed dices fortassè distingui à Paulo traditiones ab Epistolis, quasi verò Pauli doctrina vel tantillum ab ejus epistolis discreparit, vel à doctrina epistolæ? *Eph 3*
 Cū & ad Ephesios testetur, sese salutis mysterium *3.*
 omne quod postmodum Apostolis & Prophetis per spiritum fuit revelatum, & quò totum illud Euāgelizandi munus, quod sibi erat commissum, referri debet, scripto comprehendisse. & ad Corinthios profiteatur, nihil se non modò docere, sed ne scire quidem voluisse præter Christum crucifixum

in quo omnem Evangelij doctrinam contineri inculcat. Sed urgebis per distinctivā copulam *et*, qua hīc Paulus utitur, à scriptis traditiones ita separari, ut inde colligi possit non omnia scripto complexum esse. Quod si verum esset, omnino & ex ejusdem particulæ disjunctivæ vi posset inferri, Ne viva quidem voce omnia Paulum quæ ad salutem pertinerent tradidisse. eadem est n. utrobique hujus particulæ vis & ratio, & tamen hoc vel tuo ipsius judicio est absurdissimum. Sed quis nescit qui vel à limine sacras litteras attigit, hanc particulam *et*, plerumq; usurpari pro copulativa, ut cū idē Paulus ait, omnia per Christū esse recōciliata sive in cælo sive in terra, & alia ejusmodi infinita. Deinde ut planè dederimus ex hac particula consequi, Paulum haud omnia quæ ad salutem pertinerēt una illa epistola ad Thessalonicenses complexum esse: An propterea efficies, ne alijs quidem ejus Epistolis illa esse comprehensa, cū videas tam multa illum in Epistolis ad Corinthios explicare, quorū in ijs quæ ad Thessalonicenses sunt inscriptæ, nullam planè faciat mentionem? Et verò etiamsi & hoc concesserim, ne reliquis quidem ejus epistolis omnia tradidisse quæ ad salutem essent necessaria: ecqua tamen tu legitima ratiocinatione consequere, ne reliquos quidem Apostolos & Evangelistas suis ea scriptis comprehendisse, sed in pectoris Pontificii scrinio relictas esse nescio quas traditiones Apostolicas quas ipsi illi Apostoli & Evangelistæ suis libris omnino vel noluerunt vel non potuerunt explicare? Vidén quibus fulcris & fundamentis tuæ istæ nitantur structuræ? Tu tamen cōfidenter

fidēter & pro Theologico tuo supercilio, ut affoles, gloriaris, Bene se habere quòd has vobis traditiones integras ego & intactas reliquerim: in quo non modo contra disputationis leges, quod ostendi, peccas: sed etiā cōtra veritatē. Nam hæ tuę traditiones qualescunque tandem sint, profectò si non continentur sacra scriptura, at certè à Pōtificibus Romanis in novum illud vestrum decretorum Euangeliū, vel certè in conciliorum sanctiones relatæ sunt, vel denique scholasticorum scriptis continentur. Et si quę sunt (ut est vestrarum traditionum immensa quędam & innumerabilis multitudo) quę nullo planè scripto contineantur, at certè non potes diffiteri, quia illæ ipsæ saltem cōsuetudinis titulo, quem ego omnium primū in mea quęstione posuerā, comprehendere possint. Ac proinde vanissimè jactitas nullo meæ divisionis membro esse comprehensas.

Quod autem etiam Ecclesię judicium addis tibi à nobis manere integrum; nescio an satis sanus sis. Quærimus n. quibus tandem tabulis Ecclesię judicium de fidei ac doctrinæ capitibus innixum stare debeat. Hic tu, si ad Ecclesię judiciū nos ablegabis, quid aliud ages, nisi quod idem per idem demonstrando, planè te nihil nisi meras nugas effutientem ostendes fastidiosè nauseare.

Sed amabo te, Ecquod tu mihi tandem Ecclesię judicium in fidei aut doctrinę capitibus dabis, quod non vel sacra scriptura, vel aliquo concilio, aut Pontificis decreto, aut patrum testimonio, aut certè lōga consuetudine fulcitum esse videri velis? Horum enim si nullo prolato, ad Ecclesię tamen judicium

f appel-

appellaris, etiam in Lovaniensi tua schola, Magistellorum sibilis & calcitratu exploderis. Itaque cum tu in Ecclesia cōstitutiones esse debere statuas, omnino restat, ut semel explices, primū quidem à quo ferri hæc constitutiones & sanciri debeant, ut ab Ecclesia statutæ esse censeantur, à capite ne an à membris, à sponso & marito an à sponsa, à pastore ne an ab ovibus, à rege denique ne an à subditis. Et postquam semel jam sancitæ fuerint, quomodo deinceps vel possint vel debeant promulgari, scriptis ne & doctrina, Apostolorum atque Evangelistarum, an Romanorum Pontificum in canones relatis sanctionibus, an synodaliū decretorum tabulis, an vel patrum, vel scholasticorum disputationibus, an omnino sine ullo scripto tacita tantū & per manus accepta traditione & consuetudine? Hoc n. postquā edisserueris, facile animadvertes nihil à me in mea divisione prætermissum, neque tibi quippiam integrum esse relictum, quo te possis venditare. Sed obsecro te mi. Bai, an nō erubuisti, cū scriberes quòd quia Christus iusserit ad Ecclesiam deferri, cum qui identidem monitus, & jam sæpius castigatus in peccati perstet contumacia, Et si Ecclesiam non audierit esse pro Ethnico & publicano habendum. Ideo etiā in fide & doctrinæ capitibus (hæc enim sola inter nos controvertuntur) Ecclesiæ iudicium pro *xpianis* sit adhibendum? Quale n. est hoc ratiocinationis flagitium? à castigatione peccati, quod in confesso sit peccatum esse, ad fidei articulum, de quo sit controversia; nec tere argumentum?

Et tamen tu tam argutus ratiocinator mihi etiam
ridiculam

ridiculam, & omni responsione indignam cōnexio-
nem, audes confidenter obijcere, propterea quòd
exAugustino collegi, omnes omnino quæstiones ad
scripturam sacram esse examinandas, quia id ille di-
xit de quæstione qua quærebatur, ubinam esset Ec-
clesiæ corpus, ipse impèdio magis ridiculus, qui vel
nescias, vel dissimules Augustinum non unam istam
quæstionem, sed omnes planè quæcunque ad fidei
fundamentum spectant, ad scripturæ trutinam sem-
per & ubiq; revocare, etsi ex mea oratione facilè ap-
paret, me nō propterea solùm id collegisse, quod eo
loco Augustinus ita sentiret, sed quòd ipse tu ad
meam quæstionem (quæ ut sæpiùs jam repetivi, ge-
neratim de Ecclesiæ fide & doctrina loquebatur) ni-
hil aliud respōdisti, nisi quòd teste Augustino Ec-
clesia quidem ex solis scripturis esset petenda & di-
judicanda, Constitutiones verò negari minimè pos-
sent, ubi regnum agnosceretur, &c. Ex quo nō ego
solus, sed ipse etiam tuus Horantius intellexit, tum
ipsius corporis Ecclesiæ, tum ejusdem doctrinæ ac
traditionum, quæ quidem ad Ecclesiæ fidem infor-
mandam pertinerent, Iudicium omne sacris, & qui-
dem solis scripturarum oraculis à te deferri. In eo si
ridiculus fuit noster error, certè non à nobis, sed à te
ipso profectus videri potest.

Quamquam si quis veritatem ipsam nullo animi
morbo præpeditus diligentius attenderit, is planif-
simè cernet non ridiculum esse hoc, sed planè solidū
atque inconcussū ex Augustino argumentum:
Quod ut intelligas accipe breviter totius nostræ
causæ statum seu τὸ κενώμενον, & patere me in hoc
f 2 parergum

parergū divagari, si quidem parergum tibi est disputationem omnē ad ipsos fontes revocare: Nos itaq; censemus, ex quo in Ecclesia verbū Dei pro unica & certa fidei doctrinæ ac traditionū norma delijt haberi, & in eorum vicem qui hoc ipsum verbum ritè fecarent, irrepere in Christi ovile non muti tantum canes, sed graves etiam lupi gregi minimè parcentes (quod prædixerat Paulus) qui pro verbi doctrina mutos ac sibi similes Idiotarū magistros in templis erectos, substituerent, factum esse Iusto Dei iudicio, ut jam, jam instante illa ἀποκαταστάσις, de qua Thessalonicenses monuerat Paulus, se simul paulatim extolleret homo ille sceleratus ὁ ἕδς τῆς ἀποκαταστάσεως opponens & efferēs sese aduersus quicquid dicitur Deus aut numen, uti erat à spiritu sancto disertis verbis prædictum. Is igitur in templo Dei jam sedens tanquam Deus, & se Deum in terris palam nominans, pro Ecclesiæ Christi capite, sponso ac legislatore ἀνυπευδύσθη & vero etiam pro regū rege, ac totius orbis Domino ore nefario sese vēditavit, & Christum Iesum, folio quoad in se fuit deturbatum, omni tum regis, sponsi, & capitis Ecclesiæ, tum summi sacerdotis, unici Mediatoris ac servatoris, tū deniq; summi doctoris ac pastoris munere ac dignitate, non quidem verbo & externa specie, sed rei veritate, spoliavit, excitato novo pro peccatis λύτρωσις ac sacrificio, novis sacerdotibus novisque & quidem infinitis intercessoribus, quorum dignitate ac meritis aditum nobis in cælum suis clavibus patefaceret, & pro sacrosancto illo & nunquam satis celebrato Christi in cruce adpenso sacrificio, foedissimas missarum, indul-

dulgentiarum, meritorum, bullarum & commētitij denique ignis purgatorij nundinationes exerceret. Ita cultum omnem Dei evertit, ac in hystrionicam gesticulationem commutavit, animas Christi sanguine redemptas ab ipso redemptore ad homines demortuos, quos ipse in Deorum retulerat numerū, ad nescio quos sacrificulos, omne genus sceleribus coopertos, ad mutas & inanimas creaturas murmure magico sacris devotas, ad muta denique & saxea idola, & hominis manuum opus impiè avertit. Breviter, pro vero Christo ludicrum nobis & inane idolum substituit.

Hujus dum atrocissimæ impietatis ac defectionis reum illum ex scripturis canonicis agimus, ille quia se videt neque scripturas posse populo è manibus, (quod summopere semper fuit adnixus,) excutere, neque lucem illam veritatis in suas tenebras commodè detorquere; nescio quas nobis obtrudit à majoribus suis per manus (ut ait) acceptas traditiones, quas etiā pro Apostolicis ipse Dominus, scilicet Apostolicus, seu potius Apostaticus vēditat, quibus & se omnium in orbe Christiano controversiarum summum esse Iudicem jactet, atque horrendas illas suas blasphemias & sacrilegia tueatur.

Has ille traditiones Ecclesiæ Dei (cujus scilicet ipse sit caput ac legislator) mandata esse pronunciat, à quibus qui vel latum recedat unguem, ignibus & in hoc sæculo & posthac in æternum devoveatur, iis ipsis, quasi quibusdā furijs, Principes ac reges Christianos in populos sibi subjectos & in innocuum Christi gregem, imò in Christum ipsum Dei filium

atque unicum Ecclesię sponsum & caput furiosè ac truculenter armat.

Nos hęc quando nobis nullum tribunal in terris datur, in quo non ipse ille qui tam horrendi sacrilegij reus agitur sedeat iudex, ad Christi iudicium provocamus.

Est itaque nobis non de vulgari aliqua traditione disceptatio, sed de illis univèrsim omnibus quibus Christum illum unicum Ecclesię Caput, Sponsum, Regem, Sacerdotem, Mediatorem, Intercessorem, unicum denique Servatorem populo ereptum esse querimus, ac proinde de ipso capite Ecclesię Christo omnis est nostra controversia.

Quod cùm ita sit & Augustinus in eo quẽm cõtra Donatistas de unitate Ecclesię inscripserat libro, unũ suę disputationis substruat hoc fundamentum, nimirum Christũ & caput & corpus, in solis scripturę canonicę oraculis esse quærẽdum, Non video equidem ecquid nos ita ridiculum admiserimus, quando ex eodem illo fundamento conclusimus, omnes illas traditiones, quibus Christum caput Ecclesię tolli contendimus, ex ipsius capitis verbis ac testificatione dijudicari debere.

Postquam n. in eo libro dixisset Augustinus, Nõ
 » audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus, hæc
 » dicit Dominus, Sunt certè libri Dominici, quorum
 » authoritati utrique consentimus, utriq; credimus,
 » utrique servimus, ibi quæræmus Ecclesiam, ibi dis-
 » cutiamus causam nostrã, paulò post hæc verba sub-
 » jungit: Totus Christus caput & corpus est, caput, u-
 » nigenitus Dei filius, & corpus, ejus Ecclesia sponsus
 & sponsa,

& sponſa, duo in carne una, quicunq; de ipſo capite ,,
 à ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiamſi in omnibus ,,
 locis inveniantur in quibus Eccleſia designata eſt, ,,
 non ſunt in Eccleſia. Et ruruſus quicunq; de ipſo ,,
 capite ſcripturis ſanctis cōſentiunt, & unitati Eccle- ,,
 ſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia, quia de ,,
 Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chriſti ,,
 teſtificatione diſſentiunt, verbi gratia, Qui non cre- ,,
 dunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex ,,
 ſemine David, quod apertiffimè ſcriptura Dei lo- ,,
 quitur, aut non in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo ,,
 crucifixus & ſepultus eſt, etiamſi per omnes terras ,,
 inveniantur per quas eſt Eccleſia, non utique ſunt in ,,
 Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſiæ nō tenent, quod ,,
 eſt Chriſtus Ieſus, nec in aliqua divinarum ſcriptu- ,,
 rarum obſcuritate falluntur, ſed notiffimis & aper- ,,
 tiſſimis earum teſtimonijs contradicunt, &c. quod ,,
 quidem paulò poſt ita concludit. Ille nempe caput ,,
 Eccleſiæ eſt unigenitus filius & verbum Dei, & ideo ,,
 nec prophetę ſancti vera loqui potuiſſēt, niſi ab ipſa ,,
 veritate, quod eſt verbum Dei, manifeſtaretur eis ,,
 quod dicerent, & juberetur ut dicerent. Proinde ,,
 prioribus temporibus per prophetas ſonuit verbum ,,
 Dei, deinde per ſeipſum cum verbum caro factum ,,
 eſt, & habitavit in nobis, deinde per Apoſtolos quos ,,
 miſit ad ſe prædicandū, ut eſſet ſalus uſque ad fines ,,
 terræ. In his igitur omnibus quærenda eſt Eccleſia. ,,
 &c. Haçtenus Auguſtini verba, ex quibus manife- ,,
 ſtiſſimè liquet. primum quidem ipſi capiti Chriſto
 eum nullam tribuere vocē, niſi eam ipſam quæ pri-
 mum per prophetas inſonuit, & demum per Apo-

stolos non tacita per manus traditione derivata, sed
 Canonicis consignata libris (quod quidem sæpius
 ab eo repetitur) ad nos pervenit. Deinde ex hac una
 voce omnes de Christo, & non minus de capite quàm
 de corpore controversias esse decidendas, cum eadē
 utrobique sit consideratio, eadem connexionis ne-
 cessitas, imò etiam longè gravior & solidior exstet
 ratio in ipso capite, quod est Christus, ex ipsius capi-
 tis testificatione quærendo, quàm in ejus corpore
 quod est Ecclesia. non modò quia corpus à capite
 dependet, & omnem ab eo dignitatem mutuatur,
 verùm etiam, quia illud ipsum periculum cujus præ-
 cipuè evitandi gratia non humanis documentis, sed
 divinis oraculis sanctam Ecclesiam Augustinus pu-
 tat esse demonstrandam, nimirum quòd vèteri sunt
 qui dicant: Ecce hîc Christus, Ecce illic, multò certè
 gravius est, si caput amiserimus, quàm si aberrave-
 rimus à corpore. atqui huic periculo hoc unum ad-
 hibet peritus medicus remedium, ut pastoris vocem
 » audiamus. Præmunire, inquit, voluit aures no-
 » stras adversus eos, quos præcedentibus temporibus
 » exsurrecturos esse prædixerat & dicturos, Hic est
 » Christus, Ecce illic, quibus ne credamus admonuit.
 » Nec ulla nobis excusatio est, si crediderimus contra
 » vocem Pastoris nostri tam claram, tam apertam, tam
 » manifestam &c. Quæ sunt oves meæ vocem meam
 » audiunt, & sequuntur me. Ecce vox ejus clara & a-
 » perta, hac audita qui eum non sequitur, quomodo
 » se ovem ejus dicere audebit? Nemo mihi dicat:
 » quid dixit Donatus, aut quid dixit Parmenianus aut
 » Pontius, aut quilibet eorum? quia nec Catholicis
 Epif-

Episcopis consentiendum est, sicubi fortè falluntur, ut contra Canonicas Dei scripturas aliquid sentiât, &c. Ex quo apparet, si de ovibus iudicium omne est ad vocem pastoris referendum, multo majori ratione ipsum iudicium de Pastore haud aliunde peti debere. Nam etiam si Augustino nulla tum temporis intercederet cū Donatistis de ipso pastore, vel de capite Christo, cōtroversia, sed de corpore tantum, nimirum Ecclesia, ac proinde æquum esset illum sua argumenta ad institutum suum accommodare, Generale tamè hoc axioma pro indubitato fundamēto proponit, Nimirum, quoties vel de capite Christo, vel de ejus corpore, quæ est Ecclesia, ambigitur, toties esse ad sola in divinis libris comprehēsa oracula recurrendum.

Quanquam quid opus est verbis? cū jam non modò de ipso capite vobiscum sit nobis dissensio, sed de ipso etiam corpore? Nam ut ex Augustino audivimus, quicumque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiant, in Ecclesia utique censei nō possunt, ac proinde cū vestræ traditiones pro unico capite & sponso Christo, suum nobis Pōtificem, sub vicariatus larva, substituunt, & Christum ipsum, qui Christus esse planè nequit, nisi sit unicus servator, mediator, intercessor, & unicus denique summus sacerdos, nobis eripiant. Omnino non possunt, qui ejusmodi traditionibus fidem habent, in Ecclesia locum obtinere.

Est igitur etiam nobis de corpore Ecclesiæ questio, ac proinde in verbis capituli sui, non vestris traditionibus illa quærenda est, teste Augustino. Nisi

fortè velis quam ille pastoris vocem in una circumstantia multitudinis vel paucitatis Ecclesiæ quam pro temporum ratione variari posse, & jam variatam esse, ex Apostolorum prædictionibus experientia comprobatis constat, pro firmamento causæ suæ adhibuit, eandem nos in toto ac perpetuo Ecclesiæ fundamento constituendo non adhibere, quod quàm sit absurdum ipse tu esto Iudex. Tu tamen hoc nostrum argumentum præ te tulisti & ridiculum esse & responsione indignum. Credo quidem hoc consilio, ut ne si responderes in putidum illud atque angustum diverticulum, tandem recipere te cogereris quò vestri Lovaniensès Theologi in suis ad Augustinum annotationibus confugerunt, ubi generale hoc Augustini axioma restrinxerunt ad excludenda tantum quædam humana documenta quæ utrinque ad causæ disceptationem tum à Catholicis, tum à Donatistis producta fuisse, capite secundo ipse Augustinus commemorat. Quæ quidem etsi prudenter ac piè jubet removeri, ita tamen id facit, ut simul etiam reliqua omnia quæcunque ab hominum dependent authoritate, procul arceat & in uno scripturarum canone penitus acquiescendum esse statuat. Quod quidem paulò post manifestissimè demonstrat, cum ab illis documentis, longè diversa Donatistarum proferens argumenta, ita eis re-

cap. 17
 „ spondet: Legite nobis hoc ex divinis oraculis quod
 „ profectò legere non potestis. & mox, Restat igitur
 „ ut non ex divinis libris, sed ex vobis ista dicatis.
 „ Proir. de dignissimè, respondebitur, Anathema sitis,

is, Tenent enim Ecclesiæ Apostolico labore funda-
 tæ, cum quanta cura sibi prædictum sit, Si quis
 vobis Euangelizaverit, præterquam quod acce-
 pistis, anathema sit.

Quod cùm adversus particularem Donatista-
 rum objectionem de nova in Collossensibus se-
 mente facienda producat, nemo non videt καθολι-
 κῶς, & universale esse hoc axioma, doctrinæ Christia-
 næ confirmationem ex solis prophetarum & Apo-
 stolorum libris esse petendam: Ac proinde neque
 tuum, mi Baj, effugium, neque illud quod modò
 commemoravimus Theologorù Lovaniensium so-
 phisma quicquam obstare, quominus & nos hac
 Augustini obtestatione adversus vos meritò uta-
 mur; Remotis ergo omnibus talibus Ecclesiam suã
 demonstrant, si possunt, non in sermonib. & rumo-
 rib. Aphrorum, non in concilijs Episcoporù suorù,
 non in litteris quorumvis disputatorù, nō in signis,
 & prodigijs fallacibus, quoniam etiã contra ista ver-
 bo Domini præparati & cauti redditi sumus, sed in
 præscripto legis, in prophetarù prædictis, in Psalmo-
 rum cantib. in ipsis Pastoris vocibus, in Evangelista-
 rum prædicationibus & laboribus, hoc est in omni-
 bus canonicis sanctorum librorum autoritatibus,
 &c. Hæc enim ipsa vobis etiam esse totidem verbis
 dicta scito, & donec remotis vestris traditionum &
 successionū nænijs, ex istis ipsis quæ hîc perspicuè &
 clarè ab Augustino commemorantur archivis Ec-
 clesiam vestram demonstraveritis, omnino hoc ipso
 Augustino Iudice & authore, Anathema nobis eri-
 tis. Venio nunc ad reliquam tuam disputationem.

Capite

Capite quinto, miror te cramben illam tuam, de duplici intentione, jam decies coctam ac recoctam, iterum nobis ingerere, cui tamen ita luculenter respōdimus, ut neque quicquam proferas novi, neque nostras rationes aliter refellas, nisi quòd dicas à me multa congeri sophisticè, quod quidem est eludere non refellere argumenta.

Tu quidem perpetuò nobis occinis loquentium intentiones posse diversas esse, etiamsi voces idem significantes usurpentur. Atqui jam sæpiùs ostendi neque quicquam hoc ad rem facere, & tamen si faceret, causam tuam nihil penitus juuare. Sed bene habet quod tandem veritatis vi convictus, rotundè fateris intentionem illam quam Christo affingis, faciendi ex pane suum corpus, ejus verbis minimè significari, quod etsi hætenus musitasti, nunquam tamen clarè & sine ambagibus confessus es. Nunc autem quoniam planissimè pagina 15. lin. 22. pag. 16. lin. 24. pag. 17. lin. 14. pag. 19. lin. 22. confiteris verbis à Christo prolatis nihil tale significari, quid restat nisi ut vestrum sit commentum, ac proinde cum Augustino concludamus esse Anathema.

Video te quidem novam latebram finalis intentionis huic commento astutè obtendere, sed nihil juuat, omnino enim necesse est, hanc finalem intentionē ex ipsis scripturæ significātibus verbis probes.

Producis exemplum enunciationis de reguli fanitate, sed jam vidimus longè illic diversam esse rationem, & tu perpetuò in eo hallucinaris, quod externæ vocum enunciationi vim eam tribuis, quæ in Domini voluntate ac virtute tota consistit, ea autem
volun-

voluntas cùm exprimat^r vocum signis atq; enun-
 ciationibus, haud profectò ex illis ipsis aliud intelli-
 gere possumus, nisi id ipsum quod exprimunt. Tu
 itaque etiamsi mille tibi intentiones somniando fa-
 bricaveris easq; unâ eademq; enunciatione ex-
 primi contenderis, nullam tamen sanis capitib. per-
 suadebis, aliam, nisi illam ipsam quam verba signifi-
 cant. Cùm itaque disertè fatearis, hanc intentionem
 mutandi panem in corpus, verbis Christi nequaquã
 significari, quid est cur nobis illam, ita importunè &
 protervè obtrudis? Tu enim disertis verbis fateris
 vtrumque te dicere, videlicet in his verbis, Hoc est ,,
 corpus meum, servari propriam & genuinam om- ,,
 nium vocum significationē, & his verbis significari *pag. 15.*
 illud ipsum quod voces propriè sumptæ notant. Et ,,
 tamē etiam Christum simul intendisse facere, quod ,,
 verbis illis non quidem fieri, sed esse designatur, ,,
 quam quidem intentionem verba ipsa non signifi- ,,
 cant &c. Quod si igitur hæc verba ejusmodi inten- ,,
 tionem nō significant, iterum atque iterum tibi af-
 firmo, humanum igitur esse commētum, ac proinde
 mendacio obnoxium.

Quod n. existimas quia verba significēt esse cor-
 pus, ideo rectè concludi intentionem Christi fuisse
 ut faceret suum corpus; haberet quidem aliquã ve-
 ritatis speciem, si liqueret haud alia ratione posse ve-
 ram esse Christi enunciationem, quemadmodum
 video te existimare, & tamen utique fateri necesse
 esset, eam enunciandi rationem neque propriam esse
 neque usitatam, sed propter defectum ejus, quod
 subintelligendum esset, necessariò per tropum ali-
 quem

quem explicandam, sed jam luce meridiana claritè ostensum est, nulla nos eò necessitate cogi, sed contrà, circumstantias omnes ejusmodi coactam interpretatione penitus evertere. Quare cum tu hîc ipse confitearis, finalem istam intentionem quam à loquente extra verborû significationem vis cogitari, non ex verborû significatione, sed ex alijs circumstantijs intelligi debere, cur non potiùs me ad ipsas rei circumstantias, quàm ad inanes istas & commentitias cerebri tui imaginationes, revocas?

Sentis nempe si ad circumstantias verba examinarentur, continuò omnem istam vestram transsubstantiationis machinam esse corruiuram.

Nemo n. non videt omnes planè circumstantias à nobis facere, nam & agni Paschalis exemplum, & omnium reliquorum sacramentorum natura, ratio, ac perpetua analogia, & ipse institutionis finis, nimirum Christi memoria ejusque mortis annunciatio, Et variata nonnihil verborum ab Evangelistis recitatio, &c. Pauli ipsius explicatio, Et panis & vini acceptio, fractio, exhibitio, ejusdemque à Paulo iterata post consecrationem repetitio, & Apostolorum, qui in quibusvis alijs minimis nutare soleant, indubitata assensio, & ipsius linguæ Hebraicæ seu Syriacæ communis & notissimus usus, & omnium fidei articulorum pulcherrimus consensus, & ipsa veri corporis quod habuit Christus, ratio ac natura, & omnium sensuum (quos in corporis exploranda natura consuli Christus ipse jussit) judicium & infinitorum contra naturæ ordinem miraculorum commentitiorum declinatio, & omnium
penè

penè veterum in primitiva Ecclesia unanimis cōsen-
 sio, planissimè ostendunt, ea verba omnino esse ve-
 rissima, sed in signo ac sacramento posita, ac proinde
 sacramentaliter, id est, modo sacramentis omnibus
 usitato, debere explicari. Dicis tu quidem hanc quã
 nobis obtrudis finalem intentionem transsubstan-
 tiandi, Et si Christi verbis non significetur fuisse, ta-
 men à loquente Christo cogitatam. Sed quando de
 occulta, & cogitata quidem, sed nullis verbis signi-
 ficata mentis intentione disputatio est, an non cen-
 ses multò æquius eam à Christo ipso explicante peti
 debere, quàm à vobis eandem ex vestro cerebro di-
 vinantibus? Christus enim, si quæris quæ sit ejus
 in his verbis mens atque intentio, sine ambagibus
 illam exprimit, inquit, Hoc facite in mei memo-
 riam. Mnemosynon igitur, seu memoriale docet
 à se institui, non rerum substantias permutari.

Nam si quis alius iisdem illis verbis, vel planè si-
 milibus usus esset, nemo est sanæ mentis homo, qui
 ullam aliam ex illis intentionem, vel suspicando vel-
 let elicere. Etenim si quis ex hac vita demigras, ima-
 ginem, vel aliud quodpiam symbolum amico re-
 liquisset, dicens hoc esse suum corpus, vel vul-
 tum vel sese ipsum, haud est quisquam usque adeo
 insanus qui ex illis verbis ullam substantiarum me-
 tamorphosin fabricaretur: & tamen si quis for-
 tasse usque adeò amens foret, qui verba illa eò re-
 ferri debere contenderet, idem si audiret insti-
 tuentem illud symbolum, apertè declarare, mentem
 suam esse, ut id fiat in sui memoriam, Quis nō videt
 jam nullum ampliùs obscuritatis scrupulum in ejus

oratione restare posse?

Nulla igitur vel verborum significatio, vel circumstantiarum ratio cogit nos à plana, facili, atq; indubitata sententia ad abstrusam hanc, & sola mente cogitatum, & commentitiam ac portentosam intentionem divertere.

Iterum deinde inculcas pronomine, hoc, minimè demonstrari panem, quem Christus manu tenebat: sed ipsissimum suum corpus, & ex eo cōcludis certum igitur esse & evidens, quod dixeras manente eādē vocum omnium significatione enunciationē aliquam alia & alia intentione dici, & fœdissimam istam tuam principij petitionem (quod enim tibi pernegamus, id ex alio capite, quod multo etiā magis negamus, tanquam ex cōfesso probas) etiam ex dialectica vis videri petitam, quia scilicet propria demōstrativorum pronominum significatio sit ipsa demonstratio, cū ne verbo quidem possis ostendere, à Christo ejus corpus fuisse demonstratum: sed panem fuisse acceptum, fractum, exhibitum, & denique demonstratum, omnes uno ore testentur Evangelistæ, & Paulus etiam multo post verborum recitationem, affirmatè testetur esse panem.

Quiritaris perpetuò me duplicem tuam intentionem velle cōfundere. Tibi certè, mi Bai, in tuis verbis duplicem esse intentionem etiam, non jurato crediderim, nec enim possum mihi persuadere ita te præjudicata Romani pontificis sententia constructū teneri, ut non scias ac sentias, unam Christi intētionem in hac verborū recitatione fuisse, ut suæ mortis memoriam vel symbolum, in pane nobis relinqueret,

queret, & per panis fractionem nos in sui corporis (quod est in cælo) communionem (uti docet Paulus) colligeret, sed hanc tuam mentis intentionem cogitare tu quidem potes, sed quia sine periculo verbis nō potes significare, tutiùs fortasse existimas, sub duplici intentione delitescentem sententiam tuam occultare, quod Abrahamum fecisse jam plus decies inculcasti: Sed in Christo, qui est planissima & simplicissima Dei veritas, tale quidpiam vel levi cogitatione imaginari, nobis est religio. Quare cū tu in hujus disputationis calce, apertè doceas Christum dicentem, Hoc est corpus meum: nec dixisse, nec verbis explicasse intentionem faciendi, quod tu eum facere voluisse comminisceris, nihil est quod nos incredulitatis coarguas.

Quod enim addis, eum cōsiderata ejus omnipotentia & veritate illam intentionem discipulis credendam reliquisse, nihil agis, nec n. vel veritas fingi potest in eo, quod nec ipse dixit, nec ullo verbo significavit, vel omnipotentia Dei obtendi commentitijs hominum imaginationibus.

Capite vi. iterum me vis esse perridiculum, sed tu potiùs ei qui meam responsionē lecturus est, & cum his tuis strophis bona fide collaturus, non modo ridiculus, sed vanus etiam ac mendax deprehenderis: Nec enim quisquam censebit nō esse ridiculū, quòd tu nobis Abrahami exemplū toties hīc inculcas, qui periculi metu non ausus fuit fateri quod res erat, nisi fortè nos ita stolidos existimas, ut credamus, quod tu ipse tamen eadem pagina pernegas, Christum vel metu, vel alia quapiam cupiditate, non ausum fuisse

in his verbis quę inter nos controvertūtur, mentem suam atque intentionem explicare.

In calce hujus capituli jam non dissimulanter, sed manifestè ac palā prodis, infano te cavillandi calumniandi quę studio teneri. objeceram enim te truncatam meam protulisse sententiam, id meis ipsis verbis syllabatim recitatis probaram. Tu eo ipso quo hanc culpam declinas, majorem etiam contrahis, fateris enim te admonitum reperisse postea me repetendo supradicta mea verba, aliquid eis adjecisse, quod aliquid haberet disjunctionis, sed te tantū mea verba citavisse, & quā absurdū sensum contineant ostendisse. Fateris igitur te meam sententiam reprehendisse antequam eam integram intellexisses: & tamen nihilominus iterum absurditatem illius mihi improperas, cū omnes videant eam sententiam uti à te producta erat, fuisse truncatam & mutilam, nullo interjecto intervallo consequebatur ipsa sententię ratio, qua apertè indicabatur id quod tu me ais absurdè prætermisisse, & tamē si omissem, poteram sine culpa, id fecisse, quando manifestum est ad nostrā disputationem eam particulam nihil pertinere, cū nemo nisi insanissimus unquam existimarit, Christum illis verbis suam intentionem vel capitalē, vel finalem voluisse celare, quod tu tamen bonus theologus hīc videris velle innuere. Capite septimo, ut argutius tuis (quibus argumenti mei verissimam ac necessariam connexionem obscuras) locum aliquem pares, mea verba iterum calumniosè mutilata, & in alienam & nunquam à me cogitatam sententiam detorta producis. Ut enim incauto lectori per-

persuadeas, me Dei vel veritatem vel omnipotētiam in dubium vocare, ita me fingis esse ratiocinatum: Si Deus facit id omne quod dicit, quotiescunque spiritus ejus res planè disparatas alterā de altera enunciaverit, per verbum est, (quum Deus omnia possit) fateamini necesse est, eundem Christum in veram virtis substantiā, in agnum, in leonem &c. fuisse transmutatum. Ego verò mi Bai exhorresco ad tam impiū connexum; scio etenim & certa *αληγοφορία* indubitatè credo, Deum omnia facere quæ dicat, quæve facere velit. Planè igitur non agnosco mea verba quæ pro meis hîc producis. Nec enim ego illo antecedenti quod mihi tribuis, usus sum, (Si Deus facit, quod dicit) Sed hoc planè diverso, nimirum (Hęc verò si vobis connexio constabit:) Nam quæ fuit illa connexio? An quod concluderetis Deum omnia facere quæ diceret, aut quæ vellet? Nihil minus. Eodem enim illo capite apertissimè professus sum: Quòd si ad illa à Christo pronuntiata verba (Hoc est corpus meum) Euangelistæ subjunxissent, continuò inania seu vacua panis accidentia, abjecta substantia & forma *ἑστιάδιη* commigrasse in Christi corpus: nemo esset nostrū qui dubitaret, virtute divina potuisse effici, quod factum esse ipse Dei spiritus asseveraret. Nihil igitur tale ne per somnium quidem mihi venit in mentem, quale tu mihi hîc affingis. Sed his ipsis ego verbis usus sum (Sed ais, etiam si verba propriè id non significēt fieri, tamen quum vi omnipotentis Dei fieri possit, & Christus dicat corpus suum esse quod erat panis, ideo effici necessariò, factum & transsubstantiatum esse

cap. 3.
pa. 17.

» esse panem in corpus . Hæc verò si vobis connexio
 » constabit, An non videtis eodem jure necessariò dā-
 » dū esse, ut , quotiescunq; Dei spiritus res planè dis-
 » paratas alterā de altera enūtiaverit) & quæ sequūtur.

Vidēsne bone vir , te pro meis verbis malitiosè
 tua substituisse somnia, quæ ignaro populo pro ora-
 culis venditares? Ego enim pernegavi, Dei spiritum
 hoc dixisse quod vos esse factum fingitis ; Et quia
 planè non dixit, ac ne quidem ejus verbis ejusmodi
 quidpiam significari , etiam te confitente palam est,
 propterea reprehendi importunam tuam illam cō-
 nexionem, qua id extra Dei verbum effici voluisti.
 Quod quidem certè meū argumētū est proculdubio
 longè verissimum & planè necessarium, neq; potest
 strophis illis tuis, quas hīc anxie cōgeris, vel dilui vel
 obscurari . Ne tamen sine ratione videaris insanire,
 confugis ad azylum distinctiunculæ, & ais verū qui-
 dem esse antecedens argumenti mei, in ijs quæ non
 prius fuerunt id quod ipse Dominus jam dicit esse:
 Sed non in illis quæ jam prius id fuerunt quod ipse
 esse asseverat. Atque hæc multis verbis, quasi ex pul-
 pito tuo nos edoces, quare Christus dicatur vitis,
 Agnus, Leo & alia ejusmodi. Sed veni ad rem, & de-
 sine vagari extra oleas, ac sine ambagibus responde,
 An in omnibus enuntiationibus quibus res dispa-
 ratæ dicuntur altera de altera per verbum est , sem-
 per intelligi debeat altera in alteram esse transsub-
 stantiata? Hoc enim versatur in quæstione . Deum
 enim facere quæ dicat, nemo homo, ac ne Diabolus
 quidem vix unquam dubitavit. Quòd si jam hīc ge-
 neratim affirmas eam debere admitti in omnibus ijs
 rebus

rebus quæ non ante fuerunt id quod esse enuntiantur, Ediffere nobis bone Magister quomodo Deus jubeat circumcidi carnē præputij, & de illa circumcissione dicat, Hoc esse suum fœdus? planè quemadmodum hic nos jubet panem edere & calicem bibere, Et de illa ipsa mādicatione ac potatione pronunciat, hoc esse novum fœdus seu novum Testamentum in suo sanguine & corpore. Num vis igitur carnalem illam actionem circumcidendi præputij revera mutari in fœdus Domini? Expedi etiam, quomodo articulata illa atque ex Christi & Apostolorū ac Prophetarum ore syllabatim expressa vox, quam constat sua substantia nihil esse aliud nisi aeris percussu collisionem, dicatur tamē & revera sit verbum Domini exercituum. An fortè quia vox hominis mortalis transsubstātiatur in æternū illū Deum? Aut potius quia quod illa voce & syllabarū distinctione ut signo designatur, repræsentatur ac significatur, & fideiū deniq; animis per Spiritū Dei exhibetur, verè sit verbū Dei, quemadmodū quod pane isto, tanquam sacræ rei signo, designatur, repræsentatur ac significatur, & denique fideiū animis verè exhibetur, ipsissimum est corpus Domini nostri Iesu Christi? Atqui jam antè quā illa vox extra oris claustra pronuntiaretur, non modò non erat Dei verbum, sed ne erat quidem in rerum natura. Viden igitur quam futile sit hoc tuum effugium? Quod si nondum intelligis, tu ipse tua verba agnosce, & tuo te gladio confossum si potes, diffitere. Scribis enim sequenti capite in ea oratione (Petra erat Christus) petram accipi in propria sua significatione, ut nimirum signi-

ficet lapidē virga Mosis in Oreb monte percussum : quæro igitur jam ex te, mi Bai, an quia Spiritus sanctus dixit, Petram illam fuisse Christum, ideo censeas fuisse transsubstantiatam in Dei filium? Nō dices, fat scio, Tu enim ipse scribis, Nullam hīc transsubstantiationem facere Spiritum sanctum, sed tantum significare id quod antè cœpit esse quàm hæc diceret. Idemque planè statuis de agno Paschali: Atqui necesse est fatearis hæc non ita fuisse, antè quàm sacramentaliter instituerentur ad id significandum quod jam dicuntur esse. Sacramentalis igitur institutio efficit, ut sint id quod verè dicuntur esse. Ac proinde necesse est, eo ipso momento quo sacramentaliter institui cœperunt, jam tum verè fuisse id quod Spiritus sanctus eas esse pronuntiat. Agnus enim qui ad Paschalis celebrationem ex Domini mādato immolatur, non jam antè sua natura fuit signum aut sacramentum, quamdiu in reliquo ovium & agnorum grege versabatur, sed res tantum, utpote animal: ex quo autem cœpit destinari atque immolari ad eum finem ut esset signum liberationis illius ex ægypto, quæ Christi liberationem prænotavit, planè eodem illo momēto verè cœpit esse phasē vel Christus ipse. Petram quidem, de qua loquitur Paulus, verum est jam pridem & multis antè sæculis significasse Christū, quàm Paulus ea verba pronūtiaret, (Petra erat Christus) sed ne tu quidem negabis, nō de sua Paulum ætate loqui, sed de superiorū Patrum ævo, quorum tempore ait jam tum fuisse petram illam, Christum. Quòd si igitur Mofēs, eam virga percutiens, populum monuisset, ut profluentem illum ex petra

lati-

laticem, pro sacramento spiritalis potus in Christo olim exhibendi usurparent, quid vetat quo minus verè potuisset dicere, hæc Petra quam ego percutio est Christus, vel est cōmunio Christi? planè quem admodum Spir. Sanctus de pane quem frangimus verè ait esse corpus vel communionē corporis Christi? Quid hic hæsitās? An non meministi te scribere, has duas voces, Petram & agnum Paschalem Christo tribui, ratione rei significatę, quę prius Sacramentaliter instituta fuit ad id significandum? At quo tandem momēto tu nobis definies istud tuum (prius?) Ecquod tibi temporis intervallum postulabis inter Sacramentalem institutionem, quam ais debere antecedere, & ipsam enūtiationem, ut vera esse possit, & per Sacramentalem significationem explicari? Brevísne horę, an longi fortasse sæculi? Atqui constat enuntiationes omneis sacramētales jam tum esse veras, quando Sacramentum instituitur, & quando accedente verbo ipsum elementum ad rem sacram significandum sumitur atque usurpatur? Accedat verbum ad Elementum, inquit Augustinus, & fiet Sacramentū. Quid est igitur, quod tu causaris? Quia,, Panis nulla omnino præcessit sacramentalis institu-,, tio, qua Christum aut ejus corpus significaret, sed,, antea tantum res fuit, non signum, ideo falsam esse,, & dolosam hanc explicationem, quam à me ais esse,, confictam, videlicet, ut (Panis est Christi corpus),,, tantumdem valeat, atq; id quod per hunc panem si-,, gnificatur atq; exhibetur est Christi corpus. An po-,, tes negare, Sacramentum hinc institui, & ad panis ele-,, mētum accedere verbum, ut fiat sacramentū? Quid

est quod te hîc unius momenti usura magis conturbat, & à vero videndo avertit, quàm in reliquis omnibus Sacramentis? Sanè aqua Jordanis in alveo suo profluens nullo antè tempore fuit signum, sed res tantùm: neque enim præcessit ulla sacramentalis institutio, & tamen quo momento Ioannes Baptista eam sumit ad fideles baptizandos, & verbo addito, docet ad memoriam ablutionis agni Dei eam adhiberi, quis nō videt, jam tū nullo intercedente temporis intervallo verissimam esse hâc enunciationem? Hæc aqua est lavacrum regenerationis, vel est, ablutio sanguinis Christi. vidēsne igitur frivolum esse & inane profus hoc tuum commentum, quod tu tibi pro effugij arce statuis, de intermedio temporis intervallo inter Sacramenti institutionem & sacramentalem enunciationem? Quare quod ita confidenter improperas me verborū involucris & sermonis ambiguitate vos ludificare voluisse, cū scripsi (Ex quo Christus voluit hunc panem in eum à nobis usum accipi, ut esset vice sui corporis, jam verè fuisse ejus corpus non quidem ulla substantiarum commigratione, sed usu & destinatione.) propterea quòd, ut tu cavillaris, incertū sit quod hîc ego tempus designem & utram voluntatem, temporalemne an æternam significem, non procul certè abest à sycophantica malitia. Ista enim mea, quæ tu alligas, verba nullo penitus intervallo præcedunt hæc (Nos contrà planissimè confitemur, quo momento hæc Christus cœpit pronuntiare, & verò etiam quo panem hunc ad repræsentandam mortis suæ memoriam destinavit, eo ipso verba omnia fuisse verissima atque certissima,

cap. 12.
pag. 41.

tissima. Ex quo enim voluit hūc panem &c.) Ama-
 bo te mi Bai an potest hīc cuiquam esse obscurum
 quod ego tempus designem? cūm perspicuè osten-
 dam ab ipso sacramentalis institutionis momento,
 jam tum hęc verba fuisse verissima? Quod cūm tu
 ipse in Agno Paschali disertis verbis statuas, tūc verè
 dici posse Christum, quando ad immolandū jussu
 Domini deputatus est; mirū est tam effrenato trans-
 substantiationis amore te teneri, ut idem in pane sa-
 cramentali, quem in agni Paschalis locum susceptum
 esse non ignoras, nequeas agnoscere, tunc nimirum
 verè dici corpus Christi, quando ad ejus memoriam
 jussu Domini accipitur & māducatur, præsertim cū
 audias Evangelistas uno ore pronuntiantes; postquā
 Christus accepisset panem Deoq̄ue gratias egisset,
 cōtinuò in eum finem Apostolis dedisse, ut eum ac-
 ciperent & ederent, propterea quòd esset ejus cor-
 pus, causalis enim hęc particula in calicis porrectio-
 ne apud Matthæum disertè exprimitur, & vos eam in
 vestro Missarum canone utrobique usurpatis. Quo
 igitur momento jubet eos accipere, eodem illo jam
 declarat usum ac finem in quem illud Sacramentum
 destinavit, ut sit eis vice vel pro symbolo sui corporis,
 ac proinde jubet id eos facere in sui memoriam.

Demiror itaque qua fronte, aut potiùs qua con-
 scientia, tibi delicias facias in putida ista de temporis
 momento cavillatione, quo nimirum cœperit panis
 esse sacramentū, cūm tota hęc, de temporum & mo-
 mentis argutia, nō ad nos pertineat, qui agnoscimus
 verborum Christi veritatem in institutione sacra-
 mentali, sed ad vos qui à syllabarum apicibus atque

à temporis discrimine quo já ultima syllaba (um) enūtiata est, ejus verborum vim omnem ac veritatem suspenditis: Nec enim erubuisti scribere, falsam fore orationem filij Dei, si statuat eo ipso momento quo cœpit eam enūtiare, panis fuisse ejus corpus, cū tamen videas hanc ab eo consignari causam cur velit eos panem hūc accipere, propterea nimirū, quòd já sit ejus corpus, destinatione nempe atque usu (quod sapè diximus) non substantiarum permutatione.

Quòd verò tibi hīc idētidem, quasi edito sibyllę filio, plausum excitas, in eo quod vis, neque Petram, neque agnum, neque lignum vitę, nec deniq; tuum illum truncum Franciscum significare illa metaphoricè, ad quę representāda adhibētur, nihil nisi meras nugas agis. Nos n. in Christi schola didicimus, non de oculis anxie digladiari, sed rei veritatem ex Domini verbo investigare. Itaq; sive explices ejusmodi sacramentales loquendi rationes, per significat metaphoricè, sive per repræsentat, sive per sacramentaliter institutum est ad id significandum, nos hæc oīa susque deque habemus. Et si eandem nobis æquitatem hīc tu præbere voles, quando non potes utiq; negare quin hīc institutio sit Sacramētalis, ne unum quidem posthac verbū tecū commutabimus, neq; erit nobis anxie laborandum, quando aut quo temporis momento hæc repræsentatio, aut Sacramentalis institutio exstiterit, neq; quotuplex sit vocolæ est, significatio. Nos enim facillè patiemur te omneis istas quæstiunculas pro Magistrali tua sapientia, ex pulpito decidere, modò ut de sententia & re ipsa inter nos constet.

Vt igitur unde profecta est, eò redeat nostra oratio, fatemur quidem, quidvis credendum esse quod se Deus dicit facere, quando de ipsius voluntate vel ex planaverborum significatione, vel ex re ipsa, atq; effectis rem consequentibus, vel deniq; ex sensuum iudicio nobis constat. Est enim non de potetia, sed de volutate, nō de enūtiationis veritate, sed de significationis proprietate omnis hæc nobis cōtroversia.

Et tamen in illis ipsis propositionibus in quibus naturarum vel substantiarum existit transmutatio, si Dei Spiritus ad eam ipsam faciendam uteretur enūciatione indicativa, & jam pronuntiaret esse, quod necdum factum esse constaret, esset quidem ejus oratio omnino verissima, atq; omni fidei certitudine amplectenda; at modus certè loquendi non posset nisi improprius & tropicus censerī. Modum enim indicantem pro imperante, vel tempus præsens pro futuro, vel esse deniq; pro forepositum esse, nemo, nisi perficacissimus posset pernegare.

Vt, si verbi gratia, pro eo quod Dominus dixit (Fiat Lux) dixisset (est lux) vel si fortè Christus de aqua illa in Cana Galilea dixisset (hoc est vinum) significans se velle ut fieret vinum, vel futurum esse vinum, vel pro eo quod dixit, (Lazare, veni foras) dixisset (Lazarus venit, vel est extra sepulchrum) vel denique pro eo quod filiæ demortuæ dixit, (Puella tibi dico, surge) visum ei fuisset uti his verbis, Hæc puella surgit.) Quis non videt in ejusmodi oratione futuram fuisse vel modi vel temporis enallage, quam quidem indubiè tropum esse, & à genuina verborū proprietate recedere, ne pueri quidem Grammaticis

cis rudimentis imbuti possunt ignorare. Ac proinde nemo intelligeret ex ejusmodi enunciationibus, vel aquam fuisse mutata in vinum, vel Lazarum prodijisse ex sepulchro, vel filiam revixisse, nisi id vel sensuum judicio comprobaretur, vel certè eodem illo verbo Dei disertè postea explicaretur. quod quidem in omnibus etiam ijs quæ proprijsimè enuntiata sunt ab Evangelistis factū videmus. Nam si post illa verba prolata de aqua, Hoc est vinū, omnes aquam vidissent eadem forma, figura, colore, sapore atque ijsdem omnibus accidentibus, quib. paulò antè existiterat, & ipse Architriclinus, cæteriq; convivæ nihil nisi aquam gustassent, neque Apostoli aut Evangelistæ manifestè tradidissent aquam verè fuisse commutatam in vinum, nemo esset qui non meritò suspicaretur, ejusmodi impropria enúciatione, Christum sub involucro rei corporalis, spirituale quidpiã voluisse innuere, quemadmodum videmus Mariam Lazari sororem, cum Christus diceret, Lazarum fratrem ejus resurrecturū, suspicatum fuisse de ultima resurrectione eum loqui. Est enim illud in omnibus Domini miraculis, alijsq; rebus elementaribus, quæ extra ordinem naturæ fiunt usitatum atque perpetuum; ut semper sint vera, certa, indubitata, & planè ejusmodi, quæ tum ipsis rerum effectis & consecutionibus, tum communi etiam omnium sensuum judicio possint probari. Nam quod in re corporea factum miraculum, nullus unquam mortaliū neque oculis vidit, neque alio ullo sensu teste atque adprobatore cognovit, id sanè ut factum esse credatur, omninò alijs luculentis, claris, dilucidis, significanti-

cantibus , & indubitatis testimonijs opus habet . Certè ut Christus ex filio Dei homo factus esse , & mortuus crederetur , etsi rei eventus per se fatis cõprobavit, videmus tamẽ quàm multa & magna, inò quàm infinita, quàm luculenta, quàm gravia, quàm significantia denique, tum prophetarum, tum Apostolorum, tum Euangelistarum, tum ipsorum etiam Angelorũ atq; adeò Patris ipsius cœlestis testimonia nobis exstare Dominus voluit. Atqui nulla re vel minus fore, vel levius hoc miraculum, omnes vidēt, Si brutum atque inanime panis frustum, abjecta sua priori substantia, in ipsum filij Dei sacrosanctũ corpus, & Spiritus sancti sacrariũ , atque adeò in ipsum illum filium Dei æternum rerum omnium conditorem, corporaliter transeat. Quare si tam stupendum hoc mysterium in fidei articulum referri voluisset Spir. Sanctus, haud sanè nobis id fuisset propositurus verbis quæ id ipsum minimè significarent, sed alijs planè claris, dilucidis, ac significantibus, & quæ tum Prophetarum prædictionibus, tum Apostolorum, atque Euangelistarum dilucidis testimonijs, ac certa approbatione, tum denique omnibus rerum effectis & consecutionib. ac sensuum etiam judicio essent confirmata: neq; Paulus, post tam stupendam elementi panis conversionem in ipsum Dei filij corpus, toties una, eademque pagina, simplici panis nomine, sine ulla alia explicatione, elementũ istud nũcupasset: neq; ipsi certè Apostoli, qui alioqui ad res levissimas aliquando hæsitabant, & vel unius parabolæ, aut dictionis non admodum obscuræ explicationem tam diligenter sciscitabantur, tantam rem,

tam obscure ac minimè significantibus verbis propositam, tam securo atque oscitante silentio prætermisissent. Thomam certè, quid Thomam dico? imò reliquos omnes undecim, qui Christum è mortuis excitandum toties audierant, qui jam excitatum ac viventem, loquentemque & oculis & auribus hauriebant, neque tamen fidem adhibere poterant, nisi etiam manibus clavorum vulnera explorarent, quis credat ad hoc tantum & tam stupendum miraculum, quod quidem cætera omnia miracula longè exsuperet, & cum omnium planè sensuum judicio pugnet, tam supinam fidem potuisse adhibere, ut ne sciscitationi quidem, aut levissimæ dubitationi locum aliquem relinquerent? Sed intelligebant illi usitatissimam in omnibus symbolis loquendi rationem, videbant in Agni Paschalis locum, quem jam unà cum Christo ex legis præscripto sumserant, institui novum sacramentum, quod eis esset mortis Christi jam jam subsecuturæ mnemosynon. Audiebunt etiam verba clara, aperta, atque dilucida, hoc facite in mei memoriam. Itaque nihil erat, cur miraculosam ullam rerum conversionem somniarent, aut clariorem verborum explicationem postularent.

Quod certè cum sit non modò verissimum, sed ita etiam planum atque expeditum, ut omni scrupulo ac dubitatione vacet: restat, ut ego te, mi Bai, tuis ipsius compellem verbis, moneamque te jam satis cum impijs circuivisse (in circuitu enim impij ambulant) regredere itaque tandem in rectam simplicis veritatis viam, & veræ fidei lumen, posito præjudicij velo intueri.

Venio

Venio ad decimum caput , quod quidem ego meritò possem tacitus præterire , propterea quòd quarto meæ responsionis capite ita luculenter ad hæc omnia respondi, ut nihil hic addi posse videatur. Nam & quid esset Dei verbum clarè explicavi , & nos quidem id religiosè venerari ostendi , & deniq; ab ipso illo Dei verbo inanes vocum sonos , & characterum typos , quo ad quidem per se considerantur se junxi, atque hæc omnia exemplis & rationibus ita apertè declaravi, ut te mirer Bai, admirabili quodam calumniandi studio, ita omnia in contrariam rapere sententiam, fretum fortassè hac fiducia, quod inter vestros nemo mea legens te mendacij possit coarguere . Ais, te fuisse à me reprehensum, quòd „ nolles fateri, non fuisse veram vocis Christi operationem, qua Lazarum excitavit , sed magicam, sed „ cabalisticam , sed diabolicam. „

Distinxi ego quidem verborum voces ac sonos ab eorundem significatione , quod certè nemo nisi magicis præstigijs imbutus, mihi non dabit esse distinguendum; quod enim verbo Christus significat, est ejus voluntas mente concepta.

Nam verba inter homines obtinuerunt principatum significandi, ut ait Augustinus, quæcunq; animo concipiuntur , si ea proderè quisque velit . Et quia verberato aëre, ut idem Augustinus prosequitur , statim transeunt , nec diutiùs manent quàm sonant , instituta sunt per litteras signa verborum .

Quare, si vocem Christi qua jussit Lazarum ex sepulchro foras venire , cum voluntatis ejus significatione conjungis , Quemadmodum sine dubio conjuncta,

juncta fuit, cum eam Christus enunciaret, omnino
 aio veram ac divinam fuisse vocis illam operationem;
 Sin autem illam externam vocem per se consideras,
 & à read quam significandam adhibebatur, id est, ab
 ipsa Christi voluntate sejungis, non jam Christi o-
 perationem, sed tuum hoc commentum aio esse
 magicum, Cabalisticum, & Diabolicum, propterea
 quòd ipsam filij Dei virtutem sono aëris attribuis:
 Atque hoc est illud, quod disertè scripsi, cum dixi,
 non anxie nos laborare quomodo enuncietur Dei
 verbum, modò ut de volùtate cõstet ejus qui omnia
 suo versat nutu atque imperio. Sed interea longis-
 simo certè intervallo ab hoc Dei verbo inanes vo-
 cum sonos, aut characterum typos, quoad quidem
 per se considerantur, semovemus. Quod certè si te
 tuus animi morbus non præpedisset animadvertere,
 haud tu tam fœdam calumniæ labem contraxisses.
 Quomodo erim potuisses illa mea verba intelligere
 (quoad quidè per se considerãtur) nisi pro eo quod
 est, quoad ab ipsa loquentis voluntate sejunguntur.
 Omninò autem qui voci externæ per se confide-
 ratæ vim aliquam tribuit; is vel stultitiam suam, vel
 magicam improbitatem manifestam facit: Nam si
 vocis sonum ipsum à Christo prolatum vis eam ha-
 buisse vim, ut naturam panis in carnem converteret,
 cum illa vox Syriacè fuerit prolata, non Latinè, ne-
 cesse erit fateri, in vestris latinis Missis nullam posse
 vim transsubstantiationis constitui. Sin autem exi-
 stimas rem ipsam, nõ vocis sonos, ac syllabarũ apices
 esse attendendas, quid est quod tu, me planè idem
 dicentem, tam sycophanticè suggillare nõ erubescis?

Sed

Sed video quid te sollicitet, Meministi vos in vestris missarum solennibus huic verborum enunciationi, etiamsi absit intentio (modò ut generalis Ecclesiæ intentio illius absentiam suppleat) tribuere efficaciam ac vim transubstantiationis. Et quidem usq; adeò, ut plerique vestri Scholastici decernant, etiam in pistoris taberna vel in cella quapiam vinaria aut foro, si voces illæ syllabatim pronuncientur, panis illam omnem molem ac vini vim continuò in carnem & sanguinem esse transitura. Quæ certè omnia non aliter quàm inania temulentorum somnia evanescerèt, si constaret non in vocum prolatione, sed in rerum significatione omnem verborum vim debere constitui, & simul solennes illi precularum vestrarum ad calculos demurmuratarum ritus, quibus Dominica oratio & Salutatio Angelica nec intellecta, nec cogitata, ad peccatorum consequendam remissionem millies iteratur, penitus omnes conciderent; Et denique omnia propemodum vestra sacrorum orgia, quæ non nisi inani aut potius pecuino vocum sacrarum mugitu constant, impiæ superstitionis nomen accensum subirent. Quæ tu cum tanquam aras & focos putes esse propugnanda, non mirum est, si in vocum istarum sonis & pronunciatione externa, etiamsi à pronunciantis mente longissimo distinctæ sint intervallo, vim atque efficientiam colles. Et tamen ne planè videaris impius, ais, te æternam Dei voluntatem, quæ rerum omnium prima & radicalis, causa est, à verbis Christi vocalibus, quibus tanquàm instrumentis usus est ad illuminandum cæcum, ad suscitandum Lazarum, aliasq; sanitates perficiendas, distinct-

„distinguere potuisse. Sed primùm si me existimas. cum desempiterna Dei voluntate facerem sermonem, ad illam respexisse voluntatem, quæ rerû omnium prima ac radicalis causa est, quam solemus vocare Providentiam, vel Prædestinationem, falleris: ego n. quando de constanti ac perpetua Dei voluntate feci mentionem, haude equidem illam generalè spectavi, prout est prima omnium rerum causa, sed unamquamq; particularem, quam ipse nobis Christi atque Apostolorum voce explicari voluit, veram nimirum, intentionem, finem, ac significationè eorum verborum, quæ Christus ipse, ad animi sui conceptionem ac volûtatem nobis indicandâ, adhibuit. Eam ego te dixi vel nolle, vel nescire distinguere à vocali verborum sono.

Quod verò ais, Christum verbis vocalibus usum fuisse, tanquam instrumentis, ad operandamiracula, improprie loqueris. Nam etsi figurato quodâ modo verba possint dici instrumenta, quando unâ cum rerum significatione conjuncta considerantur, tamen si proprie loqui volumus, & causas à causis rectè discernere, perspicuum est verba, respectu rerum quæ efficiuntur, non in instrumentorum, aut causarum instrumentalium, sed in signorum censu esse reponenda. Quod certè ab Augustino & prudèter animadversum & præclare annotatum est in libellis de doctrina Christiana. Instrumenta n. etsi nullam habent illa per se vim, atq; efficientiam, nisi quatenus ab ipso illo, qui eis utitur, adhibentur, unde illud est à Domino exercituum apud Esaiam, Nunquid gloriabitur securis, &c.

Tamen

Tamen vel à natura, vel ab arte acceperunt quam aptitudinem naturalem, ad eas res perficiendas, ad quas adhiberi solent. Ita arbores aptæ natæ sunt ad fulcienda ea, quæ collabuntur, secures & bipennes aptæ factæ ad secandum, verba verò neque nata, neque ficta sunt ad quicquam efficiendum, sunt n. signa non naturalia, sed data, ut rectè consideravit idem Augustinus, quæ sibi quæque viventia invicè dant, cap. 2. ad demonstrandos quantum possunt motus animi sui, vel sensa aut intellecta quælibet, & à mero hominum arbitrio atque instituto dependent. Itaq; nullam illa quidem habent efficientiam, nisi quatenus hominum consensus voluit, ut hoc vel illud significarent, & in alterius animum trajcerent, id quod in animo gerit is quis signum dat, ut verbis utar Augustini. Quod se ita habere ex eo facilè evincitur, quòd ipse verborum ac vocum usus ex infirmitate proficiscitur humana: Angeli n. qui mentis conceptiones sine verborum signis possunt inter se communicare, neque lingua, neque palato, neque ullis deniq; vocalibus verbis opus habent. At nobis quia id minimè datum est; constamus n. corporea & terrestri materia, necesse fuit signa comminisci, quibus mentis nostræ concepta alteri alteris manifesta faceremus. Quòd si igitur significandi ratione verba aut voces instrumenta quis appellaverit, haud ille quidè à vero aberraverit. Hactenus enim sunt instrumenta quoad apta sunt ad significandum quod animo cōcepimus, quod quidem habent ab hominum voluntate & consensu, quib. id beneficium à Deo datum est, ut ejusmodi medijs, quasi quibusdam instrumē-

tis animi sensa possent aperire , sed si habeatur ratio rerum ipsarum quas significant , planè non possunt verba haberi in numero instrumentorum, nec enim ullam habent vim, aut efficientiam ad illud agendù aut producendum, quod vel agi, vel produci significant , nisi quatenus, ut antè indicavi, considerantur conjunctim , cum ipsa rerù quas exprimunt, significatione; Ita cùm verbo aliquid stipulamur, emimus, donamus , aut quavis denique alia ratione contrahimus , omnis illa contractus efficientia in animo ac voluntate contrahentiù versatur . sed quia non possumus nisi verbis aut alijs ejusmodi signis illam voluntatem exprimere, ideo ex verbis dicitur nasci obligatio, quemadmodù ex literis & sigillis quæ ad declarandum quid in animo habeamus, adhibentur: ac proinde si qua vis verbis aut signis tribuitur, id utique fit ratione non signi, sed rei significatæ, quod ex eo manifestum est , quia nisi verba utrimque intelligantur, obligationem propriè parere non possunt. Dæmones quidem & quoscunque illi suis dementarunt fascinis, studiosè adlaborât, ut in ipsa verborum prolatione virtutem esse aliquam, nobis persuadeant , atque inde videmus magos, & fortilegos verbis etiam sacris, & non intellectis præstigias suas & miracula effingere, sed Christiana pietas omnibus profectò seculis ejusmodi imposturas semper est aversata. Nam alioqui, si verba per se aliquam vim haberent, eandem etiam illam litteris & characteribus expressam retinerent, ac proinde inculpatè facerent & Turcæ & alij superstitioni Christiani, qui sacrosantum Christi Evangelium ex collo depèdentes ad-
 versus

versus telorum injurias se munitos fore credunt.

Cùm igitur dicimus , Christum verbo cæcis lumen, surd'is auditum, ægris sanitatem, mortuis vitã dedisse, omninò intelligimus id ejus ipsius vi ac virtute, quam verbis manifestam fecit, perfectum esse : eadem est & tactus ratio , quatenus ad significandũ & non ad faciendum adhibetur. Fateor equidẽ Dominum aliquando perfecisse, ut cõtactu vel vestium vel sudariorum vel ofsium eorum, quibus oracula sua commisisset, ægri sanarentur, sed addo tamen nõ propriè dedisse Dominum illis rebus vim ullam atque efficaciam faciendi miraculi, nam alioqui perpetuum illud esset beneficiũ, sed ijs, tanquam signis, usum esse, quibus benignitatem suam erga eos qui vera fide, non ad illa elementa, sed ad se accederent declararet. quæ cùm planè sint extraordinaria, non possunt in exemplum trahi. Ac proinde quicumque vel sanctorum in Christo obdormientium ofsibus, vel eorum vestibus, alijsq̃ue reliquijs ullam vim inesse putant, & ad ea, vel sanitatis recuperandæ vel consequendi alicujus beneficij gratia, confugiunt, ij certè ab idololatriæ, & superstitionis impietate, quàm proximè absunt, quia Dei potentiam ac virtutem creaturis, tum extra naturæ ordinem, tum citra manifestatam Dei extraordinariam voluntatem tribuunt. Ex his omnibus facilè judicari potest, an hæc sint, ut tu vis Bai, non sacramentorum sed præstigijs nostrorũ mysteria, Nam ad reliqua omnia, quæ híc procul extra instituti nostri cancellos accumulās; non est operæpretium respondere, his enim intellectis mentem nostram facilè percipiet

æquus Lector, & omnes isti tui vanissimi cavilli nullo negotio per se in fumos abibunt.

Ad caput undecimum, duodecimum, ac tertium decimum nihil addam, quia jam illa millies refutata non possent nisi lectori fastidium parere: uno tanto verbo respondebo, ad illud, de faceto scurra, convitium, quod me tibi ais impegisse. Id ego certè non feci, ut tu existimas, causâ lædendâ, aut inhonorandæ tuæ personæ. Ego enim te plurimi semper feci, & tui memoriam cum magna veneratione & suavitate etiam colui, sed quia videbâ te, quod caput erat rei, alto involuere silentio, vocolam, quam obiter injeceram de adoptionis Juridicæ azylo, mordicus arripere, atque inde pro tua libidine syllogismos cornutos eruere, & in ijs delitiâs tibi facere & risum captare, dixi ea ratione palam fieri, non tam ratiocinatorem te esse argutum, quàm facetum scurram. In quo si peccavi, crede mihi hoc peccatum extorsit tua illa nimis impotens animi intemperies, in meis argumentis atque enunciationibus truncandis, & in alienum sensum, ac sæpè in impium, nonnunquam ridiculum contra meam mentem, & simul contra verborum significationem detorquendis, quod quidem non gravis Theologi, sed faceti potius scurræ (scurram n. voco qui temerè ex cavillis & dieterijs risum captat) esse mihi videbatur. Et tamen si in postrema tua hac defensione, ab ejusmodi calumniandi & mea dicta pervertendi studio abstinuisses, nō gravatè hâc essem culpam deprecatus.

De præsentia corporis Christi in sacramento Eucharistiæ, satis etiam esse dictum arbitror, pagina li-

bri mei 31, &c. Præsentiam n. ipsius personę planè admisi: præsentiam autem corporis eatenus, quoad ejusdem corporis vera atque humana & corporalis, planè integra & cum divinitate inconfusa maneat natura: omnino quemadmodum corporis membris caput, ramis arboris radix: palmitibus ipsa vitis præsens est. Tu si arctiorem præsentiam, aut cōjunctionem postulas quam ea sit quæ unius ejusdemque Spiritus nexu & coalitione perficitur, postea quàm illam scripturarum autoritate comprobaveris; habebis nos assentientes. Dum id necdum feceris, patieris nos Christi corpus nō in terris, sed in cælo quò ascēdit, jubētibus angelis & ipso etiā Paulo, quærere.

De veritate corporis Christi in Sacramento Eucharistiæ eadem est ratio, veritatem n. ejus corporis in sacramēto Eucharistiæ libēter admittimus, modò ut veritatis vocabulo ipsa corporis veritas non evertatur, nec enim potest esse verum corpus, nisi corporeum, seu corporea dimēsiōne præditū, corporeum n. esse & corporeā nullam habere dimēsiōnē, sunt planè contradicētia: Non aliter ac si dicas corporeū esse, & non esse corporeū, quæ pius animus, in Deo vel cogitare, exhorrescit. In Deo n. una est & simplex veritas: quicquid efficit, id omne ita potenter atque efficienter efficit, ut id quod facit ut sit, non possit non esse, alioqui oporteret in Deo ponere contradictionem, quod quidem omnem doctrinā de Deo penitens labefactaret: Cùm igitur Deus voluerit, Christum habere naturam corpoream, non potest intelligi ejus natura nisi corporea, ac proinde corporeis constans dimēsiōnibus, quæ si tolluntur,

planè corpus ipsum & corporis natura tollatur, necesse est, quod est ita difertè ab Augustino disputatum, in epistola ad Dardanum, ut nulla nostræ orationis luce indigeat. Vide igitur, ne dum veritatem Christi corporis vestro sensu in terra statuitis, veritatem ejus corporis in cœlo revera amittatis: quam si retinueritis, non video quid obstet, quominus veritatem ejus corporis in Sacramento ita confiteamur, ut intereà manès idem illud corpus in cœlo corporeum & corporaliter (liceat ita loqui) dimensum, nō desinat esse verè & sacramentaliter in Eucharistiæ sacramento, planè quemadmodum in omnibus omnino Sacramētis verè & adsunt & exhibētur ea, quæ illic sacramentaliter quidem, & tamen verè atque efficaciter exhibentur: ut enim in Baptismo Christum verè induimus, & cum eo verè sepelimur, ita in sacra cœna eundē verè māducamus, & simul cum eo verè unimur & copulamur. Ac proinde si propterea quòd non vestro more, neq; ex vestro carnali sensu Christi corpus è cœlo detractum, hīc in terra carnaliter sistimus, ideò nos statuitis etiam negare ejusdem corporis vel præsentiam vel veritatem in sacramēto Eucharistiæ, dico meram esse calumniam. Cùm n. verè eum adesse præsentem, etiamsi non adsit carnaliter, sed sacramentaliter & spiritualiter, decernamus; neq; præsentiam ejus, neque veritatem tollimus.

Quod autē cavillaris in balenæ deglutatione, penè risum excussit, & quia respondendo possem videri ridiculus, tacitus præteribo. Si tamen addidero, in illis Augustini verbis, quibus ait, flagitiū videri præcipere Dominum cùm carnem suam jubet manducari,

cari, & in illis (non corpus quod videtis, neque sanguinem quem effusuri sunt, &c.) hos cavillos locum habere non posse; clariora n. sunt quàm ut ejusmodi fumis possint obscurari, præsertim cùm idem de sanguine dicat, qui omnino per frustra discerpi nequit, atq; de corpore. Eiusdem farinae est, quod cap. xv. subtiliter & acutè disputas de præstigijs, Quæris, si quis me præsentem, sed id sensu non percipiente moriatur, an sensus mei in hac transmutatione substantiæ præstigiũ passi dicentur, quia nō adverterunt quod alia ratione postea deprehenditur, nempe ex vivo homine cadaver inanime factum esse: & ex eo concludis: præstigiũ igitur sensus pati, non quando circa substantias aliquid occultè mutatur, quod sensu nō percipitur, sed quando sensibus in suo sensibili illuditur, ut aliud pro alio sentiant, &c.

Non inquiram an rectè dixeris mortem esse substantiæ transmutationem, neque an illa transmutatio, si transmutatio dici potest, aliquid habeat cōmune cum ista, quam vos in Sacramento Eucharistiæ fingitis; ab omnibus omnino quæ unquam à mundo cōdito, vel naturaliter, vel miraculose extiterunt, transmutationibus, ac metamorphosis, etiam vestro iudicio, dissimillimam, et toto genere disparem, nec n. est mihi studium cōtendendi: Sed hoc unum me dicam vehementer demirari, te, qui sis & summè eruditus, & sanè quàm acutus, tanto tamen contradicendi studio abreptũ esse, ut non videris, te hīc nobis præbere gladium, quo totam istam tuam transubstantiationem jugulemus atque confodiamus.

Ego n. non modo concedo quod proponis, sed

h s

etiam

etiam quã ex propositione tua necis cõclusionem, eam tibi libenter dono. Fateor itaque sensus meos haud esse passuros præstigiũ, si quem ex viuo homine cadaver inanime fieri minus perentiscam, atq; ex eo etiam efficio, ne tum quidem pati præstigiũ sensus meos, si nullo sensu percipiam ex pane fieri corpus Christi (loquor n. more vestris doctoribus omnibus usitato,) sed quid inde efficies? An propterea ne tum quidem esse præstigium, postquam jam verè ut vultis, & substantialiter mutato pane in hominis vivum corpus, tamen non modò sensus mei omnes nihil tale percipiunt, sed contrà vident, audiunt, palpant, odoratur, gustant nullũ híc esse vivum corpus, in quod vos panẽ jam esse mutatũ asseveratis, sed verum ac naturalẽ panẽ non aliter ac prius fuit? Planè quemadmodũ si tu mihi affirmares de homine vivo (volo n. jam tuo insistere exẽplo, ut intelligas quàm acutè sis ratiocinatus) eum jam esse mutatũ in inanime cadaver, me neque vidente, neque sentiente: ego quidem haud arbitrarer sensus meos esse fascinosos quàm diu non aliter cernerem, sed si paulò post tuã asseverationem; ego ipsũ illũ hominem, quem tu mihi mortuũ esse contenderes, viderem, audirem, palparẽ esse verũ ac viuũ hominem, non aliter quàm antè fuisset: ne vel ego te aut hallucinatũ, aut mētium esse dicerem, vel meos sensus oēs fascinosos esse arbitrarer, vel denique tuã assertionem per figuratũ ac tropicũ loquendi modũ, intelligendũ esse statuerem, vidēsne, mi Baj, te tuis híc pedicis ita teneri captum, ut nullã tui expediẽdi rationẽ invenire possis? Intellige jam igitur, sensus præstigiũ pati, nõ quando
circa

circa substántias aliquid occultè mutatur, & sensu nõ percipitur, sed quando jam revera mutatũ, sensibus tamè aliter sese objicit, quàm revera sit, vel ut tu ipse non perperá statuis, quando sensibus in suo sensibili illuditur, ut aliud p̄ alio sentiát. At qui heus tu bone vir, an potis es non videre in hac tua trássubstantiatione sensus meos oēs in suo sensibili deludi, ut aliud pro alio sentiant, quando post factá panis in corpus mutationem, panem oculi vident, manus tangunt, dentes premüt, lingua gustat, nares odorátur, quid híc habes quod opponas? An non agnoscis ipsissima tua verba, quæ ego non mutilata, neq; detorta, sed planè, ut in tuo codice expressã habètur, recitavi. Ex quibus si tu nõ vides neq; sentis efficacissimè, me tuã sententiam jugulavisse, necesse certè est, ut ipse tuos oēs sensus, tuumq; judiciũ præstigijs fascinatũ esse agnosceas. Eodè capite defudas ut probes, nõ immeritò à Paulo, panẽ quem frágimus esse appellatũ post consecrationem, quum serpens ex virga factus, post mutationẽ tamen etiã virga appelletur, ratione ejus quod fuit. sanè quod si Moyfes nõ significasset disertis verbis, virgã esse mutatã in serpentẽ, & simul effecta inde cõsecuta minimè percẽsuisset, sed quinques iterato virgã appellasset, nemo esset, ne vestrũ quidem, ita ineptus, qui virgam illã in serpentẽ diceret fuisse mutatã. Cũ verò dicat Moyses verè fuisse mutatã, & illius veræ ac substantialis cõversionis, nõ modò testes oēs astantiũ oculos & sensus p̄ducatur, & ipsa etiã, quæ cõsecuta sunt effecta, nimirũ quòd ille serpens devoraverit Magorũ virgas, quæ etiã videbãtur esse serpẽtes, ideo nemo est q̄ de illius mutationis

veritate

veritate ambigat, etiã si ratione nõ modò ejus quod antè fuerat, sed etiã ejus in quod iterũ erat commutandũ, vocata fuerit virga. Ac proinde si Paulus híc etiã dixisset, panẽ illum quẽ frangimus fuisse cõversum in corpus, & ejus conversionis non modò oculos testes, sed ipsa etiam effecta & consequentia produxisset, non haberes nos ad assentiendũ difficiles: Sed quum jam non modò, id non sit dictum, sed planè contrà exprimatur, illum panem quem frangimus esse communionẽ corporis Christi, quod est remotissimum ab omni transsubstantiatione, & capite undecimo bis, duodecimo verò ter nominetur panis, etiam post consecrationem, ideo non gravatè feres, si Paulo libentiùs quàm vobis assentimur. De tuo sancti Francisci simulachro, nõ est opus ulla responsione, nec n. est pretium operæ.

cap. 16

Redis deinde ad illum Pauli locum *bibebant de cõsequente* eos *petra*, *Petra autem erat Christus*, & vehementer laboras, ut probes de spirituali eum loqui manducatione, & de ijs, qui verè fideles fuerunt, sed cùm alterum non negaverim, alterũ etiam apertè asseruerim, nescio quid causę sit, cur híc te torqueas. Dixi n. petram fuisse potum spiritualem & manna cibum spiritualem, sed addidi maximam eorum, de quibus Paulus loquitur, partẽ fuisse infideles, quod si tu negas, cum Paulo tibi, non mecum est controversia. Omitto quod iterum tuo more recitas, me dixisse te de ipso Christo, non de incredulis Iudæis, Pauli verba esse interpretatum, cùm ego dixerim de ipso Christo, non de Sacramento aquæ, quæ ex petra profluebat, id te esse interpretatum. Ita planè nihil

hil potes ex meis verbis allegare, nisi corruptum, detortum, ac mutilatum, quod quidem nescio, an ardenti studio calumniandi, an potius versutæ technæ, qua præstes, ut habeas aliquid quod plausibiliter possis reprehendere, tribuendum sit.

Ostendis & Chrysostomum & Augustinum de Christo id fuisse interpretatos, quid mirum? Cùm certum sit de Christo Paulum loqui, ait n. *Petra antiè erat Christus*, nec ego unquam id reprehendi, hoc tantùm redargui, quòd tu videbaris sacramentũ híc excludere, & velle de Christo ita dictum esse, ut nõ esset dictum sacramentaliter, quod tamen tu jam in hac tua defensione capite nono, & tertio decimo apertè confiteris, & quæ ex Augustino producis, id ipsum manifestissimè demonstrant, ait n. híc apertè » signum fuisse visibile, ac proinde omnes quidẽ eun- » dem potum bibisse, aliud tamen illos, aliud nos, sed » specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spiritus. Item, Petra Christus in signo, verus Christus in verbo & in carne, &c.

Tu tamen concludis, Augustinum hunc locũ intellexisse de ijs, qui in sacramētis veteribus per fidẽ Christũ spiritualiter manducabant, quod ego ipsum planè assevero, sed ita tamen, ut simul cum illis comprehenderit maximam illorum partem, qui tantùm Sacramentum & non rem Sacramenti perceperunt, quod apertè indicat Paulus, & tu ipse ex Tignosij regulis astruis, Nam cùm tu eum fidelibus loqui ais, quia vocat eos fratres, non puto te propterea velle negare, quin in illo fidelium frumento multa esset palea, cùm ipsemet eos objurgans iubeat, non glo-

riari in sacramētis externis, ne fortè pereant, quemadmodum patres eorum perierunt in deserto, & ut etiam multi ex illis ipsis jam obdormiverant.

Tu tamen in Sycophanticę tuę perpetuo curriculo strenuè pergens, ais, te comperire me falsum dixisse, nempe quòd locum Apostoli de carnalibus Iudæis acceperit, quod ego ne per somniū quidē unquam cogitavi: cū tantūm dixerim, illum de sacramentis locum illū explicuisse, quod & Paulū ipsum intellexisse manifestè probavi. In quo nō possū satis mirari, quid tibi veniat in mentē, nisi quod sæpè repetij, quia censes mea scripta in Catholicorū tuorum manus nō esse pervētura, ideo hāc licētiā tibi arripis, ut quicquid in buccā veniat, sive verū sit, sive falsū, susq; deq; habeas, modò ut nō desit tibi arrodēdi materia?

Cap. xvii. iterū recoquis ea, quæ superioribus, septimo nimirū, octavo & tertidecimo ad nauseam usq; ingesseras, itaq; nō lubet nova cōquirere fastidia. Sequēti deinde capite ais, cōfidentiā (qua ego dixerim me mea scripta cū tuis cōferre ausum fuisse, ut mundus de causa judicaret,) nō semper esse veritatis argumentū, sed frequēter superbię & præsumptionis. Quis hoc nescit? an propterea veritas ode-rit lucem, & hominū Iudicia refugiet? Non arbitror, itaq; cū illud mihi nullā superbię aut arrogantię maculam inurat, quòd ego mea scripta in lucē edidi, ut de veritate quivis posset judicare, quemadmodū neq; illud idem te arrogantię culpa liberat, quòd eadem illa tenebris pressa esse volueris, ne de calūnijs, quas mihi cōfidenter impingis, mundus judicaret, omnino equum erat nos hanc controversiā aliorum judi-

judicijs subjicere. Arguis me deinde quòd eadem fronte asseverem quo tempore eram Lovanij, fuisse vetita Ruardi scripta, quòd Calvinì rationes interdum fusiùs & de verbo ad verbum proponerent. id tu factum esse negas, quia scilicet fueris ex consilio universitatis, & id te còscio factum minimè sit, possem adducere vulgatum illud jureconsultorù, *Testis negativus non valet*, sed nò est necesse. Ego n. nò dixi in universitatis còsilio fuisse Ruardi libros prohibitos, id n. nunquam factù esse satis scio. Sed aio, & hoc infinitis testibus comprobare sum paratus, nò paucis bibliopolis, privatim fuisse interdictù, ne libros illos in vulgus exire paterentur, ná ego à præcipuo illud accepi bibliopola, qui tũ eos libros habebat venales, sed quia nihil hoc ad causam de qua agimus, pertinet, non est necesse in eo diutiùs immorari.

Tandè graviter me arcessis, & impudentiè & mendacij, propterea quòd dixi, si nos essemus perduelles vos bis esse perduelles, primùm, quòd in eadè perduellionis causa (si quidè ea est perduellio) nobiscù fuistis, deinde quod in socios & còfæderatos, vel in patriam potiùs nefaria tulistis arma. Hic tu vehementer ad laboras, ut universitatè tuam, seu doctorù ac professorù cætù ab ista suspitione liberet, & unà opera mendacij me reum peragas, quasi ego de cætu doctorum, seu de universitate, & nò de civitate egerim; Ego sanè vos civitatis Lovaniësis cives esse sum arbitratus, si in eo peccavi ignosce quæso erranti, peccaui n. imprudens. Scio neq; Theologos, neque professores arma in regè tulisse, sed ago de toto civitatis corpore, quo certè vos minimè còtineri nesciebã.

Possẽ equidem allegare in ea expeditione qua

equitatum Germanicum ad montes Hannoniæ ducebat princeps Auriacæ, non modò ex ciuitate, sed ex ipsa etiam universitate ad nos venisse legatos, qui totius civitatis nomine certa pecunia nobiscum paciscerentur, & simul eorum fidei essent obsides. Possem adjicere in ea pacificatione Gandaveni, quam rex Hispaniæ primùm quidem diplomate suo & sigillo comprobata, non ita multò post habuit perduellione, doctores etiam ex universitate interfuisse. An verò universitatis consensu missi ad nos fuerint, nec ne, haud magnopere laboro. Illud scio, nisi ipsi illi, qui se universitatem vocant, pro socijs nostris & cõfœderatis se gessissêt, & eo loco à nobis habitati fuissent, malè certè id illis fuisse cessurū. Ita nostra lenitas nobis jam fraudi est apud hoïes ingratos.

Possem præterea cõmemorare ex pactione Gandaveni, Lovanium ita se nobis conjunxisse, ut semper præ se tulerit tum civitas, tū ipsa universitas sese nobiscum arctissimo fœderis & necessitudinis vinculo esse copulatos: Multò etiam post, cū bellum denuò Iohãni Austriaco indictū esset; Lovanienses in consessu ordinum habuisse suos legatos, qui illam belli promulgationem sententijs suis comprobarêt. Sed nolo hæc miseræ nostræ reipublicę vulnera refricare, lubentiùs agnoscam me errasse, & universitatem Lovaniensem perduellionis crimine non jure culpasse, cū ego ipse in eo factò nullam potuerim unquam perduellionem agnoscere.

Venio itaque ad postremum accusationis tuę caput, quo graviter me increpas, quòd ego meum nomen inter illos profiteor, qui se Catholicæ Romanæ

Ecclesiæ desertores esse, publico diplomate professi
sunt. Quod ego quidem neque possim, neque velim
dissimulare, sed à vera Catholica Ecclesia me nunquam
desceivisse, Deo ac patri Domini nostri Iesu Christi
ex animo gratias ago; Imò verò quòd me ex Catho-
lica & Romana, ad Catholicam & Apostolicam de-
duxerit, id verò ego pro singulari atque incompa-
rabili beneficio quoad vivam celebrabo.

Reprehendis quòd dixerim esse ridiculum, simul
statuere Ecclesiam quampiam & Catholicam, id est,
universalem, & Romanam, seu particularè: Ac pro-
inde Catholicam Romanam nihil esse quàm univer-
salem particularem, quod quidem esse verissimũ vel
pueri ipsi intelligunt, sed ais, ridiculum ergo fuisse
nostrum edictum, quod & præconis voce publicavi-
mus, & prælo commissum in mundum universum
emisimus; Ego certè non satis memini, an hæc lo-
quendi ratione usi sint, qui edictum illud promul-
garunt, sed si non sunt usi, at certè debuissè tamen
illos uti, planè existimo, quomodo n. aliter potuissènt
cætum exprimere eorum, qui se perpetuò Ca-
tholicos seu universales jactitant, & intereà tamen
alterà illà, quam addunt, notâ Romanæ scilicet Ec-
clesiæ, seipos jugulant, & omnibus testatum faciunt
à vera se Christi Ecclesia, (quæ vel ex ipso Apосто-
lorũ symbolo ita intelligitur esse Catholica, ut uni-
versam sanctorũ omniũ, qui per fidem verbi Dei in
Christo sunt sanctificati, communionem complectan-
tur) manifestè desceivisse. Sed cur nos illam appella-
vimus Catholicam? sanè si per concessionem, id fe-
cissèmus, quis meritò posset reprehendere? Quid n.
est usitatius, quàm populis, atq; universitatibus ac

gentibus ea tribuere nomina, quæ sibi ipsi vulgo arrogant, nec enim erat nobis animus de hac voce inter nos digladiari, an illi meritò sibi illud nomé arrogarent, nec ne, sed sunt multæ rationes, cur meritò, hac notatione possit eà Ecclesia designari. Catholicum n. dicitur, quod est universale. Diabolus, autem suam hìc in terris non minus habet Catholicam atque universalem Ecclesiam quàm Christus; Deinde spiritus Dei apertè pronunciat, bestiam illà, quæ cum agno bellum geret, & septem cornibus seu montibus insignis, regibus terrarum Iohannis tempore dominabatur, verè fore Catholicam, & universim in populos, gentes, nationes ac linguas imperiū esse exercituram, quod quidem aquarum nomine manifestè designatur, ita ut Ecclesia Romana meritò Catholica dici possit, adeo quæ fidem ipsam Romanensium, suo quodam modo, Catholicam esse, nemo non videt: fidem n. plebis vocāt implicitam, hoc est meram & supinam ignorantiam; Ecclesiæ verò (ita n. sese nominant sacrifici seu Ecclesiastici) fides, quid est aliud, quàm universale quoddam & Catholicum chaos, quod potiùs in bona cujusque intentione & Pontificum libidine consistit, quàm in certa aliqua ac præscripta & singulari norma: quicquid enim Pontifices Romani cum suis statuunt, id omne pro spiritus sancti oraculo obtrudunt. Aiunt relictas sibi esse ab Apostolis traditiones, quas nullo scripto comprehensas per manus acceperunt: eis dū insistent (insistent autem semper, quando id quod lubitum est decernunt) omnino se non posse errare statuunt. Hic si eos ex scriptura redarguimus, aiunt primùm quidem, scripturam non omnia complecti

quæ ad salutem pertineant, ac proinde non soli scripturæ, sed suis etiam Apostolicis, ut vocant, traditionibus parem, aut fortè etiam majorem esse adhibendam fidem; Deinde dicunt scripturas esse ambiguas, incertas & obscuras, earum autem interpretationem ad se solos pertinere, atque adeò non posse à nobis aliter scripturam exponi, nisi quo sensu illis adlubeat. Si patres objicimus, aiunt se Patrum sententijs non ita astrictos teneri, ut nō sit sibi integrū ab eorū sententia, quoties ita Ecclesiæ videatur, resiliire. Si conciliorū decreta objicimus, clamāt à solo Pontifice rata fieri concilia; ac proinde posse illum concilijseam dare interpretationem quam voluerit, & verò etiam concilia potuisse errare, ac non rarò à vero aberasse. Si Scholasticorū illis doctorum placita opponimus, dicunt non se scholasticam, sed Catholicam doctrinam suscepisse defendendam. Si in perpetua consuetudine offendimus esse erratum; aiunt hoc non esse Catholicum: In summa, omnino volūt suam fidē esse Catholicam .i. universalem, quæ nulla aliqua singulari norma, nulloque certo præscripto, nullis deniq; regionibus contineatur, sed quocunq; adlibuerit divagetur, modò ex scriptura arripiat si quid arriserit, modò patrū interpretationes laudet, interdum conciliorum autoritate ducatur, interdū decretorū fulminibus orbē territet. Et è cōtra quoties videbitur, & Scripturam ut imperfectam vel redarguat, vel ad suas rationes attemperet, & Patres erroris notet, & cōcilia rejiciat, & ipsa etiam decreta pro arbitrio fingat & refingat. Ac proinde, mea quidem sententia, optimo jure Catholica & dici & haberi potest; Non quidem Catholica & Apostolica,

(nisi fortè ratione illarū, quas diximus traditiones Apostolicas ab eis vocari) sed Catholica & Romana, ad illius Ecclesiæ discrimen, quæ nullam, nisi unius Pastoris Christi vocem audiens, & in Prophetarū & Apostolorū scriptis penitus acquiescens, meritò dicitur Catholica & Apostolica: nam cū verè sit Apostolico labore fundata; quicquid Apostolorū libris minimè continetur, id omne habet pro anathemate. sed nolo in hūc campū digredi, revertar unde abij. Dico igitur, etiamsi optimo jure hæc Romana Ecclesia, seu potius Romana meretrix, sedens in septicorni bestia, seu in urbe septicolli, ut interpretatur Angelus, possit dici Catholica; nō tamē nos esse qui hoc illi nomen edicto illo tribuimus, qui n. edictum illud conscripserant, fuerunt plerique ex istis Catholicis, qui se ipsi hoc nomine decorarunt. Quamobrem quod tu toties nobis improperas, quasi dixerimus nos esse Catholice Romanæ desertores, facile jam vides quo nitatur fundamēto. Sed postulas ut explicemus, quam igitur dicamus esse Catholicam, nempe eam quæ solius capitis ac spōsi sui, seu pastoris verè Catholici vocē audit. Oves meæ, inquit Pastor ille catholicus, vocem meam audiunt, & me sequuntur, cętum (inquam) eorum, qui in unū Deum Patrem & Filium, & Spir. Sanctum credentes, unum Christū habent pro Mediatore, Sacerdote, Intercessore, ac Servatore: & deniq; quibus solus Christus Deus & homo sua est Iustitia, Sapiētia, Sanctificatio, & Redemptio, ut ait Paulus, & qui in eo solo omnes scientiæ & sapientiæ thesauros quērūt: Breviter, qui per ejus verbum sanctificati sunt, ac proinde meritò cognominātur Catholica sanctorum communio, in

1. Cor. I,

30.

quorum cœtibus particularib. agnoscimus quidem paleam tritico esse commixtã, sed interea, ut ait Paulus, solidum hoc firmamentum Dei stat, habens hoc sigillũ, Novit Dominus qui sint sui, is n. sibi à mũdo condito perpetuò collegit Ecclesiam, pro ineffabili sua & arcana sapiẽtia, interdum visibilem, interdum oculis hominum absconditam, & nulla externa specie, sed fidei fulgore radiantem. Eam aut̃ symbolis tum verbi prædicationis, tum Sacramentorum administrationis dignosci, & ab omnibus pseudo-Ecclesijs discriminari statuimus. Quòd igitur existimas, duas nos ponere Ecclesias, alteram visibilem, alteram invisibilem, non satis intelligo quid velis: Nos n. unam tantũ ponimus Ecclesiam, cœtum nimirũ eorum, qui ab orbe condito usque ad orbem instaurandum, & fuerunt, & sunt, & erunt in Christi Iesu fide, per verbũ sanctificati. Sed quia inter illos multi sunt, qui externa quidẽ professione in Ecclesia nũc habentur, sed corã Dei oculis pro Christi vera sponsa minimẽ posthac censebũtur: ideo dicimus hanc unã Ecclesiam duplici modo considerari, vel ut est & apparet in oculis hominum, vel ut est in oculis Dei: Deus n. novit qui sui sint, & multi sunt vocati, pauci verò electi: in oculis autem hominũ, ab hac externa vocatione censentur in Ecclesia esse quicumque per verbi prædicationem, & sacramentorum administrationem sunt *κεκλημένοι*. Ita in Romanorum Ecclesia, ita in Ecclesia Corinthiorum, Galatarũ, Ephesiorũ, Colossensium, & omniũ denique aliarum gentium fuẽre multi, quos Paulus vocat *κεκλημένους*, id est, vocatos, à quo nomine Ecclesia nuncupatur, quasi vocatorum cõgregatio, qui tamen cùm essent reprobi,

ad Christum, ejusque corpus minimè pertinebant: sed quia illi Deo soli sunt noti, ejus judicio sunt relinquendi, & in Ecclesia tamdiu cœsendi, donec ipse Dominus, justo suo judicio, agnos ab hædis separaverit. Habes de unica Christi Ecclesia, seu de unica Christi sponsa, nostram sententiam, quam ego tibi, si voles, dabo certissimis, & irrefragabilibus exscriptura testimonijs comprobata.

Ultimo capite, ut meam ratiocinationem evertas, ponis discrimen inter Judaicam Ecclesiã & Christianam, quod certè meam ratiocinationem minimè evertisset, nisi tu in amphibologia illius nominis Deorum cavillatorie lusisses. Facis n. ita me argumentantem, Ecclesia Iudaica nunquam ausa fuit statuere Deum in terris, sed Ecclesia Romana statuit pontificem Romanum Deum in terris, Ergo hæc à veritatis doctrina longius recessit, quàm Iudaica. quod quidem certè argumentum esse verissimũ, ne tu quidem ibis inficias, si voles accipere Dei nomẽ in ea significatione qua Paulus eam accipit ad Thessalonicenses, cùm ait, filium perditionis sese sublaturum supra omne, vel adversum omne quod dicitur Deus, & sese gesturum esse quasi sit Deus, quod certè in pōtificibus Romanis rei veritatẽ comprobavisse, omnia eorum decreta manifestissimè coarguunt, quibus idem cum Deo habere consistorium pronunciantur Pontifices, & omnia penè posse quæ Deus possit, ac proinde esse soluti omni Iure, omniq; Jurisdictione, ita, ut etiã si animarũ plaustra in infernum secũ avehant, nemo tamẽ illis dicere possit, cur ita facitis. quæ certè minimè habere locum in ijs, quos tu in veteri Testamento, & in universa Scriptura dicis Deos fuisse nominatos,

minatos, ne tu quidem ipse potes inficiari. Nec n. eo impietatis Iudaicæ unquam fuisse prolapsam Ecclesiam, sciunt omnes, qui aliquid sciunt: fateris tu quidem nonnullos fuisse, qui non tam veritate, quàm benevolentia aut adulatione, præminentias quasdam Romano pontifici tribuerunt, quæ in scripturis sacris non clarè exprimuntur, atq; cum inter ministros novi Testamenti eminentiorem Deum voluerunt facere, quàm scriptura sacra testetur. Sed simul adjicis, eos incomparabiliter minus benevolentia peccare, conando eum majorem facere quàm est, quàm nos peccemus odio & malevolentia, conando id abolere quod est; ac proinde concludis, primùm nobis agnoscendum esse beatum Petrum, ejusq; successores Romanos pontifices id esse, quod Christus eis locutus est.

Ad ea breviter respōdeo; benè se habet, quòd vis veritatis hanc qualem cunq; tenuem confessionem tibi extorqueat de illo, qui se supra omne numen effert, & in templo Dei sedet ut Deus. Vtrum autem gravius sit peccatum, hominem mortalem qui sese Deum facit supra modum extollere, an eundem infra modum deprimere, tu videris. Romanorum autem Pontificum sedem postquam ex scripturæ sacre certis & indubitatis testimonijs eviceris, ego fatebor ad eos esse locutum Christum quod dicis: sed interea temporis dum tu id elaboras, ignosce, si meum novum Testamentum consulenti, & diligenter, quid ad Romanos pontifices locutus sit Christus, inquirenti, penitus nihil occurrit, nisi quod de illis testatur Iohannes in Apocalypsi, ubi apertissimè & sine ambagibus notat, purpuratam illam meretricem in urbe septicolli, quæ in reges terrarum imperium eo tempore exercebat, sedem

dem suam habuisse, & cum agno & sanctis Dei bellū irreconciliabile gerere. Tu si voles nobis probare Christum hanc sedem stabilivisse, memineris quod ex Augustino paulò ante productū est, ut Ecclesiam ejusq; caput invenias solis esse scripturis pugnandū, atque ex ijs clara, certa, ac perspicua documenta esse petenda, quæ ambigua interpretatione non possint in hanc, vel illam partē trahi, sed quæ clarè & apertè testentur Ecclesiam Christi alium habere vicarium, & universale caput, quàm Christum, & eundem illum Romæ sedere; ac Petro, qui primus omnium ejusmodi fuerit caput, succedere. hoc si tu nunquam ex claris & certis scripturæ testimonijs poteris demonstrare, haud ægrè feres si ex me audies quod ab Augustino audierunt Donatistæ, Anathema esse. Et si posthac mecum amplius tibi adlubebit cōferre de cœnæ quidem mysterio, quia jam satis superq; dictū est, nihil addā. de Ecclesia verò haud equidem recusabo fusiùs differere, modò ut calumnijs & cavillis valere jussis, ex ipsis scripturarū fōtibus veritatē studeas elicere, & ipse apud te statuas, an nō sit æquum primū de ipso Ecclesiæ capite nos dispicere, ut de capite consentientes ex ipsius capitis testificatione de corporis membris possimus cognoscere.

Interèa rogabo Deum, ac Patrem Domini nostri Iesu Christi unici nostri mediatoris ac servatoris, ut te, mi Baj, suo sancto spiritu ita illustret, ut possis omni deposita pertinacia & præjudicio, Evangelij radiantem in Christo splendorem agnoscere, & nos simul omnes veritatis cognitione ita imbuere, ut uno inter nos charitatis vinculo colligati, in Christi Iesu corporis firmam ac solidam compaginem adolescamus, in ejus sanctissimi nominis gloriam & Ecclesiæ salutem. Vale.

FINIS.